This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

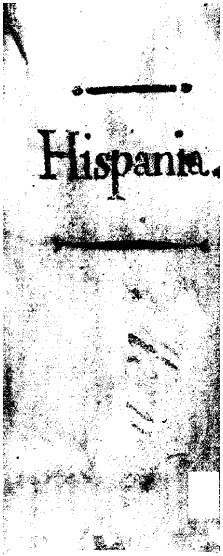

L

M62p

Digitized by Google

P. MERVLÆ

COSMOGRAPHIÆ

PARTIS II, LIB. I ET II:

quibus universim

EVROPA

& speciatim

HISPANIA

describitur.

EDITIO VLTIMA,

Novis Additamentis & Regnorum regimine

aucta,

Tabulisque Geographicis illustrata.

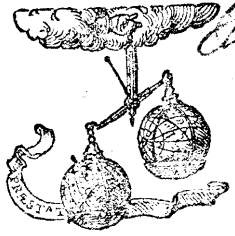

AMSTERDAMI,

Apud GVILIELMVM BLAEV.

CIↃ IↃC XXXV.

Digitized by Google

Index Tabularum Hiſpaniæ.

EVROPA.

Hiſpania.	pag. 1	Madrid.	153
Biſcaia.	21	Valentia.	157
Navarra.	98	Granada &	163
Aragonia & Catalonia.	103 / 109	Murcia. / Andaluzia.	178
Galæcia.		Gades.	191
Legio.	130	Eſtremadura.	192
Caſtilia.	137	Portugallia.	195
	139	Majorca.	218

Barcelona.	pag. 123
Burgos.	141
Toledo.	151
Granada.	169
Sevilla.	179
Lisboa.	199

Digitized by Google

Sunt in hi tomis phrases non nulle animum hæreticum vehementer caute expendendæ.

Sunt non pauca verba acerba contra Principes, et personas ecclesiasticas, et provincias catholicas caute expendenda, et juxta instructionem Sanctissimi Clementis 8. expungenda.

Sunt non nulla historiæ, aut narrationes falsæ in odium catholicorum Principum, et ecclesiasticorum, quæ propter integritatem historiæ cum dicta cautione, et admonitione [illegible] eranfur.

Hi libri nec hiquam concordant cum Emprcione data in Pursa Porio an. 1650 verbo Dauley Mandula. Attamen quia possibile fuit expurgari, expurgata fuere verum tamen cautæ legi semper debet purga, [illegible]

Digitized by Google

Americe Pars
GROENLANDIÆ PARS
Mare Glaciale
Congeladum
Nova Zembla
TARTARIÆ PARS
Obdori
Friſsland
Hollandia
Hyperboreus Oceanus
DEUCALEDONIUS OCEANUS
Hibernia
Flandria
ATLANTI CUS OCEANUS
Lapponia
Moſcouia
Volga
Caſpium Mare
ASIAE PARS
Bulgar
Lechi
Phaſes
Trapeſus
Pontus Euxinus
ASIA MINOR
Miliaria Germanic.
50 100 150
EUROPA
MARE MEDITERRANEUM
BARBARIÆ PARS
Lisbona
Sevilla
Fretum Gibraltar
Alger
Tunis
Sicilia
Candia
Cyprus I.
Digitized by Google

PAVLLI G.F.P.N. MERVLÆ

COSMOGRAPHIÆ PARTIS II, LIBER I.

DE EVROPA universim.

CAP. I.

Methodica Orbis Terrarum Distributio.

TERRAM Adjunctorum respectu distribui, flagitat ordo, ut quo modo Partium ratione dividatur, aperiam. Terrarum Orbem Veteres, quibus non ita, ut nobis hodie, innotuerat, nunc in Duas Partes, nunc in Tres sunt partiti. Qui in Duas, Asiam & Europam, alios Africam comprehendisse lego sub Asia, alios sub Europa. Sub Asia quidem complectuntur Scriptor Antiquissimus Eratosthenes, de quo M. Terentius Varro lib. I. de Re Rustica, cap. II; *Primum quum Orbis Terra divisus sit in duas Partes ab Eratosthene, maxime secundum naturam, ad Meridiem versus, & ad Septemtriones; Et sine dubio, quoniam salubrior pars Septemtrionalis est quam Meridiana, & quæ salubrior, illa fructuosior; dicendum magis Europam fuisse opportunam ad colendum, quam Asiam, ibique Italiam; primum, quod est in Europa, secundo, quod hæc temperatior pars est, quam interior; nam intus pene sempiternæ hiemes:* & ipse Varro lib. I de Lingua Latina: *Ut omnis*, inquit, *natura in Cœlum & Terram divisa est; sic Cœlum in Regiones, Terra in Asiam & Europam. Asia enim jacet ad Meridiem & Eurum; Europa ad Septemtriones & Aquilonem.* Respicit eo Silius Italicus lib. I Belli Pœnici:

Æstivo Libye torquetur subdita Cancro,
Aut ingens Asiæ latus, aut pars Tertia Rerum.

Sub Europa vero locant Africam, præter Isocratem in Panegyrico, Incertiores, cum apud Sallustium in Bello Iugurthino, *In divisione Orbis Terræ plerique in Parte Tertia Africam posuere: pauci tantummodo Asiam & Europam esse, sed Africam in Europa*; & Lucanus lib. IX. Belli Pharsalici;

Digitized by Google

Tertia Pars rerum Libye, si credere fame
Cuncta velis: at, si ventos Cœlumque sequaris;
Pars erit Europæ; neque enim plus littora Nili,
Quam Scythicis Tanais, primis à Gadibus absint.

tum apud Augustinum lib. XVI de Civitate DEI cap. XVII, & Orosium lib. I cap. II. Quasi Sallustius etiam ejusdem fuisset sententiæ, canit apud Ausonium Pontius Paullinus:

Europamque Asiamque, duo vel Maxima Terræ
Membra: quibus Libyam dubie Sallustius addit
Europæ adjunctam, posset quum Tertia dici.

In tres partes distributio quondam maxime celebris, Europam, Asiam, Africam vel Libyam. Videndi Aristoteles variis locis, Plinius cum alibi, tum lib. III Proœmio, Ptolemæus, Strabo initio lib. XI, Mela lib. I. cap. I. Orosius quem dixi lib. I, cap. II. Festus Avienus in Orbis Terræ descriptione, & qui non? Tripartiram hanc Orbis Terrarum Distributionem primum per Chorographiam ostendisse Divum Augustum, scribit Incertus Auctor Libri de Mensura Orbis Terræ; quem Manuscriptum mihi transmissione liberali communicavit Vir, cum Nobilissimus, tum Doctissimus, & Rerum Geographicarum aliarumque, quod Monimenta ab ipso edita plene loquuntur, peritissimus, Marcus Velserus Patricius & VII VIR Augustanus. Sunt qui Tres illas Partes totidem faciunt Insulas apud Ælianum lib. III. Var. histor. cap. XXII. Falso. Europam enim ipsorum Asiæ magno Terrarum spatio ab Fontibus Tanais ad Grandvicum usque Sinum; hanc autem Africæ Isthmo inter Maria Mediterraneum & Erythræum adhærere, vel Pueri noverunt. America potius Insula, quam separari ab locis Europæ, parum adhuc sub Polo notis, aliquo Freto, sunt qui Scriptis produnt.

Mihi, quod instituto meo putavi convenientissimum, Terra vel Continens est, vel Insula. Continentem Primo Meridiano, qui per Canarias ducitur, divido in Hemisphærium Eoum, & Occiduum. Illud Veteribus, non tamen ut hodie Nobis, cognitum: Hoc jam ante centum, & qui excurrunt, annos detegi cœptum; lapsu temporis, si Europæis bonum hoc fœlix & salutare censeat DEVS, detegendum plenius. Eoum Mari Mediterraneo

Digitized by Google

diterraneo & Tauro Monte (qui, ut inquit Strabo lib. XI, Μήκῳ habet ὅσον ἀπὸ τῆς Ασίας τετ[illegible]άρων τῶ μυρίάδων καὶ πενταχισχιλίων ἀπὸ τῆς Ῥοδίων πορείας ἐπὶ τὰ ἄκρα τῆς Ινδικῆς, ad dextram, καὶ Σκυθίας, ad finiſtram, πρὸς τὰς ἀνατολάς) ſub XXXVI fere Parallelo, dirimitur in latus Boreum & Auſtrinum. Boreum Ægæo Pelago, Helleſponto, Propontide, Boſphoro Thracio, Ponto Euxino, Boſphoro Cimmerio, Mæotide Palude, Tanai Fluvio, ductaque ab ejus Fonte in Oceanum uſque Septemtrionalem Linea, in Europam, quæ Borea pars Occidentalis, & Scythiam, quæ Orientalis, diſpeſcitur. Auſtrinum Arabico Sinu & Iſthmo inter ipſum & Mediterraneum, in Africam partio & Aſiam. Occiduum Hemiſphærium (quod Veteribus omnino incognitum fuerit, nec ne; alibi dicam) ab Inventore (ſic enim nunc loquar) nupero vocatur America, quam Iſthmus nobiliſſimus, & Septemtrionalem facit & Meridionalem. In hac mea diſtributione primo loco ſeſe offert Europa; quam aperit Pars Operis mei Secunda.

CAP. II.

Ab Europa quur ordiundum.

IN Europa explicanda conſiderabo vel Totam vel ejus Partes. Totam quidem Vniverſim primo, deinde Speciatim. Vniverſim aperiam cum Ordinis rationem, quur Europa ante alias Orbis Partes explicari conſuevit; tum ipſius Etymon & Appellationes. Quod ad Ordinem: ab Europa Principium mihi, quemadmodum & potiſſimis Terreſtris Globi Delineatoribus. Semper enim reliquis partibus notior fuit & culta magis; celebratiſſima variis magnorum Scriptorum Monimentis, cum ob admirandum illud Macedonum Imperium, tum ſummam Romanorum potentiam. Alias confert Ordini ſtabiliendo Rationes Strabo lib. II. ὅτι πολυαρίθμων τε, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀνδρῶν εὐφυεστάτη καὶ πολιτῶν, καὶ τἆλλα πλεῖστον μεταδιδακότα τῶν οἰκείων ἀγαθῶν; διὰ ψυχῆς, &c. Et paulo poſt: πρὸς εἰρήνην καὶ πρὸς πόλεμον ὑπαρχεστάτη: καὶ γὰρ τὸ μάχιμον πλῆθος ἀφθονον ἔχει, καὶ τὸ ἐργαζόμενον τὴν γῆν καὶ τὰς πόλεις σύνεχον. Addit deinde Partem hanc ferendis paſſim Fructibus, qui optimi Vitæque neceſſarii, excellere; Metallis item, quæ hominibus maximo uſui; eſſe

Digitized by Google

præterea hic, ut incredibilem ἐυσκημάτων copiam, sic magnam θηείων raritatem. Paucis idem Strabo eodem libro: Εὐρώπη, inquit, ἔχει πολὺ τὸ σοφὸν, καὶ ἐντεχνον τὸ βίω. Plinius lib III, s. p. q. r. adblanditus, Europam dicit, Altricem Victoris omnium Gentium Populi, Terrarumque pulcherrimam. Europam sane compertissimum est Asiæ, Africæ, Americæque, non quidem magnitudine (sunt enim hæ longe ampliores) sed Religione Christiana (cujus illa unicum fere domicilium) Incolarum virtute, Moribus, Diligentia, Vivendi Consuetudine; Vrbium Pagorumque frequentia; Rerumque, quæ ad Vitam commode sustentandam necessariæ, abundantia; præsigni denique Cæli Solique Temperie, multis intervallis anteponi. Superbivit olim Africa unica fere sua Karthagine; tumuit vix tribus Asia Vrbibus, Babylone, Ninive & Hierosolymis; Gloriantur hodie America Cusco; Mexicoque Nova Hispania: at vero quis hoc tempore non videt pares majoresque in singulis Europæ Regionibus? Perambulet quis cogitatione solum sua in Italia (exemplum enim subministret hic unus ille Mundi Ocellus) sumtuosam Romæ Magnificentiam, regales Venetiarum Divitias, suspiciendam Neapolis Nobilitatem, ferventia Genuæ Commercia & Negociationes, fœlicem illam & beatam Mediolani Amœnitatem, aliarum denique alia cum Miracula, tum Commoda: Sileant sua, clamare cogetur, sileant Partes Orbis ceteræ: Par nihil Europæ, nihil est secundum. Hæc hodie vere Imperatorum, Regum, Principumque Mater; hæc laudatissimarum Rerumpublicarum Genitrix; hæc fœliciss imarum Ingeniorum Nutrix: Sedes unica Rebus Mortalium bono dextre inveniendis, solaque præclaris Artibus excogitandis consecrata. *Potentem* non semel nominat Statius in Achilleide:

Maxima Terra Viris & fœcundissima doctis
Vrbibus ——

canit de ea Manilius: *Salubriorem, quam Africam*, scribit Varro: Mardonius, apud Xerxem verba faciens, Regionem esse *admodum speciosam* adserebat, *omniaque genera fœtucum Arborum gerentem, & summa bonitatis*, uti de eo scribit Herodotus: ejus habitatores *Animi Ardorisque plenos* laudat Aristoteles. Principium igitur det has aliasque ob causas Europa; nobilissima Hæreditatis

Digitized by Google

tis Iapheti (qui primogenitus Noæi liberorum sua pomeria produxit etiam in Fratrum Semi Chamique Terras) Portio.

CAP. III.

Europæ varia indicantur Nomina.

HÆc de Ordinis Ratione: jam nunc Etymon succedit explicandum. Europæ quidem Etymon à nemine Mortalium compertum esse notat Herodotus lib. IV. aliis tamen ab Europa Tyria dici, Agenoris Phœnicum (Libyæ, inquit Isidorus) regis filia: quam Iovem in Bovem conversum rapuisse tergoque impositam Sydone in Cretam, vel Cyprum, avexisse, fingunt Veteres. Legendi Homerus Iliados ζ. Moschus in Europa, Lycophron Cassandra, Theocritus, Apollodorus lib. III in princ. Horatius III Carm. Oda XXVII. Ovidius lib. V Fastor. & VI Metamorph. Seneca Herc. Furente Actus I, Sc. I. & Herc. Oetæo Act. II, Sc. ultima, Varro lib. IV de LL. & apud eum Manlius, Festus lib. V de Verb. signific. Isidorus lib. VIII Originum, cap. XI, & lib. XIV, cap. IV. Calpurnius Bassus commentar. Phænomen. Cæsaris Germanici, & apud eum Nigidius Grammaticus, qui Iovem in hoc raptu opera Neptuni scribit usum. Videndi & Clemens Alexandrinus προτρεπτ. λογ. Iustinus Martyr II ad Græcos, Arnobius lib. IV adversus Gentes, Augustinus lib. IV de Civitate Dei cap. XXVII. Lactant. lib. Divinar. Instit. I, cap. XI. Prudentius adversus Symmachum de Iove. Scriptores apud Pollucem, lib. I. cap. IX. non nominati, Fabulis rejectis, raptam volunt Navi Tauriformi: Incerti apud Festum Navem hic agnoscunt, cujus Tutela effigiem habebat Tauri: Palephatus virum quemdam Cretensem Taurum nominatum fuisse scribit, qui ex Tyrrhena Regione cum ceteris Puellis Europam quoque Regis Filiam abduxit Captivam: Sunt qui Legionem Militarem fuisse censent, cui inter Signa Insigne erat Tauri: Quidam, ut addit Festus, ob pulcritudinem Regionis, per similitudinem raptæ Filiæ, sic nuncupatam narrant. Taurus sane, quo vecta fingitur Europa, non inconcinne mores & indolem quodam modo refert Europæorum. Elatioris est animi, exsultans, speciosus cornibus, colore niveo, lato gutture, cervice crassa;

Digitized by Google

craſſa, Dux & Armentis imperitans: ſummæ continentiæ, ſed ſi ad diſſimilem ſexum adducatur, calidiſſimus, ſinguineque potens, poſt caſtus modeſtiæque ſervantiſſimus. Tales fere Europæi, præſertim qui Septemtrionaliores. Andron Tejus putat Oceano duas nupſiſſe Nymphas; ex quarum una natæ Aſia & Africa, ex altera Europa: has autem tribus Orbis Partibus nomina impoſuiſſe. Ab Europo ſic vocatam non male quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum Parte aliquando Regnum tenuiſſe ſcribunt Pompejus Trogus & Euſtathius in Lycophronem; quorum etiam hic eundem Europum cujuſdam Himeri facit Filium. Quin & Europen Sicyoniorum Regem ſtatuunt Pauſanias & Euſebius in Chronicis; eumque tempore Abrahami Patriarchæ. Goropius Becanus perſuaderi nolens Europam Græcam habere nomenclaturam, quum prius ab Cimmeriis ſit habitata, quam ab Græcis, iiſque alia, quam his, fuerit Lingua; ſic vocatam arbitratur ab Gentis præſtantia: Wer enim monoſyllabum per Diphthongum elatum nihil aliud eſſe, quam magnum quid & excellens, quodque in quaque re præſtantiſſimum; Hop autem hominum multitudinem deſignare. Idem Goropius in Codice quodam edito, quo uti ſolitus erat, cujuſque marginibus; ſecundam parans editionem, ſua manu paſſim multa adſcripſerat, novam de Europæ Etymo ſententiam notarat his verbis: *Verum diligentius mihi nomen cum Sacris Literis conferenti, altera ratio in mentem venit, longe præſtantior & felicius omen proferens. Iapeto dilationem, & ut alii interpretantur, Gaudium promitti videmus, quod tum conſequuturus erat, quum Chriſtus Morte ſua nos redemiſſet. & igitur legitimum Connubium denotat; Wr excellens; Hop ſonus: quo ſit, ut* Europ *Legitimi Connubii excellens ſpes ſit, quæ propriæ ejus Terrarum portionis fuit, quam Noachus Iapeto dedit habitandam. Quamvis enim Semi poſteritas per Abrahamum multis ſæculis* DEO *fuerit conjugata, tamen repudiata eſt. Conjugium vero, quo Chriſtus Europam Eccleſiam ſuam copulavit, nunquam diſſolvetur; adeo ut optimo jure Iapeti portio Europa dicatur.*

Digitized by Google

CAP. IV.

Europæ diversa panduntur vel Nomina vel Cognomina.

ETYMON Europæ indicavi: nonnullas pandam ejusdem varias Appellationes. *Tyriam* vocant hanc Orbis partem nonnulli, inter quos Theocritus, à *Tyria*, quam Puellæ raptæ, quidam Matrem, patriam alii perhibent. Scriptorum Sacrorum non pauci *Iapetiam* nominant ab Iapeto, de quo dixi. Ptolemæus II Quadripartiti *Celticam* communi nomine vocari scribit, à Populis eam incolentibus. Sed ubi? Passim. Nam ubi non in ea Orbis Parte, quam nunc Europam dicimus, fuere *Celtæ?* Si Hispaniæ antiquiora rimemur? *Celtos* vel *Celticos* indicabit circa Bætin Fluvium Strabo; partim Bæticæ, Lusitaniæ partim Incolas Ptolemæus: extra Cippos Herculis, Cynesiis finitimos, omniumque, qui ad Occasum habitant, ultimos, Herodotus; Citerioris Hispaniæ Populos Plinius, eosque duplices, Nerias & Præsamarcos; circa Promontorium, quod ab iis *Celticum* (olim etiam *Artabrum* & *Nerium*, hodie *Cabo de Finis terræ*) Pomponius: *Celtas* insuper nominatos fuisse Cantabros & Astures, docebunt Dio & Xiphilinus: aperiet item *Celticam*, Conventus Hispalensis Civitatem, Plinius, quæ *Celtum* Antonino inter Hispalim & Augustam Emeritam: *Celtiberos* denique vel *Celtiberes* dabunt cum alii, tum Ptolemæus, Hispaniæ Tarraconensis Populos. Si veterem Galliam Germaniamque consideremus: Gallos & Germanos *Celtas* appellatos omnium Historicorum unanimis loquetur sententia; *Celtas* utramque Rheni Ripam & Gallicam & Germanicam (quo loco hodieque antiquum nomen non obscure tuetur *Gelria*) habitasse dicet Dio lib. XXXIX. *Celtas* Rheni accolas faciet Suidas; Galliam quidem Latinis, Ptolemæo autem aliisque Græcis Scriptoribus *Celto-Galatiam* vocari discemus: Strabo prolatos ex parte illa, quæ Narbonensis, *Celtas* adferet nomen etiam ceteris Gallis indidisse: *Celto-Lygios* monstrabit Aristoteles in Admir. qui *Celto-Ligures* Straboni, quorumque sedes, ubi hodie Provincia circa Massiliam. Si cascos Italos examinemus, *Celtas* in Gallia Cisalpina vel Italica & ad mare Ionium vel Adriaticum (quod & *Celticum* Apollonii Scholiasti) monstrabunt Appianus & Strabo; ad Eridanum fluvium

Digitized by Google

Silius Italicus. Si remotiores hinc Partes perambulare lubebit, *Celtas* in Cassiteridibus Britanniæ Insulis fisteret Pomponius; in Epiro, Antonius Liberalis; ad Hemum Montem, Stephanus; ad Danubii ostia, Arrianus in Mœsia, in Illurico, in Thracia, ad Borusthenem, Strabo; in Scythia, Aristoteles de Mundo, idem Strabo, & Plutarchus: Omnes versus Septemtrionem Gentes *Celtas* nuncupatos, docebit, quem sæpe dixi, Strabo: Plutarchum etiam deprehendemus in Mario *Celticam* diffinire ab exteriore Mari vel Atlantico versus Septemtrionem, indeque ad Mœotidem usque Paludem: accedet & Lycophron *Celtas* Stagnum describens prope Istri ostium. Sed Europam merito *Celticam* nominari debere, manifeste innuit apud Strabonem Ephorus, ubi Terræ totius loca in quatuor partes diducens, dicit eam, quæ versus Subsolanum est, habitari ab Indis, quæ versus Austrum, ab Æthiopibus, quæ ad Aquilonen, ab Scythis, quæ in Occasum vergit, ab *Celtis*.

Europæos hodie *Francos* universim appellant Asiatici. Turcis *Franki* vocantur Religionis Romanæ Cultores, ut *Romei*, qui Græcæ addicti. Abissini, quod testantur variorum Ephemerides, in Africa, Nos etiam *Alfranques*, Christianorum autem Regionem *Frankiam* nuncupant.

Græcis hæc Pars Εὐρώπη & Εὐρωπεία; Sophocli item & Euripidi, notante Stephano, διὰ τῦ ι Εὐρωπία. De Specialiore vocis notione dicam, ubi de *Thracia*.

CAP. V.

Europæ Situs Cœlestis, ejusque Longitudo & Latitudo.

DE Europa dixi universim: speciatim quæ ipsi Quantitas, quæ Qualitas, docebo. Quod illam attinet, sciendum cum primis Ptolemæum Alioisque veteres Europam collocare inter Climata IV & IX, inter Parallelos XI & XXI; inter Gradus Latitudinis XXXVI & LIV: Longitudinis XVII & LXI. nostra ætate, quum & Solis Declinatio, quemadmodum Partis I lib. III, cap. XXIII notavi, mutata sit, & plurima Loca, Europæ Nostræ adcensenda, ad LXXII usq; Latitudinis gradum versus Septemtrionem in notitiam venerint; eamq; ob caussam ulterior Climatum Parallelorumque Notatio fuerit excogitata;

sitam

Digitized by Google

ſitam conſpicimus Europam inter Climata IV & XIIX, Parallelos XI & XXXVI; Gradus denique Latitudinis quidem XXXVI & LXXII; Longitudinis autem, ſi, qua longiſſime ſe expandit, conſideretur à Promontorio Hiſpaniæ, quod *Cabo S. Vincentii* hodie vocant, uſque ad Lineam recta à Tanais fonte ad Oceanum Borealem ductam, inter Gradus fere XVII & LXXI; qua vero breviſſima, ab eodem Hiſpaniæ Promontorio uſque ad Maleam Peloponneſi Caput, excluſis Ægæi maris, quæ Europæ adnumerari poſſunt, Inſulis (de quibus ſpeciatim ago Parte mei Operis VII) inter Gradus XVII & LVIII: adeo ut Meridionaliſſima Europæ ſint gradu Latitudinis XXXVI, Hiſpaniæ Mons Calpe, quem unam Herculis Columnarum faciunt, Promontorium Siciliæ Auſtrinum, *Cdyſſia* olim dicebatur, & Peloponneſi, hodie Moreæ, Caput, quod ad Meſſeniacum Sinum *Tænaria* Veteribus, nunc *Cabo Maint*, dicitur; quibus locis maximus dies horarum XIIII, minut. XXX: Septemtrionaliſſimus autem Limes ſit, gradu LXXI & dimidio, Scandiæ Promontorium, verſus Boream ultimum, quod hodie Wardhuys dicunt, ubi maximus dies II eſt menſium, XXII dierum, horarum VII. Ex quibus, quot miliaria vel Germanica vel Italica ſit aut longa aut lata Europa, facile docebit Caput libri III, partis Primæ, XX.

Lineam porro, à Tanais fonte verſus Septemtrionem recta in Oceanum ductam, Orientalem Europæ Limitem ſtatui, communes, à quibus diſſentire religio mihi eſt, ſequutus Calculos. Quis enim Europa Limitibus ſit verſus Orientem diffinienda, inter veteres Scriptores parum convenit. Quid ſit, quod Seneca lib. VI Natural. Danubium ſcribat Europam Aſiamque diſtermiare, alibi erit aperiendi locus. Ariſtoteles, Plato, Herodotus, & alii, qui his ſuffragantur, Europam ab Aſia ſeparant Phaſi flumine, ſive Iſthmo, qui eſt inter Pontum Euxinum Mareque Caſpium. Dionyſius, Arrianus, Diodorus, Polybius, Iornandes, Tanai flumine ſimpliciter. Abrahamus Ortelius Fines Europæ verſus Ortum ſtatuit, primo Fluvium Tanaim, hinc Iſthmum inter eundum Tanaim & Rhaam, mox Rhaæ verſus Orientem Divertigium; poſtremo Obium fluvium ad Oſtium uſque. Novi, qui Moſcoviam in Aſia (quæ mihi eo loco Scythia) poſiturus, Terminos Europæ ver-

Digitized by Google

sus ortum sacraret primo Arcum, cujus Medio Livoniam attingente, extremitas una in Grandvico Sinu, altera in Borysthenis Ostio collocaretur; hinc, lectis Occidentalioribus Euxini Ponti littoribus, Bosporum Thracium, Propontidem, Hellespontum & Ægæum Pelagus. Ptolemæus eodem Tanai flumine finit ab Asia Europam, ductaque ab ejus fonte versus Boream ad Mare usque Linea. Huic cum peritissimis Geographis subscribens, descensu ab Linea Tanaique flumine versus Austrum facto, metas porro cum aliis Orientales signo in Palude Mæotide, Bosporo Cimmerio, Ponto Euxino, Bosporo Thracio, Propontide, Marique Ægæo usque in Mare Mediterraneum, quo Meridiem versus ab Africa separatur: ad Occidentem vastissimus eam pulsat & apertissimus Oceanus; ad Septemtrionem denique Mari clauditur Boreali. Videndi huc Strabo lib. II. Dionysius de Situ Orbis, Plinius lib. III in Præfat. item lib. IV, cap. XI; lib. V, cap. XXXII, aliisque locis; Pomponius Mela lib. I, cap. III; Rufus Festus Avienus in descriptione Orbis Terræ; Orosius lib. I, cap. II; Isidorus lib. XIV, cap. IV.

Europæ sic diffinitæ formam Strabo tribuit, quæ Draconis fere effigiem æmuletur, Capite Occidentem spectante, Alis utrimque expansis; referentibus eas ad Austrum quidem Italia, ad Septemtrionem Cimbrica Chersonneso. Placet: ea tamen lege, ut Ala dexterior, multo jam quam Strabonis ævo finisteriore sit major, quod, ut sæpe monui, multa supra Cimbricam Chersonnesum versus Septemtrionem nobis Loca, de quibus nihil Veteres compertum habuerunt, in notitiam venerint.

CAP. VI.

Europæ Qualitas.

SIC se habet Quantitas: sequitur illustranda Qualitas, cum ipsius Terræ, tum Incolarum, quo ad Mores & Linguam. Europa quanta est habitatur, quamvis quicquid locorum supra LX Latitudinis gradum, propter Frigora cum incommode, tum laboriose. Addit Strabo lib. II, τὴν Εὐρώπην συμπάσαν οἰκήσιμον εἶναι, πλὴ ὀλίγης τῆς ἀοικήτου διὰ ψύχη, περὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν Μαιώτιν, καὶ τὸν Βορυσθένη. Quod mirum alicui merito censeri posset, quum loca,

Digitized by Google

loca, quæ nominat Strabo, incidant in XLVII, XLVIII. & XLIX Latitudinis gradus; & ex Situ cæleſti ſub Octavo Climate non inclementiore videantur frui Aëre, quam in Galliis Biturigum, Aurelianenſium, Pariſienſiumque Agri. Sed faciunt paſſim in hac Mole Montes; ut quæ loca ſuo ſitu futura eſſent calida, habitationique commodiſſima, ſi plana vaſtioribus iſtis hujus Orbis Verrucis carerent; eadem, quacumque Terrarum parte, propter impoſita Tubera, Nivibus numquam non cana, Intermontiaque ab Ventis, ſemel ingreſſis, ibique concluſis, &, ut majorum eſſent virium, contractis, præcipue ſi ab Arctoo Orbe ingruerint, infeſtari ſupra modum ſolita, ſint frigida, efficianturque aſpera, inculta, horrida, deſerta, & Domiciliis figendis, Pagis ſtruendis, Opidis condendis inimica. Nota ſane quæ commemorantur de Frigoribus etiam media æſtate Montium Pyrenæorum gradu XLIII, Alpiumque gradu XLVII aut circiter; quin & illorum, quos in Orbe Novo gradu X gerit Iſthmus, Americam Meridionalem ab Septemtrionali ſeparans. Alia prætereo: ſingula enim ſuis locis explicabuntur. Hoc certum; Nihil hodie non in Europa habitari; neque adeo ipſos Montes, licet perpetuis fere Nivibus obſitos Incola, frequentiore tamen, carere. Summo igitur merito reliquas Orbis Terræ Partes ſtupenda Cœli clementia, temperie, amœnitate; benigna Soli fertilitate: maxima Incolarum incredibilis humanitatis, Indoliſque ſupra, quam dici poteſt, tractabilis frequentia; Vrbium ingentium pulcherrimarumque, Opidorum, Arcium, Pagorum, Fluminum, Stagnorum, Lacuum, Aquarumque, quis variæ vires. Omnis item generis Animantium, Arborum, Frugum, Plantarum, Metallorum, & aliarum, quæ ſuſtentandæ hominum Vitæ ſunt neceſſariæ, Rerum copia longe ſuperat. Cetera, quibus caret, Gemmas precioſoſque lapides, Aromata, aliaque odorifera, tam cumulate, tamque liberali manu ab Aſia importata accipit, imo ut generalius cum Strabone loquar, neve quam Orbis particulam excludam, ὑγρότητος μέτριον, ut nuſquam major ſit adfluentia. Orbis Domitorum (nam nec hic ab ejus temperare poſſum laudibus) Genitrix. Quid ni? Produxit quidem hic olim Alexandrum Macedonia, Italia Romanos; qui ſucceſſione quadam; quam DEVS æterna ſua

Digitized by Google

Providentia decreverat, Terrarum Orbem, quousque notum habebant, domuerunt: producit autem hodieque Germania Principes, qui Quartæ Romanorum Monarchiæ jura, quantum per Immaniſſimorum Hoſtium potentiam & impreſſiones licet, ſerta tecta tuentur. Numquid & Magni, quos Avorum adorarunt tempora, Europæ Heroes incognitam, ut plerorum eſt opinio, Veteribus Americam, potioreſque & validiores Africæ Aſiæque Partes ſuo adjecerunt Imperio? Numquid & Sedes Summi eſt Pontificis? Numquid Mater tot Regum, tot Principum, Chriſto, quod alibi rarius, militantium? Quin & Turcarum Imperator, neglecta quaſi & relicta ſuis Ducibus Præfectiſque Aſia, in hanc Orbis Partem extremis uſus viribus, migravit; omnem adhibens operam, ut ſingulis annis in penitiora, etiam magna Suorum clade & internecione, ſe inſinuet.

CAP. VII.

Europæorum Mores.

EA Terræ eſt Qualitas: ſua etiam eſt Incolis. Sed ego non is ſum, qui nulla coactus neceſſitate ſummas mihi parare velim moleſtias, & certiſſimam ab aliis invidiam. Præſtare difficile eſt, quod Titulus pollicetur. Non ubique fui, ut Europæorum omnium genios & ingenia fideli penicillo depingam. Faciat hoc, qui

Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω.

Et fuerim etiam multis in locis, multaque multo uſu & longa conſuetudine didicerim, numquid omnia temporis lapſu adventitioque commercio crebris Mutationibus ſunt obnoxia? Vni prodeant in arenam Populares mei. De Batavis ſcripſerat, Domitiano Imperante, Poeta feſtivus,

Tune es, tune, ait, ille Martialis?
Cujus Nequitias locoſque novit,
Aurem qui modo non habet Batavam.

Ruſticitatis, ſi genuina ſit & vera Scriptura (nam *Batavam* ſunt qui mutant ex Membranis in *ſeveram*) Inelegantiæ, Frontiſque tetricæ Majores noſtros inſimulat: an vere, non libet inquirere. Eſto tamen. Sed quis hæc

Digitized by Google

hæc talia non etiam de aliis aliquando canere potuit Populis? Nam qui non quandoque fuerunt rudiores? Quum Romani, Rerum post Domini, nihil nossent præter Agriculturam & Militiam fortean

Auris cui modo non erat Quiritum.

Elegans, festivis moribus, & exploratæ censebatur facilitatis. Fuerint igitur Domitiani principatu, atque etiam multo post, cum ab impuritate Martialis averiores, tum rudiores, crassioriſque & auris & naris Batavi. Prius Objectum lubentes patiuntur, adgenitam sibi gratulantes Probitatem Morumque sanctitatem: si Posterius discutiatur, quam hodie mutarunt? Quid enim Batavis humanius, quid candidius, quid ad omne Disciplinarum Artiumque genus capiendum pronius, paratius, promptius? Nihil non ab iis, etiam hac belli tempestate, cum publice, tum privatim discitur, vel ad Remp. prudenter administrandam, vel ad Bellum caute suscipiendum, fortiter gerendum, feliciter finiendum, vel ad Bellorum nervos valide cumque optato fructu concinnandos, vel ad Oeconomicas res dextre nitideque instituendas. Dicant, quæ viderint audierintque cum alii, tum Mercatores, qui ipsos adierunt: Velint nolint, fateri cogentur quæ dixi. Quid Vitiorum in aliis Populis non aperiam, Vestigia terrent. Scio quid valeant Tela Westphalorum in Brabantos. Hoc saltem liceat, ut ab Magno viro (cui Scientiæ omnes vanæ erant & incertæ) Commissionem videamus, institutam inter quatuor, quæ in nostra Distributione primo se loco obferunt, Gentes; Hispanos, Gallos, Italos, & Germanos: *Habent singulæ Nationes*, inquit, *à Superis adgnata sibi Morum discrimina, per quæ facile à se invicem discernantur, ut cujus quisque nationis sit oriundus, à Voce, à Sermone, ab Oratione, à Consilio, à Conversatione, à Victu, à Negocio, ab Amore & Odio, ab Ira & Militia, similibusque Exercitiis facile cognoscatur. Quis enim videns hominem ingrediuntem incessu gallinaceo, gestu gladiatorio, vultu effreno, voce bubula, sermone austero, moribus ferocem, habitu dissoluto laciniatove, non mox judicet esse Germanum? Nonne Gallos cognoscimus ab Incessu moderato, gestu molli, vultu blando, voce dulciſona, sermone facili, moribus modestis, habitu laxo? Hispanos autem ab ingressu, & moribus gestibusque festivis, vultu claro, voce flebili, sermone eleganti, habitu exquisito:*

Digitized by Google

exquisito: Italos vero videmus incessu tardiusculos, gestu graves, vultu inconstantes, voce remissos, sermone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos. Iamque scimus etiam, quia in Cantu balant Itali, gemunt Hispani, ululant Germani, modulantur Galli: sunt in Oratione graves, sed versuti Itali; culti, sed jactabundi, Hispani; prompti, sed superbi, Galli; duri, sed simplices, Germani: in Consiliis est providus Italus, astutus Hispanus, inconsideratus Gallus, utilis Germanus: in Victu est mundus Italus, delicatus Hispanus, copiosus Gallus, inconditus Germanus: sunt ergo Exteros officiosi Itali, placidi Hispani, mites Galli; agrestes inhospitalesque (non tamen passim) *Germani: in Conversationibus sunt prudentes Itali, cauti Hispani, mansueti Galli, imperiosi intolerabilesque Germani: sunt in Amore Zelotypi Itali, impatientes Hispani, leves Galli, ambitiosi Germani: in Odiis vero sunt occulti Itali, pertinaces Hispani, minaces Galli, ultores Germani: in gerendis Negociis sunt circumspecti Itali, laboriosi Germani, vigiles Hispani, solicti Galli: in Militia sunt strenui, sed crudeles Itali; Hispani callidi, & rapaces; Germani truces & venales; Galli magnanimi, sed præcipites: insignes sunt Litteratura Itali, Navigatione Hispani, Civilitate Galli, Religione & Mechanicis Artificiis Germani: & habet unaquæque Natio, quantumcunque etiam sive civilis sive barbara, peculiares Mores Rituſque, sibi à Cœli influxu a ceteris diversos,* &c. Si quis in hac Comparatione vehementius quid in se dictum arbitretur, non Mihi, sed pedibus primo prodeuntibus Nato Ægreque Parto imputet; modeste tamen & sic, ut Manes ejus non solicitet; Me vero habeat insontem. Quidquid sit, non tam inliberum mihi est ingenium, ut alicujus Odio Gratiave Veritati velim vel Vim vel Fucum facere.

CAP. VIII.

Europæorum Linguæ.

MORES alieniore potius, quam meo, eoque rudiore penicillo depinxi: Linguas Europæorum jam videamus. De Linguis quædam universim & in genere dixi Partis I lib. III, cap. XIV. specialius quid de Europæorum Matricibus & Majoribus IV & Minoribus VII, unde reliquæ omnes ibidem propagarunt, malo, Lector, discas ex Magni Scaligeri Litteris ad me anno CIↃ IↃ XCIX. mense Martio scriptis, quam alibi unde.

Digitized by Google

unde. Præfatus Vir cum multis aliis, [redacted], sic inquit: *Linguas* Matrices *vocare possumus, ex quibus multæ Dialecti, tamquam Propagines, deductæ sunt. Propagines quidem unius Matricis Linguæ commercio inter se aliquo conjunctæ sunt: Matricum vero inter se nulla Cognatio est, neque in Verbis, neque in Analogia. Sunto igitur* Matrices *eæ, quæ per omnia inter se deserepant; cujusmodi undecim, non amplius, hodie supersunt in universa Europa: quarum quatuor amplissima sunt; reliquæ septem longe Inferiores. Itaque illas quatuor* Majores Matrices, *reliquas* Minores *vocabimus. Eadem Verba faciant unam Linguam videri: sed eorumdem Verborum Trajectio, Immutatio, Inflexio aliam atque aliam Propaginem facit. Nam Italicam, Hispanicam, & Gallicam,* Latinam *vocamus propter unum Verbum Latinum, quamquam varie immutatum in illis tribus. Exempli gratia:* Gener *Latinum Italis* Genero, *Hispanis* Yerno, *Gallis* Gendre: *Latina sunt, si originem spectes; sin distortionem, unaquæque natio harum trium illud vindicat sibi. Itaque possumus deligere unum Verbum Matricis, quod commune sit Propaginibus sive Dialectis à quo nomen ipse Matrix habere possit. Sunt igitur quatuor hæc Verba,* DEVS, ΘΕΟΣ, GODT, BOGE, *notæ quatuor* Majorum Matricum, Latinæ, Græcæ, Teutonicæ, Slavonicæ. *Hæ, ut diximus, supra reliquas septem Minores latissime patent. Linguæ* BOGE *duplices Characteres sunt,* Rutenici *sive* Moschovitici, *è Græcis depravati, totidem numero, & figura pene similes, adjunctis pauculis Barbaris: item* Dalmatici, *qui &* Hieronymiani, *eadem potestate, totidem numero, sed figura longe dissimillimi. Atque adeo duplex Sacrorum Librorum Translatio,* Rutenica *recentior, &* Hieronymiana *vetustior. Hæc Matrix sive Lingua* BOGE *in multas propagines diffusa est,* Rutenicam, Polonicam, Boemicam, Illyricam, Dalmaticam, Windicam, *& alias, quas unusquisque potest adjicere. Matricis* GODT *Propagines sive Idiomata præcipua sunt tria,* Teutonismus, Saxonismus, *&* Danismus. *Rursus* Teutonismi *Idiomata duo,* Superior Teutonismus, *quæ est Lingua* Wäffer; *Inferior* Teutonismus, *sive Lingua* Water: *Reliqua duo Idiomata & ipsa quidem sunt Linguæ* Water: *sed* Saxonismi *Propagines sunt Nord-Albingorum & Frisiorum, item Anglorum Dialectus: quæ tamen veterum Nord-Albingorum & Turingiorum Dialecti sint Anglismus & Scotismus.* Danismi *tria discrimina sunt, Linguæ scilicet*

Digitized by Google

licet Danorum Limitaneorum, quos Denemarkos *vocant*; *Danorum Auſtralium, qui* Suedan, Suedi *&* Sueones *ab Auſtro dicti*: *denique Danorum Septemtrionalium, qui* Nordan, Normanni *&* Norvvegi *vocantur*: *a quorum idiomate propagatum eſt* Iſlandicum *hodiernum, quod ita intelligitur ab Norvvegis, ut Hollandica Lingua a Germanis, Italica a Gallis. Matrix* DEVS *peperit* Italicam, Gallicam *&* Hiſpanicam: *quæ omnes uno nomine* Romanſæ, *id eſt* Romanenſes *ſive* Romanæ *vocantur, quam appellationem Victores Barbari induxerunt. Nam in eorum Legibus duplex Conditio Ingenuorum*; *deterior Romanorum, ut Latinorum Romæ. In Gallia olim Franci & Burgundiones, in Italia Longobardi, in Hiſpania Gothi diſtinguuntur à Romanis, ut Quirites a Latinis Civibus. Hinc Luitprandus* Tiotiſcam *Galliam ab* Romana *diſtinguit. Matricis* ΘΕΟΣ *pluria ſunt Idiomata, quod non mirum in tot Inſularum intervallis, quæ ut loco, ita Linguæ commercio valde diſident. Atque de quatuor Majoribus Matricibus hactenus. Reliquæ ſeptem* Minores *ſunt hæ*: Epirotica, *quam* Albanam *vocamus, in Montanis Epiri, ubi gens ſtudiis aſperrima belli*; *Indigenæ, an Advenæ, incertum. Secunda* Coſacorum *&* Præcopienſium, *id eſt* Tartarica. *Tertia* Hungarorum, *quam ex Aſia in Europam tranſeverunt crudeliſſimæ duæ gentes, Hunni & Avares. Quarta* Finnonica, *cujus propago eſt* Lapponica, *in Septemtrionalibus Scandinaviæ Suedorum. Quinta* Hirlandica, *cujus pars, quæ hodie in uſu Scotis Silveſtribus. Sexta* Vetus Britannica, *in Montibus, Anglis*; *item in Aremorica Gallis, quam* Britonnantem Linguam *Galli vocant. Septima* Cantabrorum, *quos* Biſcainos *Galli & Hiſpani nominant, quæ ſunt reliquiæ Veteris Hiſpanicæ*: *patet ut minimum itinere ſeptem dierum cis & uls Pyrenæos, a Baionenſi uſque Acro, quem tractum in Tarbellis* Lapurdenſem *vocant Sidonius & alii Veteres. Hæ ſunt Undecim Matrices nullo inter ſe cognationis vinculo conjunctæ*: *atque has inter ſe diverſerant Eccleſiæ Conſtantinopolitana & Romana*; *Et quidem commercio Characterum quintuplicis generis*, Latinorum, Græcorum, Hieronymianorum, Rutenicorum, *&* Gotthorum. *Nam & ipſi veteres Gothi ſuos Characteres habent, Sacra alioquin Græco ritu celebrantes, Lingua Veteri Gothica*: *in uſu autem quotidiano magna ex parte Teutoniſſant.* Hæc Europæus ille noſter Mithridates: quo nemo potuiſſet de his talibus ſolidius, diſtinctius, elegantius. Ego quid his adponerem? Nihil. Singularum ſpecimina ſuis conabor dare locis.

CAP. IX.

Digitized by Google

Cap. IX.

Europæ Divisio.

Evropæ noſtræ Totum ut conſiderandum monſtravi: Partium doctrinam & indicium noſtra jam flagitat Methodus. Partes Majores Minoreſque Orbis Terrarum alii alio modo ſoliti ſunt dividere, nunc φυσικῶς, prout ſeſe offerunt vel Montes vel Flumina; nonnumquam ἐθνικῶς, ſecundum habitationes & Linguas; aliquando πολιτικῶς, vel quemadmodum Strabo loquitur, ποικίλως, juxta voluntatem & Iuriſdictionem Principum. Mihi non cenſeo curioſius inquirendum, quæ Diſtributionis ratio Trium optima, Regionibuſque fideliter depingendis ſit convenientiſſima. Aliis lubens laudem, quæ veram iſtius difficultatis diffinitionem ſequi poteſt, relinquo. Ego, non ignorans, ut hoc ſaltem dicam, quam firma validaque in medium adduci queant argumenta, cum Primæ, ut quæ aptiſſima, ſtabiliendæ; tum enervandæ, quum obnoxia valde ſit mutationi. Tertiæ, mediam ingrediar viam; hunc noſtrum Terrarum Orbis Ocellum partiturus, & penicillo, licet quam velim rudiore, delineaturus ſecundum Matrices, de quibus præcedenti capite dixi, Linguas: non quidem omnes, ſed Majores illas latiſſimeque patentes: quarum aliæ uſurpantur in Europa Occidentaliore, aliæ in Orientaliore.

In Occidentaliore quidem verſus Meridiem *Latina*, cujus, varie admodum mutatæ diſtortæque, Propaginibus utuntur *Hiſpania*, *Gallia*, *Italia*: verſus Septemtrionem *Teutonica*, cujus Dialecti *Teutoniſmus* ſpecialioris notionis, & *Daniſmus*. Prioris uſus, non exiguo tamen diſcrimine, in *Germania* tam *Superiore* quam *Infertore*. Poſteriores tres ſunt differentiæ, Danorum Limitaneorum qui *Daniam*; Auſtralium, *Suediam*; Septemtrionalium, qui *Norvvegiam* habitant. His adhæret *Finmarchia*, cuipeculiare eſt Idioma, Propaginem habens Lapponicũ, quo utitur *Lappia*.

In Orientaliore vero ad Septemtrionem *Slavonica*, quæ in multas Propagines eſt diffuſa. Nam in quibus ibi Regionibus non ejus Vſus? Gaudent ea Populi, quos fere Majorum noſtrorum temporibus longe lateque habuiſſe conſtat Superiorem Inferioremque & Mœſiam & Pannoniam,

Digitized by Google

noniam, Daciam, Illyricum, Dalmatiam, Sarmatiam & alias: qui hodie *Poloni*, *Hungari*, *Transf-Silvani*, *Walachi*, *Livones*, *Lituani*, *Podolii*, *Moldavi*, *Bulgari*, & alii; quos omnes, exceptis Primis, uno complectar libro. *Hispaniam* igitur, cui in noſtra Diſtributione princeps tribuitur locus, & merito, quum in Europa Terræ Continentis proxima ſit Fortunatis Inſulis, unde hodieque ex Veterum mente Longitudinis initium ducitur, quod felix fauſtumque ſit, ingrediamur.

P. G.F.P. N.

Digitized by Google

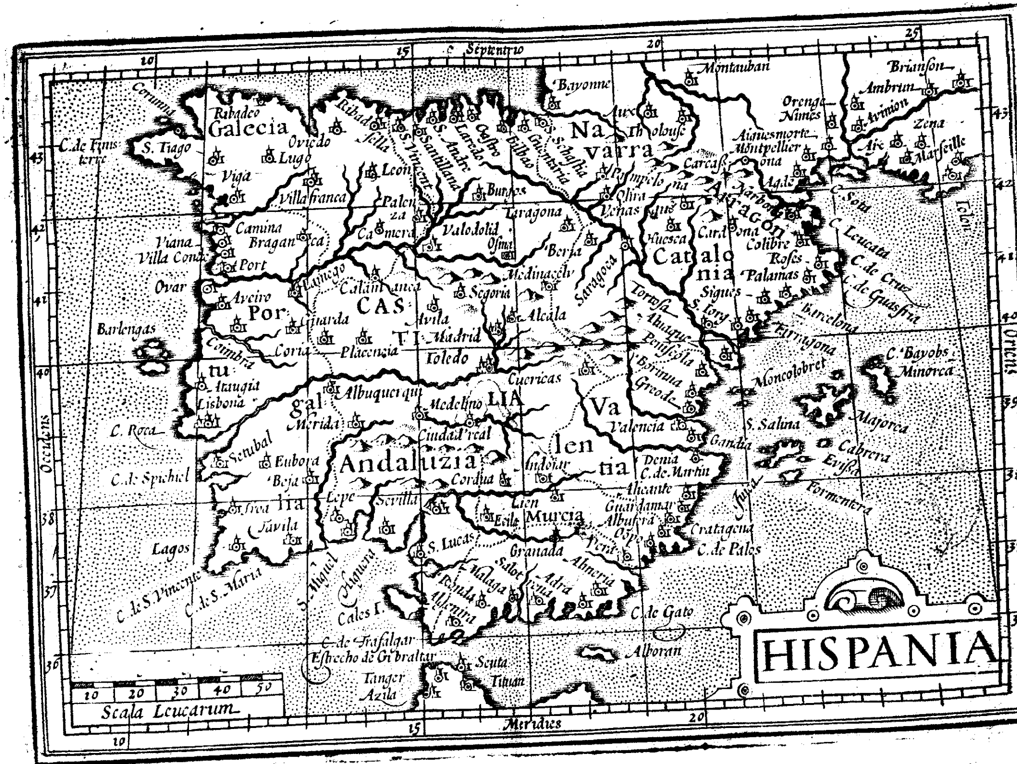

Digitized by Google

COSMOGRAPHIÆ
PARTIS II, LIBER II.
DE HISPANIA.

CAP. I.

Hiſpania unde dicta, quæque varia ejus Nomina.

IN delineanda Terrarum Orbis Parte illa, quæ L. Floro Viris Animiſque Nobilis dicitur, quædam generatim explicabo, quædam ſpeciatim. Generatim Nomen & Res. In Nomine quod Etymon ſit Hiſpaniæ, ſcrutabor, quæque variæ Appellationes.

Hiſpaniam Iuſtinus ex Trogi Pompei Hiſtoriarum Philippicarum lib. XLIX dictam notat ab *Hiſpano* Rege.

Alii ſic nominatam volunt ab *Hiſpali* urbe nobiliſſima, quam hodie *Sevillam* appellant.

Abrahamus Ortelius, Vir quo nullus in Palæſtra Geographica fuit operoſior, quum Iberiam Aſiæ Regionem olim *Paniam* à Pane, quem Iberis Dionyſius, victoria potitus, præfecerat, inde vero *Spaniam* ab Iunioribus vocatum fuiſſe, legiſſet apud Auctorem de Fluminibus & Montibus, fidem ſequutum Softhenis lib. III rerum Ibericarum; Scriptoreſque fere omnes animadvertiſſet primos Hiſpaniæ Incolas ex Iberia uſque dirivare; adductus eſt, ut ab *Spania* potius illa, quam ab *Hiſpano* vel *Hiſpali* nomen Regioni inditum, crederet. Sane σπανίαν nominat D. Paullus Epiſtola ad Romanos, cap. XV: Apud Iuſtinum, ubi in Vulgatis *Hiſpania* exſtat, in membranis *Spania* legitur: In optimis Q. Curtii Codicibus *Spaniam* eſſe notat Bongarſius: *Spaniam* vocat D. Hieronymus ad Ieſchahiæ caput LXIV: D. Eulogius, qui ante ſeptingentos annos floruit, *Spaniam* appellat: Vetus in Iuvenalem Gloſſographus Tagum *Spaniæ* facit fluvium: in Gloſſario D. Benedicti Græco-Latino σπάνη eſt pro Hibera, σπανία pro Hiſpania: *Spaniam* ab Chaldæis dici ſcribit Arias Montanus Commentariis in Abdiam: Galenus VI. Simpl. cap. IV. *Spanum* vocat oleum ex Iberia (ſic Hiſpaniam

Digitized by Google

Hiſpaniam nuncupat) advectum : Conſonat denique hodierna appellatio. Incolis enim *Eſpana* nominatur. Nam *Eſpania* & *Spania* ſcriptione tantum differunt ; quum Hiſpani Gallique vocibus Latinis , quibus ab S littera initium , E præponere ſuaque facere conſueverint.

Quam *Hiſpaniam* Latini Scriptores, Ptolemæus autem, Stephanus , Auctorque Librorum de Machabæorum geſtis Ισπανίαν vocant , rejecta adſpiratione , temporibus antiquiſſimis *Iberiam* & *Heſperiam* nominatam memoriæ produnt Strabo , Plinius , alii.

Iberia quidem ab Iberia Aſiæ Regione , unde primos Hiſpaniæ Incolas non pauci deducunt : Strabo tamen, quamvis alibi propter Linguæ diverſitatem hæſitet , ex Apollodoro , Socrate , aliiſque : Dionyſius item Alexandrinus & Priſcianus malunt Iberos ex Hiſpania in Aſiam migraſſe , ibique Provinciæ , quam occuparant , patrium nomen impoſuiſſe. Appianus quoque tres refert ſententias ; primam Europæos Iberos ab Aſiaticis deducentium ; ſecundam. Aſiaticos ab Europæis ; tertiam, nihil illis præter nomen commune volentium. Alii Iberiam ab Ibero Rege trahunt : alii ab Ibero flumine : Avienus ab Ibera Bæticæ opido.

Heſperiam vero , ab Heſpero , ut quidam memorant. Atlantis fratre velut Horatius putat , ab Heſperia Heſperi filia, vel potius ab Heſpero Stella Occidentali: quia in Europæ Continente nihil eſt hac Regione Occidentalius ; unde à Seneca in Hercule Oetæo , Zephyro ſubdita tellus. Quumque & Italiæ nomen idem eſſet , Horatius lib. 1. Carm. hanc *Vltimam* canit.

Heſpera Iberia vocatur Dioſcoridi lib. v, cap. CII, tamquam Iberia Occidentalis , ad differentiam Orientalis, quæ in Aſia.

Celtiberiam quondam fuiſſe nominatam tradit Appianus Alexandrinus : quæ tamen pars Hiſpaniæ (quam Celticam olim dixerunt teſte Varrone) potius cenſenda,cujuſque Incolæ nunc *Celti*, nunc *Celtiberi* , Plinio etiam *Celtici*.

Pannoniam quoque nominat Stephanus , περὶ πόλεων.

Ιγλήτας Regionis Incolas olim nuncupatos ex Aſclepiade Myrleano ſcribit Strabo.

Sepharad (ספרד) Hebræis dici notant Gulielmus Poſtellus & Benedictus Arias Montanus Commentario in Abdiam.

An

Digitized by Google

An Iosepho vere ab Tubale progeniti scribantur, vereque Τοβηλίοι vocentur, dixi Partis I, lib. III, cap. XIV.

CAP. II.

Hispaniæ Fines, Longitudo, Latitudo, Circumitus, Forma.

NOMEN dedi: offerunt se Res; ipsa, inquam, Regio & Incolæ. Regionis primum examinabo Adjuncta, inde Partes. Illa mihi sunt Quantitas & Qualitas. Quantitas consistit in Finibus & Circuitu, quæque inde quasi nascitur, Forma vel Figura. Quod igitur ad Fines: adluit Hispaniæ duo quidem latera Oceanus; Aquilonare, Cantabricus; Occidentale, Atlanticus: Tertium, quod ad Meridiem, ubi Fretum Herculeum, mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum: Versus Orientem Pyrenæos habet Montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flaviobriga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad Mare Mediterraneum; duobus insignes Promontoriis, uno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum projecto; altero, quondam ab *Veneris templo*, nunc vero Religione mutata, ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum.

Hispaniæ Longitudo, Straboni libro Geograph. III. χιλίων ἑξακισχιλίων; Latitudo, qua maxima, πεντακισχιλίων, qua minima, τρισχιλίων: quæ, si cogitemus Stadium Græcum centum, Latinum centum vigintiquinque passus continere, quatuor autem Passuum millia Leucam, qua Hispani cum aliis Conregionalibus hodie uruntur, conficere, nihil erit difficultatis ad hodiernæ mensuræ rationem revocare. Ioannes Vasæus in Hispaniæ Chronico, cap. VIII memoriæ prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, ut, quum per eos iter faceret, in Monte D. Hadriani, Ferdinando Colono rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, utrumque viderit mare: Oceanum scilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes Maris Mediterranei fluctus.

Circumitum Hispaniæ dimetiuntur per maritima littora & Pyrenæum Ioannes Episcopus Gerundensis lib. I Paralipomenon Hispaniæ, & Ioannes Mariana lib. I Historiæ cap. II.

Formam

Digitized by Google

Formam Hiſpaniæ quadratam nonnulli (inter quos Iuſtinus ex Trogi Pompei lib. XLIV) ſtatuunt; niſi quod Aquilonem verſus ſenſim in Pyrenæum anguſtius coëat. Trigonam imperite facit Æthicus. Strabo, Pomponius Mela, Ptolemæus, & alii Hiſpaniam comparant Corio Bubulo (σώρῳ βοείῳ) humi protenſo: cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem ipſi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantum protenditur Mons Pyrenæus ab Mediterraneo Mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad Brachia, ab Nova Karthagine uſque ad Cantabros: Crura à Freto Herculeo uſque in Gallæciam & Mare Britannicum: ultimum Coriì ad modum Caudæ, Promontorium Sacrum, hodie *S. Vincentii*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longe ultra omnem Hiſpaniam.

CAP. III.

Clima Hiſpaniæ, ejuſque ex Situ Cœleſti Qualitas, & quæ inde Commoda.

EXPOSITA Quantitate, in medium prodit Qualitas, cujus cauſa plurimum in Climate, Situque Cœleſti. Subeſt Hiſpania medio Quarti, totique Quinto, parti etiam Sexti Climatis; inter Gradus, Latitudinis quidem XXXV & XLV. Longitudinis autem inter XVI (ut nunc, capto ab Azoribus Inſulis initio, notari ſolet: quam rationem deinceps ſequar) & XXXI; ubi optima ad res omnes Temperies. Hinc merito Iuſtinus ex Trogo, fertiliorem facit Hiſpaniam Africa aut Gallia, quum neque, ut illa, violento Sole torreatur; neque, ut hæc, adſiduis Ventis fatigetur; ſed media inter utramque, hinc temperato calore, inde felicibus Imbribus in omni frugum genere ſit fœcunda. Maxima Dies Æſtatis in Parallelo Auſtrali, qui diſtat ab Æquinoctiali Linea XXXVI gradibus, horarum eſt XIV-30: in Boreali, qui abeſt ab Æquatore gradibus XLIV-ſemi, horarum eſt XV-30. Hiſpaniæ igitur, quod monere jam cœpi, non eadem paſſim eſt Qualitas, non idem Solo genius. Qua Arcton ſpectat, pleriſque ſcribentibus, frigidior eſt, nonnulliuſque aſperitatis; Oceano ſemper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignæque inde habitationis; quum etiam Rupibus, Saltibus, Lociſque Silveſtribus

Digitized by Google

bus pleraque obsessa. Qua, Montibus fere perpetuum intercurrentibus, in Austrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magnisque Fluminibus irrigari, sic temperstivis pluviis, quantum sufficit, recreari solita; & hinc omne genus, ea præcipue parte, Frugum, Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix solicita. De Hispaniis universim quæ scripserit ex Trogo Iustinus, capite præcedenti audivimus. Addam alios. Memoriæ mandat Philostratus; hic Cœli temperiem esse talem, qualis Autumni tempore solet esse in Attica. Leguntur & hæc apud Solinum: *Terrarum plaga comparanda optimis, nulli posthabenda, Frugis ac Soli copia; sive vinearios Proventus respicere, sive arborarios velis. Omni materia adfluit, quæcumque aut precio ambitiosa est, aut usu necessaria. Argentum & Aurum si requiras, habet: Ferrariis numquam deficit, nec cedit Vitibus, vincit Olea. Nihil in ea otiosum, nihil sterile, quidquid cujuscunque negat Messem, viget Pabulis: etiam quæ arida sunt ac sterilia, Rudentum materiam nauticis subministrant.* Verba denique sunt hæc Pomponii: *Viris, Equis, Ferro, Plumbo, Argento, Auro tam abundans, & adeo fertilis; ut, sicubi ad penuriam aquarum effœta & sui dissimilis est, Linum tamen aut Spartum alat.*

Admirandam eorum, cum quæ ex terra proveniunt, tum quæ in Terræ visceribus generantur & latent, fertilitatem; Animantium item, quæ Terra Marique nascuntur, præstantiam, quis digne, utque singula flagitant, commemorabit?

Incredibilis per omnem Hispaniam Frugum Vbertas; & plerique Agri tantæ sunt liberalitatis, ut pro accepto uno Tritici Modio triginta plurimum Colonis reddant; sæpe etiam quadraginta in Bætica præsertim.

Herbarum, cum Sativarum, tum Voluntariarum, quæ citra sementem erumpunt, quibusque insignes sunt & peculiares vires, (videndus Plinius lib. xxv, cap. VIII) passim, cum primis in montosis locis, est feracissima: ubi *sui dissimilis*, inquit Pomponius, *Linum aut Spartum* alit. Strabo lib. III σπαρτίου nominat *Campum*, circa Karthaginem Novam, spaciosum admodum & Aquarum indigentem, quem *Manxam* ab Arabibus vocari scribunt Hieronymus Surita & Ioannes Mariana. Idem *Iuncarium Campum* habet in Emporiensium agris. Ἀνυδρότατοι δὲ ἐκεῖνοι, inquit, οἱ Ἐμπορῖται, γώραν δὲ τὴν μεσόγειαν ἔχουσι, τὴν μὲν ἐγγὺς

Digitized by Google

ὄψι, τὴν δὲ σπαρτοφόρον, τῆς ἀγενεστέρας καὶ ἐλείας χρίνι, καλεῖσθαι δὲ Ἰσγυάειον πεδίον, Faciunt hæc Strabonis & appellationis Latinæ ratio, ut apud Ptolemæum legendum censeam Ἰσγυαρία; quemadmodum eriam dicitur Antonino *Iuncaria*, pro ejus Loci opido, quod hodie *Iunquera*.

Silvis, Nemoribus. Arboribusque singulares ferentibus fructus ubique est plena. Longum esset omnia commemorare. Nemus est apud Opidum, cui ab *Monte Majore* nomen, in quo Quercus, Castaneas, Ilices, Nuces, Corylos, Cerasos, Prunos, Pyros, Ficus, Labruscas, & omne genus Arborum fructiferarum sola Natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul opido Beierano Nemus est amœnissimum, ubi Castaneæ Arboris ambitum se mensum scribit Lucius Marineus Siculus pedum circiter quadraginta. Quid Mala referam? Inter ea melioris notæ sunt duo, *Canusium* & *Regium*. Quid Pyra? In iis supremæ classis quatuor, quæ odore gustuque suavissima: *Aptanum*, quod *Muscatum* vocant, omnium Pyrorum minimum, *Vinosum*, *Pintum*, Quartumque, quod Hispanis *Sine Regula* nominatur. Quid Olivas? In harum numero primas obtinent Hispalenses, quæ magnitudine Inglandes excedunt. Hinc *Oleastrum* in ea ora circa Sinum Gaditanum, Lucus ab Arbore quam alit, apud Pomponium Melam lib. III. Dives enim Olivetis tota Bætica. Silius Italicus lib. III.

Palladio Bætis umbratus cornua ramo.

Quin de Hispania canit universa lib. I.

Nullaque Palladia ſe magis arbore tollit.

Hinc *Oleastrum* Antonino, opidum inter Tarraconem & Dertossam; hinc ἐλαίερον Straboni circa Saguntum; hinc alia aliis locis. Quid de reliquis dicam Fructibus? Plene decantata sunt non paucis Mala Hesperia vel Citrea; Cydona, quæ vulgo *Membrillos*; Granata, suis etiam Coriis medicinam facientia. Nucem Inglandem primus in Hispaniam intulit Pomponius Flaccus, Eques Romanus, quum sub Vitellio Imperatore militaret. Testatur Plinius lib. XV natural. histor. cap. XXII.

Quid Vina commemorabo optimi saporis odorisque; Passim quidem generosa admodum leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora, quæ Marineus Siculus indicat lib. I, de Rebus Hispaniæ. Vinum ex Turdetania multum exportari, præter alia, scribit Octaviani Augusti tempore Strabo.

Digitized by Google

Strabo lib. Geograph. III. quod quo modo intelligemus, quum memoriæ prodat Fl. Vopiscus Syracusanus Probum Imperatorem Hispanis, ut & Gallis Britanniisque, primum Vineas ut haberent, Vinumque conficerent, permisisse? Singulare scilicet jam fuerat multos annos Turdetanis Turdulisque, quos Hispanorum omnium cultissimos sapientissimosque noverant Romani, quod tandem commune factum & generatim concessum omnibus (hanc enim vocem addit Vopiscus) sub Probo. Vites Germanicæ superioribus annis in Hispaniam à Belga quodam Petro Simonis F. transportatæ, Hispanicoque solo infitæ, jamque mirum in modum multiplicatæ, experimur quotidie, quam grata producant Vina; nomen ejus, qui transfevit, retinentia. Asperitatem, quam conciliare Soli solet natura, frangit, emollit, jucundoque condit sapore adgenitus jam in aliena terra sub alio Climate genius.

Hispania Dives quondam universim, ut nunc quoque variis in locis, preciosissimis Auri, Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque Metallorum Thesauris, de quibus videnda, quæ multis adfert cum ex Posidonio, tum ex aliis Strabo lib. III. quæ item traduntur ab Diodoro Siculo, Solino in Polyhistor. Iustino libro ultimo ex Trogo Pompejo, Panegyrista Theodosii, & aliis. Πλὴν ἐκείνοις, ὡς ἀληθῶς, inquit inter cetera Posidonius, de Hispanis, τὸν ὑπερκόδυνον τοῦτον ἔχει ὁ Ἄδης, ἀλλ' ὁ Πλούτων κατακεῖται. Qui potuisset, oratoria quadam Eloquentiæ vi latius se expandens, insignem Metallorum fœcunditatem explicare commodius? De Auri Argentique copia fidem etiam faciunt, præter alios Auctor Librorum de Gestis Machabæorum, I, cap. VIII, & Iosephus lib. II Belli Iudaici, cap. XVI. In Montibus circa Bastetaniam & Oretaniam Auri Metalla describit Strabo. Nam avidi sterilesque, & in quibus nihil aliud gignitur, Auri bono coguntur, ut Plinii verbis utar, fertiles esse. Ab Argenti-fodinis, *Mons Argenteus*, Ἀργυρεῖς Straboni. *Argentarius* Avieno; hodie Incolis *Sierra Segura*, vel, ut alii censent, *Sierra d' Alcara*, non procul à *Castulone*, nunc *Castona la veja*. Argentum item fodi scribunt circa *Ilipam* (*Calamea en la Serena*) & utramque *Sisaponem*, Strabo; circa *Babylam* Polybius libro X: in *Mel-ssum* finibus, ubi *Oringis* urbs, Livius, lib. XXVIII. Ad Tagum quoque in Montibus

Digitized by Google

Secturas esse Metallicas, apud *Cotinam* item circa Bætim Æs Aurumque nasci, notat Strabo. *Gallectæ Regio*, ait Trogus, vel ex Trogo Iustinus, *Æris ac Plumbi uberrima, Auro quoque ditissima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas exscindant* Agricolæ. Commemorat & hic *Sacrum* in ejusdem finibus esse *Montem*; eum ferro violare, nefas haberi; si quando fulgure Terra prosciſſa est (hoc autem in his terris frequens esse) detectum Aurum, velut Deûm Munus, colligi. Eandem Galleciam, Asturiam & Lusitaniam æque omnium Metallorum fœcundam prædicat Plinius. Inter Auri ramenta celebras aliquando glebas fuisse inventas, scriptum reliquit Strabo. Apud *Ibyllam*, Tartessiæ urbem (quid si *Ilipam* de qua ante?) Auri Argentique Fodinas collocat Stephanus. Maximam Argenti Fodinam quondam apud *Novam Karthaginem* fuisse, ab Vrbe ad xx Stadia distitam; ibique quadraginta hominum millia in labore versari, & singulis diebus Populo Romano viginti quinque millia drachmarum inde tribuere solitos, ex Strabone discimus. Vicena millia Pondo Argenti annis singulis Asturiam, Galleciam & Lusitaniam præstitisse, tradit ex aliorum fide Plinius. Apud eundem *Bebelo* est, Argenti Puteus, ab Annibale inchoatus, Auctori suo c c c indies pondo subministrare solitus: sine dubio haud procul Pyrenæis montibus. Addit enim Aquitanos, Galliæ populos, Pyrenæo vicinos, hujus Putei aquas egerere. Forte circa *Oscam* in Ilergetibus. Nam *Oscensia Argenti* non semel mentionem facit Livius. Argenti ex Pyrenæorum nati incendio, quemadmodum referunt Diodorus & Strabo, tanta fuit copia, ut Phœnices, quum illud aveherent, atque Argentum, onustis jam Navibus, superaret, loco Plumbi Anchoris illud subdiderint; imo, ut Aristoteli placet, circa Tartessum ipsas inde Anchoras fabricarint. *Turdetanos* Argenteis Lacunaribus Doliisque usos, notat Strabo. Non pauca etiam hujus Regionis Flumina Aurum ferre, docebunt sequentia. Montem prærupte altum in Cantabriæ ora maritima totum ex Ferro constantem habet Plinius. Probat Metallorum, Auri cum primis & Argenti, copiam iniata in Romanum Ærarium ab Triumphantibus vis admiranda. Testatur infinitis locis Livius Triumphos delineans cn. Cornelii Lentuli, M. Helvii, Blasionis, Q. Minucii Thermi, M. Porcii Catonis,

Digitized by Google

tonis. M. Fulvii Nobilioris, C Calpurnii Piſonis, L. Quinctii Criſpini, Q. Fluvii Flacci, Ti. Sempronii Gracchi, L. Poſtumii Albini, aliorumque: ut merito dixerit & vere Antonius Auguſtinus, Hiſpaniam id temporis Romanis eo fuiſſe loco, quo nunc Hiſpanis America: inde, aliiſque ex locis hac tempeſtate potentiſſimi Hiſpaniæ Reges, ex Metallis apud ſe domique naſci ſolitis contenti vilioribus, Aurum & Argentum petere malunt; quam penitiora Regnorum ſuorum Viſcera, Neceſſitate non cogente, eam ob cauſſam inquietare. Pergamus ad alia. Strabo lib. III memoriæ prodit, in Hiſpania *Electrum* fieri ſolere. Nam Auro ecfoſſo, Terraque aluminoſa abluto, id quod tunc purgando rejicitur. Electrum eſſe, ex Auri Argentique mixtura conflatum. Hinc Silius Italicus in libris de bello Pœnico:

Electri gemino pollent de ſemine Venæ.

Gemino, Auri & Argenti. Specularem Lapidem, in quamlibet tenues cruſtas findi conſuetum, Hiſpaniam olim Citeriorem tantum dediſſe, nec totam, ſed intra centum millia paſſuum circa *Sigobrigam* (*Segorbia*) urbem, ſcribit Plinius lib. XXXVI natur. hiſtor. cap. XXII. *Minium* in Hiſpania gigni, celeberrimumque peti ex Siſaponenſi Bæticæ Regione; inde Romam perferri, ibique perfici, excoqui, vendi, adulterarietiam docet Plinius lib. XXXIII cap. VII. Ab cujus verbis Lux M. Tullio Philippica II. *Quid erat in terris ubi in tuo pedem poneres, præter unum Miſenum, quem tu cum Sociis, tamquam Siſaponem, tenebas.* De his Siſaponenſium Miniariis loquitur Vitruvius lib. VII: *Quæ autem*, inquit, *in Epheſiorum metallis fuerunt Officinæ, nunc trajectæ ſunt ideo Romam, quod id genus venæ poſtea eſt inventum in Hiſpaniæ Regionibus: quibus metallis gleba portantur, & per Publicanos Romæ curantur. Eæ autem Officinæ ſunt inter ædem Floræ & Quirini.*

Quid jam dicam de Salinis? Sal in Hiſpania non modo coqui, verum etiam plurimum effodi, hoc eſt, & fieri & gigni, tradit Solinus. Fit in multis Hiſpaniæ locis ex Aquis puteanis, ut apud *Seguntiam* & alibi: unde Regibus magnum exigitur Vectigal. Gignitur in extremis Maris littoribus, ceteris candidior. Sunt & Montes Hiſpaniæ, ſi fides Marineo Siculo, nativi Salis, ut apud *Ribagorciam*; in quibus lapidicinarum modo Sal cæditur, & Arborum modo poſtea pullulat ac renaſcitur. Apud

Digitized by Google

opidum *Antiqueram* Vallis est amœnissima, cujus longitudo passuum mille quingentorum, ex omni parte montium clausa jugis, quæ hieme pluvialibus Aquis impletur, & in formam magni Lacus efficitur, cujus Aquæ calore Solis, adjuvante Soli genio, in Salem candidum convertuntur. Alias silentio prætereo Salinas. Sed Miracula etiam audiamus, quæ tamen hodie evanuerunt. Memorat Strabo, Sal purpureum inveniri in Lusitania: dulcedine quadam temperatum in jugis Tarraconensibus cædi, Solinus ad Oresium; ex Varrone Agellius, Montem Magnum circa Iberum, ex mero Sale, eique quantum demas, tantum adcrescere.

Iuxta *Antiqueram*, de qua dixi, Montes inexhaustas habent Fodinas, ex quibus præstantissimi Lapides, ad sumtuosissimorum Operum & Ædificiorum ornamenta idonei, eruuntur; qui late patenti & amplissimæ Negociationi occasionem præbent. Quin & iidem Montes alterius quoque Lapidis fœcunditate præstant, quem *Hiesso* vulgare Hispanorum Idioma nuncupat; ex quo Calcem, imo notæ singularis Gluten conficiunt, quod usitato nunc nomine Architecti *Tarram* appellitant, Muris consolidandis firmandisque Ædificiis maximam vim habens. Hoc siquidem Lapidis genus igne concoctum, contusum, perque Incerniculum cribratum, aqua deinde maceratum Calcem & tenacissimum reddit Cæmentum, quod in priorem soliditatem mox coalescit: quo structuras tanta industria componunt, & tenacissimas Muris Incrustationes superinducunt, ut Ædificia continuo ex lapide nata, non manu facta, aut composita, esse videantur. Eadem etiam Calce, seu potius Gypso, Glutinatores utuntur in obturandis ligneis fictilibusque Vasis, quæ Condimentis & vario fœta liquore in Indiam Belgicasque Regiones & alio transmittuntur.

Iam vero quod Pecorum omnis generis mugitu balatuque Nemora; Silvæ, Montes, Prata, Campi, Saltus ubique resonent?

Equos alunt Hispaniæ optimos: Ceteris Bætica plures; Asturia fortiores; *Asturcones* inde nominatos. De quibus sic Plinius lib. VIII cap. XLII: *In eadem Hispania Callaica gens & Asturica, equini generis, quos Thieldones vocamus, minori forma, appellatos Asturcones gignunt; quibus non vulgaris in cursu gradus; sed mollis alterno crurum explicatio*

Digitized by Google

explicatu glomeratio: unde equus tolutim carpere incursus traditur arte. Martialis.

Hic brevis ad numerum rapidos qui colligit ungues,
Venit ab armiferis Gentibus Astur Equus.

Silius Italicus lib. III, de Bello Pœnico:

Hu parvus Sonipes, nec Marti notus; at idem
Aut inconcussa glomerat vestigia dorso,
Aut molli pacata celer trahit esseda collo.

Recte: commodissimam enim præbet Sessori vectationem. Omnis abest Succussatio. Hinc Εὐδρομος, Pollucе teste, Græce vocatur. In vetere quodam Glossario, *Asturco*, *Equus* exponitur *Ambulatorius*, *Gradarius* aliis dicitur. *Tolutarium* item appellant Latini, à pedibus tolutim (quam vocem ex variis Scriptoribus explicat Nonius) id est, volubiliter & molliter glomerandis. Negat autem Silius Asturconem *Marti notum* (nam sic contra vulgatos quosdam codices legendum) de eo igitur exaudiendum illud Gratii.

Non tamen Hispano Martem tentare minacem
Ausim.

Equos enim ad bellum alibi suppeditat Hispania; quos Feros vocant Varro, Oppianus, Strabo; Probos, Olympius Nemesianus:

Quinetiam gens ampla jacet trans ardua Calpes
Culmina, Cornipedum late fœcunda proborum, &c.

De his etiam Silius, quem sæpe nominavi;

Martius hic Sonipes campos hinnitibus implet,
Hinc juga Cornipedes evecti bellica captant.

Equi nonnullis Hispaniæ locis tantæ velocitatis agilitatisque generantur, ut Vento conceptos fabularetur, imo crederet Antiquitas? Tribuunt hanc vim locis ad Oceanum circa Olisipponem (videndum cap. xxvi hujus libri) cum Plinio plerique; *Vettonibus*, Silius; *Tagro* Monti, Varro; *Sacro*, Columella, ex quo corrigendus fortean Varro, Ventum autem nominant Favonium aut Zephyrum omnes. Multorum vicem obeat Vergilius Georgic. III:

Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque leves auras, & sæpe sine ullis
Conjugiis Vento gravidæ (mirabile dictu)

Homerus jugales Achillis Equos ad Oceanum Zephyro Patre genitos, tradit, littoralia Iberiæ loca versus Occidentem designans. Pullos ex his natos non plus Trien-

Digitized by Google

nio vivere perhibent M. Terentius Varro lib. III de re Ruſtica, Solinus in Polyhiſt. Plinius VIII cap. XLII, Columella lib. VII rei Ruſticæ, & alii; Septimam ferre ætatem canit Silius lib. III, cujus locus operæ, qui adſcribatur:

At Vettonum alas Balarus probat æquore aperto,
Hinc adeo, quum Ver placidum Flatuſque tepeſcit,
Concubitus ſervans tacitos Grex proſtat Equarum,
Et Venerem occultam genitali concipit aura:
Sed non multa dies Generi; properatque ſenectus;
Septimaque his ſtabulis longiſſima ducitur æſtas.

Septem annos dat illis Poëta, quibus alii vix tres. Nam *Tertiam* hic ſubſtituere pro *Septima*, nimis violentum. Tamquam notiſſima, hæc de Equis vento concipi ſolitis, ſcribit Columella; pro re incredibili, ſed vera, recitat Varro; addens Equas ex Vento ibi concipere, ut hic Gallinæ ſolent, quarum Ova *Hypenemia* vocat, *Zephyria* Plinius. Iuſtinus ex libro Trogi ultimo natam credit Fabulam ex Equarum fœcunditate, Equorumque pernicitate. Hæc ſane cauſſa fuit, quod ex Hiſpania Equos ad Curules Ludos & Saltationes petere conſueverint Veteres Romani: cujus rei ampliſſima ſunt teſtimonia apud Q. Aurelium Symmachum, lib. IV Epiſt. LX, LXI, & LXIV, lib. VII, epiſt. CV. & CVI, lib. IX epiſt. XII, XIIX, XIX, XX, XXII, & XXIII. Vt huic Qualitatis Membro finem imponam. Celtiberorum Equi, Strabonis indicio, ſubalbi ſi in Vlteriorem traducuntur Hiſpaniam, colorem permutant: ſuntque Parthicorum ſimiles.

In Luſitania Sus quum eſſet occiſus, inquit Varro lib. II de Re Ruſt. cap. IV. *Attilius Hiſpanienſis, minime mendax, & multarum rerum peritus in doctrina dicebat L. Volumnio Senatori Miſſam eſſe offulam cum duabus coſtis, quæ penderet III & XX pondo; eiuſque Sus à cute ad os pedem & tres digitos fuiſſe.*

Hiſpaniæ Canes laudant Oppianus & Iulius Pollux; item Nemeſianus, quorum

——— *proles de ſanguine manat Ibero.*

Ad Venationes exſtimulant cum alia, tum in Montibus, Vallibus, Silviſque Damæ, Cervi, Apri, Vrſi, Leporeſ, Cuniculi. His ſane abundantem docet Hiſpaniam verſiculus Catulli;

Cuniculoſæ Celtiberiæ fili;

& Nummus

Digitized by Google

& Nummus Hadriani Imperatoris, in cujus una facie, HADRIANVS AVG. COSS. III. P. P. cum Imperatoris capite; in altera HISPANIA. S. C. cum ipsius, Olivarum Ramulos aliquot dextra tenentis, effigie, adpicto ad pedes hoc animalculo.

Ad Aucupia invitant cum Aves aliæ, tum Aquilæ, Ardeæ, Accipitres, Attagines item, eo nuper ex Sicilia allati. Peculiare Hispaniæ esse Posidonius apud Strabonem adserit, τὸ τὰς κορώνας μελαίνας εἶναι.

Ad Piscationes denique incitant in Mari quidem cum Pisces ipsi, ut Cæte, Balenæ, Congri, Murenæ, Thynni, Savali, Lampetræ, & alii, tum Ostrea Conchyliaque; in Fluminibus autem & Mediterraneis, ut aliis commemorandis supersedeam, Turtures, Iuvenali etiam decantati, aureis maculis insigniti, *Truchas* vocat Vulgus Hispanicum, *Troltam* Itali Siculique; saporis jucundissimi, optimi nutrimenti, Senibus Ægrotantibusque ab Medicis concedi soliti. Legisse se scribit Lucius Marineus Siculus de rebus Hispaniæ lib. I, in Hispania Polypum olim captum fuisse tantæ magnitudinis, ut ejus caput ostensum Lucullo XV. amphorarum capax fuerit, crines quidvis utroque brachio comprehenderint, caliculi instar pelvium urnam æquaverint, reliquiæ ejus miraculo adservatæ septingenta pondo pependerint. Memoriæ prodit idem Marineus Valentiæ se piscem vidisse, quem Piscatores mari captum portaverant, & Torculari magno locaverant Aquæ pleno, crassitudine & longitudine magnæ Mulæ, cujus Caput, Os, Nares, Oculi Bovis esse videbantur; præter Cornua, quibus carebat; Mammas habebat muliebres, & Manus Mamillis adpositas, Vulvam quoque mulieris: addit postero die peperisse Piscículum ipsi persimilem, longitudine trium pedum, crassitudine Colli Canis Gallici, Matremque eum quatriduo post fame fortean coactam, devorasse.

Sed ego hæc paucis: pluribus explicantur ab Cæsare lib. III de bello Civili, Appiano, Strabone, Iustino, Solino, & aliis probatis scriptoribus: quibus addendi, ut certiora tradentes omnia, & oculis visa, L. Marineus Siculus lib. I, Rodericus Sanctius Historiæ Hispan. Part. I, cap. II, Ioannes Vasæus cap. IX, Marius Aretius Patricius Syracusanus Dialogo, cui nomen Calipho, & si qui his adcensendi.

Digitized by Google

Talis igitur Hiſpania & Vetus & Nova; Terris omnibus Terra felicior, cui excolendæ ditandæque impenſius, quam ceteris gentibus, ut ait Latinus Pacatus, ſupremus ille Fabricator indulſit.

Tanta autem hujus Regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium copia facit hodie, ut larga manu Confinalibus ſuis, aliiſque remotioribus Populis infinita cum apud ſe nata, tum etiam aliunde advecta ſubminiſtret, Sericum, Lanas, Pannos omnis generis, Sal, Saccharum, Mel; Mala, Medica, Citrea, Granata, Cydonea; Olivas conditas; Cappares, Vvas, Ficus, Pruna paſſa, Amygdala, Caſtaneas, Glycyrrhizam, Aniſum, Cuminum, Coriandrum, Oryzam, Crocum, Oleum, Ceram, Alumen, Smegma, Minium, Purpuram; Thynnos, Balenaſque ſalitas. Baccas Laurinas, Fructus diverſorum generum, Saccharo adſperſos, Alabaſtrum, Coralium, Aurum, Argentum, Ferrum, Chalybem, Stannum, Cuprum, Plumbum, Rubiam Tinctorum, Argentum Vivum, Goſſipium, Gemmas item precioſoſque Lapides & Aromata ab aliis, tum ab Indis accepta. De quibus omnibus, præter Strabonem lib. III, plene Damianus à Goes, Eques Luſitanus, libello, brevi quidem, ſed nervoſo, quo Patriæ fertilitatem & potentiam ſuis coloribus delineare eſt conatus.

Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europæis, Africanis, Aſiaticis, Americanis accipiuntur eas Hiſpani merces, quas Natura Cœlique & Soli genius ipſis negare ſolet.

ADDITAMENTVM. [*Verum hæc de Hiſpania in universum, nunc de ſingulis provinciis pauca dicamus.*

Catalauniæ ſolum (inquit Boterus) eadem omnia fert quæ reliqua Hiſpania, præter ſaccharum & ſpartum. Ad divitias nativas accedit opificum induſtria, neque enim ulla eſt Hiſpaniæ regio, in qua omnes artes plus aut melius excolantur.

Arragoniæ magna ſui parte ſolo eſt aſpero atque ſicco, præſertim verſus Pyrenæum, ubi integri diei itinere nullæ habitationes obviæ ſunt; non tamen deſunt aliquot valles optimarum frugum fœcundæ & fructuum omnium ferace:, ubi aqua rigantur; non minus ſterilis eſt trans flumen, ubi vix ullum oppidum occurrit alicujus momenti præter Calatajud.

Valentiæ Mediterraneæ petroſis & ſterilibus montibus ſunt aſperæ, maritimæ vallibus & planicie amœnæ. Metalla argenti habet

Digitized by Google

bet Burioli; auri Loderi, ferri Finaſtrari alabaſtri Labea; aluminis Piacenti; cementi & gypſi pluribus locis.

Granata temperatiſſima provincia eſt, & licet montoſa, tamen omnium rerum copia abundat. Cum Mauri hoc regno potirentur, omnium rerum copia erat opulentum; hodie defectu populi agricultura defecit, & tamen inter locupletiſſimas provincias cenſetur, quippe ſolo eſt fœcundiſſimo, & quod levi cultura indigeat: vix (inquit Boterus) explicari digne poſſit, multitudo herbarum odoriferarum, eſculentarum & medicinalium, quibus montes & campi paſſim ſcatent, non varietas fructuum Saccharique copia, non Seres abundantia pariter atque præſtantia; denique non omnis generis animalium multitudo. Fontes paſſim ſcaturiunt & tot rivulorum ſecturis & decurſibus ſolum rigant, ut nulla amœnior regio facile pingi poſſit.

Andaluzia nulla Hiſpaniæ pars fructibus ditior, frumento abundantior, gregibus & armentis copioſior, maxime equis; ita ut merito horreum, pecuarium & ſtabulum Hiſpaniæ dici poſſit. Andaluzia (inquit Nonius) potior Bæticæ pars, corrupto nomine à Vandalis quondam incolis. Regio omnigena frugum copia mire luxuriat, ſive vinearum proventus, ſive arborarios fructus requiras. Olivetis vero unice dives eſt. Cumque omnium ferax ſit, tum vel præcipue inexhauſta & diviti metallorum vena ſcatet; ſed minio inter cætera felix. Auræ hic ita lenes, annique tempeſtates adeo mites, ut non fruſtra antiquitas hac potiſſimum Hiſpaniæ parte Elyſios campos eſſe crediderit.

Eſtremadura regio totius Hiſpaniæ maxime aprica, unde hieme armenta à partibus magis ſeptentrionalibus, præſertim Soria & Cuenca, ad hanc regionem non minus traducuntur, quam in Italia ex Aprutio in campeſtria Apulia: nam ripa Anæ optimis paſcuis abundant; fluvius Anæ qui provinciam ſecat, medio quaſi ſpatio abſorbetur, & poſt quindecim leucas ſub terris actas rurſus emergit; toto autem illo ſpatio lætiſſima ſunt paſcua; unde inter mirabilia Hiſpaniæ recenſetur, hic fluvium eſſe ſuper quem animalia paſcantur.

Caſtella nova veteri præſtat, & bonitate cœli atque ſoli & fructuum omnimodorum copia: nam inter alios fructus excellentibus olivis abundat, quibus vetus fere deſtituitur. Pars tamen illa veteris quæ vulgo terra de Campos appellatur, inter Hiſpaniæ fertiliſſimas numerari poteſt, reliqua montoſa ſunt & ſatis ſterilia.

Gelecia aër temperatus ad oram maris, in mediterraneis frigidiuſculus: ſolum inæquale & magna ſui parte montoſum: inter

Digitized by Google

opida Orense & Monterei planicies spaciosa, cætera montes & angustæ valles occupant, in quibus plurimi fontes scaturiunt, & infiniti rivuli discurrunt, & circiter septuaginta amniculi, inter quos eminent Sil, Migno, Vlla & Tambra. Hæc provincia nullius rei indiga, magnam copiam piscium tam recentium quam muria conditorum evehit.

Asturia (inquit Nonius) regio universa aspera, montibus sylvisque horrida; minii, chrysocollæ & auri præcipue fœcunda.

Cantabria (inquit Nonius) regio montosa & aspera & Hispaniæ pene dissimilis, Baccho prorsus inimica; præter plumbum & magnetem lapidem, copiosas ferri venas fundit, quæ hodieque durant; hodie in Biscaja am & Guipiscoam divisa est.

Navarræ Solum maxima sui parte fertile, aër salubris.

Portugalliæ aër valde salubris, quippe qui ventis marinis multum eventiletur; solum magna sui parte montosum, præsertim in Algarbia, fructus producit longe perfectissimos; Abundat oleo, vino, melle, frumenti nonnullam penuriam patitur, quod plerumque à Francis & Septentrionalibus populis accipit; Nec expers est metallorum, auri, argenti, aluminis, marmoris candidi & varii, Sericum habet excellens maxime in Braganza regione; copiam salis non modo sibi, sed & exteris sufficit. Piscosa admodum est ora & Thynnorum captura nobilis; habentque hic piscem, quem alibi vix reperias Soleæ simulem, quem ipsi vocant Azzeviam. In hoc regno (inquit Nic. d'Oliveira) tanta est olei copia, ut singulis annis supra tria millia doliorum in Belgium solum evehantur. Non minus frumento abundaret, si agri industria colerentur, nam anno CIↃIↃCVIII, *duo opidula Cerpa & Moura tantam messem habuerunt, ut decimæ 1470 modios tritici redderent, præter cæteras fruges. Piscatio Sardinarum (ita minutum quoddam piscium genus vocant) hic admodum locuples, nam ex sola urbe Olisiponensi interdum supra centum minora navigia simul ad hanc egrediuntur, decimaque horum piscium soli duci Bragancæ viginti duo millia ducatorum annuatim reddunt. Pecorum præterea & Armentorum hic ingens copia.]*

CAP. IV.

Hispaniæ Montes.

ITA se habent Regionis Adjuncta: succedunt Partes. Eas hic appello, Terra quidem, *Montes* & *Promontoria*; Aqua vero, *Sinus*, *Portus*, *Flumina* & similia. Inter Hispaniæ Montes *Pyrenæus* principem obtinet locum, Hispa-

nos

Digitized by Google

nos ab Gallis dividens, qui Ptolemæo & reliquis, Πυρήνας; Stephano, Πυρήνη; Tibullo lib. I, & Silio Italico lib. III. *Pyrene*; Livio lib. XXI, Cæsari lib. I de bello Civili, Suetonio in Cæsare cap. XXV, Æmilioque Probo in Annibale, *Saltus Pyrenæus*: Hispanis, *Los Pireneos* universim; nam pro ratione Locorum varia sortitur nomina, ut docet Olivarius. Ad Templum Veneris dicitur *Puig cerda*, inde *Montes de Iarque* & *Roncevalles*; ad Navarræ demum regnum, *Mons S. Hadriani*. Dictum volunt plerique ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ab Igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriatur; vel quod ejus silvæ (scribente Diodoro libro VI) injecto à Pastoribus Igne, quondam universæ conflagrarint. Certe ab Græca voce nuncupatum, non est mirandum; quum ex Antiquis Monimentis, Græcos tam Occidentale, quam Orientale hujus montis latus habitasse quondam, satis superque constet. Silius Italicus Denominationis honorem tribuit Pyrene puellæ, Bebrycis, qui rerum ibi gubernacula tenebat, filiæ; in eo monte ab Hercule, violato Hospitii jure compressæ; ibique, quum ab feris laniata esset, sepultæ. Pomponius Mela lib. III, Dion. lib. LIII, & Orosius lib. VI, cap. XXI, Pyrenæos appellant non tantum, qui Hispaniam inter & Galliam; sed & qui ab Oriente in Oceanum usque excurrunt Occidentalem. Quin & ad Artabrum vel Celticum Promontorium, quod hodie *Cabo de Finisterræ*, *Pyrenæos* hactenus ab Adcolis appellari testatur apud Ortelium Georgius Austriacus, Præpositus Harlebecensis. Quidquid sit, perpetuus ille Pyrenæi ab Ortu in Occasum procursus Hispanorum alios facit Citramontanos versus Meridiem, Vltramontanos ad Septemtrionem. Pyrenes latus, ut notat Strabo lib. III, in Hispaniam vergens variis constitum est arboribus, iisque semper virentibus; alterum autem Galliam spectans, omnino nudum: media Loca Convalles continent, ab frequente Incola habitatas. Mutata nonnihil hodie Loci facies.

Pyrenæus, non ut Galliam separat ab Hispania; sed ut ab Ortu in Occasum ad Promontorium usque Celticum prolatatus Hispanos dividit in Cismontanos & Vltramontanos, alium ad Iberi fontes Montem protrudit versus Meridiem per Hispaniæ latitudinem. Nomen illi Ἰδήβεδα apud Strabonem & Ptolemæum: *Saltus Aucensis*, vulgo *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* Vrbe vetere, cujus ad

Digitized by Google

Villam-Francam, vigesimo supra *Burgos* milliari, vestigia monstrantur. Hujus progressum sic describit Ioannes Mariana lib. 1, de rebus Hispaniæ, cap. III. *Ex his Montibus* (eos designat, qui ab Ortu abeunt in Occasum per Hispaniæ longitudinem) *Idubeda Mons versus Austrum ad Iberi fontes in Pelendonibus derivatur & per Virvestam Arevacesque, ubi Orbionis cacumina surgunt, neque procul Cauno, qui hodie Moncaius est, Bilbilim Dacorumque pratervectus, Mare Mediterraneum attingit, non procul Dertusa Vrbe; unde extremæ ejus montis partes hodie etiam nomen habent. Iberum Amnem, contra quam reliqui insigniores Hispaniæ fluvii faciunt, ad Occasum ire Idubeda mons prohibet, &c.*

Orospeda Idubedæ proles: ὀρόσπεδα Straboni, ὀρτόσπεδα Ptolemæo. Toti hodie certum non est nomen: nam quod Alvaro Gomecio censentur *Sierra Vermigia*, quod Floriano *Sierra Molina*, quod Clusio *Sierra Morena*; Partes ejus sunt; quibus alias addit pro ratione locorum Navagierus in suo Itinerario; *Puerto de la Tablada, di Ponfria, Tofria, del Piso, di Soma Sierra, Palomera de Avila*, &c. Describit eleganter meo judicio Ioannes Mariana, loco quem indicavi: *Paullo infra Caunum* (*Moncayo* hodie, ut ante dictum) *ex Idubeda emissus Orospeda, mollibus initio jugis, ut vix adsurgere videatur, sensim tamen sese efferens, ulteriusque progressus, Molinæ primum montes* (*Sierra Molina* hodie) *erigit; Conchæ deinde, ubi Sucronem ad lævam, ad dextram Tagum emittit. Inde Consaburonis seu Consiegræ montibus constitutis, & in Campis Laminitanis Anæ fontes emixus, ad Alcaraſſum* (ἄργιλα Ptolemæi putatur, Ilergetum urbs: hoc loco Orospeda, *Sierra d'Alcaraz*; ἀργυρεῖς, *Argenteus Mons*, dicitur Straboni) *Seguramque procedens in diversas partes mariaque diversa Taderem* (*hic hodie Segura fluvius est*) *Batimque in Saltu Tigensi non longe à Casorla opido fundit; ab Anæ fontibus remotum amplius centum millibus passuum: unde in duo brachia scissus, parte una è regione Murcia factus ad Murgim, hoc est Muxacram, mareque terminatur, relicta ad occasum Bastitanis à Basta Vrbe, quæ hodie Baza est; ad ortum vero Contestanis, veteris Hispaniæ populis: parte altera versus Malacam porrectus, & Eliberritanis jugis sese adnectens ultra Calpem ultraque Tartessum tanta procurrit aviditate, ut penetrato mari Fretique angustiis tantum non obturatis, Africæ complexum non semel appetere videatur.* Orospedæ adsenseri solet *Calpe*. Sic Ptolemæo aliisque Mons vocatur ad Fretum Herculeum; qui *Gibraltar* vulgo. Vere

Digitized by Google

go. Vere notatur pronunciaturque *Gebal Tarik*: ſic nominatus ab ſtrenuiſſimo Duce *Tarik*, filio Abdallæ, filii Wenemu Renathæi, quem Muſes filius Nutzir ex genere Mara wanæorum, quo tempore (annus is erat ID CC IX) ex Africa in eam Hiſpaniæ partem, quæ Andaluſia nunc dicitur, irrumperet, ſecum habebat. Teſtatur Auctor Geographiæ Arabs, qui quum de ſubacta Inſula *Chadhar* verba feciſſet, hæc ſubjungit: *Applicarunt autem ad eam Gebal Tarik (Monte Tarik.) Vocatus eſt autem Gebal Tarick, ideo quod Tarik filius Abdallæ, filii Wenemu Renathæi, poſtquam trajecit quos ſecum habebat Barbaros, & muniverunt ſeſe intra hunc montem.* Oroſpedæ item pars Rupes præcelſa, quæ ex Hiſpalenſi urbe Granatam eunti prope Archidonam ſe conſpiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne ævum eſt duraturum, Amoris exemplo. Hiſpanis dicitur, *La Penna de los Enamorados, Amantium Rupes.* Res, ut paucis dicam, ita habet: Quum Regnum Granatenſe Mauris adhuc pareret, graveque inter ipſos & Chriſtianos bellum flagraret, quodam in conflictu inter alios captus eſt Chriſtianus, quem Maurorum Rex ob formæ venuſtatem facilitatemque morum libertate donavit, eumdem apud ſe in palatio retinens. Inter hunc porro Filiamque Regis tanta tamque caſta coaluit familiaritas; ut Articulis hæc Chriſtianæ Fidei præcipuis imbuta, Chriſtianiſque commorari deinceps avens & commori, Torum Conjugalem pollicita, fugam cum Captivo fuerit molita. Quum autem Rex diligenter illos perſequeretur; in Rupem, quam dixi, ut ibi delitеſcerent, fugerunt: videntes autem ſe detectos, & Rupem ab Mauris undique circumſeptam animadvertentes, cacumen conſcenderunt; ſeque, ſupplicio, quod ab Rege exſpectabant, territi, mutuo complexu præcipites inde dederunt. Ad cujus rei memoriam in ejuſdem Rupis dorſo, inque via publica Cruces erectæ videntur.

Paullinus *Bimarem* nominat. Reſpicit enim duo Maria, Internum & Externum. Strabo libro Geographicorum tertio Calpen montem eſſe, ait, Circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut remotioribus Inſulæ formam præferat. Vnam Herculis Columnarum ſunt qui fabulantur, alteramque ex adverſo Abylam in Africa, Laborum Herculis metas. Addunt unum fuiſſe quondam Montem, ſed ab Hercule perfoſſum

Digitized by Google

perfossum; ut, mutata rerum facie, exclusa ante Maria in Mediterraneas Terras, Aquarum indigas, admitterentur. Videndi, præter alios, Plinius lib. III, & Pomponius Mela lib. I, ubi de Mauritania, & lib. II, ubi de Hispania: *Calpe*, inquit inter alia, facta cum Abyla commissione, *magis & pene totus in Mare prominens. Is mirum in modum concavus, ab ea parte, qua spectat occasum, medium fere latus aperit, atque inde ingressus totus admodum pervius prope, quantum patet Sinus & specus, ultra est.* Diodorus etiam, agens de Perfossione, quam dixi, scribit Herculem Fretum tam angustum reliquisse, ne grandia Cete intrarent. Alii de Columnis Herculis tradunt alia; quæ ad meum nihil faciunt institutum.

Ex *Orospeda* prope Alcarassum *Mariani Montes* surgunt. Sic nominat Plinius lib. III, cap. I, qui singulariter Μαριανὸν, Ptolemæo, *& Mons Mariorum* Antonino; hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium adluit ad lævam perpetuo fere ad Oceanum usque, nobilissimus fluvius Bætis.

Haud procul ab eo loco, quo *Orospeda* ab *Idubeda* prodit, prope *Caunum* è media Camporum vastitate atque planicie Montes alii videntur oriri; ceterum in Pyrenæi brachiis quibus universa innectitur Hispania, numerandos esse, nemini dubium est. Eorum apud Veteres Scriptores nulla mentio: nunc multis nominibus ab vicinis Civitatibus sunt noti. Numantia, Segobia, Abulaque lustratis, Castellam in Veterem Novamque secernunt; præterque Caurium & Placentiam Tagi ductum, quo ad lævam adluuntur, sequentes, Portugalliam in duas ferme æquas partes secant. Ad opidum *Sintram* demum, *Tagro* Monti viginti octo millibus passuum ad Septemtrionem ab Olisippone impositum, Occiduum attingunt Oceanum, desinuntque Promontorio in Mari constituto, cui *Magno* vel *Olisipponensi* cognomen.

Iuxta Barcinonem Mons est, quem *Mon-Iui* vocant adcolæ: sunt qui interpretantur *Montem Iovis*; alii melius *Montem Iudæorum*, qui quondam illic sepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi Sepulcreta & Signa. In vertice Turris est; unde Speculator die quidem Linteo Velo, noctu vero Facibus Navigiorum adventum Barcinonæ Civibus ostendit. De Montibus Fluminibusque Hispaniarum libellum edidit Hieronymus Paullus Barcinonensis.

CAP. V.

Digitized by Google

CAP. V.

Hiſpaniæ Promontoria,

HÆc de Montibus, Promontoria ſunt in Hiſpaniæ ambitu ad utrumque Mare nobiliſſima; quæ paucis recenſebo; capto ab iis, quæ ad Oceanum initio.

Scythicum in Cantabris Melæ libro III cap. I, Geograph. Olivario dicitur *Cabo del Rigo*; Floriano *Penas de Huſon*; aliis *Cabo de Pennas*. Credunt nonnulli eſſe, quod Λευκατίκα κώρας & τερίλευκον Ptolemæo.

Artabrum, quod & *Celticum* Plinio, à Populis *Artabris* & *Celticis*, Promontorio adhabitantibus; Νέριον Ptolemæo & Straboni, apud quem libro III male, μεταξὺ τῆς πρὸς Αρτάβροις Ακρας, ἣν καλοῦσιν Ἱέρνην: legendum enim, inverſis litteris, νέριον, ut & ipſe alibi appellat. *Speculum Britanniæ* vocant Æthicus & Oroſius. Hodie Nautis appellatur *Cabo de Finis Terræ*, in Galecia.

Magnum, in Luſitania, Pomponio & Plinio; hodie *Cabo de Caſcais*, ab vicino opido; ad dextram Tagi fluminis. Plinium maximo errore, quemcumque tandem Auctorem eſt ſequutus, ſe involvere, notat Ioachimus Vadianus Commentario in Pomponium Melam, quum lib. IV natur. hiſtor. cap. XXI ſcribat, Oliſipponenſi Promontorio oram Hiſpaniæ occiduam finiri, & Septemtrionalis lateris flexum incipi. Verba ponam; ut, an vere notetur, pareat: *Excurrit deinde*, inquit, *in aliud vaſto cornu Promontorium, quod alii Artabrum appellavere, alii Magnum, multi Oliſipponenſe ab opido; Terras, Maria, Cœlum diſtermians. Illo finitur Hiſpaniæ Latus, & à circuitu eius incipit Frons.* Vox, *illo*, *Artabri* reſpicit appellationem, non *Oliſipponenſis*. Dicit enim *Artabro* finiri Hiſpaniæ *Latus*, & ab eius circuitu incipere *Frontem*. Artabrum autem, obiter addit, *Oliſipponenſe* multis vocari. Hoc non Plinii, ſed aliorum dogma; falſum omnino. Nam ſi *Oliſipponenſis* nomen ab *Oliſippone*, clariſſima Luſitaniæ Vrbe; non idem poteſt eſſe cum *Artabro*, ſed cum *Magno*, cujus jam memini, quodque in *Frontis* medio. Eodem modo, eademque interpretatione juvandus C. Iulius Solinus in Polyhiſt. cap. XXVI.

Barbarium, Ἑρβάριον ἄκρον Ptolemæo: hodie, ut volunt Cluſius & Taraffa, *Cabo de Spichel*, ad ſiniſtram Tagi ripam

Digitized by Google

pam oppositum *Magno* vel *Olisipponensi*.

Sacrum Ἱερὸν Ptolemæo & Straboni, cui etiam Κάλλιον lib. I; *Sacer Mons* Columellæ: *Caput Europæ* Eustathio: hodie *Cabo de S. Vincente*, In Algarbiæ regno.

Charidemo, Χαριδήμου Ptolemæo ad Mare Mediterraneum: hodie, teste Clusio, *Cabo de Gates*, vel ut scribendum censet Florianus, *Cabo de Agatas*, ab Achate Lapide, qui ibi effoditur.

Scombraria; Σκομβραρία, Ptolemæo, Tarraconensis Hispaniæ; Plinio, *Saturni*, hodie *Cabo de Palos*, scribente Clusio.

Ferraria, apud Pomponium Melam; *Dianium*, Ciceroni & Plinio; Ἀρτεμίσιον & ἡμεροσκοπεῖον Straboni; qui de eo sic scribit: Τόπων δ' ἐστὶ γνωριμώτατον, τὸ ἡμεροσκοπεῖον, ἔχον ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν σφόδρα τιμώμενον, ᾧ ἐχρήσατο ὁρμητηρίῳ κατὰ θάλατταν Σερτώριος. Εὐμυὲν γάρ ἐστι καὶ λιμενικὸν, κάτοπτον δὲ ἐκ πολλῶν τοῖς προσπλέουσι. καλεῖται δὲ Διάνιον, οἷον Ἀρτεμίσιον, ἔχου σιδήρου εὐφυῆ πλησίον. *Ferraria* igitur à Ferro.

Tenebrium Τενήβριον Ptolemæo; hodie *Cabo de Alfaques*.

Lunarium, Λουνάριον Ptolemæo; Hodie *Cabo de Vallis*, ut putat Cl. Aretius; vel, ut Coquus *Palafigel*.

Aphrodisium, Ἀφροδίσιον Ptolemæo; ad Pyrenæi radices; Πυρηναία Ἀφροδίτη, Straboni lib. I v. *Pyrenæa Venus* Plinio. Μασσαλιωτικὸν etiam appellatum scribit idem Strabo lib. 2, quem nominavi. Hodie *Cabo de Cruz*.

In horum enumeratione nihil dixi de minorum gentium præcipue, quæ ad Oceanum, Promontoriis, quæ quamvis ab Veteribus scriptoribus non nominentur, suis tamen hodie appellationibus non carent. Si quis Latus Hispaniæ, quod Septemtrioni obversum jacet, legat, anteaquam à Pyrenæis montibus ad *Scythicum* Promontorium, quod primo loco posui, perveniat, prætervehatur, necesse est illud, quod vulgo *Cabo Matiaco*, versus ortum ab ingressu Portus Bermeensis paullo amplius quatuor distans milliaribus, *Scythico* proxime succedit *Cabo d'Aviles*, sic dictum ab adjacente opido. Sequuntur *Cabo de Brilo*, *de Ortegal*, *de Prior*, quod Corunnae Portum ingredienti ad sinistram; tribus semimiliaribus *Ferolio*: mox *Cabo de Belem*, *de Corrian*, *de Conte*, confusa omnia cum *Artabro* vel *Nerio* Promontorio, quod *Finis Terræ* vulgo: inter quod & *Olysiponense* sunt etiam *Cabo de Phalselis*, duobus Baiona milliaribus, & *Cabo de Montego*.

CAP. VI.

Digitized by Google

CAP. VI.

Hiſpaniæ Sinus & Portus.

PARTES, quæ Terra, abſolvi: reſtant quæ Aqua, ut ſunt *Sinus* & *Portus*. *Sinus* Hiſpaniæ celeberrimi ſunt tres: omnes ad Mare Mediterraneum, *Sucronenſis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*.

Omnium vaſtiſſimus eſt *Sucronenſis*; magno ſatis ore Pelagus, inquit Mela, accipiens; & quo magis penetratur, anguſtior. Hunc ab *Illicitano* ſeparat Promontorium Artemiſium, cujus antea facta mentio. Nomen illi ab Sucrone, vel fluvio (notus ille Plinio. Ptolemæo & Silio Italico lib. III) nunc *Xucar*; vel opido (quod apud eundem Plinium & Strabonem) in ſiniſtra fluminis ripa, quod hoc tempore *Cullera*.

Mediæ magnitudinis eſt *Illicitanus*, ab *Illice* opido, ut notat Pomponius Mela, quod *Illici* Plinio; Ἰλικίας Ptolemæo; hodie, ut quibuſdam placet, *Elche*; ut aliis, *Alicante*; unde & Sinus nunc *Puerto d'Alicante*.

Minimus eſt *Virgitanus* ab Opido, ut ſcribit Mela, *Virgi* hodie *Vera* vel *Bera*, Corrupte apud Ptolemæum ἄρκη, pro βῆρκη vel βίεργη: nec emendatius apud Antoninum *Vrci*, ut nec apud Plinium *Vrgi*.

Nominatur & *Gaditanus Sinus* Melæ lib. III, ab Gadibus. Hodie *Baia de Cadex*.

Ταῤῥαχὼν etiam ἐν κόλπῳ jacet Straboni; quem & hodie ſinum habet *Tarragona*.

Inter Portus, quos Hiſpania habet, primi eſt loci qui *Magnus* Veteribus, μέγας λιμὴν Ptolemæo inter Nerium & Scythicum Promontoria; *Corunna* hodie. Sunt & *Annibalis Portus*, apud Pomponium, *Albor* hodie in Algarbiæ regno: *Amanum*, Plinio; nunc *Fuentaribie*, ut Villanovanus, uel *Bermeo*, ut Moralis cenſet: *Gaditanus*, Melæ & Antonino, circa Gades: *Tarraconenſis*, de quo Silius Italicus lib. XV.

Tunc hoſpita Tarraco Baccho
Conſidunt portu, & ſecuræ gurgite clauſo
Stant Puppes, poſituſque labor, terrorque profundi.

Veneris denique Melæ nominatus ad radices Montis Pyrenæi. Sed de Sinibus Portubuſque, eorumque latitudine & pro-

Digitized by Google

& profunditate multis feliciſſime ſcribit Lucas Aurigarius in ſuo Navigationis Speculo, Chartis, quod ad Hiſpaniam, decima novemque ſequentibus.

CAP. VII.

Hiſpaniæ Flumina, Lacus, Stagna, Fontes, &c.

SINVS Portuſque demonſtravi: Flumina, me vocant, & quæ cum iis cenſeri ſolita. Hiſpania multis irrigatur paſſim Fluviis. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in iis Pontes ultra ſeptingentos, inter quos nobiliſſimi Segoviæ & Alcantaræ. Alii aliis ſunt nobiliores.

Iberus, ab *Ibera* opulentiſſima quondam Vrbe, quæ *Elix* hodie putatur, circa Karthaginem Veterem: in cujus agro P. Cornelius Scipio viciſſe Pœnos, totamque Hiſpaniam Imperio populi Romani adjeciſſe ſcribitur. Ἴβηρ@, Ptolemæo & aliis *Ebro* hodie. Erumpit apud Cantabros (*Provincia de Campo*) ex Idubeda Monte, duobus Fontibus, quorum dexter in Saltu Aucenſi (*Monte d'Oca*) ſiniſter ad Opidum, quod Incolis *Fuentibre*. Inde, magnis creſcens Amnibus, primo Calaguritanis exceptus arvis (*Calahorra*) Iuliobrigam & Tubellam petit, Navarræ opida; Iuliamque & Celſam, Ponte quondam celebrem, inde Cæſar-Auguſtam adluit. Illinc digreſſus in Auſtrum, & mox verſus Euronotum (nam quo minus, ut reliqui celebriores Hiſpaniæ fluvii, ad Occaſum tendat. facit Mons Idubeda) labitur per Laletaniæ populos, qui nunc Catalani, Dertuſam opulentam urbem præterlabitur, Poſtremo auctus *Baja*, *Cadora*, *Tirone*, *Najerilla*, *Fruega*, *Letta*, *Melero*, *Ega*, *Arga* (*Aragus* Antiquis) *Aragonibus* duobus unde *Aragoniæ* nomen, *Gallico*) *Salone*, *Congedo*, (*Cogedus* Martiali) *Cinga*, (cujus, nomen retinentis, mentio apud Cæſarem de bello Civili, & Lucanum lib. I & IV) *Sicori* (*Segre* vulgo, σίκορις Dioni; notus Plinio, Cæſari, Vibio) aliiſque, peracto quadringentorum ſexaginta millium paſſuum curſu, in Mediterraneum, cognomine ipſi, Pelagus tam violenter duobus Oſtiis (facta *Alphaciæ* Inſula) ingreditur, ut quinquaginta paſſus in mare profuſus dulcis hauriatur. Sequior ille, quam aliorum Hiſpaniæ Fluviorum, Iberi curſus, cujus facta mihi mentio, eleganter deſcribitur, in Vrna Marmorea, quæ in ædibus hortiſque

Digitized by Google

que Cardinalis Cæſii ſervatur, in Vaticano; ubi inter alia:

IAM. DATVS. EST. FINIS. VITÆ. IAM.
PAVSSA. MALORVM
VOBIS. QVAS. HABET. HOC. GNATAM.
MATREMQ. SEPVLCHRVM
LITTORE. PHOCAICO. PELAGI. VI.
EXANIMATA S
ILLIC. VNDE. TAGVS. ET. NOBILE.
FLVMEN. HIBERV S
VORSVM. ORTVS. VORSVM. OCCASVS.
FLVIT. ALTER. ET. ALTER.
STAGNA. SVB. OCEANI. TAGVS. ET.
TYRRHENICA. HIBERV S

Et quæ ſequuntur. Fluviolum etiam in Bætica, qui hodie *Rio Tinto* & *Azeche*, ſcribit Florianus à Campo appellatum quondam *Iberum*: unde nomen *Iberis* inditum canit Sex. Avienus:

Iberus inde manat amnis; & locos
Fœcundat unda. Plurimi ab ipſo ferunt
Dictos Iberos; non ab illo flumine,
Quod inquietos Vaſcones prælabitur.

Durius maximus (concurrentibus in eum tot Amnibus, quos enumerare longum eſſet) Hiſpaniæ fluvius ex Idubeda, ubi nomen illi *Sierra de Cocollo* (apud Cantabros juxta Numantiam, ut notant Strabo & Plinius) ſcaturiens, Vectones ab Aſturibus, Luſitanos ab Gallecis Veteribus diſterminat. Turrem Sullanam (*Tordeſillas*) Sarabrim, Mirandam, & alia opida contemplatus, decimoquinto fere infra Lamecam milliari, apud opidum Portugalliæ, quod *Portus* dicitur, rapidiſſimo curſu Occidentali ſe miſcet Oceano. Δωεὶς, Ptolemæo; Δωρεὶας, Straboni; Δόειρος, Appiano Alexandrino; *Duero* hodie.

Tagus (Τάγος Ptolemæo ceteriſque) naſcitur in altiſſimis Oroſpedæ jugis, ſtadiis quinquaginta ab Opido parvo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab Vrbe Concia, nunc *Cuenca*, Per Carpentanos lapſus Toletum, regalem Vrbem, petit, Ponteque accepto, Talaveram, Auguſtobrigam, Alcantaram, aliaſque Vrbes non ignobiles adluens, mediam fere ſecans Portugalliam, ultra Oliſipponam in Occiduum ſe exonerat Oceanum; Oſtio bis millium, ut quidam notant, quinquaginta paſſuum latitudine.

Digitized by Google

tudine. De Ostio Tagi scribit hæc Strabo lib. III, ὁ δὲ Τάγος καὶ τὸ πλάτος ἔχει τὸ στόματος, εἴκοσί που σταδίων, καὶ τὸ βάθος μέγα, ὥστε μυριαγωγοῖς ἀνάπλεῖσθαι: & quæ ibi alia. Quod ab Ostii Latitudinem, si censenda illa inter duo Promontoria, quæ vulgo nominari solita dixi, *Cabo de Roxent* & *Cabo de Spichel*; Nostrates Nautæ, quibus hæc notissima, numerant decem fere Leucas; sin, qua maxima angustia, inter duo interiora Promontoriola, quorum Borealius *S. Giaon*, Nostris *S. Gielis*, Australius *Trafaria*, unius tantum & semis est Leucæ. Quod ad Altitudinem; ea quidem duobus pulvinis quibus infaustum nomen *Malechepos*, est infesta, sed inter quos Profunditas satis fida, XII, ubi minima passuum. Adcolis hic fluvius hodieque *Taio*, Lusitanis *Teio*. An quod aliud habuerit olim nomen, disputat M. Antonius Del Rio Commentario in Senecæ Tragœdiam, Thyestem, Tagus auriferis Arenis copiosus reliquis Hispaniarum fluminibus, uti testantur Solinus in Polyhistore & Isidorus lib. XIII Etymolog. cap. XXI, præferebatur. Eo respiciunt Ovidius XI Metamorph.

Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus Aurum.

Iuvenalis Satyra IV:

tantitibi non sit opaci
Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur Aurum.

Statius Papinius Silvarum lib. I:

Hunc Hermum, fulvoque Tagum decurrere limo.

Claudianus denique (nam alios prætereo) libro I in Rufinum:

Non Tartessiacis illum satiaret Arenis
Tempestas preciosa Tagi; non stagna rubentis
Aurea Pactoli: totumque exhauserit Hermum,
Ardebit majore siti.

Auriferum hodieque, ut & alios multos Lusitaniæ fluvios esse adfirmat apud Ortelium, vir fide dignus Emanuel Ericus. Piscium item Ostreorumque feracissimum, Gemmasque generantem memoriæ prodit Pomponius Mela.

Anas, Anas, Latinis Græcisque Scriptoribus satis notus, Originem (ubi *Reydera* vocari tradit Garibaius lib. III, cap. II Hispanicæ Historiæ) habet ex vastis Stagnis, in Laminitano Agro, ut scribit Plinius lib. III Naturalis histor. cap. I. qui hodie *Campo de Montiel*, circa Opidum, quod Hispanis *Cagnamares* vocatur. Oretanos præterlapsus

by Google

terlapsus ad Metallinam, ubi Castra fuisse Vicelliana docent Antiquæ ejus loci Inscriptiones, Terræ se penetralibus condere putatur (Nam ex Vulgi opinione magis, quam ex veritate hæc esse, testis est apud Ortelium oculatus Georgius ab Austria, Præpositus Harlebecensis) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit Plinius, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, ubi longissimo Ponte lapideo transitur, Pacem Iuliam, & Austrum versus alias Vrbes prætergressus ad Castrum Marinum in Oceanum evolvitur. Hispanis hodie vocatur *Rio Guadiana*, recepta ab Arabibus voce. Iis enim *Guad* Fluvius. Duo quondam habuit Ostia, quemadmodum notat Strabo lib. III. Quod verum fuisse arguunt satis cum Insulæ adjacentes, tum Loca ad ingressum vadosa, & vix duorum triumve passuum altitudinis.

Bætis (Βαῖτις Ptolemæo) oritur prope Castaonem ex Orospeda Monte, ut scribunt Strabo & Stephanus, qua parte *Sierra d'Alcaraz* nominatur. Ab Fonte in Occasum vergens Cordubam, tot claris nobilem ingeniis, aliaque Opida prælapsus, ad Hispalim, illius oræ caput, in Austrum declinans, Ostio satis amplo (unius enim Leucæ est) sed quod Vadosius haud procul Gadibus in Atlanticum Mare se exonerat. Tribuit & huic duo ostia Strabo lib. III, inter utrumque locans Insulam, in qua Menesthei erat oraculum & Capionis Turris in Petra, quam circumcirca Pelagus alluebat. Alveus, qui Nebrissam & Astam præterfluebat, oblimatus est; sic tamen & illius vestigia hodie visantur cum Æstuariis atque Diorygibus manu factis, ut inquit Strabo, ad exportandas scaphis lintribusque fruges ex agris in vicinas urbes. Bætis Isidoro lib. XIII Originum, quasi βαθὺς, quod humili solo decurrat. Bætis nobilis Auro Veteribus est, & Olivetis. De Auro Aristoteles in Admirand. Audit. & Stephanus de Vrbibus, ubi de Ἰσσώνα. De Olivetis Silius lib. III.

——— genuit quos ubere ripæ
Palladio Bætis velatus cornua ramo.

Martialis in Epigrammat.

Bætis olivifera crinem redimite corona,
Aurea qua nitidis Vellera tingis aquis.

Statius Papinius lib. XI Silvarum:

Vnctis Batica provocas Tapetis,
Lucanum potes imputare terris.

Et mox

Digitized by Google

Et mox :

Attollat refluos in Astra fontes
Grajo nobilior Melete Bætis.
Bætim Mantua provocare noli.

Nomen dedit, quam mediam secat, Bæticæ Provinciæ testantur cum alii, tum Seneca in Medea Actu IV, Scena I,

Nomenque Terris qui dedit Bætis suis,
Hesperia pulsans Marsa languenti vado.

Recte, *Languenti Vado.* Nam quum spacioſum sit Ostium, languidior & minore cum impetu Oceanum ingreditur: adeo ut metus sit, ne aliquando non obturetur quidem nobiliſsimus Portus, sed difficiliorem præbeat grandioribus Navigiis adscensum; quum nonnullis locis trium-semis tantum passuum sit altitudinis. Straboni etiam & Pausaniæ Ταρτησσὸς nominatur. Apud Strabonem Stesichorus, antiquus Poëta :

Διότι γενηθείη ἀρχὰν ἀντιπέραν κλεινὰς Εὐρυβείας
Ταρτησσοῦ πόθεν περὶ πηγὰς ἀπείρονας ἀργυροβρόους.

Stephano Πέρκης; apud quem levi fortean mutatione scribendum Κέρκης. Livius enim *Circen* ab Incolis nominari notat: quam appellationem aliquandiu retinuerunt, scribente Mario Nigro, Hiſpania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquivir*, vel, ut alii ſcribunt *Guadalchebir*, tamquam *Fluvius Magnus*, fuit dictus. Ab hoc Fluvio *Baticola* apud Silium lib. I. Excipit præter alios *Singulum*, ut eum vocat Plinius, qui hodie *Xenil*, vel *Guadaxenil*: *Singilius* Isidoro.

Minius Hiſpaniæ Terraconenſis fluvius, ortum habens sexto supra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, miliari ad opidum quod vulgo *Castel-Verde*, Portum Marinum secans, Pontemque Belſarium & Orenſem Civitatem perlapſus, facto ad Valentiam cum Avia congreſſu, sex milliaria procurrens in Oceanum se præcipitat. Hunc Luſitaniæ maximum & Βαΐνιν etiam appellari notat Strabo. Ptolemæo Μίνιος. Apud Appianum inemendatius Νίνις legitur, pro Μίνιος. *Minio* etiamnum dici, docent Tabulæ.

Lethe Bæticæ fluvius. Veterem appellationem videntur illi retiniſſe Arabes; qui præpoſita in Fluviis nominandis uſurpari ſolita voce, *Guadalete* dixerunt. Meminit fortean Silius Italicus lib. XVI :

Et Theron potator Aquæ ſub nomine Lethes.

Mauris *Bedalac* nuncupatum fuiſſe, memoriæ prodit P. de Medina.

Digitized by Google

Turius

Turius Plinio; *Turias* Salluſtio, Priſciano & Vibio; *Duria* Pomponio & aliis; hodie, mutuata ab Arabibus voce, *Guadalabiar*, quaſi pura & Limpida Aqua. Habet amœniſſimas Ripas, Roſis ſemper varioque florum genere coronatas. Veſtitur utrimque Nemoribus ab Fonte (qui in Aragonia haud procul Opido *Tervelo*) ad Oſtia uſq;, adſpectu pulcherrimo gratiſſimoque; ubi Vitex, Platanus, Pinus, aliæque numquam carentes fronde Arbores: ut non immerito Claudianus in laude Serenæ:

Floribus & roſeis formoſus Duria ripis.

Eſt item prope Minium verſus Meridiem *Limæa* Plinio, λιμαῖα Straboni, λίμνη Ptolemæo, *Limia* Pomponio, *Limas* hodie. λήθη quoque Straboni: *Lethe* Silio Italico lib. I, qui populos illi adlocat Gravios:

Quique ſuper Gravios lucentes volvit arenas
Inferna populis referens oblivia Lethes.

Quibus verbis Poëta ad *Oblivionis* appellationem reſpicit. Sic enim Latinis etiam fuit dictus, ut videre eſt apud Plinium lib. IV natur. hiſtor. cap. XXII, Pomponium lib. III, L. Florum Epitoma Liviana lib. LV. *Oblivionis* Nomen corruptum video apud Strabonem lib. III. Ἔτ' ἄλλοι ποτ@μοὶ, καὶ ἡ τέτρης ὁ τῆς λήθης, ὃν τινες Λιμαῖαν, οἱ δὲ Βαιτύνα καλοῦσι. Legendum enim Οβλισινα. *Aeminium* m etiam dictum fuiſſe ſcribit Plinius loco, quem paullo ante indicavi. Hunc Amnem deſignat Pluto apud Claudianum.

——— *ſunt altera Lethes*
Flumina.

Sicoris (à quo *Sicanos* & *Sicaniam* nonnulli dirivant) Iberoſe commiſcet. Aureas defert arenas. Potus valde ſalubris. Σικορὶς Græcis. Meminerunt Plinius, Cæſar, Vibius, Dion, alii. Hodie *Segre* nuncupatur. Notat Beuterus Cathalonica lingua vocari *Agua naval.*

Chalybs apud Vaſcones oritur, cujus Aqua ad Ferri temperamentum plurimum valet; adeo ut Hiſpani non alia Arma, niſi quæ hujus liquore temperata, adprobent. Ab hoc Flumine Populos *Chalybes* Iuſtinus lib. XLIV, ait appellatos.

Apud Gallecos naſcitur *Aſtura*, Amnis non obſcuri nominis: à quo *Aſtures* nominati. Mentio apud Oroſium lib. VI, cap. II Romanæ hiſtoriæ. Reliquos minorum gentium aliis explicandos relinquo.

Prope opidum *Betaram* Lacus eſt non utilis minus,

Digitized by Google

quam admirabilis ; qui & Turtures, Piſces ſubnigros & excellentes, gignit, & futuram pluviam turbinemque, ut ſcribit L. Marineus Siculus lib. 1 de reb. Hiſp. magno aëris ſonitu prænunciat ; adeo ut ejus murmur quaſi Tauri mugitus ſæpenumero ad duodeviginti millia paſſuum fuerit auditum. In ſummo Montis *Stellæ* cacumine Lacus quidam eſt, ſcribente Vaſæo, in quo fragmenta navium ſubinde reperiuntur, quum tamen à mari plus XII leucis abſit: quin quod exæſtuet & Tempeſtates ibi audiantur, adfirmare Incolas, quoties intumeſcit Mare, idem notat. In Cantabriæ Lacum fulmen decidiſſe, & repertas duodecim Secures, ait in Galbæ vita diligentiſſimus Scriptor Suetonius.

Amænum Stagnum eſt apud Plinium lib. III natur. hiſtor. cap. III, haud procul Valentia : hodie *Albufera*.

Fontes ibi in Montibus, Vallibus, Opidis, Pagis, privatis Ædificiis innumerabiles. Ager ſolus Xericii in Territorio Pacis Auguſtæ Fontes habet CIↃIↃ. Sunt & nonnullis ſua Miracula. Prope Orenſe opidum Fons eſt nomine *Burga* in altum ſcaturiens, ita fervens ut in eo & ova coquantur, & Sues immerſi facile depilentur. In opidulo Luſitaniæ Villa Nova Fons non ſolum oritur, ſed & occidit. Oritur Kalendis Majis, & ad Kalendas uſque Novembris aquas Villænovanis abunde adfundit ; poſtea vero occultatur latetque hieme tota, & ad ſtatutum tempus renaſcens adcolas revifit ; quod quidem ſingulis annis fieri compertum ſcribitur. Octo leucis à Conimbrica viſitur hodieque Fons *Ferventia*, vere admirabilis, quem Plinius in Catinenſi Hiſpaniæ agro (*Cadſma* hodie dicitur, haud procul à Teutagallenſi Municipio) ponit : qui quidquid admotum fuerit, abſorbet. Cujus rei factum periculum ſe præſente, adferit apud Io. Vaſæum Henricus Cardinalis & Princeps coram Ioanne Rege Luſitaniæ & ceteris Fratribus regiis, cum in Arborum truncis & ramis, tum in Iumento, quod Fonti admotum pede paullatim abſorberi cœptum, ægre tandem ab famulis extractum eſt. Affirmat Plinius alterum juxta fluere, qui omnia reſpuat. Is hodie ſi exſtat, ſaltem ignoratur. Supra Burgenſem Civitatem ad paſſuum millia circiter viginti verſus Orientem Pagus eſt nomine *Boetius*, ſub altiſſima rupe poſitus, ex qua Fonticulus effluens in planiciem apud Pagum, cujus

memini,

Digitized by Google

memini, descendit, duosque in Lacus ingressus tantam iis virtutem vimque salubritatis infundit, ut quicumque fluxum sanguinis patiuntur, hac aqua loti è vestigio liberentur. In Bætica Provincia juxta opidum Antiqueram Fons potus Calculos dissolvit; à Petra, quam per urinam extrahit, cognominatus. In Cantabrica Fontes *Tamaricos* tres describit Plinius, qui singulis siccantur duodecies diebus; aliquando vicies, citra suspicionem ullam Aquæ, quum sit vicinus illis Fons, sine intermissione largus. Videndus Marineus Siculus lib. I de Reb. Hisp.

Quod ad Balnea, celebrat cum primis Marineus, quem dixi, quod in ripa Thormis Amnis. Huic addit, quod ad Opidum Beiaram, quæque apud Callæcos prope Minii fluminis ripam & Orensem urbem. Alia prætereo.

CAP. VIII.

Hispanorum Genius, Mores, Lingua.

REGIONEM generatim perlustravi: Incolæ succedunt considerandi. Hic investigabo primo quis ipsis Genius & indoles; inde qui gubernentur vel Politice, vel Ecclesiastice. Quales hodie, depingere conabor: si, quis antiquis Hispaniæ incolis genius, quales vivendi cum domi, tum militiæ ritus fuerint, fideliter ex Veterum Scriptorum monimentis demonstraro.

Elatos jactantiæ animositate præposteros vocat Hispanos Iulius Firmicus. Astutam dicit hanc gentem Vopiscus; Velocem Corpore, Inquietam, avidam in res novas, Ingeniis præditam, quæ Feris propiora, quam Hominibus, Iustinus ex Trogo & Livius appellant. Brevi utebantur, scribente Diodoro, veste; ac nigra Hispani. *Striges* Hispanorum Vestes nominantur apud Isidorum lib. XIX, cap. XXIII. Munditiei amantes faciunt Ptolemæus II Quadripartit. & Diodorus: quorum tamen hic una in re eos Spurcitiei notat, quod Vrina totum Corpus lavarent, Denteque fricarent. Cantabris, aliisque qui confinales illis, hoc tribuit Strabo lib. III: Εἰ μή τις οἴεται περὶ διαγωγὴν ζῆν, τὸν ἡρωλωμένον ἐν διεξεμενοῖς παλαισμένῳ, καὶ τὸν ὀδυνᾶς ἐμψυχομένης καὶ αὐτὸς καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καθάπερ τὸς Καντάβρους φασὶ, καὶ τὸς ὁμόρους αὐτοῖς. Celtiberis

Digitized by Google

beris adscribit Catullus, his versibus:

Nunc Celtiber in Celtiberia terra,
Quod quisque minxit, hoc sibi solet mane
Dentem atque russam defricare gingivam.

Spurcissimum hunc ritum appellat Apulejus Apologia 1, *Quem multo aquius erat spurcissimo ritu Hiberorum*, ut ait Catullus

——— *sua sibi urina*
Dentem atque russam pumicare gingivam.

Virorum Mulierumque communem fuisse ad Robur exercendum utilitatem, memoriæ prodit Strabo: consuevisse autem Mulieres Rem Rusticam exercere; Puerperasque Maritis suis in Lecto conlocatis ministerium exhibere. Adfluenter Carnibus variis nutriri solitos, Potum ex Melle conficere, Vinum emtum bibere, apud Diodorum legimus. Potum ex Frumento confectum largiuntur Florus, Plinius, qui *Caltam* & *Ceriam* nominat & Dioscorides cui *Curmi* dicitur. Hispanos certe gentibus inebriari solitis connumerat, Athenæus. Duram omnibus & adstrictam Parsimoniam tribuit ex Trogo Iustinus: & quamvis diuissimi, ut videre est apud Athenæum, Aquam bibebant, Soli cibum capiebant, ut sumtuose incederent. Neque in festos dies ullus Epularum adparatus, teste Trogo. Erucæ silvestris semine uti solitos Sinapi loco, tradit Dioscorides. Plinius scribit eos ævo suo Glandem in secundis Mensis habuisse; quin ex Glandium farina Panem etiam confeciſſe, docet Strabo. Humi eos decumbere solitos, idem Plinius testatur. Aqua calida lavari post Secundum Bellum Punicum ab Romanis didicere. *Quid*, ait, quem sæpe dixi, Plinius lib. xxxv, cap. xiv, *non in Hispania ex Terra Parietes, quos appellant fornaceos, quoniam fornacum modo circumdati utrimque duabus Tabulis infarciuntur verius, quam instruuntur, ævi durant, incorrupti Imbribus, Ventis, Ignibus, omnique cemento firmiores?* Gens, ut hodie, sic olim belli avida. Hinc *audax* Tibullo lib. IV; *ferocissima, jugique impatiens*, Floro; *Viribus corporis Romanos superans* Vegetio:

Prodiga gens animi, & properare facillima mortem:
Namque ubi transcendit florentes viribus annos,
Impatiens ævi spernit novisse senectam,
Et fati modus in dextra est, Silio Italico.

Corpora ad inediam & laborem, Animos ad mortem paratos

Digitized by Google

ratos iis fuisse, notant Valerius Maximus & Iustinus. *Impacatos* vocat Iberos Virgilius in Georgicis; quod Abactores essent, ut interpretatur Servius; quod in latrociniis præponderarent, ut Iunius Philargyrius; quod supra modum sua Virtute Veteres Romanos inquietarent, ut alii. Bellum, quam Ocium malebant: si extraneus deesset, domi Hostem quærebant, Trogo scribente. In bello non Equites modo, sed & Pedites robore malorumque tolerantia ceteris habebant excellentiores. Prælia adgrediebantur Carminibus, eodem teste. Respicit eo Silius, quum inquit:

ritu jam moris Iberi
Carmina pulsata fundentem barbara cetra.

Duobus Gladiis fulti, quum equestri certamine superiores evasissent, ex equis, si eundem Diodorum audiamus, desiliebant, Peditesque pugna juvabant. Gladii, ut ex Livio Polybioque constat, brevitate agiles erant, ad propiorem pugnam habiles, cum Mucronibus, ita ut punctim, non cæsim, ferirent. *Machæram* etiam Hispanicam nominat Seneca de Beneficiis libro quinto circa finem. Eam sic describit Polybius lib. VI. ὅμοια καὶ τῷ Θυρεῷ Μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρε μηδὲν· καὶ λέσι δ' αὐτὴν Ἰβηρικὴν, ἴσχει δ' αὕτη κέντημα διάφορον, καὶ καθ' ἑκάτερον ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μηροῖν βίσιμον, διὰ τὸ τὸν δεξιὸν ὠμοτέρως ἰχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι. Gæsis usos fuisse, docet, Athenæus; Galeas tulisse æreas, Cruribusque Ocreas ex pilis factas advolvisse, Diodorus; levi Armatura, Peltis, Iaculis, Fundis uti consuevisse, Strabo; Linteis purpura prætextis & candidissimis Tunicis indutos prælia iniisse, Polybius. Et quamvis tragicis Stolis atque variis amicti Tunicis, etiam ad pedes demissis in publicum prodirent, ut auctor est Athenæus, nihilo tamen ad bella gerenda erant ignaviores ac minus fortes. Iuvenibus in bellum euntibus Parentum facta memorabant Matres, ut notat in Historiis Sallustius. Tot Columellas circa defunctorum Sepulcra statuebant, quot quisquis hostes occiderat, testis Aristoteles lib. VII Politicor. Proclive eis fuisse transnare flumina, ait Cæsar; iisque omnibus in more positum, addit, sine Vtribus ad exercitum non ire. Plurimis militares Equos & Arma ipsorum sanguine cariora fuisse, tradit ex Trogo Iustinus. In Hostes crudeles fuisse; erga Advenas humanos & hospitales,

Digitized by Google

ait Diodorus. Regibus se devovere, postque eos vitam acerbam censere, prodit ex Sallustio Servius ad x. Georgic. Tantus ipsis innatus legitur apud Strabonem Amor fuisse Libertatis, ut bello Cantabrico Matres Liberos suos necarint, ne in hostium manus pervenirent: Puer, mandatu Patris, Parentes Fratresque omnes captos, ferrum nactus, interfecerit: Mulier quædam una secum vinculis mancipatos obtruncarit. Quosdam captos & in crucem suffixos Pæana cecinisse, tradunt apud eumdem Strabonem incerti: stupendus hic Mortis contemtus: Quid jam dicam de insigni ipsorum Fortitudine? Celebratur apud Iustinum Servi Bello Punico Patientia, qui ultus Dominum, inter Tormenta risu exsultavit, serenaque lætitia crudelitatem torquentium vicit. Fidelitatem Veterum Hispanorum commendat, quod custodiis ipsorum, cum gladiis insectantium se, fuerit usus Cæsar, teste Suetonio in ejus vita cap. XXCVI. Hispanum & illud, inquit Strabo, ut de more Toxicum adponeretur, ex olere, quod Apio adsimile, confectum; nullum adferens dolorem: ut si quid imminere invitis, in promtu illud haberent. Hoc item eorumdem erat, ut sese pro iis, quibus conciliarentur, immolarent; mortique devoverent. Quo modo autem Mortuos suos habuerint, docet Silius Italicus lib. XIII:

Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Ibera,
Exanima obscœnus consumit corpora Vultur.

Ælianus hoc peculiariter de Barcæis scribit; & tantummodo de iis, qui in bello perierant: qui autem ex morbo, igne cremari solitos addit. Sed Hispanorum Veterum mores pluribus delineant Diodorus Siculus lib. v, Strabo lib. III, aliique antiqui Scriptores.

Quales hodie, dicam, ipsis verba præeuntibus. Hispanis Natura calida est & sicca: Color subobscurus; cui juvando Feminæ Collyrio plurimum ex Cerussa Minioquo utuntur: duriora & bene compacta Membra. Magna Mortales omnes Superstitione superant: ad Cerimonias, Adulationes, amplos Titulos Populis aliis duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulando, dissimulandoque celare norunt. Gravitatem servant cum adfectata quadam Severitate: quæ facit, ut odium sustineant Nationum omnium, gravissimum, quemadmodum ipse Mariana prædicat, atque

Digitized by Google

individuum

individuum magnorum Imperiorum adſeclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priſcas Romanas æmulantes Vino plurimum abſtinent: raro ſe conſpiciendas præbent; & Nobiles quidem domo non egrediuntur, niſi comitante ſatis grandi Famulorum præcedentium, ſequentiumque Ancillarum numero. In Conviviis domi quidem frugales, ſobrii, pauciſque contenti; foris Ciborum, præſertim delicatiorum, adpetentiores. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit; Nobilitatem, Plebejo etiam, ſi quo poteſt modo concilians. Iuſtitiæ cultores maximi: Summis, Mediis, Imis æquale jus adminiſtratur. Facit Magiſtratuum induſtria, ut pauca, imo nulla ibi ſint latrocinia. Plerorum manus puræ ab cædibus; aliiſque flagitiis. Nemini impune eſt, qui vel Sacro-ſanctas Leges, vel quemcumque, etiam minimi loci, violare fuerit auſus. Inquieti Magna ſemper moliuntur. Pulſis inteſtinis Hoſtibus, proſligatiſque Saracenis, potiſſimas Orbis Terrarum partes ſuis Regibus adquirere ſtudent. Vbi duo treſve convenerint, cujuſcumque loci & conditionis, de Rep. graviſſimiſque Rebus differunt; ad enervandas Hoſtium vires vias quærunt, Strategemata excogitant, mille Machinas fabricant; ſuiſque Ducibus, ſi quid utiliter inventum, aperiunt. In Caſtris Famis, Sitis, Laborum patientiſſimi. In acie conflictuque major illis Ars, quam Ferocitas. Levi corpore, Levibuſque Armis induti Hoſtem facile ſequuntur, facileque, quum opus, fuga ſibi conſulunt; nuſquam non, numquam non militaribus operam dantes Meditationibus conceſſaque unis Batavis hodie contra ſe non inlubenter palma, reliquos omnes Populos in his talibus longe multiſque gradibus ſuperare ſe, gloriantur, non fruſtra. Felices Ingenio, infeliciter diſcunt: ſemidocti Doctos ſe cenſent. Sophiſtarum Aſtus plus ſatis amant. In Academiis Hiſpanice magis, quam Latine loqui gaudent; voces etiam Maurorum non paucas admiſcentes. Suos Fœtus Ingeniique monimenta ad poſteritatem raro, rarius ad Exteros, ob Linguæ defectum, producunt. Fuerunt tamen, ſuntque hodie non vulgariter docti, qui præclara eruditione lectiſſimiſque Scriptis patriam inluſtrarunt, variiſque operi-

Digitized by Google

bus apud remotiſſimos etiam clariorem fecerunt. Si Theologi poſtulantur: prodibunt Vigilantius, Presbyter Barcinonenſis; Aquilius Severus: Prudentius, Epiſcopus Armentiæ; Oſius Cordubenſis; Avitus Presbyter; Marcianus, Epiſcopus item Barcinonenſis; Paullus Oroſius; Pacianus, ejuſque filius Dexter; Audentius; Iſidorus, Apocalypſeos Interpres; Iuſtinianus, Valentinæ Eccleſiæ Antiſtes; Leander, Hiſpalenſis Epiſcopus; Martinus, Præſul Mandovenſis; Fulgentius, Epiſcopus Karthaginenſis; Eladius, Archiepiſcopus Toletanus; Iſidorus, Epiſcopus Hiſpalenſis; Ioannes, Gerundenſis Præſul; Eutropius, Valentinus Antiſtes; Franciſcus Ximenes, Cardinalis & Archiepiſcopus Toletanus, Academiæ Complutenſis pater, qui variis Linguis Sacra Biblia, Complutenſium appellatione notiſſima, curavit imprimenda; & alii: hiſque connumerandi, quamvis adventitiæ ſtirpis, Paullus Epiſcopus Burgenſis, Iudæus; Rabbi Aben-Ezra; Rabbi Moyſes; Rabbi David Chimhi; Moſes Cordubenſis; Rabbi Camora. Si Canonici Iuris periti; Bernardus Compoſtellanus; Raimundus de Pennya Forti; Hugo Barcinonenſis. Si Iuriſconſulti: Calixtus III Pontifex Maximus; Fortunius Garcia; Gomeffius; Didacus Covarruvias; ſilentioque minime prætereundus Antonius Auguſtinus, domo Cæſar-auguſtanus, XII-vir Romæ S. lit. Iudicandis, inde vero ex Allifano & Ilerdenſi Epiſcopo, Tarraconenſis Archiepiſcopus, Vir Romanarum Antiquitatum & melioris litteraturæ peritiſſimus, qui ſeptuagenarius obiit anno CIↃIↃXXCVI pridie Kalendas Iunii. Si Medici licet non patrii, ſed inſititii: aderunt Abincenna, Averrois, Raſis Almancor, Meſſahallah. Si Hiſtorici: Trogus Pompejus; Iuſtinus; & qui non hoc ævo, paſſim hoc libro à me laudati? Si Philoſophi; L. Annæus Seneca; ejuſque filii, Seneca Novatus, & Mela; L. Iunius Moderatus Columella; C. Iulius Hyginus; Sotion; Ioannes Vives Valentinus. Si Mathematici: Pomponius Mela; Abrahamus; Cacutius; Alphonſus Rex Caſtellæ, cujus ſunt Tabulæ; quæ dicuntur Alphonſinæ; Henricus, Infans Portugalliæ; Henricus, Marchio Villenenſis; Arnoldus Villanovanus, ejuſque Diſcipulus Raimundus Lullius. Si Oratores: præter Senecam, Parcius Latro &

Digitized by Google

tro & M. Fabius Quintilianus. Si denique Poëtæ in medium producendi: fiſtent ſe Sextilius Hena, L. L. Annæi Seneca & Lucanus, Patrueles; M. Valerius Martialis; Rufus Feſtus Avienus, Aurelius Prudentius; Damaſus, Pontifex Maximus; Iuvencus, Arator; Cælius Sedulius. Iuniores, ne tædium pariam, omitto. De Poëtis hoc addam; Cordubenſes, Ciceronem ſcriptũ reliquiſſe, ætate ipſius pingue quid redolere ſolitos.

Hiſpani inquit Boterus temperamento corporis ſunt melancholici, quod cognoſcitur (ut alia indicia prætream) ex illorum exercitiis, feſtis, taurorum venationibus, luſu cannarum, decurſu equeſtri, quæ omnia ſunt melancholica & ſemel viſa quaſvis nationes ſatiant: & quia melancholia, humor tenax eſt & viſcoſus, hinc fit ut Hiſpanorum deliberationes ſint tardæ, & executiones lentæ, proceſſus graves, molimina firma. Antiqui mores ſunt tenaciſſimi, & à novitatibus abhorrent idem temperamentum facit, ut viſu ſint hebetiori, colore terreno, & vultu triſti; fœminæ tamen magis formoſæ, gratioſæ, vivaces & agiles quam mares; quia humoris abundantia melancholiam in illis minuit & aduſtionem temperat. In bello melius res gerunt ſub imperatore Italo, quam ſub Hiſpano; quippe ad fortitudinem militum accedente Ducis promtitudine & rei militaris ſcientia, militandi induſtria perficitur. Plus pedeſtri quam equeſtri militia valent, & plus bombardis quam alio marmorum genere; & foris inter ſe concordes, invictum robur præſtant. Eadem melancholia, quia non tantum ingenii promtitudinẽ remoratur ſed & eloquendi dexteritatem facit ut hæſitent, & propterea magis conſilii capaces ſint; inclinentque ad pietatem; abhorreant à laboribus, paucis contenti; gaudeant præſentibus, de futuris ſecuri; neque de acquirendo neq; de conſervando nimium ſolliciti ſint. In publicis fabricis, pontibus, monaſteriis templis, palatiis, caſtellis ſplendidi & magnifici; in privatis penatibus parum elegantes, præcipue in mediterraneis, ubi domus ex creta aut materie minus affabre factæ. Eadem melancholia triſtes & parum urbanos facit: nam licet hac illac peregrinentur, raro admodum cum peregrinis amicitiam contrahunt; ne inter ſe quidem impenſius colunt, abundant enim in proprio ſenſu, & ambitioſiſſimi pariter atque ſuſpicaciſſimi ſunt: facile ſe contemni putant; philautiæ denique vitio laborant, quo nullum vitium ſinceræ amicitiæ magis infenſum, quæ non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ alterius: amicitia quippe natura ſua facilis, liberalis, larga de ſuo; res omnes maxime contrariatis, qui ſe

Digitized by Google

omnium primas ferre optant, qui paſſus ſuos expendunt, ſermones ponderant, & nihil magis verentur, quam ne quid honori ſuo decedat. Hæc tanta etiam de minimis rebus cura Italis Puntualita *non modo amicitiæ ſed & rebus magnis gerendis impedimento eſt: Nam præterquam quod cum magnanimitate conſiſtere nequeat, propior eſt vitiati. Cujus evidens experimentum ſuperioribus annis dedere expeditiones in Angliam atque Africam; quæ cum ſubtili cuidam & nimis anxio horarum & momentorum diſcrimini eſſent alligatæ, & infelicem exitum ſunt ſortitæ. Porro Hiſpani externam pompam ſupra modum amant, itaque magnam facultatum ſuarum partem in veſtimenta & ornamenta profundunt, etiam inopiam magna induſtria celant: multum de ſe præſumunt, & mirum in modum res ſuas extollunt; quippe cum multa apud ipſos peſſime ſe habeant, pauca illa quæ bona ſunt, plura ipſis videntur, quam revera ſint. Adverſus ſubjectos arrogantes, erga ſuperiores humiles. In dicendo ſententioſi, tardi; non facile in verba minacia aut abſona erumpunt: Lingua illorum acuta, efficax, brevis, propria, gravis, plena proverbiis, argutiis, metaphoris & amphibologiis. Non minus comte ruſtici & tenuiores, quam urbani & nobiles ratiocinantur; nam cum lingua illorum phraſibus haud quaquam abundet, neceſſario iisdem verborum & ſententiarum modis utuntur. Eccleſiis, rebus ſacris, & præſertim ſanctorum reliquiis, & potiſſimum beatæ virgini ſummam reverentiam exhibent: fidem facit Cleri Hiſpani opulentia. de qua alibi.*

Hactenus Boterus *de Hiſpanis in communi, de ſingularum provinciarum populis ita judicat.*

Catalauni natura ſunt vehementes, mobiles atque iracundi; laborum impatientes, latrociniis ſupra modum dediti, factioſi. Arragonenſes magis fidi ſunt & propoſiti tenaciores. Valentini ingenio ſuxt amæno, in publico ſplendidi, privatim delicati, religioſi, privilegiorum ſuorum tenaces. Granatenſes humani ſunt, dextri in rebus gerendis, armis habiles & in civili converſatione faciles: junioribus vinum negant: majores, mares quidem pauco, fœminæ pauciſſimo utuntur. Incolæ Andaluziæ corpore ſunt eleganti & bene compoſitio, animo fero, & arroganti; cauti, ſuſpicaces, furaces, meri oſtentatores; magis dextri in præliando quam fortes. Eſtremaduræ incolæ animo ſunt grandi, corpore robuſto, audaces, & magnarum rerum gerendarum avidi: quippe ex his ſuperioribus annis orti Vaſcus Nunnez balboa, maru pacifici inventor; Franciſcus Pizarrus Peruviæ domitor, & Ferdinandus Corteſius Novæ Hiſpaniæ. Galaci autē ob humiditatem aëris (nam Compoſtellæ fere novem anni menſibus pluit) aut

quia

Digitized by Google

quia omnibus rebus necessariis domi abundant, aut denique quia paucis sunt contenti, non multum commerciis delectantur, aut artibus mechanicis. Biscaini libertatem suam acriter tuentur, adeo ut si Rex, qui tantum Dominus Biscaja dicitur, eo se conferre velit, bene armatum & comitatum ire necesse sit. Navarrani ingenio & manu promtissimi sunt.

Bodinus. *Hispani animorum motus habent moderatiores & propter insitum atra bilis humorem ad quietem & contemplationem nati videntur.*

Thuanus *lib. xlviiij. Hispanis quorum virtus militaris & exacta extra fines patrios disciplina à cæteris orbis nationibus præcipue prædicatur, nullum majus periculum impendere potest, quam si bellum domi ex quacunque occasione habere cogantur. Nam bello Granatensi anno cIↃ IↃ Lxix & Lxx. Livor, prava æmulationes, invidia, obtrectationes, privata odia, in milite voluntario soluta disciplina, nulla fidei aut decoris cura, sævitia, libidinis, avaritiæ horrenda exempla patuerunt.*

Idem *lib.* Lxxviii. *Ita est Ingenium nationis Lusitanæ, ut inexperti pericula non vasa audacter contemnant, visa utiliter expavescant.*

Hieronymus Conestagius. *de Lusitanis: magna laude digna est hæc natio, quæ cum exigui & sterilis regni angustiis inclusa esset, disciplina, parsimonia & virtute nullorum suorum Regum hoc assecuta est, ut non tantum omnia Hispaniæ regna æquaret: verum etiam cum summa gloria multis annis bellum gereret cum Castella regno, quod Lusitanum ut & reliqua circumvicina regna, divitiis & potentia superabat. Ejusdē modi etiā majora fortitudinis specimina edidit procul à patria, tā in Africa quā in India. Hæc gens omnibus arrogantissima, in ultima expeditione, quā in Africā fuscepérat ab Arabibus & Mauris in servitutē redacta, & cum pene libera antea esset, brevissimi tēporis spatio armis subjugata fuit idq; a Castellanis, quos sēper pro capitalibus hostibus habuerat.*

Ioannes Barclaius, *Ingentibus incrementis, non mutati quidem in Hispanis mores, sed magni aliquanto excusati. Quippe rebus eorum adhuc humilibus, dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit, in quem sua natura sponte nati sunt: & hic illis vitiorum ac virtutum causa est. Graves enim animi & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa: nec vincere magis sciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur: factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel insederit. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium*

Digitized by Google

tium tradu&ct;a, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati pæne quoddam odium addit. Vnusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine melior. Servatas parsimonia opes & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem proferre; immensa sui fiducia, sed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole marcentia cibum pati non videntur) sed ubicunque suorum nummorum periculo edunt. Modicus panis, nec pretiosa herbarum condimenta, assuetis tam rigidæ virtuti plerumque sufficiunt. In alieno autem sumtu, haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quã non totam oculis manuque percenseant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Fallunt tamen Hispani tantorum Spirituum specie, quales naturæ sponte & sæpe incogitantes effundunt. Nam plerique illorum parca modicaque sorte contenti, ne spem quidem ad majora fastigia & supercilio suo digna videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitiosis verbis curas, ad senectutem pervenire. In Hispania, studia litterarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit: non enim latinæ eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poetices, non historiæ, priscorumque rituum utilis & robusta lepiditas. Veterem ac pæne barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent, philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam: sed illas scientias græca latinaque eruditione mitigari indignantur; putantque hoc modo fusum addi, quo virilium literarum laneamenta elangueant. Recondita illis mentes & ad lenta consilia idoneæ: hinc longos cuniculos agere & veluti obsessis inaspectos. Arma & pacem & suis temporibus sapientissime æstimare. opibus animos subigere & hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solemne est ad parandam reverentiam, nomine cœlitum uti, specieque sacrorum subducere ambitum oculis vulgi. Numini suas cupiditates imputant, & veluti pro illo depugnantes solertissime sibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cepta, tanquam in scenam & tragœdiam intrant. Ferdinandus & Isabella, hunc jam patrum morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hostibus suis inveniebant publici odii causam; adeo ut semper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ ministrare. Cum externarum

Digitized by Google

ternarum gentium Principibus acturi, non ex optimatibus, ducibusve oratorem legebant, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum. Ita præter recisos legationis sumtus, fidem quoque ejusmodi feciales & reverentiam negotio faciebant.

Hispanis (inquit Thuanus) solemne est post pugnam, ut Germanis ante pugnam, non soluta stipendia per seditionem expoſcere; exitioſo pariter exemplo & exitu, cum alteri rei bene gerendæ occaſionem adimant, alteri re bene geſta, ut ſucceſſu careat, efficiant. Plurima exempla in Hiſtoriis obvia ſunt tam hujus quam ſuperioris ævi, quæ hic referre longum eſſet.

Hiſpanorum autem ſævitiæ & prodigioſæ crudelitatis non modo ea quæ in novo orbe geſſerunt, faciunt fidem: ſed & quæ in Germania, quæ alibi, & potiſſimum qua in Belgio perpetrarunt.

Guicciardinus lib. 2. nupero experimento conſtiterat, peditum Hiſpanorum virtutem antiquæ ipſorum famæ reſpondere, nulloſque magis idoneos eſſe ad obſidenda oppida propter agilitatem illorum & induſtriam.

Hiſpani ſunt natura avari, ſuſpicaces, & cum ipſis licet ingenio ſuo uti, inſolentiſſimi & arrogantiſſimi.

Sed de Moribus hæc ſufficiant: Linguam Antiquis Hiſpaniæ Cultoribus fuiſſe eam, qua hodieque utuntur Cantabri Vaſconeſque (A quibus *Vazquenſe* vulgo dicitur) eſt Conjectura. Hos namque ſcribunt, qui penitiſſima Hiſpanorum Sacraria ſunt ingreſſi, & Linguam & Mores in tot rerum viciſſitudinibus, mordicus, maximam partem, retinuiſſe; Reliquos autem Idioma illud, ad Turrim etiam Babylonicam natum, cum per variorum Populorum Commercia, tum per Karthaginienſium, præcipue vero Romanorum & Irruptiones & Victorias, non quidem mutaſſe, ſed omnino rejeciſſe, inque locum ejus Latinam Victorum ſuorum Linguam, corruptam varieque inflexam ſuffeciſſe; ut Hiſpanis fere omnibus hodie communis ſit ea Lingua, quæ *Vulgar* vulgo, quibuſdam *Eſpannola*, multis etiam *Caſtellana* nuncupatur. *Vulgaris* quidem & *Hiſpana*, quod univerſim per totam fere Hiſpaniam intelligatur; ſedem nihilominus propriam habens in Regnis Aragoniæ, Murciæ, Andaluziæ, Caſtellæ, Novæ & Veteris, Legionis, inque pleraque Portugallia. *Caſtellana* vero ab Caſtella, cujus Incolæ Linguam hanc puriſſime loqui perhibentur. Alii tamen illud negant, gloriam ejus rei, variis adductis

Digitized by Google

adductis rationibus, nunc Legioni, nunc Aragoniæ tribuentes. Sunt qui *Romanciam* appellant, quod fons illi ab Lingua Romana vel Latina degenerante. Exemplum nobis sit præter Orationem Dominicam, quæ perpetuo reliquorum omnium Idiomatum suis locis specimina suppeditabit Lectori) Epistolæ pars Regis Artaxerxis, quam pro Iudæis ad omnes Regni sui Provincias scripsit.

Epistola Regis Artaxerxis Esther cap. XVI.

HISPANICE.

EL grand Rey Artaxerxes y Rey de ciento y veynte y siete provincias, desda la India hasta la Ethiopia, à todos los Governadores, y Principes, que estàn sujetos à nuestro Mandamiento, Salud. Muchos han mal usado de la clemencia de los Principes, y de la honrra, que se les ha hecho han se ensober vecido de tal manera, que non solamente maltratan à los Vasallos de los Reyes, pero tambien de la mucha honrra, que tienen, toman occasion para armar alguna traicion à los, que les dieron aquella honrra. Ne se contentan con quebrantar los derechos de naturaleza, no haziendo gracias de los beneficios recebidos: pero aun piensan poder huir la sententia de Dios, que vée todas las cosas; y hallegado su locura à tanto, que trabajan de derribar con mentiras y falsedades aquellos,

LATINE.

REx *Magnus Artaxerxes, Rex centum & viginti & septem Provinciarum ab India usque Æthiopiam omnibus Gubernatoribus & Principibus, qui sunt subjecti nostro Mandato, salutem. Multi male usi sunt clementia suorum Principum, atque etiam honore, qui in eos collatus est; tali modo, ut non solum male tractent eos, qui Regibus subditi, verum etiam ex multo honore, quo decorantur, capiant occasionem struendi quasdam insidias iis, qui honore ipsos impertiverunt. Nec contenti sunt humanitatis in se jura violare, nullas agentes gratias pro acceptis beneficiis, verum arbitrantur etiam se posse fugere sententiam Dei, qui quidquid est videt: & in tantum Vesania prorupere unt, ut laborent subvertere mendaciis falsisque testimoniis eos, qui administrant magna diligentia quidquid ipsis injunctum, & ita cuncta agunt, ut digni*

Digitized by Google

que administran con grande diligencia todo lo que seles encomienda, y de tal manera, que merecen de todos ser alabados, &c.

ut digni sint, qui ab omnibus laudentur, &c.

Oratio Dominica.

HISPANICE.	LATINE.
PADRE nuestro, que estas en los cielos,	PATER *noster, qui es in Cælo,*
Sea santificado tu Nombre	*Sanctificetur tuum Nomen.*
Venga tu Reyno.	*Veniat tuum Regnum.*
Sea hecha tu voluntad, comme en el cielo, ansi tambien en la tierra	*Fiat tua voluntas, quemadmodum in Cælo, sic etiam in Terra.*
Danos oy nuestro pan quotidiano.	*Da nobis hodie nostrum panem quotidianum.*
Y sultanos nuestras deudas como tambien nosotros soltamos à nuestros deudores.	*Et remitte nobis nostra debita sicut nos remittimus Debitoribus nostris.*
Y no nos metas en tentacion: mas libranos de mal.	*Et ne nos inducas in tentationem sed libera nos à malo.*
Porque tuyo es el Reyno, y la Potencia, y la Gloria, por todos los siglos, Amẽ	*Quia tuum est Regnum, & Potentia, & Gloria, per omnia secula, Amen.*

Ex multis conflatam dixi. Nam qui exactam ejus habent cognitionem, non ignorant innumeras in ea esse Maurorum Gothorumque (utrorumque enim in Hispania fuit Imperium) voces, quas colligere infiniti esset laboris: non paucas item esse Græcorum, una cum Latinis, vel ab ipsorum Græcorum commercio invectas. Nihil dicam de Arabicis, quibus mirum quam scateat. Quum autem Hispania lata sit Regio, variaque habeat Regna & Principatus, etiam Lingua, ut fieri solet, varias patitur Dialectos. Omnium purissima fertur esse, ut paullo ante indicavi, *Castellana*; qua quidquid æternitatem meretur, quidquid memoria dignum, hodie conscribitur. Eam enim volunt proxime ad Latinam accedere. Viros quosdam novi eruditos, qui

Digitized by Google

qui, ut quam prope abesset ab Matrice sua hæc Propago, qualisque ante fœdiorem fuerit depravationem, monstrarent, dexteritate quadam scriptis Epistolis, & Latine & Hispanice loquerentur, eademque animi sensa explicarent; ita ut Latinis Latini, Hispanis Hispani essent; servata passim utriusque Linguæ vi, natura & proprietate. Vnum ex nonnulla mole adscribam exemplum, illud; quo succincte Hispania suis coloribus depingitur.

Epistola Latina-Hispanica.

SCRIBO & supplico rogando te Francia, des & respondeas tales probationes, tractando de tua eloquentia, loquela & excellentia, quales scribo de Hispania; comparando gentes, nationes & provincias: quales manifesto dictando Epistolas puras Latinas & Hispanas. Hispania (antiquissima corona) perfevero (cessante memoria de contrario) duro & regno, Provincia Christiana. Tu Francia principias à Meroveo, & regnas continuando quasi mille annos Christiana; prædicante Sancto Remigio, & Regnando Clodoveo: Et Hispania quasi ante quatercentum annos, prædicante Sancto Iacobo Apostolo. Responde Francia, & da & propone contra nos tam grandes nationes, tam fertiles tam fructuosas Provincias & tantas; tales gentes, tam ingeniosas, tam scientificas, tam virtuosas, prudentes, justas, modestas, liberales, gracioſas & magnificas: Non monstras tu Francia tam grandes resistentias, & tantas victorias contra Ramanos. Tu Francia subjecta per Cæsarem subito quasi ante tres annos: & Hispania subjecta per Catones, Scipiones, Sertorios, Pompejos & Cæsares non ante ducentos annos. De perseverantia & Constantia da testimonia Sagunto, Calaguria, Numantia, gentes feroces, constantes & magnificas. Præsenta tu Francia, & da tales Campos, Montes, Valles; tales Bestias feras & domesticas, tantos & tam excellentes Caballos, tales Vaccas, Aves, Carnes suavissimas, Lanas preciosas; Panes albissimos; tales Plantas, tam odoriferas; tales Arbores, tam fructiferas & fertiles fructuosas in copia abundante & copiosa; tantas Mineras & tam abundantes, tantas & diversas perfectiones. Provincia manante Vino clarissimo, Oleo dulcissimo, Auro purissimo, Argento claro, Plumbo, Ferro, Stagno,

Digitized by Google

no. Non cognoſces tu Francia Plantas, Arbores, Beſtias & Perfectiones, quales de Hiſpania majores Nos demonſtramus. Et cognoſco de Hiſpania infinitas, quales tu Francia non cognoſces. Si exaltas & celebras Principes & Imperatores Romanos; demanda & inquire de Bruto, de Fabio, de Hadriano, de Honorio, de Theodoſio, de Trajano inclito & glorioſo Hiſpano. Si amas Poetas & Oratores, & Hiſtorias veras; demanda de Seneca, de Quintiliano, de Lucano, de Martiale, de Trogo Põpejo. Si honoras Aſtrologos, inquire de Alfraiano: de Albumazar, de Pedragio, Alquibicio, & Abenazra & de grande Alfonſo. Si Medicos, Phyſicos & Philoſophos; roga de Avicenna, Abeuron, Algabar, Alfrabio. Si canonizas & ſanctificas Theologos, inquire de Alfonſo Sancto, Iſidoro, Leandro & Fulgentio, & de divino & ſanctiſſimo Laurentio & Vincentio. Si demandas Eloquentia tam propinqua Latina: Reſponde dictando, & compone Libros. Chartas tam Latinas & vulgares contra unas Hiſpanas & Latinas tales.

Ab Caſtellanæ elegantia reliquæ, Portugallica, Andaluzica, Granatenſis & aliæ nonnihil abeunt. Portugallos ſane Dominicam Orationem, quam puriorem antea poſui, ſic ſolitos ſcribere diſco:

Oratio Dominica.

PORTVGALLICE.	LATINE.
PADRE noſſo, que ſtas nos Ceos,	PATER *noſter, qui es in Cœlis,*
Santificado ſeia ô teu Nome	*Sanctificetur Nomen tuum.*
Venha à nos ô teu Reino.	*Veniat nobis Regnum tuum.*
Seia ferta à tua volontade, aſſi nos Ceos, come na terra.	*Fiat voluntas tua, quemadmodum in Cœlis, ſic etiam in Terra.*
O Pao noſſo de cadadia dano lo oie neſto dia.	*Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.*
Et perdoa nos ſennor as noſſas dividas, aſſi comme nos perdoamos aos noſſos dividores.	*Et remitte nobis Domine Debita noſtra, ſicut nos remittimus noſtris Debitoribus.*
Et nao nos dexes cahit in tentacao: mas libranos do mal. Amen.	*Et ne nos inducas in tentationem ſed libera nos à malo. Amen.*

Exttemis

Digitized by Google

Extremis Portugallis peculiare est Idioma ex Gallico Castellanoque confusum; non inelegans, neque auditu ingratum. Valentini & Catalani (à quibus *Catalana* vocatur) Lingua Progenitorum, cui cum Narbonensi (adeo ut nonnullis etiam *Francesa* nominetur) nonnihil adfinitatis, uti dicuntur. Granatenses, Barbaricæ gentis & Originis, qui quidem ab Catholicis Principibus devicti, Christianorum consuetudine convictuque Castellanam didicerunt; Vernaculæ Propriæque, parum abest, obliti; qui vero Montes asperos & inaccessibiles, quos *Alpuxarras* vocant, incolunt, & ad quos Victorum arma pertingere nequierunt, suis adhuc moribus Linguaque, quæ vix alia, quam Syrorum, Arabum, Maurorum, utuntur. *Araviga* ab Arabibus vulgo nominatur: duratque ejus usus non solum in Granatæ ut dixi montanis, verum etiam in multis Andaluziæ, Valentiæ, Aragoniæque locis. Cantabri, ut ad eos redeam, primigeniam illam antiquissimam (quam ab Chaldæa ortam volunt nonnulli) servant, ab reliquis omnino discrepantem; ut & olim à Latina. Docent hoc Plinii & Pomponii Melæ verba: Illius quidem lib. III, cap. 1 natur. histor. *Ex his digna memoratu, aut Latiali sermone dictu facilia,* &c. Hujus autem lib. III, ubi extima Hispaniæ Littora, & inter ea Borealiora, explicat; *Cantabrorum*, inquit, *aliquot populi, Amnesque sunt, sed quorum Nomina Nostro ore concipi nequeant.* Accedit & apud Ennium meum nescio quis:

Hispane, non Romane memoreti loqui me

Non immerito igitur Cantabricam Matricibus in Europa Minoribus connumerat Magnus ille Scaliger, quod ejus ad me docent Litteræ, fideliter & bona fide libro hujus Partis Primo, capite octavo positæ. Ratio servatæ per inlata toties ab Romanis aliisque Populis arma, Linguæ non alia videtur, quam partim, quod Irruptiones pleræque cum ex Africa, tum ex Orbe Romano per Mare Mediterraneum factæ fuerint in eas partes, quæ hodie Catalonia, Valentia, Murcia, Granada, Andaluzia; non per montana illa aspera, & tunc temporis, ut hodieque, inaccessa fere loca: partim, quod per faciliora & maritima, quæ commemoravi, loca Hispaniam ingressis, quo minus Cantabros, ut & Astures Callaicosque suis armis

adgrederen-

Digitized by Google

adgrederentur & inquietarent, obstiterint Montes illi, qui perpetuis jugis ab ipso Pyrenæo per mediam Hispaniam procurrunt ad Artabrum usque Promontorium (Caput hoc tempore, *Finis Terræ*) quique Populos, quos dixi faciebant, ut & nunc, Vltramontanos, adgressu ex Meridionalibus locis difficiles; quum reliqui versus Austrum Cismontani adventantium Armis, prædæ, libidini omnino essent expositi. Intulerunt quidem Cantabris aliquoties arma Romani; sed tales semper debellatos fuerunt experti, ut eos vel sub jugo imperioque servare, vel ad Morum Linguæque mutationem adducere nequierint. Accedebat & quod apud eos diu morari parum adrideret Imperatoribus, qui vicerant; & Stativa perpetuare injucundum esset, qui porro victos in officio continerent, Militibus. Nam quidquid Locorum occurreret, horridum & incultum; quidquid hominum, erat indomitum Libertatisque suæ tenacissimum. Sane de Vltramontana Hispania sic Strabo libro III in principio: ἡ δὲ πρόσοδος ψυχρὰ τὰ ἐσχατελέως περὶ τὴν τραχύτητι, καὶ παρωκεανίτις, προσφλυσῶσα τὸ ἄμικτον καὶ ἀνεπίπλεκτον τοῖς ἄλλοις, ἃς δ' ὑπερβαλλει τῇ μοχθηρίᾳ τῆς οἰκήσεως. Non dissitendum interim antiquum illud Hispanorum Idioma, Cantabricum inquam, nonnihil etiam hoc tempore, peregrinorum aliquot Vocabulorum, præcipue Castellanorum, admistione esse deformatum, ut cuilibet constare potest vel ex una Oratione Dominica, quæ sic sonat:

Oratio Dominica.

CANTABRICE.	LATINE.
GVRE Aita ceruëtan aicena,	PATER *noster, qui es in Cœlis*,
Sanctifica bedi hire icena.	*Sanctificetur nomen tuum.*
Ethor bedi ire Resuma.	*Veniat Regnum tuum.*
Eguin bedi hire Vorondatea, ceruan beçala lurrean-ere.	*Fiat voluntas tua, quemadmodum in Cœlo, sic etiam in Terra*,
Gure eguneco oguia iguc egun.	*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.*
Eta quita ietzaguc gure çorrac, nola guçere çor-	*Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus*

Digitized by Google

dunèy quittazen baitrauegu.
Eta ezgaitzalá far eraci tentationetan, baina deliura gaitzac gaichiotic.
Ecen hirea duc Resuma, eta Puissança, eta Gloria seculacotz. Amen.

bitoribus nostru.
Et ne nos inducas intentationem
sed libera nos à malo.
Quia tuum est Regnum, & Potentia, & Gloria in secula. Amen.

In qua quis non videt Voces illas; *Sanctificea*, *Resuma*, *Vorondatea*, *quitta*, *quittazen*, *tentationetan*, *deliura*, *puissança*, *gloria*, *seculacotz*, Romanensis esse Linguæ, ad Cantabricam Dialectum inflexas? Idem deprehendere erit in Symbolo Apostolico, quod in generali meæ Galliæ Descriptione ponam. Lucius Marineus Siculus lib. IV. de rebus Hispanicis proprium hujus Idiomatis esse notat, in compluribus Dictionibus Singularem Numerum in *A* Litteram, Pluralem in *Ac* terminare; ut dicis gratia, *Lurra* terra, *Lurrac* terræ. Adscribit deinde alia quædam Exempla. *Vocant*, inquit, *Vascones Cœlum* Cerva; *Terram*, Lurra; *Solem*, Eguzquia; *Lunam*, Irarguia; *Stellam*, Izarra; *Nubem* Odeya; *Panem*, Oguia; *Vinum*, Ardaoa; *Carnem*, Araguia; *Maritum*, Senarra; *Flumen*, Ibaya: *Bibo*, Edatendot; *Lego*, Iracúrtendot: *Domum*, Echea; *Villam*, Vria, *Lactum*, Ocea; *Interulam*, Alcandórea; *Senem*, Zarra; *Album*, Zuria; *Nigrum*, Belza; *Rubrum*, Gorría; *Piscem*, Arraya; *Amare*, Oneréxtea; *Dormio*, Lonazá; *Video*, Bacúst; *Hominem*: Guizona; *Mulierem*, Emaztéa: *Filium*, Seméa; *Filiam*, Alauéa; *Patrem*, Aytéa, *Matrem*, Amea; *Fratrem*, Anagea; *Sororem* Arreuea; *Corpus*, Gorpuza (quod ab Latinis mutuatum, addita Vasconica terminatione; ut alia nonnulla ab aliis) *Ignem*, Suà; *Formosum* Ederrà; *Comedere*, Ian; *Curro*, Lasteregnirendot, *Habent etiam Numerandi modum, dicentes*: *Vnum*, Bat; *Duo*, Bi; *Tria*, Irù; *Quatuor*, Lau; *Quinque*, Bost; *Sex*, Sey; *Septem*, Zaspí; *Octo*, Zorzí; *Novem*, Vedrazì; *Decem*, Amarr; *Viginti*, Oguèy; *Triginta*, Ogueytamar; *Quadraginta*, Berroguèy; *Quinquaginta*, Berrogueytamar; *Sexaginta*, Yruroguey; *Septuaginta*, Iruroguèytamar; *Octoginta*, Lauroguèy; *Nonaginta*, Lauroguèytamar: *Centum*,

Digitized by Google

Centum, Eun. Iam quod hic reſtat, ſupra meas vires eſt, fateor, explicare Strabonis illud libro Geograph. tertio, ubi dicit, non unum genus Litterarum, vel unius ſpeciei Grammaticam; neque Linguam unam Hiſpanis omnibus fuiſſe. Sic enim ait; quum ſcripſiſſet Tardulos inter Hiſpaniæ Populos ſapientia excellere, Grammatices Præceptis uti, & memorandæ Vetuſtatis Volumina habere, Poëmata, Leges quoque verſibus conſcriptas è ſex annorum millibus: Καὶ οἱ ἄλλοι δ' Ἰβηρες χρῶνται Γραμματικῇ, ἐ μιᾷ ἰδέᾳ, ἐ δὲ γλώττῃ ἰδίᾳ. Quis in re antiqua, tamque ab ævo noſtro remota, certi quid de variis Hiſpanorum Veterum Linguis divinarit? Non ego, niſi varias antiquæ, id eſt Cantabricæ Dialectos exaudiat Strabo. Voces nonnullas Veteribus Hiſpanis uſurpatas laudant Grammatici Latini. *Dureta*, ligneum Solium eſt apud Suetonium in Auguſto cap. LXXXII; *Necys*, Mars apud Macrobium lib. I, Satur. cap. XIX: *Striges*, genus veſtium apud Iſidorum lib. XIX, Etymol. cap. XXIII. *Gurdus*, ſtolidus, ſcribente Quintiliano lib. I, cap. V. *Lancea*, Teli genus, ut notat Agellius lib. X, cap. XXX. Alias his apponendas aliis relinquo. Hoc unum monendum hic in genere duxi, vocem *Briga*, vel ut aliis ſcribitur, *Brica*, quæ multas non in Hiſpania ſolum, ſed in Gallia etiam & Germania, Vrbes terminat, Opidum ſignificare. Hinc *Iuliobriga*, *Caſarobriga*, *Auguſtobriga*, *Flaviobriga*, & aliæ. Putant quidam *Brigam* nihil aliud eſſe, quam tranſpoſita Canina littera, *burgum*, quo quamplurima Germaniarum Opida hodieque finiuntur. Ejuſdem notionis βεῖα apud Thracas, ut notant Strabo & Stephanus; ut in *Selymbria*, *Meſembria*, *Poltiobria*, Sunt qui diſquirendum monent an non pro βεῖα legendum ſit βείγα. Sic *Certa* apud Parthos in *Dadecerta*, *Tigranocerta*, *Vologeſocerta*, & id genus aliis. Sic denique πόλις apud Græcos. Exempla ſuis locis videbimus infinita.

INCOLA-

Digitized by Google

INCOLARVM HISPANIÆ pro amplitudine Regni paucitas & illius causæ.

OMNES omnino Scriptores, qui de rebus Hispanicis superioribus annis scripserunt, testantur, Hispaniam pro amplitudine sua pauciores habere incolas & indigenas. Ioannes Boterus annotat Incolarum Hispaniæ numerum pene æqualem esse, numero incolarum Italiæ, id est octo aut novem milliones. Hujus autem paucitatis, præter naturales causas, quæ à sterilitate soli in multis regni partibus, & minori fœminarum fœcunditate in plagis meridionalibus, quam in Septentrionalibus, petuntur, variæ aliæ causæ assignari possunt.

1. In Hispania (inquit Mariana *lib. xxxvi c. 1.*) Ferdinandus & Isabella Reges bello Maurico exemti, quamprimum de pellendis universa ditione Iudæis, inter se consultarunt. Eo consilio Granatæ mense Martio anno. clɔ cccc xci i, per Edictum voce præconis denuntiarunt, Iudæi omnes, nisi mutarent, uti ex omni ditione discederent. Parando exilio quatuor menses dati sunt, cum facultate eo spacio vendendi bona, secumve quæ vellent asportandi. Id edictum nova Thomæ Turrecremata Inquisitoris sanctione amplius est astrictum mense Aprili, piis omnibus vetantis cum ea gente commercium habere, gravique supplicio sancientis, si quis eo decurso tempore victu aut re alia quapiam eos homines juvaret. Sic innumera Iudæorum multitudo mari ex Hispania solventes, tum Africam, Italiam & Orientis soli oras tenuerunt: ubi in hunc diem patriam linguam Hispanorum mordicus retinent, tum plerique in Portugalliam vicinam abierunt.

Fecit eo migrandi potestatem Ioannes II Portugal. Rex, ea tamen lege, ut per capita octonos aureos singuli penderent hospitii pretium: atque intra certum tempus rursus ex iis finibus emigrarent, captivitatis pœna proposita iis qui secus fecissent. Itaque multi in servos eo transacto tempore dati sunt: quos omnes tamen Emanuel Ioannis successor, cum primum regni insulas suscepit, mitiori censura reddidit libertati. Iudæorum multitudinem qui ex Hispania discesserunt, ad certum numerum revocare prom-

Digitized by Google

re promtum non est. Plerique scriptores centum & septuaginta familiarum millia abiisse confirmant: quidam ad octing. millia capita ait pervenisse. Ingens numerus ac vix fidem facturus, sed unde tamen multis occasio extitit hoc decretum accusandi, gentem copiosam & quæ omnes vias pecuniæ noverat, amovere a prudentia Ferdinandi alienum existimantibus. Magno utique compendio fructuque earum provinciarum, ad quas copiarum Hispaniæ magnam partem, aurum, argentum, gemmas, vestemque pretiosam secum detulere. Multi ex eo numero, ne patria carerent, Christo dedere nomina, pars synceris animis; alii simulata pietate, tempori servientes, brevi ad ingenium, fraudes & mendacia redierunt.

II Emanuel Lusitaniæ Rex (inquit Mariana lib. XXVI,) ad Isabellæ Ferdinandi Catholici filiæ, quam ambiebat, gratiam promerendam, ægre quidem, sed dedit tamen, ut novo edicto quod sub anni 1496 finem promulgatum fuit, Mauri & Iudæi omnes juberentur finibus Lusitaniæ abscedere, servitutis metu proposito, si qui post designatum tempus restitissent. Solutum antea pœna nova lege sanciri placuit. Mauri quidem in Africam continuo sine recusatione transmiserunt. Iudæis non eadem facultas extitit: quibus paulo post novo edicto filii sunt detracti, quatuordecim annis minores, atque salutaribus aquis per vim adhibiti. Insolens decretum a legibus & institutis Christianis abhorrens maxime. Malo cogas homines Christiana sacra susipere? libertate cœli data in re omnium gravissima spolies, quos Deus sui arbitrii esse voluit? Grave id piaculum sit; ac ne filios quidem eo studio a parentibus abstrahere liceat. In utroque tamen gens Lusitana peccavit, pueris enim vero sine voluntate parentum ad baptisma violenter raptis atque majoribus natu, ut Christo darent nomina, convitiis & contumelia vexatis, ac nominatim discedendi facultate per fraudem sublata, cujus necessitas erat imposita, &c. numerus autem eorum qui tum discesserunt a Mariana non proditur, nec alibi proditum invent.

III Post hæc, ea tempora sunt consecuta, quæ Hispaniam juxta ac Portugalliam, immenso incolarum numero exhauserunt; nam multæ variæque expeditiones mari susceptæ sunt, a Portugallis quidem primum in Africæ littora, dein in remotas orientis partes, ad Moluccas usque: denique & in Americæ illam partem quam hodie Brasiliam appellamus: a Castellanis autem primum in Insulas oceanicas, dein in immensam Novi orbis continentem plurimis ab utraque gente passim deductis colonis; quæ quantam gentis partem exhauserunt, proclive cuivis fuerit

Digitized by Google

fuerit judicare; Boterus sane judicat longinquas Portugallorum expeditiones, in Brasiliam, Æthiopiam, Indiam, & tot insulas, & tot colonias in tam varia loca deductas, tantum populi deduxisse, ut patriam pene exsanguem atque enervem reliquerint.

IV. Cum Castellæ reges partim bello, partim connubiis tot regna & dominia extra Hispaniam acquisivissent, potentiam inter infensas & jugi Hispanici impatientes gentes, Hispanorum præsidiis munire coacti fuerunt: accessit vicinorum Principum & æmulatio & metus; unde fere perpetua bella Hispaniarum reges, nunc in Italia, nunc in Germania, nunc in limite suo contra Gallos, diutissime autem omnium in Belgio gesserunt; licet autem bella illa ut plurimum conductitio ex alienigenis milite gesserunt, tamen non exiguum indigenarum suorum numerum in exercitibus suis habuerunt, & magnas interdum clades perpessi sunt; nam licet Colinius in suo ad Gallia Regem scripto, quod extat apud Thuanum *lib.* LI *Historiar. scribat Carolum V Imper. numquam, cum plurimos haberet, Hispanorum plures* VIII CIↃ *peditum & I*Ↄ CCC. *equitibus in castris habuisse; tamen & hic numerus satis ampius, & si temporum, quæ dein secuta sunt, rationes bene excutiantur, inveniemus, non raro in sola Italia plures habuisse illius filium Philippum II.*

V. Sed Hispaniam jam satis superioribus modis exhaustam, longe magis infrequentem fecit edictum Philippi III Hispaniarum Regis, quod anno CIↃ IↃ CIX *mense Decembri promulgavit; quo pauca præfatus de Maurorum, qui Christiana sacra palam quidem profitebantur, sed clam in infidelitate sua persistebant, fraudibus & sceleribus; deque eorundem clandestinis molitionibus cum exteris principibus; edicit, ut omnes novi Christiani (quos Moriscos vulgo vocant) intra triginta dies, tam mares quam fœminæ & pueri, tam indigenæ quam advenæ, solis mancipiis exceptis, e regnis Granatæ, Murtiæ, Andaluziæ atque oppido Hernache excedant, neque unquam in illa postmodum revertantur, sub quocunque prætextu; Interdicitque ipsis transitum per regnum Valentiæ aut Arragonum; pœna capitis proposita in eos, qui aut illo termino elapso restiterint, aut per dicta regna transierint. Concedit illis intra dictum tempus, mobilia sua bona vendere, & pretium illorum secum asportare non in pecunia, auro, argentove (excepto tantillo pecuniæ quo opus habent ad iter) aut litteris Cambii ut loquuntur, sed in mercibus, quas per leges evehere licet ab indigenis & ab aliis emtis, aut denique in fructibus hujus Regni. Immobilia omnia illorum in fiscum suum redigit, necessita-*

Digitized by Google

necessitatibus Regni, aut piis operibus applicanda. Gratiam porro hanc triginta dierum a Rege ipsis factam, D. Ioannes Mendoca Marchio S. Germani, ad viginti dies restrinxit, illis qui in Andaluzia & vicinis locis habitabant, atque aliis iniquis conditionibus miseros irretivit, edicto Hispali promulgato XII *Ian. anno* CIↃ IↃ CX. *Hoc edicto promulgato misera harum regionum facies fuit: nam maximus horum Maurorum numerus Hispali in Africam statim trajecit: per Galliam autem permissu Regis transierunt, & e portubus provinciæ solverunt supra centum quinquaginta millia capitum; In totum autem ex omnibus Hispaniæ regnis nongenta millia capitum excessisse constans fama est: ita ut multæ Provinciæ pene exhaustæ fuerint, & horum hominum singulari industria & cultu destitutæ langueant.*

VI. [redacted] *quos magno numero in Germania, in Italia, in Belgio & in Oriente sedes fixisse videmus.*

Hæc incolarum infrequentia cum à Rege & supremo illius Concilio esset animadversa; varia remedia quæsita & proposita fuerint anno CIↃ IↃ CXIX, *ut libellus Madriti anno* CIↃ IↃ CXXVI *demum editus à Petro Ferdinando Navareta, R. M. Secretario facit fidem.*

In quo hujus infrequentiæ causa potissimum rejicitur in intolerandam tributorum, quæ ruricolis imponuntur, magnitudinem, qua cogantur lares suos deserere & alio se conferre, & eorundem levamen & moderatio pro præsenti remedio suadetur. Et quia haud dubio regnum exhauritur incolis, per commercia cum exteris, authores Regi sunt, ne suis regno excedere, aut commercia in exteris regionibus exercere permittat. Item ne deinceps nova monasteria & conventus religiosorum erigantur: aut homines sine delectu ad jam erecta admittantur.

Rex porro Hispaniarum, ut huic malo obviam iret, anno CIↃ IↃ CXXIII. *mense Februar. edictum condidit, quo hæc inter alia sanciuntur.*

I. *Omnes qui uxorem ducturi sunt, quatuor annis post nuptias celebratas, immunes erunt ab omnibus subsidiis, tributis, vectigalibus, aliisque incommodis; qui ante annum ætatis decimum octavum uxorem ducent, ab ipso matrimonii die rerum suarum & uxoris liberam administrationem sunt habituri; qui vero post vigesimum quintum ætatis annum uxorem ducent, his immunitatibus carebunt.*

II. *Qui sex mares è conjuge sustulerint, qui simul in vivis*

 sint,

Digitized by Google

sint, toto vitæ suæ tempore immunitatibus supradictis gaudebunt, etiamsi postea aliquis liberorum moriatur.

III. *Pauperibus certa quadam pecuniæ summa in dotem assignata.*

IV. *Interdictum, ne quisquam cum familia & bonis è regno migret.*

V. *Omnibus alienigenis (modo Catholici sint, & in terris nati dominorum, quibus nullum bellum cum Hispan. R. intercedit) qui artes mechanicas aut terræ culturam, pecuariamve exercebunt* 20. *leucis à mari intra continentem, perpetuo liberi erunt ab omnibus tributis, vectigalibus, subsidiis, &c.*

VI. *Lupanaria publica prohibita.*

Boterus *paucitatem incolarum in Regno Portugallia evidenti argu[illegible] fuisse, Rex Joannes expeditione sua in Africam duxit [illegible] quadraginta millia hominum. Ad postremum in Indiam navigari cœptum est, Rex Emanuel ingenti molimine cum Azamor peteret, viginti tantum mill. peditum ducere potuit, & bis mille sexcentos equites: Rex denique Sebastianus anno* 1578, *vix duodecim millia Portugallorum cogere potuit, cum fatalem illam expeditionem in Africam moliretur.*

CAP. IX.

Hispaniarum Gubernatio Politica.

EIus cum Genii, tum Idiomatis fuerunt olim, sunt-que hodie Hispaniarum Incolæ. Convertendus jam-nunc sermo ad delineandam aliquo modo Gubernationem per Statum & Politicum & Ecclesiasticũ.

Non animus hic mihi recensendis cum ex aliis, tum Justino, Diodoro, Iosepho, Eusebio, Hieronymo, supposititioque Beroso, & Interprete ejus Annio Viterbiensi, Antiquis Hispaniæ Regibus, Rebusque ab iis domi militiæque gestis, Lectorem morari. Morari hoc esset & ineptire cum multis. Tubal an in Hispania fuerit; parte prima differui. Huic qui sufficiuntur, Iberus, Iubalda, Brygus, Tagus, Bætus, & alii, Regesne censendi? Absit; nisi quis fluviis aliisque rebus inanimatis nasci tunc temporis solitos Reges concedat. Qui fictum illud agmen sequuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia: ut & vix certiora, quæ successione quidam gessisse scribuntur in Hispania, Regibus quasi exactis, varia fortuna,

Digitized by Google

fortuna, multiſque & Populis à ſe ſeminatis & Opidis conditis, Lydi, Thraces, Rhodii, Phryges, Cyprii, Phœnices, Ægyptii, Milefii Cares, Leſbii & Chaldæi. Exploratiora cenſeri ſolent, quæ ab Karthaginienſibus, Romanis, multoque poſt Gothis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque Regibus patrata memoriæ produnt Scriptores, qui partim rebus gerendis adſtiterunt, partim ex fideliſſima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, ſic habent. Quum in Hiſpania longe lateque dominarentur & pleraque ſub ditione ſua haberent Pœni, aliique Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab S. P. Q. R. miſſi ſunt Cn. & P. Cornelii Scipiones, belli Punici II initio: qui ſeptimo ejus belli anno ſunt cæſi, Q. Fulvio Flacco & Ap. Claudio Pulcro COSS. Submiſſus anno ſequenti Patri Patruoque P. Cornelius Scipio Africanus Major multa proſpere geſſit, primuſque ibidem Provinciam fecit, Q. Cæcilio Metello & L. Veturio Philone COSS. anno ab V. C. IↃXLII. Hic Aſdrubale & Magone, Karthaginienſium Ducibus, acie ad Bætulam urbem (quæ, quo loco hodie in Andaluzia viſuntur *Baça* & *Vbeda*, fuiſſe creditur) fugatis, atque inde ex tota Hiſpania pulſis, vindicatiſque armis Hiſpaniis, amicitiam cum Syphace Maſſylorum (hodie *Biledulgerid*) Rege, icto fœdere, firmavit. Paullo poſt rebellantes Hiſpaniæ populos ad deditionem compulit, Fœdereque cum Maſaniſſa Maſæſulorum (fuerunt, ubi nunc *Regnum Tremiſſenum*) Rege & Gaditanis facto, Provincia L. Lentulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reverſus eſt. Poſt Scipionem Hiſpaniam L. Cornelius Lentulus Proconſul obtinuit; qui, rebus bene feliciterque geſtis, ovans Vrbem ingreſſus eſt, anno ab V. C. IↃLIV. Triennio poſt C. Cornelio Cethego, Q. Minucio Ruſo COSS. Hiſpaniæ primum ſunt terminatæ, atque in eas duo Novi Prætores miſſi C. Sempronius Tuditanus in *Citeriorem*, M. Helvius Blaſio in *Vlteriorem*. Vix duobus elapſis annis, quum tantum gliſceret in Hiſpania Bellum, ut jam Conſulari & Duce & Exercitu opus eſſet, M. Porcius Cato Conſul Citeriorem fortitus, bello ab Emporiis (retinetur hodieque nomen in *Ampuriis*) cœpto, rebellantem ita pacavit, ut Proconſule ex ea triumpharit, anno IↃLX. Hic eſt ille Cato, qui miro ſtrategemate multarum Hiſpaniæ Vrbium muros

Digitized by Google

uno die diruit, ſcribentibus Livio lib. XXXIV, Auctore de VV. Illuſtribus cap. XLVII, & Iulio Frontino lib. I Strategemat. cap. I. Poſt Catonis victoriam Hiſpaniæ varie poſſeſſæ, ſæpeque nunc hic nunc ibi amiſſæ; ita ut ſupra XXX Triumphi poſtea ex his relati memorentur. Stipendium pendere non prius cœperunt, quam Auguſto Principe; qui, quum Hiſpaniam omnem, debellatis Cantabris & Aſturibus, qui omnium diutiſſime reſtiterant, multo varioque Marte perdomuiſſet, univerſam in tres Provincias diviſit, *Bæticam*, *Luſitanicam* & *Tarraconenſem*. Singulis inde ſui ſunt adtributi Conventus; Bæticæ IV, *Gaditanus*, *Cordubenſis*, *Aſtigitanus*, & *Hiſpalenſis*; in iis Opida cenſebantur CLXXV: Luſitania tres habuit *Emeritenſem*, *Pacenſem*, & *Scallabitanum*: & in iis Opida XLV: Tarraconenſi denique dati Conventus VII, *Carthaginenſis*, *Tarraconenſis*, *Cæſar-Auguſtanus*, *Clunienſis*, *Aſturum*, *Lucenſis*, & *Bracarenſis*; in quibus opida numerabantur CCXCIV. Videndi Plinius lib. III, Strabo lib. III, & alii. Sic, Rebus ſubinde paullum mutantibus, Provinciæ nobiliſſimæ Romanis paruerunt uſque ad Imperatores Honorii VIII & Theodoſii III Conſulatum, qui incidit in annum Chriſti CCCCX: quo tempore Vandali, Suevi & Alani, ab Stilicone in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pene occupaſſent, & in iis jam immanium Barbarorum more debacchantur; ab Gothis, Adolpho & Vallia Regibus, quos ad liberandas Gallias Honorius Imperator miſerat, exacti, tranſgreſſi Pyrenæos montes, Hiſpaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Poſt aliquot annos Gothi, Galliam incolentes, ab Francis bello petiti in Vandalos vice verſa arma movent. Franci Gothos ex Galliis, Gothi Vandalos & Alanos ex Hiſpaniis ejiciunt; Suevis ad internecionem cæſis. Quo tempore Vandali & Alani à Bonifacio in Africam, cui pro Imperatore præerat, evocati Hiſpanias Gothis poſſidendas reliquerunt. Gothi Hiſpaniam, Romanis Præfidiis omnino expulſis, quum ſui juris feciſſent, eaque ſub ſuis Regibus longo jam tempore fuiſſent potiti; tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, Rege Roderico occiſo, Hiſpaniam fere omnem amiſerunt. Bello ſuperſtites quum in Aſturum, Cantabrorum & Gallæcorum montibus ſeſe muniiſſent, paullatim amiſſas Regiones, Vrbes & Caſtella recu-

Digitized by Google

recuperare cœperunt; & postremo, quum Sarracenorum res in Bætica Hispania se contraxissent, omnemque Hispaniam Gothi recuperassent, iis etiam ab Ferdinando Aragoniæ Rege cognomine Catholico (quod hæreditarium deinceps esse cœpit Successoribus) victis atque omni Hispania cum Mele, qui se Granatæ Regem scribebat, exturbatis, universa Regio Dominis antiquis est restituta. Accuratiorem Regum omnium, rerumque ab iis gestarum narrationem, quum non Cosmographi sit, sed Historiographi, videre est cum apud Veteres Scriptores & Latinos & Græcos, tum apud eos, qui ævo medio nostraque tempestate ex professo Hispanorum acta contexuerunt; quales sunt *Idacius* Galleciæ Episcopus, qui à primo Theodosii Consulatu scripsit usque ad annum CCCCXC, *Ioannes* Abbas Biclarensis Monasterii & Episcopus postea Gerundensis, cui initium ab anno Iustini Junioris Imperatoris I usque ad VIII Mauricii Principis; *Maximus*, Cæsar-Augustanus Episcopus, qui Historiam composuit de iis, quæ Gothorum temporibus in Hispania contigerunt, *Isidorus* Hispalensis Archiepiscopus, qui Gothorum, Vandalorum, Suevorumque historiam ad sua usque tempora paucis est complexus; *Iulianus* Archiepiscopus Toletanus, cujus Historia de Rebus sub Bamba Rege gestis exstat Salmanticæ in Bibliotheca Ecclesiæ Cathedralis; *Lucas Tudensis*, qui Chronicon scripsit jussu Berengariæ Reginæ, Matris Regis Ferdinandi III; *Rodericus Ximenez Navarrus*, Archiepiscopus Toletanus, qui Res in Hispania gestas novem libris comprehendit, subjuncta compendiosa Ostrogothorum, Suevorum, Alanorum & Vandalorum Historia; *Ioannes* Episcopus Gerundensis, cujus sunt Paralipomenon, id est Rerum Hispaniæ ab aliis omissarum, Libri X; Hic Hispaniæ primordia, progressus, incrementa, variasque vicissitudines prosequutus est usque ad Honorii Arcadiique Augustorum tempora; *Alphonsus Karthaginiensis*, Episcopus Burgensis, qui inter alia scripsit Anacephalæosin Regum Hispaniæ; *Franciscus Tarapha*, cujus omnium Historiarum Regumque Hispaniæ ab Orbe fere condito usque ad Karolum Imperatorem Brevis circumfertur Epitome; *Michael Ritius Neapolitanus*, cujus de Regibus Hispaniæ Libros tres habemus, ab Gargori Rege usque ad Philippum Karoli Imperatoris Patrem; *Lucius Marineus*

Digitized by Google

neus Siculus, cui de Rebus Hiſpaniæ Libros XXII debemus; *Ioannes Vaſæus Brugenſis*; qui Hiſpaniæ Chronicon edidit ſumma fide diligentiaque conſcriptum; *Antonius Nebriſſenſis*, qui res ab Ferdinando geſtas æternitati conſecravit. *Ioannes Mariana Hiſpanus*, à Societate Ieſu, qui Hiſtoriam de Rebus Hiſpaniæ ſcripſit libris XX ab ipſo Tubale ad annum Chriſti CIↃ CCCCXXIX. Nec prætereundi, qui Hiſpanica lingua poſteris præclara ſuorum Acta communicarunt, *Petrus Antonius Rodericus Palentinus*, *Petrus Medinna*. Dicitur & *Ferdinandus à Pulgar* ſermone vernaculo Catholicorum Regum Ferdinandi & Iſabellæ res geſtas quatuor Tomis complexus. Quin & *Alphonſus* Rex ejus nominis X, cognomine *Sapiens*, ex Auctoribus probatis Hiſtoriam Hiſpanam juſſit in quatuor partes redigi, opus copioſum, & antiquo temporis iſtius Idiomate venerandum; & *Alphonſus* XI ſecundo mandavit colligi atque in ordinem digeri Hiſpanorum hiſtorias. Salmanticæ item in Bibliotheca Franciſcana repoſitas intelligo Antiquorum Hiſpaniæ Regum Hiſtorias. *Diegus à Valera* Hiſtoriam Hiſpaniæ generalem in compendium contraxit, mandatu Iſabellæ Reginæ. Dicidi & *Ioannem Ægidium Zamorenſem* de rebus Hiſpanorum ſcripſiſſe. *Florianus* denique *à Campo* res omnes Hiſpaniæ memorabiles quatuor Tomis delineandas ſuſceperat: ſed eorum Primus tantum eſt editus; in quo quæcumque de Primordiis hujus Regionis potuerunt inveniri, ſtudioſe ſunt collecta.

Quum autem Maurorum temporibus à quinque Regibus Caſtellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ & Navarræ, Hiſpania fuerit poſſeſſa, Solus hodie Imperium in eam exercet PHILIPPVS IV, Philippi III F, Philippi magni N, Karoli Imperatoris ter-Maximi pronepos.

REGIMEN HISPANIÆ
Politicum & Civile.

STatus porro Principalis in tria ſumma diſtribui ſolet Regna, *Caſtellæ*, *Aragoniæ* & *Portugalliæ*. Primum quidem, præter Caſtilias, continet Regna *Legionis*, *Granatæ*, *Navarræ*, *Galeciæ*, *Toleti*, *Siviliæ* (vel *Andaluziæ*) *Cordubæ*,

Digitized by Google

dubæ, Iâenis, Murciæ, Carteiæ, (vel *Algeziræ*) & *Gebal-Tarícis*: Insulas *Canarias, Philippinas*, & alias, totamque *Indiam Occidentalem*: Principatum *Austriæ*, Ducatum *Mediolanensem*; Dominatus *Cantabricum* (vulgo *Biscaia, Molina, Agaposche*) & *Karthaginensem*: Africæ Regna, *Bugæa, Orani, Algeri*; Arces Portusque *Velezæ, Melillæ* (vel *Melilybæ*) *Massalquiviri*. Secundum Regna, præter ipsum *Aragonicum*, complectitur *utriusque Siciliæ, Hierosolymarum, Valentiæ, Balearidum Majoris, Sardiniæ & Corsicæ*; Principatumque *Cataloniæ*. Concensentur his alia; Siciliæ cis Pharum, quæ & Neapolis, Ducatus *Calabriæ, Barri, Apuliæ*; Principatus *Tarentinus*; Insula *Iscia*; Siciliæ ultra Pharum, *Tripolis* Vrbs Africæ: Balearidi Majori *Minor* & *Yvica* Insula, quæ quondam Ebissus: Sardiniæ, Marchiæ duæ *Arborea* (vulgo *Oristagni*) & *Gociana*; Ducatus totidem *Athenienses* & *Neopatrienses* in Græcia: Cataloniæ denique, Principatus *Girundenses*; Ducatus *Montis-blanci*; Comitatus *Barcinonenses, Ruscinonis, Sardaniis* & *Orgelitanus*. Tertio denique connumerantur *Algarbia, Guinea, Æthiopia, India Orientales*, Insulæque infinitæ; ut *Terzeræ* septem numero, *Maderæ*, *Portus Sancti, Capitis Viridis, D. Thomæ*; & aliæ. Iam quæ ejusdem sint Regis, tamquam Archiducis Austriæ, Ducisque Burgundiæ, suis locis videbimus.

Quamvis autem Regi suprema sit in omnes & omnia potestas liberumque arbitrium: nihil tamen fere decernit, nisi ex XII-VIRORVM (qui, Totius Regni primores *Senatum Regium* constituunt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plene ventilata terminantur. Quæ celanda, in *Secretiore Consessu* discutiuntur, quem faciunt ipse Rex, Dictator Legionensis, Præses, tertiaque Concilii Regii portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno Præside, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntur; quem statuunt XII-VIRI Senatus Regii. Dictatores item Legionensis & Castellanus, cum aliis. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Iuris Præfecturæ*, quas *Audientias* vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Castilia, altera vero in Granata, tertia in Galecia: unicuique Præses est, & XII Senatores: ab his, si Litigantes sibi minus satisfactum arbitrentur, Controversiæ ad Senatum deferuntur Regium. Quum vero multa variaque sint Regna, sin-

Digitized by Google

gulis præficitur vir primæ Nobilitatis, quem *Viceregem* nominant. Est denique *Thesaurarius Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*; quorum omnium est Pecunias Regni tractare, earumque habere reddereque rationem.

Hispaniæ regimen haud dubio Regium est & absolutum; in quo deficiente masculo hærede, etiam filia, licet adhuc minor, succedit. Rex hic nullum agnoscit superiorem in temporalibus: Nascitur, non eligitur. Licet autem Rex absolutus sit, non tamen in omnibus suis regnis & dominiis parem & æque absolutam possidet imperandi potestatem; nam primum in Arragonia res sese in hunc modum habet, vel potius habuit.

Magna sunt jura, privilegia, libertates ac immunitates Arragonensium (*inquit* Thuanus *lib.* 104.) *quas ipsi post Hispaniam a Iuliano comite ob stuprum filiæ a Rodorico Rege illatum proditam, & totis* IOCC *annis a Saracenis possessam, juris sui effecti sibi dixerunt, condito supremo Magistratu, cui Iusticiæ nomen imposuerunt, qui secundum eam jus diceret.*

Postea Reges elegerunt, qui genibus & capite aperto, tactis S. S. Euangeliis coram Magistratu eas se servaturos religioso Sacramento obstringunt, antequam eis proceres ac Magistratus obedientiæ jusjurandum præstent. Electio Regis usque ad Petrum ab Acinace dictum, mansit, qui in Comitiis tenuit, ut electione sublata Reges a gente peterentur, inde nomen sortitus, quod caput de electione, Ordinum consensu abolitum, acinace publice dissidisset. Cæterum abolita electione, libertatis leges denuo confirmatæ sunt, lege unionis ob id condita, cujus hæc duo capita recensentur; quibus jus est ordinibus, si Rex patrias leges violet, novum in ejus locum creare, & citra crimen Majestatis ad tuendam libertatem fœderationes inter se & cum vicinis principibus mire. Id cum durum Castellensibus videretur, qui Reges legibus solutos colunt; Ferdinando Arragonio qui Isabellam Castelensem in uxorem duxerat, persuadere voluerant, ut eas leges tanquam regiæ dignitati contrarias antiquaret. Verum ille insita seu modestia, seu dissimulatione prudentissime respondit, fide religiose data se prohiberi, quo minus id faceret, & alioquin sic existimare; æquilibrio potentiæ regni Regisque salutem publicam contineri, & si contingeret aliquando alterum alteri præponderare, procul dubio alterius aut utriusque ruinam ex eo sequuturam. Præterea tribunal in Regno ab initio institutum, cui summus ille Magistratus cum XVII-*viris præsset, Manifestationis nomine vulgo indigetatum, ad quod ex aliis reliquis subsellis supremis, nec non etiam Ecclesiasticis provocatio est, & in quo Rex partis tantum*

Digitized by Google

vice fungeretur, non autem Iudicis aut Magistratus partes sustineret. Verum Philippi II Hispaniarum Regis non eadem modestia fuit quæ Ferdinandi; nam cum Secretarius illius Antonius Perezius è carcere in Castella regno elapsus ad urbem Cæsar-Augustanam profugisset, & se in confessu illo Iustitiæ suprema purgare vellet; & in illum finem defensionem ad objecta crimina scripto esset complexus; Regii ministri eum ad Inquisitiones revocarunt, quod est judicium in Arragonia, ut Visitationis in Castella, ad enervanda patriæ libertatis jura à Regibus in eos, qui publica munera gesserunt, excogitatum. Post varias turbas Perezii causa excitatas, Arragonii acriter pro libertate avita tendentibus, Rex privilegiorum Civitatis Cæsaraugustanæ, in qua hac contentio agebatur, imminuendorum, (quibus jam pridem reges insidiabantur,) occasionem avide arripuit, & exercitum summa celeritate conscripsit, eique Alfonsum Vargam præfecit; à quo & Cæsaraugusta capta, & Ioannes Nuca, Iustitia Arragonum ut vocant, securi percussus; urbs ex eo diu militari præsidio vexata, quod non nisi post biennium inde deductum fuit, & primum firmato & Inquisitionis palatio, quod extra muros erat, & tanquam arx urbi cum idoneo præsidio imposita. Ita tandem libertas Arragonum sensim labefactata per Tyrannidem penitus oppressa fuit, Arragonii jugum servitutis multum inviti ferentibus.

Catalaunæ quoque regimen pene liberum (inquit Boterus) licet Iustitiæ administratio penes Regem sit, sed conditionatum: in publicis conventibus si quid à Rege petatur, nisi omnes consentiant, haud facile quicquam obtinetur.

Cantabri quoque libertatem suam acriter tuentur, neque Regem fere nisi dominum agnoscunt; adeo ut Regem fines eorum ingredi, non nisi bene armatum & comitatum necesse sit, ait Boterus.

Porro ad Regem pertinet jus nominandi omnes Archiepiscopos, Episcopos, Priores, Commendatorios trium ordinum equestrium S. Iacobi, Alcantaræ & Calatravæ. Omnes præsides, Consiliarios, Proreges, Legatos sive Vicarios, Gubernatores, & Capitaneos, creat, Non tamen potest Beneficia conferre nisi in indigenas, aut quibus prius jus civitatis collatum ab ipso fuerit: Neque principes, civitates, populi, extraordinariis impositionibus se gravari patiuntur, sed immunitates & privilegia sua sibi plene conservari volunt. Quamobrem Imper. Maximilianus I dicto usurpare solebat, se Regem esse Regum, Hispanum Regem esse hominum, Gallum regem asinorum: quia Galliæ Rex suos subditos pro arbitrio onerare poterat nemine contradicente, ipsi vero à Germanis nihil

Digitized by Google

nihil amplius exigere, quam ultro concessissent; Hispani denique Regi suo plus pendere recusarent, quam legibus, statutis & consuetudine tenerentur. Sed & hæc rerum facies a multis jam annis multum immutata est.

Rex Hispaniæ plura & diversa Consilia habet, ad quæ remittere solet, quæcumque ipsi tam viva voce, quam per libellum supplicem fuerint exposita (usu quippe jam obtinuit, ut post causam coram rege explicatam, supplices eandem scripto quam brevissime comprehensam ipsi tradant.)

Horum Consiliorum principale est quod vocant Consilium Status, *in quo de omnibus, quæ ad regnorum ipsius gubernationem politicam spectant, constituuntur, eaque quæ Regis majestatem tangunt, eventilantur; constat autem ex primoribus, & amplissimis viris totius regni, iisque haud ita multis; pensio annua eorumdem ordinaria est duor. mill. ducat.*

Secundum appellatur Consilium Regium, *in quo deliberatur de negotiis regni, deque annona: & lites omnes ab aliis Tribunalibus & curiis ad illud per appellationem devolvuntur. Constat autem uno Præside, qui plerumque est unus è primoribus, ut loquuntur, titulatis, & nonnunquam Dignitatus aut saltem Ecclesiasticus; & duodecim Consiliariis, qui ex aliis tribunalibus sumi solent. Hi diebus Veneris Regem de rebus difficilioribus consulunt: Tribus autem horum Rex titulum dedit Consiliariorum cubiculi sui, qui cognoscunt de præmiis & donis, quæ Rex in bene meritos confert, & veniis quæ condemnatis indulgetur. Ist & Secretarius Cameræ regiæ, & duo alii Secretarii, qui tribus illis Consiliariis dant operam. Hoc Consilium plerumque habetur diebus Sabbathi. Anno autem* CIↃ IↃ LX *edixit Rex, ut* IV *Auditores huic consilio adjungerentur, qui cognoscerent de omnibus causis, quæ per provocationem a consessibus Iurisdictis Pinciæ seu Vallodolid & Granatæ ad Concilium hoc deferuntur.*

Tertium appellatur Consilium bellicum, *in quo pertractantur ea omnia, quæ ad bellum spectant, tam intra quam extra Hispaniam, tam offensive, quam defensive, terra mariq; atque adeo munitiones arcium, & necessariorum omnium provisiones in omnibus Regis Dominiis; in hoc concilio locum suum habent omnes Senatores Consilii status præter Secretarium, qui peculiaris est in hoc concilio.*

Quartum est Consilium Italiæ, *in quo pertractantur ea, quæ pertinent ad regna & dominia, quæ Rex in Italia & Sicilia possidet; constatque uno Præside, quatuor Regentibus, qui singuli annuatim*

Digitized by Google

annuatim percipiunt mille ducatos; & uno Secretario, qui trecentos aut quadringentos ducatos percipit.

Quintum dicitur Consilium Ordinum, *ubi negotia omnia tractantur, quæ ad ordines equestres S. Iacobi, Alcantaræ & Calatravæ spectant; constatque uno præside, & quatuor Auditoribus literatis, duobus Secretariis, uno Advocato Fisci, unoque Procuratore regio.*

Præses annuatim percipit 1600 *duc.*
Auditores singuli 800 *duc.* 3200.
Advocatus Fisci. 800

Sextum est Consilium Arragoniæ, *in quo tractantur quæcunque tangunt Regnum Arragonum, Valentiaque, Catalauniam Insulas adjacentes, tam quod ad Iustitiam quam quoad gratiam; constatque uno Vicecancellario, quatuor Consiliariis literatis, uno Advocato Fisci, & Secretario.*

Vicecancellarius annuatim percipit 3000 *d.*
Consiliarii singuli 1000. 4000 *d.*
Advocatus Fisci 1000.

Plures autem in hoc Consilio sunt Ministri minoris dignitatis, quorum alii 800. *alii* 500. *alii tantum* 100 *duc. annuatim percipiunt.*

Septimum vocatur Consilium Indicum, *in quo omnia negotia Indica pertractantur; constatque uno Præside, sex Auditoribus; duobus Advocatis Fisci, & totidem Secretariis.*

Præses annuatim percipit 1670 *d.*
Consiliarii singuli 1336. *d.*
Advocati Fisci singuli totidem.

Octavum Consilium quod ipsi vocant d'Hazienda, *id est, patrimonii & erarii regii, in quo agitur de reditibus Regis, & ab hoc vectigalia locantur & assignationes fiunt, & rationes accepti & expensi per totum regnum administrantur. Intrant hoc consilium tres Rationales majores, totidemque minores, & Consiliarii Camera regiæ tres, cum uno Secretario, & uno Relatore.*

Præses hujus percipit annuat. 6000 *d.*

Nonum est Consilium Rationalium, *à quibus jus dicitur de rebus, quæ erarium spectant; constatque tribus Rationalibus majoribus, totidemque minoribus; & præter illos, quatuor Auditoribus, & uno Secretario.*

Decimum Consilium, quod ipsi vocant dos Contadores de Cuentos, *hi rationes omnes examinant eorum, quæ in domo sive familia regia expenduntur; iidem & recensent reditus totius*

Digitized by Google

Regni, & annotant in quæ dicti reditus expendantur. Constant autem duobus Rationalibus majoribus & totidem minoribus, & aliis ministris cum Secretariis suis.

Vndecimum & maximæ dignationis in Hispania est Consilium & Tribunal S. Inquisitionis generale : *in quo de hæreticis cognoscitur, & a quo particulares Inquisitores per totum regnum constituuntur, qui ordinarie sedem suam habent Hispali, Cordubæ, Granatæ, Murtiæ, in Legionis, inque Galliæcia regno, Toleti, Pintiæ, in Arragonia, in Valentia, atque Catalaunia. Constat autem Præside, qui fere est Archiepiscopus Toletanus, & annuatim pro eo munere percipit* 1600 *duc. Sex Inquisitoribus, uno Advocato Fisci, uno Secretario. In omnibus regnis Hispaniæ sunt viginti mille Familiares (ut vocant) Inquisitionis, qui deferunt hæreticos, eosque capiunt, quorum singuli annuatim percipiunt octingentos ducatos.*

Sunt & alia Consilia minoris momenti; quale illud quod vocant dos descargos, *à quo debita Regum absoluuntur. Et quod vocant* Sylvarum, *in quo cognoscitur de damnis Sylvis & nemoribus regni illatis; atque custodes publici Sylvarum constituuntur.*

Præterea in singulis Provinciis Rex aut Proreges constituit, aut Gubernatores.

Denique Aulam Regiam semper comitantur quatuor Alcaldes (ut vocant) qui cognoscunt de omnibus causis civilibus & criminalibus intra districtum quinque leucarum in ambitu aulæ; & in reliquo regno per commissionem.

Hi autem maximam habent auctoritatem, præcipue in criminalibus causis, de quibus judicant cum summo rigore, neque licet ab illorum sententia provocare. Habent supra triginta apparitores, quos vocant Alguazyles; & multos Scribas malefactorum, habentque separatim & Tribunal suum atque carcerem.

Porro regimen Civile in Hispania in hunc modum se habet. Sunt in Hispania (inquit Marinæus) *conventus Iuridici quatuor, unus in oppido Pincia sive Vallodolid, alius in urbe Granatæ, tertius apud Gallæces, & quartus in Navarra. Granatensis autem & Vallodolitanus majoris sunt auctoritatis : quorum hic continet populos, qui sunt a ripa Tagi Castellam versus; ille ab eadem ripa Bœticam fere totam. Sunt in utroque conventu Præsidentes, & duodecim Auditores, & tres Iustitiæ Præfecti, quos Alcaldes vocant, qui de criminibus judicant. In Curia autem regia, justitiæ præfecti sunt quatuor, quos item vocant Alcaldes, qui de criminibus cognoscunt, & facultatem habent in toto regno cognoscendi*

Digitized by Google

scendi in secunda & prima instantia de criminalibus causis & civilibus, in curia regia, & in populis, & aliis locis distantibus à curia Regis intervallo XX M. P. *quod spatium illi quinque leucas appellant. Quorum præfectorum duo quolibet die sabbathi cum uno Consiliario carcerem visunt & reorum causas, delictaque cognoscunt & judicant. Præsidens autem & Auditores carcerem quoque visitant ter quolibet anno, id est, tribus Paschalibus vigiliis, nec quatuor illi præfecti alios superiores agnoscunt.*

Cæterum si quis horum deliquerit, à Præsidente punitur. Est autem Præsidentis auctoritas maxima, in rebus præsertim justitiæ, in quibus liberam habet potestatem, qua totius Regni gubernatores, Magistratus & Iudices instituit. Curia Præses insuper potestatem habet comprehendendi quemcunque omnium Magnatum, sine ullo Regis imperio, si causa justa fuerit, & justitia necessitas exigat. Est enim dignitas hæc in officio justitiæ & præeminentiæ, summæ dignitatis, a Rege secunda, quæ non tenetur visere quenquam magnatum quamvis primarium, neque obviam exire Legatis & oratoribus, nec ullo proficisci, nisi duntaxat cum Rege aut Regio jussu. In sententiis autem ferendis suffragium non habet, sed sui juris est & voluntatis, ut lites finiantur & causæ, quas voluerit. Est autem Consilium hoc Regale supremum, ad quod tanquam ad caput recurrunt & provocant litigantes, qui se non juste condemnatos conqueruntur. Dum tamen (*inquit* Alfonsus de Azovedo) *causæ sint majoris summæ quam decem mill. Marapetinorum. Nam si minus* x *mille, vel minoris valoris sint, non ad Cancellariam, sed ad Consistorium civitatis vel oppidi, ad quod de consuetudine occurri solet, in eis est recurrendum vel ad judices majores in locis de* Semnorio, *qui vocantur Alcaldes majores, & in Realengis ad Alcaldes de las* Alcadas, *ubi causæ summæ hujus finiuntur. Sunt in hoc Concilio regali* (*inquit porro* Marinæus) *satellites, quos Hispani* Alguaziles *vocant, ordinarii duodecim stipendiarii, & alii sine stipendio.*

Porro jus appellationum in hunc modum se habet: causæ omnes ventilantur coram judicibus ordinariis, qui in singulis civitatibus & oppidis sunt constituti; a quibus dein ad conventus Iuridicos majores provocatur, nam illi non cognoscunt in prima instantia, nisi de causis orphanorum, viduarum, aut miserabilium personarum; si autem conventus juridicus post causam cognitam, judicium ordinariorum judicum ratum habeat; altera appellatio ad eundem conventum conceditur, & causa denuo ab altero ejusdem conventus auditore cognoscitur, & judicatur; quod si & hic cum superiori judicio congruat, nulla appellatio conceditur, nisi

Digitized by Google

causa valorem quatuor mill. ducatorum superet ; tunc autem supplicatio concedatur ad Regem , qui causæ cognitionem alicui è Consiliariis regalibus solebat committere ; nunc autem , ut supra diximus, auditores quatuor huic negotio destinati sunt; appellans autem cogitur deponere, mille quadringentas duplas (ut loquitur Azevedo) vulgo doublons , quarum singulæ valent quatuordecim regales ; & si appellans hic quoque causa cadat, summa illa deposita mulctatur , cujus tertia pars cedit cameræ regiæ, altera tertia judicibus à quorum sententia fuit provocatum, ultima denique parti adversæ.

Est & aliud genus Iudicum in Hispania , qui extra ordinem & per commissionem ut vocant, in varias partes mittuntur , qui quomodo superioribus annis se gesserint , & quomodo à Philippo IV revocata fuerit eorum jurisdictio , è diplomate ejusdem Regis sive decreto, quod anno 1623. mense Februario promulgavit, operæ pretium erit intelligere , id capitulo tertio ita se habet. Quoniam plurima incommoda nõ modo in Iustitiæ administratione in hoc Regno provenerunt ,sed & quies subditorum nostrorum, & facultatum securitas multum fuit labefactata , per missionem Iudicum & Executorum commissionum ; quippe qui cum munere suo defungi debuissent conscientia integra , & ad servitium Dei , & nostrum honorem atque Reipub. utilitatem , in tantum potestate sua abusi fuerunt , ut illam in proprium commodum converterent, & miseram plebem indignis modis vexarent atque opprimerent ; quæ longius a curiis superioribus constituta, de injuriis horum Iudicum querelas , suas instituere non sine ingenti sumtu potest ,ex quo fit ut horum Iudicum scelera impunita maneant. Vt huic malo obviam eatur , causam ipsam radicitus evellendam duximus ; mandamus itaque , ne in posterum ullum Consilium Tribunal , Cancellaria, conventus Iuridicus, communitas , Vniversitates , aut ullius particularis , cujuscunque tandem conditionis sit , & quacunque tandem de causa , quoquam in toto regno nostro mittat , Iudicem commissionis , aut Executorem, aut ullam aliam personam cum Iurisdictione , commissione , instructione , ullo modo ; qui contra fecerint , rigide punientur , & non modo muneris sui in perpetuum jacturam facient , sed duplum restituere cogentur illius , quod hoc nomine acquisiverint. Sed omnes causas , in quibus necesse fuit hactenus personas aliquas particulares committi , ad ordinaria tribunalia remitti volumus , & in locis ad quæ pertinent expediri. Et si causa aliqua incidat , quæ exceptionem aliquam flagitet , eam ad proximum tribunal regium referri volumus,

Digitized by Google

mus , & de exceptionis merito , à solis nostris consiliariis cognosci.

In eodem decreto etiam mentio fit Iudicum, quos vocant Conservatores , qui cognoscebant de titulis & præeminentiis publicorum munerum , quorum jus ad plures spectat ; hos quoque Rex ibidem penitus abrogat, & muneris illius functione ipsis interdicit.

Vsitatissimum denique est Iudicium in Hispania , quod vulgo Pesquisam *vocant, & judices illius sive commissarios,* Pesquisidores , *visitatores recte possent appellari ; Alfonsus de Azevede vocat Syndicos , & illorum judicium Syndicationem ; ut autem , quale sit , melius intelligatur , hic ipsius Azevedi verbis pauca adjungam.*

Syndicatus sive Syndicctus (inquit) est experimentum totius justitiæ, & de querelis singulorum sermo ; vocaturque etiam Rationicinatio, quia rationem gestæ administrationis cognoscit : Syndicus in hoc proposito dicitur , qui judicat & cognoscit de causis officialium, & quæst causis singulorum dicens.

In nostro regno debent omnes Syndicari coram Iudicibus missis per Regem ad hunc effectum, & non coram aliis,nam alius quam Rex mittere non potest pro residentiis capiendis ; aut domini in territorio suo , cum Regis locum obtineant , & illius Vicarii dicantur.

Syndicatores autem jurisdictionem habent,quia officiales Syndicatos condemnant vel absolvunt.

Iudices omnes debent Syndicari lapsis duobus annis à susceptione officii , vel ante , si Regi visum fuerit ; non debet tamen etiam petente populo ultra biennium Syndicatio protrahi , neque officium. Omnis gerens officium aliquod , Syndicandus est , & de eo rationem debet reddere ; & tempore Syndicatus durante debent esse suspensi ab officio : etiam de negotiis & causis , de quibus Iudices & Correctores populorum tanquam regii commissarii cognoscunt , rationem reddere tenentur ; etiam officiales prælatorum , qui jurisdictionem aliquam temporalem habent , & eandem per officiales laicos exercent.

Nullus Iudex Commissarius missus contra Iudicem vel Correctorem populi alicujus , potest ad officium illud illius populi, promoveri, etsi per populum ipsum petatur, nisi prius anno uno elapso. Qui autem in munere suo per Syndicatum (Persquisam *vulgo*) *innocentes fuerint reperti,absolvuntur, & eodem vel majori etiam munere digni pronunciantur ; qui vero perperam sese gessisse*

Digitized by Google

geſsiſſe deprehenduntur, puniuntur, neque ad aliud officium promoventur.

Iudices Syndicatores mittere debent unum vel duos tabelliones per Provinciam & juriſdictionem, qui præconizare faciant Syndicatum aſſumendum officialibus præteritis, ut ſi querelæ aliquæ contra tales officiales adfuerint, proponantur, quarum informationem ipſi tabelliones faciant & ſe inſorment, ſi quæ alia officiales in officio ſuo male geſſerint. In præconio illo triginta dierum terminus aſsignatur, quo elapſo nullus amplius audiatur.

Informatio autem accipitur non à malevolis aut inimicis aut ſuſpectis teſtibus, ſed ab illis qui omni exceptione majores ſint; & ideo inquiſitus vel incarceratus per Iudicem durante officio, non eſt legitimus teſtis contra illum, niſi lqueat incarcerationem in hunc finem procuratam, ne de judice queri, aut contra ipſum teſtari poſſet.

Informatio, aut publica eſt, aut ſecreta. Iudex autem Syndicator debet omnibus modis inquirere veritatem culpæ generalis adverſus judicem Syndicatum ex ſecreta informatione reſultantis; & in probatis condemnare illum non ſolum in pœnis legalibus, ſed & in partis læſæ ſatisfactionem, & in arbitraria pœna imponenda; & ſi dubius extiterit, remittere ejus impoſitionem Regio Conſilio. In quacunque itidem condemnatione ſemper reſervat arbitrium dicti Conſilii, ut ipſum Conſilium Regale minorare vel augere pœnam poſsit.

Tenetur Syndicator ſtatim incipere ſecretam informationem Syndicatus, ſecundum quod ſibi in proviſione regia committitur & mandatur. Qua quidem informatione capta, culpæ ex ea reſultantes, ipſi Iudici Syndicato notificandæ ſunt, ut ab iis ſe exonerare valeat, & veritate inquiſita ſententia per Syndicatorem ſuper illis culpis ferenda eſt. Cum autem talium capitulorum non videatur copia præbenda ipſi Officiali, contra quem præſentantur, niſi verificatione eorum prius facta: Iudices tamen Syndicatores, cum ut plurimum Syndicatis faveant (ipſi enim quoque ſuo tempore Syndicandi ſunt) ſemper præſentatis capitulis (Cargos Hiſpani vocant) antequam ſuper iis informationem faciant, præbent eorum copiam Officiali illi, quem tangunt. Iudex autem talis etiam Officiales ſuos & familiares ad ſe exonerandum poteſt producere, dummodo non fuerint de eadem culpa accuſati.

Officialis condemnatus poteſt à ſententia provocare; ſed talis provocatio interim non impedit ſententiæ executionem.

Iudices itidem Syndicatores jubentur inquirere, num ex negotiationibus Rectorum Civitatis aut oppidi alicujus, mercaturam exercen-

Digitized by Google

exercentium, inconvenientia ulla resultent, ut Regium Consilium de illis certioretur. Hanc tamen inquisitionem (inquit) usque hodie non audivi factam, cum damna quæ ex illis resultant, ad oculum pateant. debent etiam Syndicare Thesaurarios gabellarum & depositarios generales populorum; nam hi vel maxime solent partes vexare, in solutione redituum & rerum eis debitarum; tam in dilatione, quam in Xeniorum & munerum petitione, & solvendo in vilissima pecunia. Hactenus ex Alfonso de Azevedo.

Finem Capiti imponam, si de Hispaniæ Nobilitate nonnihil dixero. Ducum ibi, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friaensis, Medinæ-Rivi-Sicci, Alvæ, Alcalæ, Albuquerquæ, Escalonæ, Osunæ, Avossi, Bejari, Candiæ, Sessæ, Infantasgi, Medinæ-Cœli, Medinæ-Sidoniæ, Maquedæ, Najaræ, Feriæ, Segorbiæ, Sonnæ, Villæ-Formosæ, Verraguæ, Pastranæ, Francæ-villæ.* Sunt & alii, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus Census est à XL ad C Ducatorum millia; Ducibus *Infantasgi*, & *Medinæ-Sidoniæ* summam superantibus; quorum hic CXXX, ille CXX habet millia. Marchiones hi fere, *Villæ-Novæ, Astorgiæ, Aguilaris, Deniæ, Mondejaris, Navaresi, Plegi, Saviæ, Vellezæ, Comares, Aymontis, Altamiræ, Veladræ, Viarmæ, Carpii, Camarassæ, Cortesii, Montis-Majoris, Guardiæ, Montis-Clari, De las Navas, Pocæ, Steppæ, Tavaræ, Villæ-Francæ, Dradæ, Cavietis, Falcis, Fomestæ, Molinæ, Ceraluæ, Valesis, Vallis, Certæ, Ardalis, Alvæ, Alcalæ*, & alii; potiore parte Reditum percipiente ab X ad LX millia Ducatorum. Comites recenseantur plus minus LXXX, quibus annuus Reditus est ab X ad XXV Ducatorum millia; inter quos Principem obtinent locum, *Bonaventæ, Alvæ, Mirandæ* & *Orapesæ*. Longum esset Lectorique tædiosum, quærere hic Vicecomitum, Baronumque numerum: longum Viceregum, Gubernatorum, Provinciis Marique Præfectorum: longum denique Magnorum Magistrorum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem *Sancti Iacobi, Alcantaræ, Calatravæ* & *Rhodiensium Ordinis Sancti Ioannis*; in Aragonia Cataloniaque ordinis *Montesæ*; in Portugallia Ordinum, *Militum Iesu Christi* (cujus Magister ipse Rex est, amplissimi sane, ut qui adnexas habet Provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) *S. Iacobi*, ejus qui *de Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Ioannis*.

Inter

Digitized by Google

Inter Familias Hiſpaniæ, ut hoc Coronidis vice addam, antiquitate prima eſt *Pacteca*, quum Hirtius in Commentariis nominet *L. Iunium Paciecum*, ubi de Corduba agit; ejuſque etiam mentio fiat apud Ciceronem lib. VI Epiſt. ad Familiares epiſtola ad Leptam. Non minus illuſtres ſunt *Meridona, Toletana, Cerdea, Cardonea, Larenſis, Velaſcea, Pimentella, Stunica, Henritica, Oroſia, Cordubenſis, Limenſis, Guſmanea, Mondragonea*, alias alii addant; & parcant mihi Senatus illi, ſi ordinem violarim.

CAP. X.

Hiſpaniarum Gubernatio Eccleſiaſtica.

DE Statu Politico dixi: ſequitur Eccleſiaſticus. Primatus Hiſpaniæ antiquiſſimis temporibus in Hiſpalenſi fuit Eccleſia, inde vero Toletana, uſque ad excidium illud Hiſpaniæ funeſtiſſimum. Toleto enim in Barbarorum poteſtatem redacto, Bracarenſis Archiepiſcopus ea dignitate eſt functus, docentibus illud Eccleſiæ Bracarenſis Archivis. Recuperato Chriſtianis Toleto quum Toletanus amiſſam dignitatem repeteret, Bracarenſis autem ſemel adquiſitam retineret, Contentio orta eſt, quemadmodum legere eſt libro I Decretalium, adeo ut adhuc ſub Iudice lis eſſe ſcribatur.

Qui porro à temporibus Romanorum & Gothorum in Hiſpania fuerint Præſules Sacriſque rebus præfecti, docet in Chronico ſuo Ioannis Vaſæus cap. xx. Poſt ereptas rurſum Barbarorum manibus Hiſpanias, Epiſcopatus cum Antiquis ſuis Civitatibus ſunt reſtituti, tum quidam in nonnullis recens inſtituti. Septem hodie Archiepiſcopos Hiſpaniam habere lego, iiſque ſubeſſe Epiſcopos circiter XL Suffraganeos.

Primus eſt *Toletanus*, Caſtellæ Cancellarius, cui poſt Reges Regiamque prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine ſecundus. Parent illi Epiſcopi; *Burgenſis* (cui ſedes olim fuerat Auræ, unde *Auritanus*, & corrupte in quibuſdam Conciliis aliiſque Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, tranſlatus inde Burgos, Caſtellæ Veteris Metropolin, ab Alphonſo VI, eo, qui Chriſtianis Toletum reſtituit, auctoritate Vrbani II P. M. anno CIↃ XCVII) *Cuenæ* vel *Cunquenſis*, *Cinquencæ* vel *Ciguntenſis*,

Digitized by Google

tenſis, *Oſma* vel *Oxomenſis* perperam in Conciliis *Oxovienſis*) *Cordubenſis* (Epiſcopatus hic antiquiſſimus & propter Oſium Epiſcopum celebratiſſimus) *Iaenenſis*: *Palentinenſis*, vel *Palentinus*; *Segovienſis*.

Secundus *Hiſpalenſis*; hic tempore Hormiſdæ Papæ in Luſitania & Bætica, hoc eſt tota Vlteriore Hiſpania vices habebat Romani Pontificis. Sub eo quondam XI, hodie III ſunt Epiſcopatus: *Malacitanus*, *Gaditanus*, & *Canarienſis*.

Tertius *Compoſtellanus* eſt. Epiſcopatus hujus ſedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Irienſis*, opidum Galleciæ maritimum, *Padron* vulgo. Tranſlatus autem cum omnibus, quæ Irienſis Eccleſiæ fuerant, Dalmachii Epiſcopi precibus, ab Vrbano II anno cIↃ xcIv Compoſtellam, dici deinceps cœpit *Compoſtellanus*, vel *S. Iacobi*, ab Apoſtoli corpore, quod ibi quieſcere ſcribitur. Paſchalis Pont. Max. hac Compoſtellanam Eccleſiam Prærogativa donavit, ut Cardinales in ea crearentur. Alia ejus Privilegia prætereo. Ejus auſpicia ſequuntur; *Corienſis*, *Placentinus*, *Aſturicenſis*, *Gamorenſis*, *Salmanticenſis*, *Oreſenſis* (qui & *Aurienſis* & *Auriſinus*, *Orenſis* item) *Tuienſis* (vel *Tudenſis*, à *Tude* ſive *Tyde*, opido Galleciæ ad Miniumamnem ſito, *Tuji* vulgo) *Badajocenſis* (hodie quoque *Pacenſis*) *Mindonienſis* (cujus ſedes olim Ribadeum Galleciæ Civitas tranſlata inde in Mindonienſem, vulgo *Mondonnedo*) *Lugenſis* (hic Suevorum tempore Metropolitanus erat, ut pareat ex Conciliis) & *Civitatis Rodrigenſis*.

Quartus *Granatenſis*. Granatam Reges Catholici, Barbarorum tyrannide liberatam, Metropolitanam fecerunt; tranſlata illuc Sede Eliberitana. Ad ejus nutum ſunt Præſules *Almeria* & *Guadixenſis* vel *Guaditanus*, olim etiam *Accitanus*; nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Guadix* nuncupatur.

Quintus *Valentinus*: cui ſuffragantur *Karthaginenſis*, *Origuellæ*, *Segorbienſis* (vel *Segobricenſis* à *Segobrica*, quæ nunc *Segorbia*) & *Balearum Majoris*.

Sextus eſt *Tarraconenſis*. Hujus Eccleſiæ antiquitas ex Prudentio conſpicua; qui Epiſcopum ejus Martyrem cum duobus Diaconis eleganti hymno celebrat. Obtemperant illi Præſules *Ilerdenſis* (vulgo *Lerida*) *Dertoſanus* vel *Tortoſæ*, cujus primum Epiſcopum S. Rufum, Simonis Cyrenæi filium fuiſſe ajunt) *Herluæ*, *Barcinonenſis*, *Gerun-*

Digitized by Google

Gerundenſis (vulgo *Gironæ*) *Vrgellenſis* (vel *Vrgellitanus*) & *Vicquenſis* (vel *Vicenſis* olim etiam *Auſonenſis*.)

Septimus denique *Cæſarauguſtanus*. Epiſcopatus antiquiſſimus, cujus Præſulem Felicem ab ſanctitate & orthodoxa fide laudat D. Cyprianus lib. 1, cap. v. Eum in ſacris agnoſcunt *Pampilonenſis* (vel *Pampelonenſis*) *Calagurritanus* (vulgo *Calahorrenſis*) *Oſcenſis* (quem & *Hueſcenſem* quidam vocant) & *Balbaſtrenſis*.

Nulli ſubſunt *Leonenſis* & *Ovetenſis*, *Leonenſis*, quæ & *Legionenſis*, jam inde à Gothorum temporibus Sedi tantum Apoſtolicæ ſubjecta fuit; nullum agnoſcens Epiſcopum Metropolitanum. *Ovetenſem* Eccleſiam Froila, quartus ab Hiſpaniæ recuperatione Rex, ædificaſſe & Cathedralem conſtituiſſe dicitur. Metropolitanæ jus illi tributum ab Ioanne VIII P. M. ſub Alphonſo Magno Rege, uti litteræ docent Apoſtolicæ.

Habet & tres Archiepiſcopos Portugallia, *Bracarenſem*, *Oliſiponenſem* & *Funchalenſem*: ſubque iis Epiſcopos *Eborenſem*, *Viſcenſem*, *Guardenſem*, *Conimbricenſem*, *Portugalenſem*, *Lamecenſem*, *Silvenſem*, *Ceppetenſem*, *Lerienſem*. *Eborenſis* Epiſcopatus antiquiſſimus: quod B. Mancinus Chriſti Diſcipulus, primus Eboræ Divini verbi præco, primuſque, ut nonnulli autumant, Epiſcopus fuiſſe dicatur. *Eborenſem* Eccleſiam Metropolitanam fecit Paullus III P. M. primumque ibi Archiepiſcopum nominavit ſereniſſimum Principem, S. R. E. Cardinalem, Henricum Portugalliæ Infantem. *Silvenſis* in regno Algarbiorum, mutata Sede, Oſſonobenſi ſucceſſit. *Lerienſis* Epiſcopatus nuper inſtitutus auctoritate Paulli III P. M. De reliquis Epiſcopatibus conſulendus Vaſæus, loco, quem indicavi.

His omnibus, ut & Abbatibus, Monaſteriiſque quanti ſint annuatim Reditus, notant curioſe Lucius Marineus, Siculus, Damianus à Goes, Eques Luſitanus, & alii.

Ad ſtatum Eccleſiaſticum pertinent etiam Fidei Inquiſitores, in Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapſu temporis vires ſuas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes, quibus alieniores ab Eccleſia Romana mentes: de quorum Inſtitutione Poteſtateque ego in Hiſtoria Belgica, quam Poſteritati paro auctoritate mandatoque Ordinum Fœderatarum Provinciarum.

Non

Digitized by Google

Non alienum duxi hoc loco obiter monere, claruisse quondam Hispaniam Viris tam piis, quique adeo solam rerum divinarum Cœlestiumque meditationem animo visi fuerunt gessisse, ut pro adserenda Fide Christiana mortuos Posteritas censuerit dignos, qui in Divorum numerum referrentur. Tales fuerunt, ut ipsorum notant Fasti, sub Alexando Cyriacus; sub Decio Parmenus, Helmienas, Chrysotolus, Lucas & Mucius: sub Valeriano Laurentius, Fructuosus, Eugurius, Eulogius Emitherius & Chelidonius: sub Diocletiano, Vincentius, Valerius, Optatus, Lupercius, Successus, Martialis, Vrbanus, Iulius, Quintilianus, Publius, Frontonus, Felix, Cæcilianus, Euotus, Primitivus, Apodemus, Saturnini quatuor, Calliphorus, Abuntius, Marcellus cum XI filiis: sub Gansricho Vandalorum Rege, Arrianis addictiore, Arcadius, Probus, Paschasius & Eurychus. Theodorici Gothorum Regis tempore, Turibius, Heimrichii Theodorici fratris, Sabinus; Raimiri Regis, Victor aliique ducenti. Dominicum Calarogitanum (sic dictum ab Calaroga Oxomensis Diœcesis opido: falso enim Calagurritanus nominatur à Calagurris, hodie Calahorra) Prædicatorum Ordinis parentem Principatus vidit Alphonsi IX Castellæ Regis: Antonium vero Paduanum, Ferdinandi III tempora sunt venerata. Neque suis caruit alter sexus. Nam Divarum classi leguntur adscriptæ sub Alexandro Imperatore Iulitta; sub Diocletiana autem Eulalia, tam Barcinonensis, quam Emeritensis, Iulia, Leucadia, Sabina, Christina & Engratia. Nunilonem & Alodiam supplicio adfecit, quod Christi militiam sequerentur, Maurorum Rex Ayola. Sed de his omnibus & pluribus legendi Laurentius à Padilla Archidiaconus Rondensis in Ecclesia Malacitana, qui librum de Sanctis Hispaniæ emisit; Marineus lib. V de Reb. Hisp. Franciscus Tarapha, & Damianus à Goes. Marineus item eodem libro non pauca commemorat de Sacris Ædibus Locisque in Hispania, quæ Religiosa & miraculis celebrata. Ionas Aurelianensis Episcopus, qui tempore Karoli Calvi Galliarum Regis floruit, adfirmat Hispaniam, invictos & disertissimos Apostolicæ & Catholicæ Fidei Defensores produxisse; dolens nihilominus multos quoque Hæreticos dedisse. Legendus ille lib. I de Cultu Imaginum. Erasmus etiam in Panegyrico ad Philippum I Hispaniam

Digitized by Google

niam vocat fatalem Fidei noſtræ murum, unicumque Chriſtianæ Regionis Propugnaculum.

Habeat & locum hic Notatio cum Academiarum; quas in Hiſpania circiter viginti duas numero; interque eas primi loci Salmaticenſem, Complutenſem, Conimbricenſem, Pericianenſem, Saguntinam, Oſtenſem & Ilerdenſum: tum Romanorum Pontificum, quorum Hiſpania fuit genitrix. Eos reperio Damaſum, Ioannē XXI, Benedictum XIII, Calixtum III & Alexandrum VI.

Accipe & hoc loco potius, quam nuſquam, Imperatores quos apud ſe natos Romæ dedit Hiſpania, Veſpaſianum, Titum ejus Filium, Nervam, Trajanum, Hadrianum, M. Aurelium Antoninum Philoſophum, Theodoſium Iuniorem. Alphonſum Legionis & Caſtellæ Regem, ejus nomenclaturæ X, Ferdinandum Auſtrium. Quos quidam adnumerant, Maximilianus & Karolus; hic Gandavi, ille Neapoli eſt natus.

CAP. XI.

Variæ Hiſpaniarum Diſtributiones. Biſcaia.

GEneratim quæ dicenda habui de Hiſpania, abſolvi: poſtulat Methodus, ut ſpeciatim & per partes eam perambulem. Hiſpaniam ab ſe debellatam Romani primo, anno ab V. C. IOLVI. C. Cornelio Cetego & Q. Minucio Ruſo COSS. diviſerunt in *Citeriorem* & *Vlteriorem*. *Citeriorem* dicebant, quæ Principi Vrbi Imperiique terris proximior erat, inter Iberum ſita flavium & Pyrenæos montes: *Vlteriorem* vocabant, quæ remotior, ultra Iberum, ad Oceanum uſque extenſa. Conſulendus Livius lib. XXXII ab V. C

Poſtea in tres partiti ſunt partes, Citeriorem, multo amplioribus dotatam ultra Iberum finibus, appellantes *Tarraconenſem*: Vlteriorem autem in *Batticam* & *Luſitaniam* diſtinguentes. *Tarraconenſis*, cui nomen ab nobiliſſima Vrbe Tarracone, potiorem complexa Hiſpaniam, à Pyrenæis, ubi Ortum ſpectabat, incipiens Montibus, Septemtrionaliorem partem inter Britannicum vel Cantabricum Oceanum Duriumque fluvium ad Nerium uſque promontorium, & Mare Atlanticum vel Externum; Auſtraliorem vero ab iiſdem Pyrenæis, ad Caſtalonem, ultimam

Digitized by Google

ultimam Oretanorum Vrbem, milliaribus aliquot infra Bætis fontem, ubi initium erat Bæticæ, inter hanc & Borealius sui procursus brachium Lusitaniam relinquens, protendebat; cui spacio Plinius IↃCVII millia passuum adsignat: Latera utrimque Mari objiciebat, qua quidem Meridiei obversa, Mediterraneo; qua vero Septemtrionibus, Oceano. *Bætica*, quam Bætis (unde nomen) mediam fere secabat, ad Septemtrionem & Occasum Anam habebat fluvium, quo ab Lusitania separabatur; ad Meridiem Mare spectabat, extra Columnas quidem Gaditanum, intra Columnas Ibericum, quod pars Mediterranei, ut illud Oceani: ad Ortum à Tarraconensi disjungebatur Cástalonis fine, vel Saltu Castulonensi, fluvioque, qui hodie *Guadelentin*, Veteribus *Tader* fuit appellatus. Plinius huic spacio tribuit CCL millia passuum. *Lusitania* ad Septemtrionem Durio fluvio terminabatur à Tarraconensi, ad Occidentem & Meridiem Oceano adluebatur; ad Ortum limitem habebat, contra Bæticam, Anam fluvium, Lineamque ductam ab Castris Vicellanis Septemtrionem versus per Augustobrigam ad Manlianum Saltum, ubi Fons erat Tormesis in cujus ripa sinistra visitur Salamantica; vel, ut alii, ad Albocellam Vaccæorum opidum & Ocellum Amnem, cujus alvei vestigia conspiciuntur hodie ad Durii ripas juxta Fermoselium. Videndi de his Finibus Plinius lib. IV natur. histor. cap. XXI, Pomponius Mela lib. II, Strabo lib. III, Ptolemæus, Cæsar & alii.

Sequentibus temporibus Hispaniam in sex fuisse distributam Provincias legimus in Breviario Rufi Festi, quod Valenti Imperatori dicatum: *Ac per omnes*, inquit, *Hispanias sex sunt nunc Provinciæ Tarraconensis, Carthaginiensis, Lusitania, Gallicia, Bætica, Trans-Fretum etiam in solo Terræ Africæ Provincia Hispaniarum est, quæ Tingitanica Mauritania cognominatur. Ex iis Bætica & Lusitania Consulares; cæteræ, Præsidiales sunt.* Marianus Scotus, Auctor Notitiæ Provinciarum, *Baleares* addit *Insulas: Sub dispositione*, inquit, *Viri spectabilis Vicarii Hispaniarum, Consulares Bæticæ, Lusitaniæ, Galleciæ; Præsidiales, Tarraconensis, Carthaginensis, Tingitaniæ, Insularum Balearum.*

Videtur & aliquando divisa fuisse Hispania in *Superiorem* & *Inferiorem*; quum hujus fiat mentio in tabula Marmorea antiqui Sepulchri, quæ in Agro Tiburtino, subque

Digitized by Google

ſubque ipſo Tibure, ad Pontem Lucanum; ſic de Ti. Plautio Silvano inter alia honorifice loquens:

PRIMVS. EX. EA. PROVINCIA. MAGNO. TRITICI. MODO. ANNONAM. P. R. ADLEVAVIT. HVNC. LEGATVM, IN. IN. HISPANIAM. AD. PRAEFECTVR. VRBIS. REMISSVM. SENATVS. IN. PRAEFECTVRA. TRIVMPHALIBVS. ORNAMENTIS. HONORAVIT. AVCTORE. IMP. CAESARE. AVGVSTO. VESPASIANO. VERBIS. EX. ORATIONE. EIVS. Q. I. S. S. &c.

niſi vitioſe Sculptor (nam his talibus non, quantam nonnulli volunt, fides ſemper eſt adhibenda) vocem IN geminarit.

In *Majorem* etiam *Sequanam* partitur Stephanus. Alias quæ Gothorum temporibus inſtitutæ, Diviſiones, brevitatis gratia, omitto. Videndi Io. Gerundenſis Epiſcop. Paralipomenon Hiſpaniæ lib. 1. & alii Rerum Hiſpanicarum Auctores.

Hodie in multa Regna, multoſque Principatus diſtribuitur. Quæ enim Citerior olim, & Tarraconenſis poſtea Romanis, pruna alia eſt, ad Iberi ripam Borealem, alia ad Africanam. Ad Borealem quidem in Vltramontanis ſunt *Biſcaia* & *Gnipuſcoa*, in Ciſmontanis autem cis Cingam *Navarra* & *Arragonia*, trans Cingam *Catalonia*. Africana vel eſt Ciſ-Tagana vel Tranſ-Tagana: Illa in Darii ripa dextra verſus Occidentem habet *Galiciam*, verſus Ortum *Auſtriam* & *Legionem*; in ſiniſtra *Caſtiliam* & *Veterem* & *Novam*. Tranſ-Taganæ adcenſentur *Valentia* & *Murcia*. Quæ Vlterioris Bæticæ quondam Romanis, comprehendit hodie trans Bætim *Granadam* & *Andaluziam*, cis Bætim *Extremaduram*. Luſitania Romanorum hodie fere *Portugallia* dicitur. Harum omnium Partium, quo ordine methodoque commemoravi, delineationem, quam potero fideliſſime, proponam. Offert ſe primo loco *Biſcaia*.

DE BISCAIA.

BIſcaia Hiſpaniæ Regio ad Oceanum Montibus obſita, Arboribuſque, quæ Navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias Provincias tota Hiſpania, cui integræ nonnunquam Claſſes hinc ſubvehuntur. Caſtanearum, Nucum, Pomorum, quæ *Aurea* cogno-

Digitized by Google

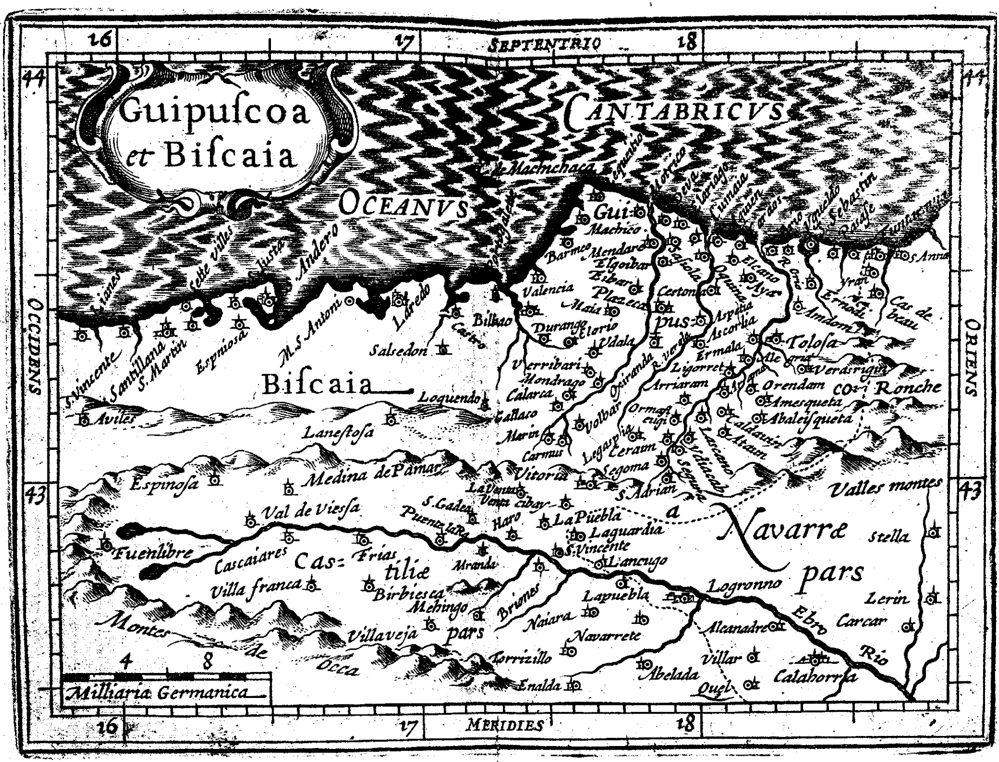

Digitized by Google

cognominantur, Refinæ, Metallorum omnis generis, præcipue Ferri, Nigrique Plumbi, & aliarum rerum feraciſſima. Vino carenti potum ſubminiſtrant Poma ſaporis optimi, preſſa. Margaritas marinæ non negant conchæ; ſed quæ ignobiliores. Temperatius hic clementiuſque eſt Cælum, quam in reliqua Hiſpania. Magnis enim Montibus circumdata nec frigore nimio infeſtatur, nec calore nimio torretur. Animalium hic Terreſtrium, Marinorum, Volatilium; Fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ neceſſaria, ingens copia. Magna itidem Hiſpanis hic (ſunt enim portus nobiliſſimi) cum Gallis, Belgis, Anglis, aliiſque Populis commercia. Lana præcipue facit, ut omnia Fora Locaque ab Emtore Venditoreque ferveant. Virginibus Biſcainis mos, quamdiu innuptæ ſunt, nec Capillos alere, nec velari.

Quam *Biſcaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*; latius tamen, quam ipſa Biſcaia patet, occupatis etiam locis iis, ubi nunc *Guipuſcoa* & *Navarra*. Populi celeberrimi multorumque ſcriptis decantati. De moribus illorum nonnulla tradit Strabo lib. III. Hi vitam nullam ſine Armis eſſe exiſtimabant. Eleganter Silius Italicus lib. III:

Cantaber ante omnes hiemiſque, æſtuſque, famiſque
Invictus, palmamque ex omni ferre labore.
Mirus amor Populo, quum pigra incanuit ætas,
Inbelles jamdudum animos prævertere ſaxo:
Nec vitam ſine Marte pati; quippe omnis in armis
Lucus cauſſa ſita, & damnatum vivere paci.

Omnibus Hiſpaniæ Populis ſubactis, & in Populi Romani poteſtatem adductis, ſoli cum Aſturibus aliiſque Conregionalibus vinci non potuerunt; unde Horatius lib. II, Od. VI:

Cantabrum indoctum juga ferre noſtra.

Vltra Montes enim, qui à Pyreneis perpetuo procurrunt ad Nerium uſque Promontorium, habitabant, neque, niſi cum maxima difficultate ſummoque periculo adiri poterant. Debellavit tandem ferociſſimam gentem, bello fere quinquennali fractam & defatigatam, C. Cæſar Octavianus Auguſtus; ipſe contra eos, reliquoſque Romanis nondum parentes profectus. Horatius lib. III Carm. Od. VIII:

Digitized by Google

Servit Hiſpanus vetus hoſtis oræ
Cantaber ſera domitus catena.

Et lib. IV, Ode XIV, Auguſtum ipſum adloquens:

Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô Tutela præſens
Italiæ, Dominæque Romæ.

Subjugavit autem Cantabros Auguſtus Vipſanii Agrippæ, ceterorumque Legatorum quos ſecum duxerat, induſtria & fortitudine. Horatius lib. I Epiſtol. ad Icciũ:

Cantaber Agrippæ, Claudi Virtute Neronis
Armenius cecidit.

Cantabrorum gentes hac Hiſpaniæ parte lego & *Salenos*, quos nominat Pomponius Mela, & *Concanos*, qui apud Silium Italicum lib. III. Poſteriores male video affectos apud Strabonem lib. III. Vbi enim in vulgaris legitur; καὶ ἐνδὺ τὸ πρῶτον τῆς τῶν Ρωμαίων συμμαχίας, ἐφετόντων νῦν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων οὔτε κοινωνεῖ καὶ οἱ πρὸς ταῖς πηγαῖς τοῦ Ἴβηρος οἰκοῦντες, πλὴν Τιβίσι. Emendandum Κονκανοί. Quidam hos Populos male confundunt cum *Coneis*, qui ad Fretum Herculeum. De *Concanis* Horatius lib. III Carm. Ode IV:

Viſum Britannos hoſpitibus feros,
Et lætum equino ſanguine Concanum.

Eſt in Biſcaia, præter alia, opidum nobile *Bilbao*, quod quondam, uti cenſent Villanovanus & Henricus Coquus, Φλαβιόνακα, ut quidem in Græcis Ptolemæi Codicibus legitur. *Bilbao* dictum, ut quidam opinantur, quaſi, commutatione litterarum Hiſpanis familiari, *Bilva*, id eſt *Bellum-vadum*. Condidit Didacus Lopeus de Hazo, Cantabrorum Princeps anno ab Chriſto nato CIↃ CCC, aut circiter. Tria cum primis hoc opidum commendant, Situs oportunitas, Annonæ copia, mirabiliſque Negociorum Hominumque varietas & multitudo. Situm eſt in loco plano duobus ab mari milliaribus, *loco egregie portuoſo: aere utitur temperato & ſalubri, qua continentem ſpectat. Magnos montes objectos habet. Lanæ hic commercium ſummopere viget, ita ut quotannis circiter quinquaginta naves in varias partes hic onerentur: puellæ hic paſſim incedunt capite nudo & tonſo capillitio, nec virginibus fas eſt antequam nupta ſint, aut capillum alere, aut caput peplo velare.*

Panis haber genus, ſingularis excellentiæ & bonitatis, quod Incolis *Pan del Fuego*, vel *de Arregoriaga* vocatur.

Digitized by Google

tur. Per hoc Opidum in reliquam Hiſpaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt; per idem ipſum exportatur quidquid cum iiſdem aliiſque Regionibus communicandum cenſet Hiſpania. Reperire hic eſt Cives, qui ſoli quotannis ſua pecunia tres quatuorque naves ædificari curant. Hæc & plura Petrus Medinenſis, qui ſua lingua Hiſpaniam deſcripſit.

CAP. XII.

Guipuſcoa.

GVipuſcoa Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuſcoam* & *Lepuiſcam* vocant: corrupte, ut notat Stephanus Garybajus ejus Incola, Concluditur ad Ortum Amne *Vidoſone* (qui & *Vidorſo*, *Alduida*, *Huria* & *Beoyvia*, medius inter Galliam & Hiſpaniam) Pyrenæiſque Montibus; ad Meridiem Navarræ Regno, ad Occaſum Biſcaia, de qua præcedenti capite dixi; ad Septemtrionem Mari Cantabrico. Incolæ iiſdem cum Biſcainis ſunt moribus eademque utuntur lingua, de qua differui cap. VIII. Vulcani officina, Martiſque Armamentarium ab Natura videntur hic conlocata: tantam ibi videre eſt Ferri, Chalybis, factorumque inde Armorum copiam; ut non immerito *Murus* ſive *Propugnaculum Regnorum Caſtellæ & Legionis* in quibuſdam Regionis Archivis cognominetur. Scribit Navagierus hoc tractu tantum Ferri Chalybiſque ecfodi, ut ſingulis annis XXC millium Ducatorum inde quæſtus fiat. Non igitur ſine cauſſa Montem ibi ſcribit Plinius lib. XXXIV, cap. XIV, totum ex Ferro: *Cantabriæ*, inquit, *maritimæ parte, Mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie eſt.* Maris Adcolæ Navigationi Piſcibuſque, cum aliis, tum quos *Baccalaos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

Conlocantur hic à Ptolemæo, Pomponio, Plinio, aliiſque. Populi *Oregeviones*, *Autrigones* & *Varduli*: Primorum memoria videtur etiamnum ſervari in Opidis *Orendain*, *Oreſa* & *Orio*, cujus appellationis ibidem etiam Fluvius eſt non ignobilis.

Guipuſcoa à tribus fluminibus ſecatur, præter ſex & viginti minores amnes, qui partim in hæc irruũt, partim per ſe deſcendũt in mare, quorũ ripæ præſertim dextræ, habitationibus frequentes.

Digitized by Google

Metropolis est *Tolosa*, ad Confluentes sita Araxin & Oriam. Sunt & alia Opida: *Placentia*, ubi Fabrorum Ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel, ut alii scribendum censent, *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui opido imminet: *Fuentaralia*, Ptolemæo Φουεντεραγια: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hiçuru*, postea *Don-Bastia*, & corrupte hodie *Donastien*, idem sonans, quod *D. Sebastianus*. *Don* enim Cantabris nihil aliud, quam quod Latinis *Sanctus*, Castellanis *Santo*. Loca namque in Cantabrorum agris varia plerumque habent nomina, ob Linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis Confinales, vocant. Situm est hoc opidum ad ostium Fluminis, quod *Menascus* Pomponio Melæ, Ptolemæo Μανδουα, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*. Portum habet amplissimum, non arte humana, sed sagacis naturæ providentia factum, in quo Naves ab sævientibus undis Ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniant Stationem. Ingressus patet inter duo Castella; quorum quod ad Orientem, in edito Monte exstructum, Occidentaliore, quod in Rupe, est eminentius.

Alava *regio viginti octo leucas in longitudinem patet, in latitudinem octodecim; frumento & fructibus abundans, inprimis vino: Metropolis illius* Victoria *magis bella & commoda, quam grandis aut splendida, plena equitibus & nobilium familiis; opificum insuper & mercatorum copia; nam hic non modo ferri sed & lanæ, vinique commercia vigent.*

Passagium *portum habet commodum & satis tutum, ore licet angusto & scopulo conspicuo eidem objecto, cæterum mari satis profundo & nullis vadis aut brevibus inquinato. Reliqua loca sunt Salvaterra, Trevigno caput celebris Comitatus.*

Describit plenissime hanc Regionem Stephanus Garybaius, qui consulendus libro XV, capite IX & quinque sequentibus. Videndus & Florianus del Campo libro I, capite II.

CAP. XIII.

Navarra.

NAvarra nomen novum est, recensque natum. Sic enim dicitur, ut quorumdam est conjectura, quod Hispani

Digitized by Google

Digitized by Google

ſpani *Navas* vocent Areas Camporum planas, aſ boribuſque purgatas; quibus tamen in circuitu *Silvæ* ſunt & Dumeta; unde *Navarra* regio, quæ complures habet *Navas*. Pecori eſt agriculturæque valde commoda: &, quamvis Pyrenæis oppoſita, atque adeo montibus undique concluſa, finitimas tamen verſus Hiſpaniæ interiora Provincias Aeris clementia ſuperat. De Navarrorum gente multa Ioannes Gerundenſis Epiſcopus Hiſpaniæ Paralipomen. lib. v. Rodericus Sanctius part. I, cap. XII, & alii.

Habitarunt hic olim, qui *Vaſcones* Plinio Tacitoque; Ptolemæo Οὐάσκονες: quos poſtea in Galliam tranſmigraſſe conſtat. *Berones*, Βήρωνες Straboni & Ptolemæo, quos ille antea *Tyrtos* notat vocatos: nomen manere putatur hodieque in Opido *Briones*; apud quos *Bero* fluvius, qui *Vero* Martiali, corrupte dicam, an conſueta genti commutatione Litterarum B & V? *Sueſſitani*, Livio; quorum appellationem adhuc ſupereſſe volunt quidam in *Sangueſſa* opido *Bergiſtani*, qui apud eumdem Livium lib. XXXVI, Κυεργέται denique, quorum apud Ptolomæum eſt mentio.

Regionis Caput hodie *Pompelon*; Πομπελὼν apud Ptolemæum & Strabonem: nomen & nunc ſervans, *Pampelona* vulgo dicta. Vocem hanc per *Ae* diphthongon ſcribendam innuit Lapis Tarraconenſis, niſi Sculptoris manus aberrarit:

SEMPRONIÆ
LVCI. F. PLACIDAE
POMPAELONENSI
FLAMINICAE. CONSENSV
CONCILII. P. H. C.
CORNELIVS. VALENS
MARITVS. S. P. F.

LVCI legit Cluſius.
P.E. Cluſius.

Quibuſdam *Pompejopolis* (quod à Cn. Pompejo Magno condita) & *Martua* dicitur: Olim etiam *Athanagiam* fuiſſe nuncupatam, cujus Livius meminit, memoriæ prodit Io. Gerundenſis Epiſcopus lib. v. Paralip. Hiſp. *Athanagia* tamen Floriano *Manreſa* eſt, aliis *Turrega*, nonnullis *Sanahuja*. Secundæ Claſſis ſunt *Iturißa* Pomponio Melæ; Ἰτούρισσα, Ptolemæo; *Iuriſſa* Antonino, corrupte, hodie *Sangueſſa*, cujus jam memini; *Sueſſam* olim nominatam ſcribit intellexiſſe ſe ex Archivis publicis Florianus del

Digitized by Google

Campo. *Cascantum*, ut Antoninus vocat: *Cascantenses* habet Plinius: corrupte apud Ptolemæum Βασκόντων pro Κασκάντων: Ejus mentio in Nummo Tiberii Imperatoris; TI. CÆSAR DIVI AVG. F. AVGVSTVS; & in aversa parte supra Tauri effigiem MVNICIP. & infra CASCANTVM. *Legronium*, quod, ut censent Clusius & Tarapha, Plinio & aliis *Iuliobriga*, Cantabrorum opidum: Inscriptio Tarraconensis;

C. ANNIO. L. F. QVIR.
FLAVO. IVLIOBRIGENS
EX. GENTE. CANTABRORVM
PROVINCIA. HISPANIA. CITERIOR
OB. CAVSAS. VTILITATESQVE
PVBLICAS. FIDELITER. ET
CONSTANTER. DEFENSAS

Floriano tamen *Iuliobriga* est *Oliva*; Henrico Coquo *Aguilar del Campo*. *Calagurris* Livio, Ausonio & Antonino, in cujus tamen nonnullis exemplaribus *Calagorra* & *Calagurra*; Καλάγγεις Straboni; Καλαγορίνα Ptolemæo, vitiose; hodie *Calahorra*, ut volunt Ambrosius Moralis, Varrerius & Marineus; in Iberi ripa. Plinio duplices sunt *Calagurritani*, & *Fibularenses* & *Nasitci*; hi ad Ilergetes pertinebant, ut postea dicam; illi ad Vascones & Navarram nostram. *Fibularenses* fuerunt *Calagurritani* Martyres Hemetrius & Chelidonius, de quibus περὶ στεφάνων Prudentius. Vasconum enim ibi mentio & Iberi Fluminis, ad quod *Calagurritani Fibularenses* habitabant, quum *Nasitci* procul inde ad Pyrenæos montes prope Gallicum fluvium, qui hodie *Gallego*. Vtra autem *Calagurris* patria sit censenda Quintiliani Oratoris, non facile quis diffinierit. D. Hieronymus ex Eusebii Chronico: *Quintilianus ex Hispania Calagurritanus, primus Romæ publicam Scholam tenuit, & Salarium è Fisco accepit, & claruit.* Ausonius in commemoratione Rhetorum Burdigalensium:

Primus Burdigalæ columen dicere Minervæ
Alter Rhetoricæ Quintiliane Togæ:
Adserat usque licet Fabium Calagurris Alumnum,
Non sit Burdigalæ dum Cathedra inferior.

Beronum etiam urbem *Variam* nominat Plinius, *Iberus*, inquit, *amnis navigabili commercio dives ortus in Cantabris, haud procul opido Iuliobriga*, CCCCL. M.P. *fluens; navium per*

CCLX.

Digitized by Google

CCLX. M. P. *à Varia opida capax.* Est item *duplex* Ptolemæo in Beronibus, qui infra Autrigones sunt. Vicus est juxta Logronium in *Varix* Vrbis vestigiis, qui nomen retinet. *Varam* enim nuncupant. In Beronibus etiam locat Ptolemæus Τρίτιον μεγάλον. Plinius autem *Tritium* inter decem Autrigonum Civitates numerat. Hodie juxta Hajaram urbem Tritium nomen adhuc suum tuetur, sed in Vici formam redactum.

In toto regno inquit Boterus) *non credo supra viginti millia focorum esse.*

Oppidum S. Ioannis, Pedis portus cognominatum (inquit Marineus) *in altissimis montis jugis positum, cujus montis ascensus est* XII. M. P. *undique fontibus uberrimus est & multis rebus fertilissimus. in quo plurimum ferri effoditur: in jugo prætereà montis planities est, & campus amœnus & omni tempore viridis.*

Navarræ appendix ex Rioscia provincia, ad latus Idubedæ montis sita, cœlo salubri, & solo vini, frumenti & mellis feraci. Osca amnis haud longè à S. Dominico de la Calzada ortus, in Iberum descendit prope Haro; ibidem est Nagera, Navarette, S. Dominico, Guardia, Bastida.

Navarram porro suis Hispaniæ Regnis primus adscribere cœpit *Ferdinandus* Catholicus, pulso *Ioanne* Alani F. Dynasta Albretano. Hic, ducta *Catharina* Gastonis F. Navarræ regina, Comite Fecensi, Bearnii, Bigorræ ac Viennæ Principe, cum Ludovico XII Francorum Rege arma junxerat contra Venetos, Hispanos, Germanos, Iuliumque II P. M. Indignatus Pontifex Regem proscripsit & excommunicavit; Regnumque ipsius, quasi in commissum cecidisset, occupandum dedit *Ferdinando:* qui, expugnatis Pompelone & universa pene, paucis Opidis Arcibusque exceptis, Navarrea Ditione, profligatisque Veris Dominis, ante nonaginta circiter annos usurpare cœpit, & defunctus ad Successores transmisit nomen regium: quo jure, multis exponit Ælius Antonius Nebrissensis de bello Navarreo lib. I, cap. I, & seqq.

Verum quomodo Navarræ regnum ad Hispanum pervenerit fusius parum prosequamur. Ioannis Arragonum regis obitu anno CIↃ CCCCLXXIX *ut necesse erat, & ut testamento illius cautum erat, diviso imperio, Ferdinando Arragoni accesserunt, Eleonora princeps materno jure Vasconum regnum (ait* Mariana) *obtinuit, annum jam septimum viduata viro, quod ipsi brevissimum fuit & vix mensruum. Quatuor filios genuit, Gastonem natu*

Digitized by Google

natu maximum, Ioannem, Petrum, Iacobum; filias quinque Mariam, Ioannam, Margaritam, Catharinam, Eleonoram. Gasto obiit, Francisco Phœbo & Catharina relictis. Ioanni Narbonis auro paterno redemtæ urbis principatus fuit. Liberi Gasto & Germana. Gasto ad Ravennam casus, Germana Ferdinando Catholico post Elisaben defunctam nupsit. Petrus à Sixto P. R. Cardinalis factus. Iacobus cœlebs vixit. Maria Guilielmo Montisferrati Marchioni, Ioanna Armeniaco Comiti Ioanni nupserunt; Margarita Francisco Britanniæ Duci Annam peperit quæ ducatum illum in regiam Gallorum familiam intulit. Catharina Gastoni Fuxensi Candallæ Comiti juncta duos filios genuit, unam filiam quæ Ladislao Hungariæ R. nupsit.

Eleonoræ itaque defunctæ succesit Franciscus Phœbus XI annos natus, sub tutela matris Magdalenæ, & Petri Cardinalis Patrui sui: anno demum CIↃ CCCCLXXXII regiis insignibus decoratus, nondum ducta uxore anno CIↃ CCCC LXXXII obiit. Sororque Catharina regnum suscepit, quæ Ioanni Labretano in Gallia Petragorios, Lemovices, Druidesque obtinenti anno CIↃ CCCCLXXXIV nupta imperium ad Gallos transtulit. Narbonensis quidem injuriam sibi factam expostulabat, Francisco & Catharina Gastonis fratris liberis in regni successione prælatis, cum Gastone ante matrem Eleonoram defuncto, ipse propinquior matri esset quam nepotes: sed Ferdinandus contra Narbonensem stetit. Multa vero postea de Rege Navarræ sinistra suspicari cœpit, quasi in Galliæ Regem pronior, aliquid mali secreto ipsi machinaretur. Itaque prater sacramentum ab arcium Præfectis in verba Regis Catholici universa ditione factum, Sanguessam & Vianam urbes quasi fidei pignora acceperat: quas tamen ann. 1500 reddidit, Magdalena filia Regum Navarræ unica in aula Reginæ veluti obside accepta. Verum minoris pretii id pignus factum est, prole masculâ tu Regibus nata in spem paterni regni, cui Henrico nomen fuit, vita molestiis obnoxia ac ne longæva quidem. Magdalena dein in Hispania extincta.

Lerini Comitem factiosum hominem, Rex Navarræ omnibus opibus & urbibus quas in Navarra tenebat, exuerat, illius filium Ludovicum Beaumontium Ferdinandus fortunis paternis restituere maximopere cupiebat; quadam hostilia tentata, sed clam & quasi privatim. Bello deinceps in Italia ardente inter Pontificem Cæsaremque & Gallum atque confœderatos; cum Navarræ Rex Gallorum regi haud dubio faveret, Pontifex hac arrepta occasione, quod Ecclesiæ hostibus faveret, & Pisani conventus Patres Ponti-

Digitized by Google

Pontificis utique hostes complecteretur : Regem & Reginam Navarræ execratione devinctos, ditione omni spoliandos omnibus principibus propinat. Suspecta (inquit Mariana) Ferdinandi R. fraus erat & paulatim in plures cœpit manare rumor, eo annitente severum decretum & grave prodiisse, conjectura probabilis, quoniam diu penes se arcano id diploma Pontificium occultavit, dum varias cogitationes recurrunt animo scilicet, quid fama locutura esset, sinandique eos principes, rationem mittorem satagit inire. Misit itaque Legatum qui officii admoneret, & ne cum Gallo rationes miscerent aut Ecclesiæ hostibus porro faverent ; denique filium obsidem postularent. Iniqua postulatio Regibus visa itaque nihil impetratum. Ex eo belli causæ quæsitæ, cujus hic exitus fuit, ut Reges tota Navarra a Ferdinando pellerentur ; ipseque Navarram jam quasi sequester sed Regii nomine obtinuit. Facto species prætenta, Ioannem Regem pactis conditionibus non stetisse: sic Regnum victori cedere jure belli, quo quæ optimo Armis Gallicis & regiis aliquoties repetitum sed frustra, Comites porro Fuxenses ab antiquo in Catalaunis Andorræ vallem, & Castelboum prope Vrgelsam urbem in Pyrenæi montis complexu possederant. Vtraque Catharinæ Reginæ a majoribus relicta optimo jure, a victore quoque armis eidem erepta. Hæc acta anno 1512. Ferdinandus denique Castellæ regno Navarram univit anno 1515. Ex eo constat (inquit Mariana) *Ferdinando destinatum prorsus animo fuisse, eam ditionem nunquam abdicare, quasi sui juris non secus ac alios principatus neque ulla religione moveri, ut ab ea sententia decederet. Sic variis sermonibus præse tulit : Viribus potiori argumenta nunquam desunt, ad retinendum quæ armis occupavit. Si verum fateri licet (inquit) nonnullis Ferdinandi causa præsidiis fulcisbatur neque contemnendis nec prorsus inanibus. Primum Pontificis sententia Reges veteres fuisse ditione spoliatos ; deinde in Reges Castellæ translatum jus Claræ uxoris Henric.* IV *Castellæ R. ipsius voluntate & donatione, quo tempore a sævo patre ad non dubium exilium data est in Gastonis Fuxensis sororii potestatem, ejus nece oppido cupienti, quæ jure potior erat, quippe major natu, Vasconum imperium ad se trahere, Tertio Germanæ uxoris suæ jure, quod post fratrem defunctum ipsi competebat. Hæc ille.*

Thuanus lib. I Histor.

Ferdinandus, qui morte generi sui Philippi magno se metu liberatum existimabat, totius fere Hispaniæ potens, statim animum ad res novas appulit : cumque suspectam Galli potentiam summe haberet, Henricum VIII *generum, qui nuper Henrico* VII *in An-*

Digitized by Google

in Angliæ regnum successerat, juvenem magni animi clam solli
citat, ut bellum Ludovico inferret. Ipse prætexebat Pontificis au
ctoritatem, qua fieri dictitabat, ut quos ille hostes haberet, eos bel
lo persequi teneretur. Itaque conjunctus cum genero viribus in
Aquitaniam, in qua sibi jus Anglus vindicabat, impetum facere
decrevit; & quia ad eam expeditionem opus habebat iter per
Navarræ regnum cum exercitu facere, missis oratoribus à loanne
Labretano rege petierat, ut sibi libere per illius regnum transire
liceret. Quod cum ab illo propter amicitiam, quæ ipsi cum Gallo
intercedebat, non impetraret, inde occasionem arripuit invadendi
Navarræ regni, cui jampridem homo alieni cupidus inhiabat:
quod ei facile fuit copiis generi freto & imparato a rebus omnibus
Navarro, qui frustra auxilia a Ludovico præstolatus, exortis A-
ramontanorum & Bellemontanorum factionibus, tandem regno
cedere & cis Pyrenæum recipere se Benearnum coactus est. Fer-
dinandus novo regno occupato, neque de Aquitania multum solli-
citus, relicto genero de socero frustra quærente, domum reverititur.

Ioanni successit Henricus Labretanus, qui Aquitaniæ in Gal-
lia præses an. CIↃ IↃ LV decessit; cujus Parenti (inquit
Thuanus lib. XVI.) regnum iniqua Iulii II prescriptione in
prædam datum Ferdinandus Arragonius Cæsaris maternus avus
eripuerat: princeps magno animo & frugali splendore, cui sua &
nostra fortuna defuit, quo minus quæ causa nostra amiserat, ope
nostra recuperaret; sed tantum id effecit, ut in pactificationibus
inter Cæsarem & Reges Galliæ ab eo tempore factis, suppressa ejus
rei mentione jus integrum penes se & hæredes suos permaneret.
Huic in Navarræ regni titulum & in opulentissimas, quas in
Gallia habebat possessiones, Antonius Borbonius Vindonus qui Io-
annam ejus unicam filiam, olim Wilhelmo Clivensi desponsatam,
duxerat in uxorem, successit; à quo Rex Galliæ qui hodie regnat
descendit.

Ferdinando in regnis Hispaniæ omnibus sola Lusitania excepta
successit Carolus, qui & Germanorum Imperator factus, V dic-
tus fuit. Hic ex Isabella Emanuelis Lusitaniæ R. filia Philip-
pum II Hispaniarum Regem genuit. Qui Regnum Portugal-
liæ assecutus fuit.

Retinuerunt Nomen nihilominus pulsorum Princi-
pum heredes; quorum hæc series:

Digitized by Google

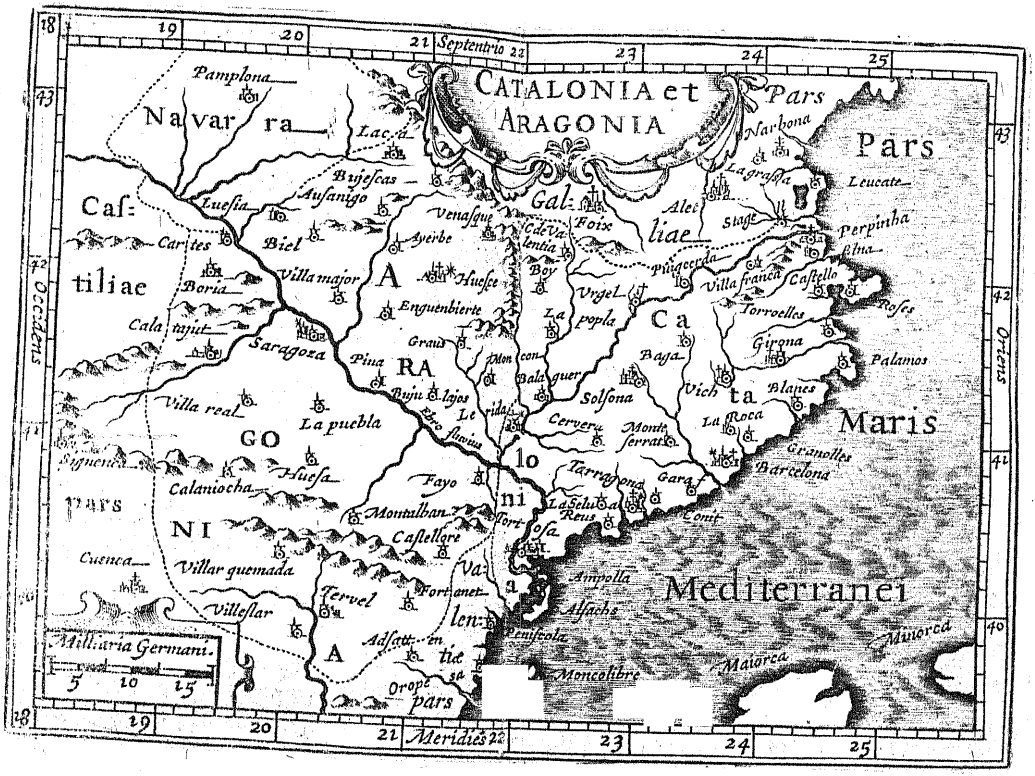

Digitized by Google

IOANNES Alaui F. Dynasta Albretanus. Vxor KATHARINA Gastonis F. Gastonia N. Navarræ Regina, Comes Fecenlis, Bearnii Bigorræ & Viennæ.

HENRICVS Albretanus Rex Navarræ, Comes Bearnii, Foxii, Bigorræ & Armigniaci. Vxor MARGARETA Valesia, Sozer Germana Francisci I Galliarum Regis, Karoli Alenconii vidua.

Filiæ aliquot.

Karolus ad Neapolin exitiosus Rex.

IOANNA Albretana Navarræ Regina, &c. Nupsit Antonio Borbonio Duc.

HENRICVS Borbonius IV cognomento Magnus, Rex Galliæ Navarræque Christianissimus.

LVDOVICVS Borbonius XIII cognomento Iustus, Galliæ Navarræque Rex Christianissimus.

Navarræ Historiam composuit Karolus Infans istius Regni, quæ nondum est evulgata.

CAP. XIV.

Aragonia.

ARagoniæ adhærent ad Caurum Navarra; ad Vulturnum Catalonia; qua Africo exposita, Castiliam spectat; qua Aquiloni, Pyrenæos habet montes. *Aragonenses* corrupta voce à *Tarraconensibus* dici non inconcinne opinatur Antonius Nebrissensis. Subscribit illi Ioannes Vasæus in Hispaniæ Chronico. Et ego lubens. L. Vallæ placet *Aragoniæ* nomen esse ab *Autrigonibus*, Hispaniæ populis. Alii ab *Aragone* fluvio, qui illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab Herculis *Ara Agonalibusque* Ludis dirivant: quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud Veteres Scriptores de *Aragonia* esse silentium.

Sedes hic habuerunt olim suas *Iaccetani*, Ἰακκητανοὶ apud Ptolemæum, à quibus hodie *Iacca* urbs: corrupte *Lacetani*, nisi alii sint populi, apud Plinium, Cæsarem & Livium videntur appellari: nec minus fortean emendate *Acitani* vel *Accitani* apud Macrobium lib. I, cap. XIX, qui eos

Digitized by Google

Martis Simulacrum, radiis ornatum, maxima religione colere ſcribit, *Necyngue* nominare. *Sedentani* Livio Plinioque; Σιδηντανοὶ Straboni: *Sedentana Cohors* etiam eſt apud Silium Italicum lib. III. Neſcio an iidem qui *Hedetani* aliis, de quibus vide ad Valentiam. *Surdaones* Plinio; quorum loco *Sardones* Caſpar Varrerius ſubſtituit; addens, memoriam eorum conſervari in *Sardonum Campo*, qui vulgo *Campos de Serdania*. *Ilergetum* etiam magna pars hic quondam habuit: de quibus ad Cataloniam.

Metropolis & Regni caput *Cæſaraugusta* Plinio aliiſque; Καισάρεια Αὐγούστα Ptolemæo. Nominatur ſæpe in Numis Veterum. In duobus æneis Auguſti Vexillum erectum viſitur, haſta in baſi adfixa; quod ſignum erat deducendæ Coloniæ: in uno eorum adparet Auguſti effigies, & hic titulus, DIVI F. AVGVSTVS; in averſa parte, qua Vexillum eſt, CÆSARAVGVSTA L. CASSIO CN. F. L. N. II VIR: In altero circum Auguſti effigiem AVGVSTVS DIVI F; & averſa parte, CÆSARAVGVSTA M. POR. CN. F. A. N. II VIR. Alios aliis legendos relinquo. Sic Prudentius de Martyribus Cæſar-Auguſtanis:

Cæſar-Auguſtam vocitamus Vrbem:

Hodie *Carragoça*, Academia nobilis. Conditorem ejus ferunt Iubam Mauritaniæ Regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quaſi *Iubæ domum*: poſtea vero, priore repudiato nomine, *Cæſarus Auguſti* nomen illi fuiſſe inditum. Sita eſt in ripa Flnminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus inſigni Ponte lapideo longoque (cujus etiam Strabo facit mentionem lib. III) trajicitur. Vrbis autem Situs Soleæ Calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem Mundi partes ſpectantes. Validiſſimis muris cincta, crebriſque Turribus prope munita. Extra Muros priores, quamplurimæ ſunt Domus, & quaſi altera Civitas, quas Cæſar-Auguſtani *Populationes* appellant. Duo ſunt ibi memoratu digniſſima: *Xenodochium* inter alia Chriſtiani orbis opera loci non poſtremi; alia item *Domus* prope Vrbem in Campo amœniſſimo ſatis grandis & inſignis, quæ vulgo *Aljaphariæ* nuncupatur, de qua conſulendus Marineus Siculus. In hac Vrbe Reges Aragoniæ ab ejus Archiepiſcopo, qui Primus Regni, Diademaſoliti accipere. Ab eadem Iter ducit *Benebarnum*, Antoninus per Pyrenæum in Galliam Aquitanicam.

Cæſar-

Digitized by Google

Cæsar-Augusta sita est (*inquit* Nonius) *ad amnem Iberum loco campestri & patenti, in qua sive soli ubertatem sive situs amœnitatem, urbis nitorem & ornamenta requiras, nihil in ea deesse reperies; adiumque splendore nulli Hispaniarum urbium secundi, quæ e laterculo coctili ut plurimum sunt, plateas latas & apertas ac pontem habet egregii operis, quo Iberus transitur. Templa majora* XVII, *monasteria* XIV, *& alia minora fana & sacella: augustissimum templum* Neustra Sennora del Pilar. *Vrbem hanc a Mauris recepit Rex Alphonsus anno* 1118.

Civitates reliquæ: *Osca* Latinis, Οσκα Ptolemæo & Plutarcho in Sertorio, Hodie *Huesca*: Cives ejus *Oscenses* Cæsari nominantur: *Oscensis Argenti* meminit Livius lib. XXIV: Plutarchus auctor, Sertorium hanc Vrbem delegisse, in quam Filii Principum Virorum, Hispaniarum Obsides, studiorum specie, accitis Disciplinarum Magistris, mitterentur. Est ibi hodieque non ignobilis Academia: *Leosc*: mendose vocatur Vellejo Paterculo; ubi Sertorium interemtum scribit: In Vetustis Nummis *Vrbs Victrix* videtur cognominari; si ita notas V V. OSCA liceat cum Antonio Augustino interpretari. *Tyriassona* Civitas apud Montem Caci, quam à Tyriis & Ausoniis conditam fuisse nonnulli opinantur.

Tyrrascona (*inquit* Nonius) *in Castellæ & Aragoniæ limitibus sita, non procul a monte Cauno, quem incolæ* Mancayo *vocant: camporum glebis felicissima & annonæ copia abundans; episcopali dignitate a multis seculis ornata.*

Iacca, jacens in Convallibus, Iaccetanorum quondam, ut nonui, sedes, Ιακκα Ptolemæo.

Hic Philippus II *arcem quinque propugnaculis haud ita amplis communivit, dubium an contra Francos, an contra Aragonios tum tumultuantes.*

Catalajuta, in campestri loco, ex ruinis nata Bilbilitanis, quæ cum multis aliis Antiquitatum monimentis, medio Miliari Hispanico ab hoc opido hodie visuntur, in Colle, qui vulgo *Bambola* vel *Bambola*, adludente ad Vrbis jacentis appellationem nomine: Cingitur Mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine; quem situm *Bilbili* tribuit alumnus ejus & Civis (vide lib. I, Epigr. LXII) Valerius Martialis lib. X, Epigram. CIII:

Municipes Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quem Salo cingit aquis.

Sic Paullinus ad Ausonium, *Bilbilim acutis scopulis pendentem,*

Digitized by Google

tem, prodit. Quod autem in Monte, *Altam* vocat idem Martialis scribens ad Licinianum lib. I, Epigr. L, quod quia multorum Hispaniæ locorum meminerit, semel adscribam:

Vir Celtiberis non tacende Gentibus,
Nostraque laus Hispaniæ,
Videbis altam Liciniane Bilbilim,
Equis & Armis nobilem:
Sterilemque canum nivibus effractis sacrum
[a] *Vadaveronem montibus:*
Et delicati dulce [b] *Botrodinemus,*
Pomona quod felix amat:
Tepidum natabis lene [c] *Congedi vadum,*
Mollesque Nympharum [d] *lacus,*
Quibus remissum corpus adstringas brevi
[e] *Salone, qui ferrum gelat.*
Præstabit illic ipsa figendas prope
[f] *Voberta prendenti feras:*
Æstus serenos aureo franges Tago,
Obscurus umbris Arborum:
Avidam vigens [g] *Dircenna placabit sitim,*
Et Nemea, quæ vincit nives.
At quum December canus, & Bruma impotens
Aquilone rauco mugiet;
Aprica repetes Tarraconis littora,
Tuamque Laletaniam, &c.

Sic idem Martialis lib. x, epigr. CIV, ad Librum suum:

Hispana pete Tarraconis Arces:
Illinc te rota tollet, & citatus
Altam Bilbilin, & tuum Salonem
Quincto forsitan essedo videbis.

An per *Quinctum Essedum* notat iter inter Tarraconem & Bilbilim

[a] Sic ex MS. legit Turnebus, quum in Vulgatis divisum legatur *Vada Veronem*; aquosens Montis nomen. Pertinet huc quæ scribit Hieronymus Paullus Barciuonensis libro de Fluminibus & Montibus Hispaniæ: *Quidam non temere Celtiberiæ montem esse existimant ab aliis effractum, atque in Insulam positum, quem nunc Vada vicorem corrupte vocant.*

[b] Opidum quondam, hodie Vicus, haud procul Segobriga: ab Graccho dirutum notat Polybius. Meminit & Martial. lib. XII, epigr. XVIII.

[c] Fluvii nomen prope Bilbilim: hodie *Congedo*; vel, ut alii, *Rio de Codes*.

[d] Ex duplici enim Lacu videbatur Congedus profluere.

[e] Hodie *Xalon*. *Bilbilis* Iustino lib. XLIV ab urbe adjacente; *Aqua fortean Bilbilitana* Antonino.

[f] melius *Voberca*: hodie *Bobierca*.

[g] fontis videtur nomen.

Digitized by Google

Bilbilim quintiduanum ? Sunt hodie Leucæ Hiſpanicæ XLVIII, aut circitet. *Auro ferroque ſuperbam* facit Bilbilim idem Poëta lib. XII, Epigr. XVIII :

Me multos repetita poſt Decembres
Accepit mea, ruſticumque fecit,
Auro Bilbilis & ſuperba Ferro :
Hic pigri colimus labore dulci
Botredum, a *Plateamque : Celtiberis*
Hæc ſunt nomina craſſiora terris :

Inter Bilbilim & Segobrigam (quæ hodie *Segorbia* putatur) Sertorius & Metellus memorabili prælio conſlixerunt, ut apud Appianum & alios eſt legere. Βίλβις Ptolemæo corrupte. *Auguſta Bilbilis* cognominatur Martiali, ut jam vidimus ; quemadmodum & in multis Veterum Numiſmatum Inſcriptionibus.

Hodie eſt una ex præcipuis Arragoniæ urbibus ; ſubdita Tarraconenſi Epiſcopo, ſolum habet fœcundum, frumenti, vini, olei, frugiferarumque arborum patiens ; omnis generis opifices alit : in convalle poſita, Salone flumine alluitur.

Sunt & alia Aragoniæ Opida : *Barbaſtrum*, Arcubus ferreis nobile ; Βαρτίνα Ptolemæo ; *Bortina* Antonino, ut nonnulli cenſent : Putat tamen Surita *Bortinam* ſua nunc oſtentare veſtigia ad Almuderar opidum, ibique inter alia conſpici quaſdam Viæ eruræ Subſtructiones *Monſonium* in Regni ſitum umbilico, ad Cingæ ripam, cui Collis imminet, à quo nomen opido : Conventibus Regnorum Aragoniæ, Valentiæque & Principatus Cataloniæ celebris ſedes. Fere eſt, ut Hieronymus Surita, cui emendatius debemus Itinerarium, quod ſub Antonini Auguſti nomine circumfertur, cenſeat eſſe *Toloum* Antonini: ait enim inter Barcinonem & Cæſarauguſtam nullum exſtare opidum, quod iſti adplicare manſioni certo audeat : Vulgo *Monçon* ; fertilis agri & aprici ſitus. *Fraga*, inter Ilerdam & Cæſarauguſtam ; Γάλλικα ολκάς Ptolemæo ; *Gallicum* Antonino, ut Varrerius cenſet ; Alii *Gallicum* locant, ubi nunc *Zuera*, in cujus agro vetuſtorum Pavimentorum veſtigia viſuntur : Fluvius ibi nomen retinet, qui *Gallego* nominatur : cui jure vetuſtas *Gallici* nomen tribuit ; quod, ſummo tranſcenſo Pyrenæo ſupra opidum, cui *Salientis* nomen impoſitum, in ipſa terra Gallia oriatur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, Antonino inter Cæſar-

a Opidi nomen, cujus alii Scriptores non meminerunt.

Digitized by Google

Cæsarauguſtam & Pyrenæos. *Aierbium*, in cujus ſolo quondam ſtetiſſe creditur *Ebellinum*; Antonino cum aliis nominatum. *Vrgella*, *Orgellum* Aimonio; Ωργια forte Ptolemæo, opidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia Opida, ſed quæ diruta, quorumque nulla hodie Veſtigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Naſtica*, alia ab ea, quam in Navarra deſcripſi. Hanc *Iuliæ* cognomine decoratam fuiſſe loquuntur Veteres Nummi: In æreo quodam effigies eſt Iuvenis Auguſti, cum hac Inſcriptione NASSICA; in averſa facie, Taurus eſt ſculptus, inſigne Municipiorum, cum Inſcriptionibus, ſupra quidem Taurum CALAG. infra vero IVLIA, in alio cum Auguſti imagine AVGVSTVS. MV. CAL. IVLIA; in averſa parte ſupra Tauri effigiem, L. BÆB. PRISCO C. CRAV. BROG. II VIR: in tertio cum Auguſti effigie MVN. CAL. IVL. in averſa facie ſupra Taurum II VIR. L. CRAVIO; infra alterius Duum-viri nomen eſt vetuſtate extritum. Poſteriores Nummi docent hanc Calagurrim Municipii nomen obtinuiſſe. Cives ejus *Calagurritani* nominantur ab Cæſare I belli Civilis Commentario: eouſque Corporis ſui Cuſtodes habuiſſe Auguſtum notat Suetonius in ejus vita cap. XLIX. Plinius *Naſicos* cognominat.

Iaca vicinum eſt monaſterium S. Ioannis de pegna, *ubi monumenta Regum Sobrarviæ viſuntur, cujus regni caput fuit Aynſa; unde ſeſe diduxit in Ripagorziam, & poſtmodum complexum fuit* (*inquit* Boterus) *Comitatum Arragoniæ, ita dictum à flu. Aragone, quod prope Iacam labitur: & lenitibus ſenſim productis in regnum evaſit, abſorptis regnis Sobrarviæ & Ripagorziæ: Ripagorziæ caput eſt Benavare cum aliquot municipiis, (inter quæ eſt Venaſque, & Rode) & circiter trecentis ſexaginta pagis; & in Sobrarvia ſexaginta.*

Supra obiter ſignificavi, Arragonum regnum longe diverſo jure jam olim uſum, quam cætera Hiſpaniæ regna, id jam paulo copioſius ex Hieronymo Blanca explicabo.

Leges quas Regi ante inaugurationem ſuam jurejurando primum confirmandas dixerunt.

In pace & juſtitia regnum regito, nobiſque foros meliores irrogato.

E Mauris vindicabunda dividuntor, inter Ricos homines non modo, ſed etiam inter milites ac Infantiones; peregrinus autem homo nihil inde capito.

Iura

Digitized by Google

Iura dicere Regi nefas esto, nisi adhibito subditorum consilio. Bellum aggredi, pacem inire, inducias agere, removeve aliam magni momenti pertractare caveto Rex, praterquam Seniorum annuente consensu.

Ne quid autem damni, detrimentive, Leges aut libertates nostra patiantur, Iudex quidam Medius adesto, ad quem a Rege provocare, si aliquem laserit, injuriasque arcere, si quas forte Reipub. intulerit, jus fasque esto.

Porro medius hic Magistratus, primum Iustitia major, deinde Iustitia Arragonum appellatus est: Cujus hoc munus erat, inter principem & subditos suos judicare. Cumque jam nimia hujus Magistratus authoritas videretur anno CIↃ CCCC LXVII, *in Comitiis Cæsaraugustæ est constitutum; ut quotannis semel Magistratus hic, censorio Septendecim virorum judicio ex quatuor Regni ordinibus conflato, subjaceret. Inquisitionem vocant hunc actum: vulgo* Enquesta.

Præterea hujus Magistratus munus est, attentum animum ad legum conservationem tenere; quod si aliqua de legibus ipsis dubitatio accidat, illius partes sunt, mentem legis explicare, cui explicationi omnes tenentur acquiescere. Leges autem Arragoniæ appellantur Fori; *unde Iurisconsulti Hisp.* Fororum dubia potest decidere & declarare Iustitia Arragonum, & ejus declarationi est standum, &c. Quinimo Reges Arragonum dubitantes aliquid an possint facere de Foro, consueverunt consulere Iustitiam Arragonum.

Ad eundem pertinet declarare, an litera Domini Regis, vel Primogeniti illius directæ Officialibus, sint contra libertates Regni vel non: & an iis sit obediendum vel non; & utrum virtute illarum debeat procedi vel supersederi. In factis domini Regis est Iudex peculiaris, neque alius quisquam se potest intromittere; habet enim jurisdictionem in ipsum Regem. Idem & officiales omnes judicat & vel captis pœnam delinquentibus infigit; exemptorum quoque judex est, ne impunitas illa delinquendi illecebra sit. In ejus verba certa & usitata Reges, primogeniti, & qui pro Rege munere funguntur, jurare tenentur. Est quoque Iudex competens inter Fiscum & privatum: item eorum quæ contra leges facta videntur; quæque ad majores curias deferuntur. Quia autem hic Magistratus libertatis & privilegiorum populi veluti custos est; operæ pretium est eas hic ex eodem Blanca recensere. Sunt autem ejusmodi.

1. *Ne quis torqueri possit, nisi cui adulterini nummi crimen inferatur.*

2. *Ne*

Digitized by Google

2. *Ne vectigalia nova à Regibus imponi possint, nisi det potius Regni consensu.*

3. *Ne quis cogatur extra Regnum vadimonium promittere.*

4. *Ne quis deducatur ad populos externos comprehensus. Quod si fiat; capitis est pœna constituta.*

5. *Ne inviti cogamur, ut domus nostræ pateant hospitibus.*

6. *Ne moveri possit nummus, nisi id prius publica lege rogatum sit.*

7. *Ne Castellum intra Regnum constructum alienigenæ committatur.*

8. *Ne cuivis Iudici occulte contra aliquem agere liceat criminose, & ut loquuntur, Ne contra aliquẽ Processus fiat de Camera.*

9. *Ne quis possit in privatis custodiis asservari: sed simul ac primum captus quisque sit, ut in publicum carcerem duci debeat.*

10. *Ne Iustitiæ Arragonũ potestas à Regibus possit impediri.*

Denique, Ne cuivis unquam fas sit, ipsas violare libertates aut leges; quin imo ut per leges liceat, impune ipsas leges ac libertates defendere, absque eo, quod propterea turpis aliqua, ut passim effertur, resistentiæ nota nomini nostro inuratur.

Verum quia Regii ministri in iracundiam procliviores plerumque esse solent; ut aliqua mora & tarditate eorum ita frangeretur, imperiumque moderari liceret, duo quædam fortissima sunt Arragonum legum omnium & libertatum, quasi defensionis, præsidia. Quorum alterum Iuris firmam; alterum Manifestationem vocant. Iuris firma est, cum de stando & parendo juri coram ipso Iustitia Arragonum firme & graviter asseveratur, & illius interdicto interposito, fortunæ singulorum ab injuria judicum defenduntur. Iuris autem firmarum plures sunt species, quædam enim sunt quæ vocantur communes, vulgo Bolanderæ; aliæ casuales: earumdẽ aliæ privilegiatæ; aliæ non privilegiatæ.

Rursus aliæ contra Iudices Ecclesiasticos, aliæ contra Seculares.

Manifestationis simillima vis est, quanquam non tam ad res, quam ad tuendas personas instituta. Ipsius autem manifestationis potestas tam solida ac repentina est, ut homini jam collum in laqueum inserenti subvenat. Illius enim præsidio damnatus, dum per leges licet, quasi experiundi juris gratia, de manibus Iudicum confestim extorquetur, & in carcerem ducitur ad id ædificatum, ibidemque asservatur tamdiu, quam diu jure ne, an injuria, quid in ea causa factum fuerit, judicetur. Propterea Carcer hic vulgo, la Carcel de los manifestados, *nuncupatur. A cujus ingressu supremi Iudices omnino prohibentur, ut eorum præcipiti iracundiæ materia subtrahatur. Quod si aliquid contra, ac per*

leges

leges liceat, factum est, pro irrito habetur & infecto. Si vero nihil decretum fuit contra jus, Manifestationis tollitur interdictum, Regiorumque Iudicum retardata illa excitatur potestas, ut nocentium supplicio scelera & fraudes constrangantur.

Magistratus autem hic à Rege mandatur quidem, ilque ad vitam; ita tamen ut Rex solus non possit ipsum denuo illo privare; imo ne ipse quidem illo sponte se abdicare. Neque potest de criminibus illius à Rege solo cognosci, sed à Rege & Curia ut loquuntur conjunctim.

Iustitia autem Arragonum per R. M. creatus in principio dicti sui officii & muneris jurat in posse, & manibus Serenissim. D. Regis de bene & legaliter se habendo, & de faciendo ea, ad quæ tenetur & obligatus existit.

Quia autem hic Magistratus non potest mandari, nisi militiæ authoramento honestatus, (nobilibus enim ut vocant non potest mandari, quia lege regni immunes sunt à gravioribus pœnis, quas si forte mereretur, Magistratum hunc subire oporteret) ii qui fere illiterati sunt: usu jam obtinuit ipsi Locumtenentes dari ab ipsis Regibus; de quibus anno 1528 decretum (nam antiquiora brevitatis causa prætereo) ut quinque jurisperiti essent.

Hi non solum in muneris ingressu, sed & singulis mensibus jusjurandum præstant, nihil se contra leges aut libertates facturos.

Habet insuper hic Magistratus sex Notarios, qui aliis minoribus scribis præsunt. Utrisque & Locumtenentibus & Notariis hoc privilegium concessum, ut nemo eorum, ne de re minima quidem pecuniaria, coram alio conveniri possit, quam ipsa Iustitia Arragonum.

De Comitiis Arragonum.

In Comitiis Arragonum nisi ad unum omnes assenserint, omnes censentur dissentire: Comitia autem à quoquam alio, præterquam ab ipsis Regibus haberi non possunt. Ab iis vero indici tribus potissimum de causis consueverunt; 1. Suppetiarum ferendarum, exigendique (ut vulgo loquuntur) Servicii causa; dum eos magna aliqua premit necessitas, regiumque avarium bellorum sumptibus est exhaustum. 2. in nova cujusque Regis successione: 3. ut pro temporum varietate leges dentur Reipubl. consentaneæ: nam apud Arragones publica lex neque rogari neque abrogari, nisi de Regis ac Regni simul consensu potest. Comitia hæc duplici quotannis semel Cæsaraugustæ celebrata; mox de biennio in biennium, quocunque loco commodum videretur: sed & hoc

Digitized by Google

hoc postea mutatum, & inter comitiales quidam magistratus deputati, qui Ordinum faciem præ se ferrent, haberentque publicorum quorundam officiorum, præcipue vero publicæ pecuniæ, quæ è vectigalibus cogitur, rationem, ac liberum ea in re recuperatorum judicium. Ii primum quatuor & fere triennales fuerunt; Dein octo-viri sunt facti, è singulis Regni ordinibus bini, qui Deputati Regni appellantur: quorum fidei totius Regni procuratio est commissa, statutumque ut ipsi sint Iustitiæ Arragonum custodes & propugnatores. Porro Comitia hæc tribus tantum Ordinibus constabant, Nobilium, equestrium & civicorum sive municipalium; anno demum cIↃ ccc quartus Ecclesiasticus accessit. Hos quatuor ordines vulgo Los quatro Bracos del Reyno vocant. Evocantur per literas, quas appellant Cartas de Lamiamento. Non possunt autem ultra quadraginta dies differri. Constituta die Reges advocata concione, orationem aliquam habere solent, & in ea Consiliorum suorum rationem fusius explicare. Ea propositio Curiarum appellatur. Huic autem respondetur a Comitialibus per Antistitem aliquem. Deinceps à Iustitia Arragonum Comitiale judicium exercetur, & à Regio procuratore absentes accusantur. & post tertiam accusationem multa absentibus irrogatur. Deinceps quamdiu Regibus ac Regno placet, ex die in diem comitia producuntur. In sedendo autem hic ordo observatur; ut Rex in sublimi solio emineat; ad dextram illius, sit primogenitus illius; ad sinistram Iustitia Arragonum: cæteris ordinibus, & eorum singulis sua loca sunt designata. Omnibus autem consentientibus de omnibus rebus propositis, certo die postremus Comitiorum actus celebratur, qui el dia de la celebration del Solio appellatur; quo die Rex, de rebus in Comitiis peractis, novas leges ex communi & publica authoritate perfert: & de eorum stabilitate fidem suam Omnipot. Deo in Iustitiæ Arragonum certa verba, interposito jurejurando devincit: & mox Iustitia, aliique regii ministri ac cuncti ordines in Regis manibus simili religione obligantur.

Cæterum olim in iisdem Comitiis, in Iustitiam, illiusque Locumtenentes, cæterosque ministros judicium solebat exerceri. Nunc vero per leges novum judicium inductum est, quo Iustitia illiusque ministri quotannis semel Septendecim-virorum censuram coguntur subire.

De

Digitized by Google

De Inquisitoribus Iustitiæ Arragonum, censorioque Septendecimvirorum Iudicio.

Anno CIↃ CCCXC *quatuor-virale quoddam & intercomitiale munus designatum fuit ex quatuor Regni ordinibus, qui hinc Inquisitores officii Iustitiæ Arragonum dicti fuerunt: qui in Comitiis publicis judicium de Iustitia Arragonum exercebant. Anno demum* CIↃ CCCCLXVII, *in Comitiis Cæsaraugustanis, amplissima lege, quæ* Forum Inquisitionis officii Iustitiæ Arragonum *inscribitur, sancitum fuit, ut censorium hoc de Magistratu judicium mutuis exerceatur & Inquisitorum &* XVII-*virorum officiis. Quæ ita ipsis dispertita sunt; ut Inquisitores moniant judicandi viam;* XVII-*viri autem sententiam pronuntient. Iam vero Inquisitores hi non publico delectu, ut olim dum inter comitiales erant, sed deputatorum more, sortito quotannis capiuntur. At septemdecemviri sortito quidem, non tantum annis singulis, sed cum eorum opera Respub. indiget. Lege autem sancitum est, ut Inquisitores hi, prioribus decem mensis Aprilis diebus, cujuslibet anni, Cæsaraugustæ in publica deputationis, ut vocant, domo considentes, amplissimo Comitiorum loco, potestatem sui faciant, ut ab omnibus passint adiri; antiquo autem more comparatum est, ut prima ejusdem mensis die, Inquisitorum jussu, publici præcones maxima voce citent quoscunque, qui se injuste esse à Magistratu læsos arbitrentur, ut apud Inquisitores edant & exponant, ac suam quisque injuriam persequatur; denuntiantes, Inquisitores ipsos singulis diebus definito eo loco, ad omnia, de quibus quisque audiri velit, paratos fore. Quod si nemo adsit, qui intra illos* X *dies de Magistratus injuria conqueratur, eundem accusandi; tunc omnis aditus est intercluſus, nec* XVII-*viri educuntur eo anno. Si quisquam autem, licet tenuissimus homo, intra dictos dies conqueratur, à Magistratu contra se aliquid inique aut injurioſe fuisse decretum, vel non decretum, quod juxta leges decerni debuisset, tunc Inquisitorum potestas in decimum anni sequentis diem prorogatur. Omnes enim hi qui interponuntur dies, & actori ad agendum & reo ad defendendum, definitis intervallis sunt constituti. Id ipsum autem de Magistratu conqueri, vocant* denuntiare: *petitoriſque libellum,* denuntiationem. *Simulac autem querela instituta fuerit, & legitimis fidejussoribus datis roborata, nulla prorsus consilii mutatio superest; nam etsi denuntiator postea jus suum omittat, nihilominus accusati nomen ad* XVII-*virorum judicium est deferendum.*

Digitized by Google

dum. Tunc enim Procurator Regni publicus accusator à legibus est constitutus, neque actoris personam ante judicii exitum potest deponere. Accusatus autem non tam de facto, quam de jure ipso factæ defensionem arripit. Hic autem jam XVII-*viri Iudices sunt, Inquisitores nullam habent suffragii ferendi potestatem; nisi forte in alicujus* XVII-*viri aut mortui aut suspecti locum surrogentur. Habent tamen Inquisitores de aliquibus regiæ jurisdictionis ministris judicandi potestatem; quos vulgo* Sobrejunteros, Lugartenientes, de Sobrejunteros; Porteros, Vergueros, Alguaziles del Rey, *&c. Porro* XVII-*viri illi vigesima Majestate e quatuor Regni ordinibus sortito capiuntur, & parem habent potestatem, quam Rex cum Comitiis: eosdem autem educendi Deputatis Regni munus est commissum. Sortito educti, ad decimum Iunii, à Deputatis Cæsaraugustam vocantur, nec abesse ipsis licet sine maxima causa vel culpa; ubi convenerint, fidem suam sanctè Deputatis obstringunt, se de singulis causis incorruptum, liberum & occultum suffragium laturos: mox Iudicii locum adscendunt; ubi à Notario Inquisitorum omnia ad eos deferuntur, quæ ab Inquisitoribus fuerint scriptis consignata. Septendecim autem ita constitutis, cessat Inquisitorum munus; ipsi autem per leges non possunt esse Legistæ aut Iurisperiti: licet tamen ipsis duos adhibere jurisperitos, quos vocant* Assessores. *Non licet hisce* XVII-*viris quadraginta dierum spatium excedere: Secreta fuerunt suffragia albis, nigrisque calculis, quorum hi condemnationem, illi absolutionem notant. Pœnis à* XVII-*viris constitutis, nullus provocationi locus est. Decretum est autem, ut unicuique noxæ pœna par sit, ut in suo vitio quisque plectatur, vis nempe, capite: avaritia, multâ; honoris cupiditas, ignominia.*

De cæteris Magistratibus.

Præterea in singulis civitatibus & oppidis per ipsum Regem Iustitiæ constituuntur, qui de causis habitantium in illis Civitatibus & oppidis, atque eorum terminis, cognoscant & Iudicent. In quibusdam autem locis sunt Iudices; in quibusdam Alcaldes.

In singulis item locis Officiales à Rege constituuntur; quorum alii Zavalmedinæ, *id est Vice-domini civitatum, dicuntur; alii* Batulii; *alii* Merihni; *qui omnes & compulsiones facere, & mandata Regis & sententias judicum executioni mandare, & pignora capere tenentur, secundum juris normam.*

Suprajunctarii sunt super junctas constituti; quorum officium est junctas, cum opus fuerit, evocare; & si eas exercitum facere contigerit vel repentinum concursum, appellitū *vulgariter apellaium, ipsas junctas vel populum gubernare.*

Nobi-

Digitized by Google

Nobilitas Arragonenſis.

Apud Arragones olim qualitates & ſtatus hominum variis nominibus diſcernebantur; nam alii dicebantur Rici homines, qui inter optimates genere & nobilitate anteibant, principemque in Republica obtinebant auctoritatem & locum: qui & Barones fuerunt vocati: licet antiquitus etiam Duces & Marchiones & Comites hoc nomine conſerentur. Eorum autem quondam tanta dignitas & poteſtas fuit, ut Regiæ pene par eſſet. Dupliceſque olim fuere, de natura *&* de meſnada; *quorum illi proſapiæ antiquitate præcellebant.*

Rici homines de natura, quaſi majorum gentium patricii apud Hiſtoricos celebrantur, Cornelii, Luna, Azagræ, Vrreæ, Alagons, Romei, Focii, Entenzæ, Lizanæ.

Rici homines de Meſnada, quaſi minorum gentium patricii, hi commemorantur: Verguæ, Mazæ, Tramacetii, Atro Silii, Antillonii, Ortizii, Atorellii, Atarefii, Tizonii, Caxalii, Santa Cruces, Pardi Caſtellezvelii, Huerte, Podii, Peraltæ Vidaurii, Peniæ Seſſefii, Artoneſii, Najæ, Benaventii, Ayervii, Siadæ, Galaſanzii, Eſpeſſii, Alcaldæ, Artuſelliæ.

Alter ordo erat Meſnadiorum, iique duplices erant, Equites ſive milites, & Infantiones; Equeſtris autem ordinis viros jam vulgo Cavalleros; *Infantiones vero* Hyos Dalgo *vocant.*

Meſnaderiorũ familiæ hæ celebrantur ex antiquis monumẽtis: Fontovæ, Pinæ, Alberii, Gudales, Pomarii, Lirii, Valhmanæ, Gurreæ, Valtorreſii, Abariæ, Embunii, Azlorii, Toviæ, Ruedæ, Viroxii, Funeſii, Liborrii, Zapatæ, Vrieſii, Lanuzæ, Veræ.

Quæ autem his à Regibus aſſignabantur vectigalia, Cavalleriæ de Meſnada *vocabantur.*

Ex hiſce Reges in ſupremum ordinem Nobilium quandoque aſſumebant pro eorum meritis, unde ad diſtinctionem Rici *homines* de Meſnada *dicuntur.*

Addantur hic Coronidis loco reges Aragoniæ nuperi.

De Origine Regni Regumque Aragoniæ, Valentiæ & Cataloniæ, à quibus & quo modo initium habuerint, deque unione eorum, legendi Rodericus Sanctius Hiſtoriæ Hiſpanicæ Parte I, cap. XIII, Lucius Marineus Siculus lib. VIII de Regibus Hiſpan. & alii. Hiſtoriam etiam Aragonum ſcripſit Frater Gilbertus Monachus Ordinis S. Bernardi; ſed quæ, ſi laudes immodicæ, quæque parum ad rem, detrahantur, in exiguum redigi poſſet opuſculum.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XV.

Catalonia.

CAtalonia, vulgo *Catalũna*, Pyrenæis Montibus, Mari Mediterraneo, Fluminibusque Ibero & Cinga, qui inter hanc est & Aragoniam, terminatur. Nomen illi impositum putat Volaterranus ab Gothis & Alanis, scribendamque esse *Gothalaniam*. Beatus Rhenanus lib. I Rer. Germanic. *Cattalaniam* arbitratur appellatam ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hispaniæ portionem proruperunt. Alii ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam judicant. Sunt etiam, qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab Othegerio Cathalone; de quo multa præter alios, Marineus Siculus lib. IX de Reb. Hispan. & L. Valla de Ferdinando Aragon. Rege lib. I.

Formæ triangularis est, extenditurque a Salsas ad Iberum, longa & lata pene iter tridui; Hieron. Paulus in longitudinem ferme centum septuaginta millia passuum scribit; in latitudinem ubi major, centum triginta: continet quinquaginta & sex partim civitates, partim municipia muris cincta. Civitates sunt IX, *Perpinianum, Gironda, Vrgel, Vic, Solsona, Lerida, Barcelona, Terrosa, Tarracona: pagorum numerus magnus est. In omnibus quidem circiter sexcenta millia animarum numerantur.*

Collocantur hac Hispaniæ Parte ab Veteribus varii Populi. *Castellani*, Καστελλανοὶ Ptolemæo, Ducatum *Cardone* interpretantur Villanovanus & Varrerius. *Indigeti*, Avieno; Ἐνδιγετοὶ Ptolemæo; Ἰνδιγῆται Stephano, qui & *Indicam* urbem ibi nominat. *Hergetes* Livio, & Ptolemæo; Ἀεργῆται Polybio lib. III. *Laletani* Plinio, unde *Laletania* Martiali lib. I, epigr. XXVII; Λαιητανοὶ Ptolemæo; Λαιητανοὶ Straboni, cui & Ἐλαιητανοὶ; omnia corrupte pro Λαλητανοὶ: his adhærebant, notante Strabone, Ἀκρολαιητανοὶ. *Cempsi* Aimonio; Κεμψοὶ Dionysio & Eustathio. *Cerretani* Plinio, qui eosdem & *Iulianos* & *Augustanos* cognominat; Κιρκητανοὶ Ptolemæo; Κερκητανοὶ Straboni; *Ceretani* Silio; *Cercetes* Avieno; Κίρκητες Stephano: horum vestigia latere adhuc videntur in *Cerveira, Puiggerda, Condado de Cerdania. Vetteres*, sic enim Xilander interpretatur Hispaniæ Tarraconensis populos, qui inter Iberum & Pyrenæos ad Mare, Βέττωνες Straboni:

Isaacus

Digitized by Google

Digitized by Google

Isaacus Casaubonus mallet Antonini *Secerras*. *Ligyes*, λιγύες ad Sicanim fluvium Thucydidi lib. VI, & Halicarnass. lib. I; forte qui Avieno *Ligures*. *Auserani* Livio & Plinio; Αυσηρανοι Ptolemæo. *Larnenses* Plinio ad Larnum fluvium ad Pyrenæi radices. Ιλεργαυόνες Ptolemæo, apud quos Dertosa urbs; Livio *Ilercaonenses*, & Cæsari fortean *Ilurgavonenses*: Μαργαζῶν θ' item Πεδίον, *Fœniculariam Campum*, ponit hoc loco Strabo.

Metropolin habet hodie *Barcelonam*, Vrbem pulcherrimam, quæ in Maris Mediterranei littore sita meram redolet Antiquitatem, complures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor ejus fertur à plerisque Hispaniarum Inlustratoribus Amilcar Barcha cognomine, filius Annibalis Karthaginiensium Ducis; qui, victa classe, à Militibus in crucem fuit sublatus; pater autem Annibalis, Magni istius Imperatoris: Βαρκίνων Ptolemæo; *Barcinus* Paullino in Epistolis; *Barcilona* Iornandi: Faventia etiam quondam, teste Plinio. *Reip. Barcinonensis* mentio in Lapide, qui ibidem visitur pro æde Divorum Iusti & Pastoris. Extat inter Smetianas Inscriptiones fol. CLVII, numero II. Antonius Augustinus Dialogo VII de Nummis Antiquis Numisma Galbæ habet, in quo COL. F. I. A. BARG. quæ interpretatur COLONIA FAVENTIA IVLIA AVGVSTA BARCINO. Laudat hanc Vrbem multis verbis Marineus Siculus Rer. Hisp. lib. XIII, qui & Situm ejus describit lib. XV. Fuit olim multo minor, quam hodie conspicitur, ab Littore Maris uno fere stadio remota. Habebat Portas quatuor; quæ totidem Mundi plagas spectabant, æquo fere omnes spatio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pene umbilico Vrbis visuntur; cælata gerentes Capita Bubula, altæ Pacis, ut nonnulli volunt, & quietæ Agriculturæ Symbola. Lapsu temporis bis prævalidis Muris superbisque Turribus est cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo merito Caput hodie censeatur Cataloniæ.

Barcino, *hodie* Barcelona *sita in agro Laletano, loco campestri* (Nonium *audis*) *multis hinc inde villis conspicua; muro cingitur ex laterculo coctili, quem turres opportunis locis dispositæ interstinguunt; fossam habet latam & profundam. Domus sunt ex vivo saxo constructæ, quas hortorum amœnitas egregie ornat. Plateas habet latas & apertas, quod in Hispania rarum, cloaca-*

Digitized by Google

rum beneficio mundas, Maritimonis imprimis floret & opificum industria vini, leguminum & hortensium fructuum ferax; frumenti olique indiga, sed defectum hunc vicinii abunde supplent. Inter geminos amnes sita est, qui sub incolarum pene oculis mari se infundunt. Ab Oriente Betullus Melæ, hodie Besons, *ab occidente Rubricatum. Non procul ab urbe mons se attollit præcipue altus, vulgo* Monyui, *inexhausta & perennis lapicidina, urbi incolis frequentissima est & opulentissima, nam in urbe optima vitra conflantur, pilei, cultellique conficiuntur. Hieronymus Paulus qui peculiarem commentarium de hac urbe scripsit; Ambitum illius circiter* XXV *stadiorum esse scribit Neapoli magnitudine æmulam, sed frequentia civium & advenarum inferiorem. vicinum mare hodie illi insistum.*

De Barcinonis Comitibus, eorumque origine consuliendi Rodericus Toletanus lib. VI de Rebus Hispaniæ cap. III, & L. Marineus Siculus lib. IX. Prope Barcinonem locus, qui dicitur *S. Locat*, ubi olim *Castrum*; ut vult Ambrosius Moralis, fuisse perhibetur *Octavianum*. Sequuntur hanc *Tarraco*; Ταῤῥακὼν Ptolemæo & Straboni: *Tarragona* hodie; *Colonia Tarraconensis* apud Tacitum lib. I Annal. Lego & in antiquo Lapide, COL. I. V. TARRAC. fortean, COLONIA IVLIA VICTRIX TARRACO. Opus existimatur Scipionum. Vibs olim tam celebris, ut potieri Hispaniæ parti nomen dederit. Maritimarum opulentissima Melæ lib. II. De ea sic Strabo lib. III: Πρώτη Ταῤῥακὼν πόλις, ἐλλιμενίζων μέν, ἐν κλίτει δὲ ἱδρυμένη, καὶ κατεσκευασμένη τοῖς ἄλλοις ἱκανῶς καὶ δὴ καὶ τὸν ἀνακτορικὸν τῆς Καρχηδόνος. Πρὸς γὰρ τοὺς τῶν ἡγεμόνων, ἐπιτηδείως εὐφυὴς ἔχει. καὶ ἔστιν ὥσπερ μητρόπολις ἡ τῆς ἐντὸς Ἴβηρος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπὶ τὰς πολλὰς. Sic Silius lib. III de bello Pœnico:

Dat Tarraco Pubem
Vitifera, & Latio tantum cessura Lyæo.

Multa hic Antiquitatum vestigia; innumeri quotidie reperiuntur Nummi in Agris & Vinetis; unde conjicere licet olim multo fuisse majorem. Tarracone Templum Augusto fuit conditum Principatu Tiberii, scribente Tacito lib. I Annal. Mansit illud ad ævum usque Hadriani, qui conlapsum restauravit. Spartianus in ejus vita. Laudat & Nummum æreum Augusti Imperatoris Abrahamus Ortelius: in cujus aversa parte Templum erat cum Inscriptione ÆTERNITATIS AVGVSTÆ, & litteris singularibus C. V. T. T. COLONIA, VICTRIX,

Digitized by Google

VICTRIX, TOGATA (vel TYRRHENICA) TARRACO. *Viqua, Vicque* vulgo, vel *Vich*; Αὐσα Ptolemæo, Authetanorum Vrbs. *Girona, Gerunda* Plinio & Antonino; Γερουδα Ptolemæo: *Gerundenſes* etiam Plinio noti. Sic Inſcriptio Tarraconenſis:

C. MARIO. C. FIL
PAL. VERO
GERVNDENS
OMNIBVS. HONORIB
IN RE. P. SVA. FVNCTO
FLAMINI. PROV. HISP
CITER. P. H. C.

Tortoſa, quæ Δέρτωσα Ptolemæo; *Dertoſa* Vetuſto Lapidi, qui ibi exſtat; *Derdoſa* Antonino, Δίρτοσα Straboni. *Dertoſini* (ſic enim legendum) Populi ſunt apud Plinium. *Dertoſa Ilercavonia* cognominatur à Populis, quorum hæc Vrbs erat Caput, in Nummo Tiberii Imperatoris: TI. CÆSAR DIVI AVG. F. AVGVSTVS; & in averſa parte infra navis carinam, DERT. ILERGAONIA. Situm ejus ita paucis notat Strabo lib. III.: ἐπ' αὐλῆ δὲ τῇ ὑποκειμένῃ τῇ Ἰλέρδᾳ Δέρτοσα κεῖται. *Lerida*, quæ Ptolemæo, Stephano & aliis Ἰλερδα, Ilergerum Vrbs. De ea Strabo: διέχει ἡ Ἰλέρδα τὸ μὲν Ἰβηρικὸν, ὡς ἐπὶ δύσιν ἴοντι πεδίῳ ἑκαλὸν ἐξηκοντῶ; παραλλήλῳ δὲ πρὸς νότον ποῤ υξ, πρὸς ἄρκτον δὲ ὁ ἵππιος περιβόητος τεσσαρακοντῶ. Situs ita delineatur ab Lucano lib. IV belli Pharſalici:

Colle tumet modico, hinc que excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu; placidis prælabitur undis
Heſperios inter Sicoris non ultimus amnes:
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernas paſſurus aquas:

& quæ alia ibi de devictis ad Ilerdam ab C. Cæſare Cn. Pompei Legatis, M. Petreio & L. Afranio: qua de re plene Cæſar lib. I Belli Civilis, qui etiam opidum in Monte poſitum notat, Pontis item faciens mentionem. Academiam habet celebrem & inſignis antiquitatis, quam Horatius putatur intellexiſſe lib. I, Epiſt. ult.

Aut fugies Vticam aut vinctus mitteris Ilerdam.

Hic Calixtus III P. M. publicè Iuriſprudentiam docuit teſte Platina. *Emporiæ* Silio lib. III, Ἐμπορίαι Polybio

Digitized by Google

lib. III, & Ptolemæo; Ἐμπόριον Stephano; *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. Emporienſes prius Inſulam oppoſitam habitaſſe, quæ παλαιόπολις, dicebatur, & Emporium ab Maſſilienſibus fuiſſe conditum auctor eſt Strabo. *Emporias Phocaicas* cognominat Silius libro, qui à me laudatus. *Blanda* Pomponio; Βλάνδα Ptolemæo; *blanes* vulgo, ut volunt Beuterus, Florianus & Navagierus *Maureſa*, quam Florianus, ut antea dixi, *Athanagiam* ab Livio vocari cenſet. *Roſa*, *Roſes* vulgo; *Rhoda* Livio; ῥόδη Stephano, ῥοδόπη Srraboni; ῥοδόπολις Ptolemæo, apud quem Caſaubonus ῥόδη πόλις legit, diviſim. *Colibra*, Λίβερις Ptolemæo; *Liberis* Livio & Plinio; Ἰλυβερίς Straboni; *Eliberri* Pomponio, Vicus magnæ quondam Vrbis & tenue magnarum opum, addenti, veſtigium; *Cliberræ* Tabulæ Peutingerianæ, in quis emendandum *Eliberri*, niſi quis velit hodiernam appellationem in Tabulis expreſſam, ut etiam Theodoſii principatu *Colibra* fuerit nominata. Alii tamen *Iliberim* non *Colibram*, ſed aliud opidum volunt; *Salſulas*, Poldus; *Eunam*, Petrus Olivarius; *Illam*, Mercator. Prope *Salſas* ſane ſub Pyrenæis montibus fuerunt, quarum meminerunt Pomponius Mela & Antonius. *Salſulæ* lacus prope Narbonem Galliæ. Is eſt, quem Strabo juxta Ruſcinonem locat paullum ſupra mare, Salinis nobilem & Κεφαῖς ὀρυκτῆς habentem, Mugiles foſſiles; cujus rei Ælianus ex Polybio facit mentionem. Fuit &, ubi nunc Catalonia, quondam *Iulia Libyca*, cujus rudera putantur eſſe haud procul Linca opido. Item apud Pyrenæos *Cimiana* Antonino, corrupte *Cemuama* Tabulæ Peutingerianæ; *Dectana*, Δεκιανα Ptolemæo, *Declana* eidem Tabulæ mendoſe, Hiſpaniæ ſub Catolonia adcenſeri *Terram Ruſcilionis* in Pyrenæis montibus, diſputat varie Io. Gerundenſis lib. I Paralipom. Hiſpaniæ: ſic dictam ab opido, quod Plinio *Ruſcino*, Straboni Ῥουσκινών; Ptolemæo Ῥουσινών; *Ruſcinus* Avieno. Vrbis veſtigia exſtant haud procul opido Perpigniano juxta Turrim, quæ nomen ejus retinet. Vocant enim *Turrim Roſcilionis*.

Concluditur hic Comitatus inter duo Pyrenei veluti brachia, quorum unum ad Salſas, alterum ad Iliberim tendit, hodie Colibre, *defuncto Gerardo Comite Ruſcinonenſi abſque hærede anno* M CLXVIII, *ad Alfonſum* IX *Arragoniæ Regem devolutus eſt. Sed Ioannes* II *Arag. Rex, ærarii inopia compulſus, Ludovico* XI *Gallor. Reg. trecentis aureorum millibus hunc Comitatum*

Digitized by Google

mitatum oppignoravit: quem Carolus VIII *anno* CIↃ CCCC XCIV; *Ferdinando Regi restituit non alia condicione* (*ut scribit* Boterus) *quam ne illi in Regno Neapolitano subjugando, impedimento esset. Sed* Mariana *lib.* XXVI, *hoc quoque fœderis tabulis perscriptum ait; ne Ferdinandus R. filias cuiquam principi jungeret, nisi ex Galliæ Regis voluntate.*

De *Iunquera*, quæ olim *Iuncaria*, dixi cap. III.

Catalaunia duo habet munimenta contra Franciam, Perpinianum & Salsis de quibus supra. Est & tertium ad oram maris, licet inutile (*inquit* Boterus) Peniscola *dictum, in scopulo pyramydali situm & pene undique mari cinctum, Benedicti* XIII, *latibulo nobile, cum Romana Ecclesia schismate laboraret sub Sigismundo Imperatore.*

Denique in Catalaunia, secundum Boterum, *sunt Ducatus unus; nimirum Cardonæ; tres Marchionatus, undecim Comitatus, multæ Baroniæ & Dominia cum mero & mixto imperio: longe autem populosior esset, nisi nimius amor libertatis, animos ipsis tolleret, quo fit ut agricolturam & pecuariam atque adeo mechanicas artes viles ducant, unde non frustra creditur, in hac provincia supra centum millia Gallorum aut Gallicæ originis habitare.*

Irruentibus sub Honorio & Theodosio in Hispanias barbaris, captaque & diruta a Vandalis ejus tractus insigniore urbe Tarracone; succrevit habitatoribus Barcino; paruit postea Goticæ genti & Alanis, ut reliqua Hispania. Goticam deinde gentem post ducentos annos in mores latinos pœne transformatam, sed diuturna pace præsegnem, plurimoque luxu & variis & flagitiosis etiam lubidinibus enervatam evertere Sarraceni & Maurorum permistum genus. Recepta deinde sub Carolo & Ludovico Augustis Barcino, a principibus gubernari cœpit, qui Comites appellati sunt; junctis denique Arragonensium & Catalaunorum imperiis, sub Innocentio II *conspicua cepit incrementa; captis præsertim Balearibus, pulsisque e præculto agro Valentiæ Afris; quo tempore mercaturæ pariter & militiæ dedita Barcino, brevique hostium spoliis & commerciorum lucris amplificata, inter primas Hispaniæ iterum & celebriores Europæ connumerari cœpit; continuata usque ad nostra tempora gloria.*

Iter (ut hoc Coronidis instar, tribus, quæ præcedunt, Capitibus adjiciam) quod *Vapineo* (opidum illud est Delphinatus in Galliis, quod hodie *Gap*) describit Antoninus, vel quicumque Itinerarii vulgati est auctor, ad *Legionem* VII *Geminam*, continet præcipua Cataloniæ, Aragoniæ,

Digitized by Google

goniæ, Navarræ, Castellæ Veteris & Legionis loca, ad initium usque Galleciæ. Non potui, quin illud Lectori proponerem; facta commissione non solum cum iis, quæ ad idem iter exstant in Tabula Peutingeriana (publici nuper juris facta, beneficio Magni Viri, Marci Velseri Patricii & VII-VIRI Augustani) verum etiam cum hodiernis Vrbium Opidorumque, quamtum in re tam ab ævo nostro remota fieri potest, nomenclaturis. Vnum prius, ut semel Numerorum ratio recte intelligatur, monendum duxi. In Antonini Itinerario Numerus alicui Vrbi vel opido subjectus, tantum notat spacium vel tot passuum esse millia inter Stationem cui subjicitur, & præcedentem. In Tabula Peutingeriana secus se res habet. Quum enim pleraque Itinera producantur (subinde satis imperite & confuse, Nominibusque & Numeris sæpe vitiosissimis) ab Occasu in Ortum; nonnulla etiam, si cum Antonino sit Comparatio instituenda, ab Ortu in Occasum: illud fere animadverti & didici; si ab Occasu in Ortum Itineris collectio sit facienda, Numerum loco subjectum indicare spacium inter eum, cui subjicitur & sequentem; ideoque in Auferendi casu pleraque esse expressa: sin ab Ortu in Occasum, Numerum inter duo Loca positum eorumdem edere intervallum. Iter, quod dixi, sic se habet:

ANTONINI ITINERARIVM.	TABVLA PEVTINGERI Itineraria.	HODIERNA NOMENCLATVRA.
Inde (*Vapincum* designatus Alpes Cottias) *ad Galeciam*, *ad Legionem* VII *Geminam* m. p. Ixccccixxv.	*Vapincum*, XVIII Numeri hujus Tabulæ præcedentes congruunt cum sequentibus Itinerarii Antonini: ut, dicis gratia subjectus hic *Vapinco*; idem designatur cum eo, qui apud Antoninum postscriptus *Alamonti*, & sic de aliis.	*Gap.* Delphinatus Opidum, Episcopali dignitate clarum.
Alamontem, m. p. XVII Alii Codices *Alpuentem* habent; alii *Alburnem*, quidam *Alaborem*.	*Alavante*, XVI Si hodie *Tallart*, certe Tabula propius abest: videtur abgenuina scriptura.	Nominis vestigia videntur esse in opido, quod ad Durantii ripam dexteram *Tallart* vulgo.
	Alavante, XVI Vitiosa repetitio.	

Digitized by Google

ANTON. ITIN.	TAB. PEVT.	HOD. NOM.
Regaſſonem, m.p. xvi Leg. *Segaſteronem*, vel *Secaſteronem*, ut & alibi Auctor nominat.	*Segaſterone*, xiv In Notitia Provinciarum *Segeſtaſteronenſium*.	*Ciſteron*. Epiſcopalis Civitas, quo loco *Brelha* & *Seſſa* Durancio commiſcentur in Provincia.
Alaunaium, m.p. xxiv	*Alaunio*. xvi	*Libellane* ad confluentem cum Durancio *Lacpanna* fluvium.
	Cavincis, Forte *Cavicica*. xii	*Gigeac*, niſi fallor.
Apta Iulii, m.p. xxviii	*Apta Iulia*, viii	*Apt*. Vrbs Epiſc. Provinciæ.
	Ad Tines, xii	*La coſte*. Finis hic hodie verſus Occidentem Provinciæ.
Cabellionem, m.p. xxii	*Cabillino*, xii	*Cavaillon* in Inſula Durancii fluvii.
Arelate, m.p. xxx	*Clano*, viii	*Arles* Archiepiſcopal. Civitas.
	Arelato, viii	*Arver*.
	Vacuna, xv	*Vacuer*.
Nemauſum, m.p. xix	*Nemauſo*, xv	*Nîſmes*.
Ambroſſena, m.p. xv	*Ambroſſina*, xx	*Sambres* haud procul *Agatha*.
Sextantionem, m.p. xv	*Sextantione*, Inemendate, xv	*Sacis*, aut alind prope Montem Peſſulanum.
Forum Domitii, m.p. xv	Foro Domitii, xviii	*Gigeac*, aut circiter.
Arulam ſive Ceſſeronem, m.p. xviii Ptol. Καισιρὼ : Plin. *Ceſſero*.	*Ceſſe Rone*, Repouendum unica voce, *Ceſſerone*, xii	*S. Hubert* ad *Farcma* fluvium vulgo *Sainct Tiberius*.
Beterras, m.p. xii Strabonì Βιλτέρα τὰ πρὸς : Ptolemæo, *Baſilica*.	*Beterrâ*, xxi	*Beſiers*, ad *Orbem* fluvium.
Narbonem, m.p. xvi	*Narbone*, vi	*Narbona* Archiep. urbs.
Siſtilas, m.p. xxx	*Reſcione*. Leg. *Ruſcino ne*, vii	*Salſes* ad Pyrenæos.
	Illiberre, xii	·.·.·.·.·.·.·.·.
Ad Stabulum, m.p. xlviii	*Ad Centenarium*, v	·.·.·.·.·.·.·.
Ad Pyrenæum, m.p. xvi	*In Summo Pyreneo*, iv *Deilon*.	·.·.·.·.·.·.·.·.
Iuncariam, p.m. xvi	*Iuncaria*, xv	*Iunquerre*.
Germaniam, m.p. xxvii	*Gemmâ*, xii	*Girunde*, urbs Epiſc. ad *Tarderam* fluvium, qui quondam *Sambroca*.

Deficit hic Tabula Peutingeriana.

ANTON. ITINER.	VVLG. NOMENC.
Barcinonem, m.p. lvi	*Barcelone*,
Stabulum Novum, m.p. l.·.·.i.	·.·. haud procul opid. quod vulgo *Garraf*.
Tarraconem, m.p. xxxv	*Tarragona*.

Digitized by Google

ANTON. ITINER.		VVLG. NOMENC.
Herdam,	m.p. lxii	*Lerida.*
Tolosam,	m.p. xxxii	*Monzon.*
Pertusam,	m.p. xviii	Nomen opidum retinere scribitur ad *Cinadris* fluvii ripas.
Oscam,	m.p. xix	*Huesca.*
Cæsaraugustam,	m.p. xlvi	*Caragoça.*
Cascantum,	m.p. l	*Cascante.*
Calagurrim,	m.p. xxix	*Calahorra.*
Variam,	m.p. xvi ii	Vicus hodie *Varea* juxta *Logronium.*
Tritium,	m.p. xviii	Vicus *Tritio* juxta *Hajuram* urbem.
Olbiam,	m.p. xviii	.....
Segesamunclum,	m.p. vii	*Segunza.*
Virovescam,	m.p. xi	*Birbiesca in Riogeæ regione.*
Segesamonem,	m.p. xlvii	.....
Lacobrigam,	m.p. xxx	.....
Camalam,	m.p. xxiiii	.....
Lanciam,	m.p. xxix	.....
Ad Legionem vii	*Geminam*, m.p. ix	*Leon.*

CAP. XVI.

Galecia.

GAleciæ (quæ & *Gallicia* vel *Gallæcia* scribitur, cuique nomen ab Antiquis populis *Callaicis*) ad Septemtrionem & Occidentem Oceanus est; ad Meridiem Portugallia, interfluente Durio; ad Ortum Asturia. Huic Regioni, quum sexta quondam fuerit Hispaniæ Provincia, ut supra dixi, majores olim, quam hodie, fuerunt fines. Adcensebatur illi versus Meridiem pars illa Portugalliæ, quæ inter Durium & Minium fluvios; consulendus Strabo lib. iii: versus ortum multo longius se extendebat ad Pyrenæos fere Montes; *Asturibus* & *Cantabris* Galeciæ connumeratis. Antonini Itinerarium *Legionem* vii (hodie *Leon*) in Galecia ponit. Scotus etiam, Notitiæ Provinciarum auctor, in eadem Provincia *Præfectum Legionis* vii *Geminæ* constituit. Quin & Paullus Orosius *Numantiam*, celebrem olim Pelendonum Regionis Vrbem, in capite Galeciæ sitam scribit. Rodericus denique Santius Parte i Historiæ Hispanicæ, cap. vi, Galeciæ tribuit *Biscaiam*, *Lepuscoam* vel *Guipuscoam*, & eas partes, quas hodie *Castellam Antiquam* vocamus: Galecia, quod ob montes nimis sit aspera, Aquisque careat, rarenter

Digitized by Google

Digitized by Google

rarenter habitatur. Equis adeo abundat, ut Vento concipi dicantur : qua de re antea dixi. Plinius hic locat Mineras Auri ditissimas. Niger scribit in Artabris Amnes Terram Auro, Argento, Stanno mistam ferre; Solumque Auri, Æris ac Plumbi uberrimum esse, adeo ut aureæ glebæ sæpe aratro exscindantur. Montes magnam Lignorum copiam Navibus ædificandis suppeditant. Piscibus Galecia supra modum abundat. Salmonibus præcipue, Congris, ejusque generis, quos vulgo *Pescadas* appellant; aliis item multis lautissimis, qui sale conditi varias in Hispaniæ partes distrahuntur. Novembri Decembrique mensibus infinita Piscium, quos vulgus *Bosugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter librarum : recentes in totam Castiliam venum exportantur : facit enim adstringens frigus, ut facile serventur: saporis sunt gratissimi; gratioris tamen qui in Oceano, quam qui in Mediterraneo mari capiuntur. Algor enim Oceani Pisces impinguat; ideoque quo propiores sunt Septemtrionibus, eo solent esse meliores. Potissima hujus Regni Incolarum pars in Montibus degit; in quibus Domicilia satis commoda passim visuntur exstructa.

Floruerunt hic olim Triginta, ut Strabo refert, Populi, quorum præcipui nominantur *Callæci* multis & *Gallæci*; Καλλαϊκοὶ Ptolemæo & Straboni; *Gallegii* Eutropio. Καλλαικία hic ponit Strabo lib. III; *Gallæciam* Iustinus lib. XLIII. *Calaicum Oceanum* facit hinc Martialis. De *Callaicorum* origine & nomine (quidam enim ab *Gulatis* Græciæ populis; nonnulli ab *Galathe* Herculis filio dirivant) videat Lector, si otium, Io. Gerundensem Episcopum Paralipomen. Hispaniæ lib. II, Rodericum Toletanum lib. X de Rebus Hispaniæ cap. IV, & alios. De *Callaicis*, inter alia, sic scribit Strabo lib. III : Καλλαϊκοὶ δ' ὑγιαταὶ τῆς ὀρεινῆς ἐπέχουσιν πολλὴν, διὸ καὶ δυσμαχώτατοι ὄντες, τῷ τε καῦσαι πολλαμήχανα τὰς Αυσιτανὰς αὐλοὶ παρέχειν τὴν ἐπωνυμίαν. Verum illud. Cognomen enim *Callaici* habuit D. Iunius Brutus COS. anno ab V.C. IↃ CXVII, Callaicorum & Lusitanorum ad Oceanum usque Domitor : quo tempore, quum Exercitus Fluvium mali ominis Oblivionem, de quo alibi, transire nollet, ereptum Signifero signum ipse transportavit, militesque, ut sequerentur; animoso stratagemate incitavit. Legendus Livius lib. LV, & sequenti. Ab hoc Bruto Templum Romæ in IX. Vrbis Regione, *Bruti Callaici*; cujus

Digitized by Google

cujus meminerunt Victor & Plinius lib. nat. hist. xxxvi, cap. v, qui notat in eo fuisse Colossum Martis & statuam Veneris Gnidiæ nudæ *Callaicos* nihil de Diis sensisse, sunt qui scribunt apud Strabonem. De iisdem & Silius lib. III:

Fibrarum & Pennæ, Divinarumque sagacem
Flammarum, nosti dives Gallecia pubem:
Barbara nunc patriis ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas gaudentem plaudere Cetras:
Hæc requies, ludusque viris, ea sacra voluptas:
Cetera fœmineus peragit labor: addere sulco
Semina, & impresso Tellurem vertere aratro;
Segne Viris, quidquid duro sine Marte gerendum est,
Callaici conjux obit irrequieta Mariti.

Amphilochi, quos Galleciæ portionem facit Iustinus lib. XLIII. *Cilini* vel *Celeni*, ut in aliis Exemplaribus scribuntur; Plinio; Κιλανοὶ Ptolemæo. *Celtici* Pomponio Melæ, circa Celticum Promontorium; Κελτικοὶ Ptolemæo; Κελτοὶ Straboni: eorum alteros *Nerias*, alteros *Præsamarcos* cognominat Plinius; vocibus Germanicis, quarum illa Inferiores Celticos notat, hæc admarinos & Oceano adcolas: habitarunt enim olim longe lateque loca illa Germani. *Tamarici* ad *Tamarum* fluvium, qui Τάμαρος Ptolemæo; hodieque *Tamar*. *Capori* Plinio; Καπόροι Ptolemæo. *Arotrebæ* Plinio; Ἀροτρῆβαι & Ἀροτρίβαι Straboni ad Artabrum Promontorium. *Lucentes* Plinio, Καλλαϊκοὶ Λουκέντιοι Ptolemæo; ab his hodieque *Lugo* ad Minium amnem. *Zeelæ* Plinio, qui & *Zeelici Lmi* facit mentionem. Alios aliis indagandos, fuisque & certis locis sistendos relinquo.

Metropolis Galeciæ *Compostella*: ubi Corpus D Iacobi religiose dicitur, à quo ipsa Vrbs, nonnullam etiam ab Academia sua celebritatem habens; hodie *Santiago*: *Brigantium* olim, uti censent Franciscus Tarapha, Ambrosius Moralis & Villanovanus. *Brigantium* autem dicitur Antonino; Dioni Βριγάντιον; *Brigantia* Orosio, qui ibi Pharum altissimam exstare addit: Ptolemæus cognomen addit, Φλαούιον Βριγάντιον. *Flavium* tamen *Brigantium* Beutero, Coquo & Io. Mariane *Betanços* est; Floriano & Gomecio *Coruna*. *Compostellam* autem Io. Gerundensis Hisp. lib. I, dictam scribit, tamquam *Compotem Stellam*: sic enim appellatum fuisse Hesperum, Regionibus illis salubrem.

Ego

Digitized by Google

Ego hoc in medio relinquo. Exstat Salmanticæ in Bibliotheca Collegii S. Salvatoris Historia Compostellana, in duos libros digesta jussu Didaci primi Archiepiscopi Compostellani: in quibus Primordia, Successus, Incrementa Ecclesiæ Compostellanæ late describuntur. Consulendus & L. Marinens Siculus de Rebus Hispaniæ lib. v, cap. de Sacris Ædibus & Locis in Hispania religiosis, miraculisque celebratis. Minorum gentium sunt *Orensium* ad Minium fluvium urbs; Ὑδατα Θέρμα Ptolemæo, ut putat Gomecius in vita Francisci Ximenii; addens eam ab Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram sibi subjugarunt, proprio idiomate *Warense* appellatam. Ortelius scribendum monet *Warmsee*, quod nihil aliud, quam *Calidus Lacus*; *Aquæ Calidæ* dicuntur Antonino, ab *Calidus* populis, credo.

Orensis *urbs* (*inquit* Nonius) *sita ad amnis Miny ripas, agro non amœno solum sed & feluci, fœcundissimis undique fructibus egregie ornatur, præter generosi & nobilissimi vini copiam; cathedrale habet templum. Sed præcipue urbem nobilitant, non uno loco erumpentes calidi & salubres fontes, quorum nonnulli ita moderati sunt caloris, ut corpus innoxie illum queat perferre: alii vero tam intense fervent, ut tactus calorem aspernetur, & ova in illis facile coqui possint.*

Lucus Latinis id in Galecia opidum, quod *Lugo* hodie dicitur; Λύκος Λυγδουνος Ptolemæo; *Turris Augusti* Pomponio; *Aræ Sextianæ* Plinio; Σηστις etiam βωμοὶ, *Aræ Sestii*, Promontorium Ptolemæo ad Oceanum Cantabricum in Artabris. *Pons Vetus*, *Ponte Vedra*; Παλαιρα Straboni, ut putat Io. Mariana. *Ribadeum*, vulgo *Ribadeo*; Δακλόνιον Cilinorum gentis Ptolemæo, ut vult Coquus. *Arcua*, *Araduca* Ptolemæo, judice Moletio; Florianus tamen opinatur esse *Araducam* opidum illud, quod hodie *Gummarez*. Fuit ibidem & Ιερὰ φλαυία Ptolemæo; quæ *Padron* (*Patronium* Peregrinantibus notissimum) Clusio videtur & Morali (cui & alibi *Fuente encalada*) quibusdam, inter quos L. Marineus libro III *Sancta Maria in finibus Terræ*. Commemorat reliqua Opida idem L. Marineus Siculus initio libri tertii.

Cætera municipia aut ad oram maris sita sunt; ut Bajona, Vigo, Pontevedra bis mille quingentos focos numerans, Padro, Noja, Muros, Cea, Finisterræ, Mongia, Corunna, Pontedeaume hortus Galiciæ, Ferrol, S. Maria, Bivero, Ribadeo: aut ad ripas fluminum

Digitized by Google

ut Sarria, Betancos Rivadavia, Monterei, Viana.

Coronæ (*inquit* Thuanus) *duplex oppidum eſt, alterum ſuperius in declivi montis poſitum, arce & mœnibus firmatum, cui inferius* (Peſcariam vulgo vocant) *ab ima parte mœnibus conjungitur, à cæteris partibus mari peninſulæ ſpecie alluitur. Portum habet magnæ cujuſvis claſſis capacem. Non procul ab hoc oppido præſtantiſſimi jaſpidis ſunt fodinæ.*

Marineus *ad Durii ripam commemorat Tauram civitatem in alto loco planoque ſitam; & rubeo vino, frugibus & arborum fructibus abundantem.*

Oppida Galæciæ maritima hoc ordine jacent: Avila à quo oppidulo ad Luarcam ſex numerantur milliaria; à Luarca ad Ribadeo decem: à Ribadeo ad Vivero; à Vivero ad oppidum S. Marci unum; ab oppido S. Marci ad promontorium Ortegal ſex, pone quod caſtellum viſitur: ab hoc promontorio ad Sedeiram quatuor; à Sedeira ad Ferrol ſex: à Ferrol ad Coronnam tria: à Coronna ad Inſulam Cyſargam ſex: à Cyſarga ad Queres duo: à Cyſarga itidem ad promontorium Bellem novem aut decem; à promontorio Bellem ad promontorium Corianæ itidem duo; inter utrumque autem promontorium ſinus eſt ad cujus dextrum latus oppidum Mongia *ſitum eſt. Deinque à promontorio Corian. ad promontorium Finis terræ duo ſunt milliaria: à promontorio hoc ad Sechen ſive Corconiam unum: ab eodem ad Pontevedra ſeptem, oppidum hoc longius abeſt à mari in interiori ſinu cujus ori inſula objacet, a qua ad Bajonam quatuor ſunt milliar. intermedio autem ſpatio jacent Cannas & Vigo. a Bayona ad Caminam ſunt tria; a Camina denique ad Vianam quinque, ubi ora Galæciæ terminatur.*

Galecia Regni titulum adepta eſt circa annum ab Chriſto nato CIↃ LX. Eo enim *Ferdinandus Sancii* Majoris Regis Navarræ F. Rex Caſtellæ, quum Vxorem duxiſſet *Sanctiam* Alphonſi V F. Veremundi III Legionis Regis Sororem & heredem; ſicque Regna duo Caſtellanum & Legionenſe uniiſſet, tres habens filios, *Sanctium* quidem Teſtamento Caſtellæ Regem; *Alphonſum* Legionis & Aſturum; *Garciam* denique Galeciæ (quæ ab Conjugis Majoribus adquiſita Comitatus ad illud uſque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. *Sanctius*, Diviſionis paternæ impatiens, Fratres, *Alphonſum* quidem Regno deturbavit, *Garciam* autem occidit. Quum jam *Sanctius* circiter ſex annos regnaſſet, & ab Vellido per fraudem eſſet obtruncatus, *Alphonſus*, qui

Toleti

Digitized by Google

Toleti apud Maurorum regem exsul vixerat, non solum Legionis, quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit; sed & Castellæ, Galeciæ, Portugalliæque regna est consequutus. Alphonso tres liberi fuerunt legitimi ex totidem Conjugibus: ex Isabella quidem Franciæ Regina, *Sanctia*, nupta Roderico Comiti, qui novas Colonias duxit in Civitatem, quæ vulgo *Ciudad Rodrigo*: ex Zaida Maura, Sibiliæ Regis filia, *Sanctius*, qui acie adversus Saracenos cecidit; ex Constantia denique *Vraca*, quæ Sancio Sanctiæque inprolibus superstes, post Raimundum Berengarium Tolosæ Comitem, nupsit Alfonso Aragoniæ Regi; heredemque ex se reliquit *Alphonsum* VII, Regem omnium, qui ante ipsum fuerant, potentissimum, Hispaniæque Imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Galecia unum semper habuit cum Castella Legioneque Regem & Principem.

CAP. XVII.

Asturia.

ASturia ad Septemtrionem habet Oceanum; ad Ortum, Biscaiam; ad meridiem, Castellam Veterem; ad Occasum, Galeciam. Auri, variorumque Colorum est ferax; alioquin parum culta maleque habitata; locis, quæ ad mare, exceptis.

Veterum hic sedes *Asturum*: qui sic dicti, ut scribit Isidorus lib. IX Etymolog. cap. II, ab *Astura* (sic enim emendandum) Fluvio; cujus mentio etiam apud Florum lib. IV Hist. Romanæ, & alios. Ab his ipsa Regio Asturia, Ptolemæo; Latinis *Asturia*, ut & antiquis Marmoribus: in quibus etiam *Astyriam* lego nominatam. Romæ in pavimento Sacelli, quod est ad templum S. Gregorii in Cœlio monte, Tabula confracta:

ACONTII
L. RANIO. OPTATO. V. C. COS
CVRATORI. REIP. MEDIOLANENSIVM
CVRAT. REIP. NOLANORVM. PROCOS. PROVINCIÆ
NARBONENSIVM. LEGATO. AVG. ET. IVRIDICO
ASTVRIÆ. ET. GALÆCIÆ. CVRATORI. VIÆ
SALARIÆ. &c.

Digitized by Google

Quin & *Asturicam* video nuncupatam in Tabula Marmorea, quæ trans Tiberim Romæ legitur in domo Privata Civis Romani. Verba ponam ad Italiæ Delineationem, ubi de Alpibus Maritimis. *Asturias* hodieque. *Astures* Plinius lib. III, cap. III, dividit in *Augustanos* & *Transmontanos*. Illi cis montes versus Meridiem; hi ultra montes versus Septemtrionem ad Oceanum. De Asturibus Silius Italicus lib. I:

——— *Astur avarus*
Visceribus laceræ Telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso conco'or Auro.

Asturum Equorum antea memini. Ipsorum Equitum, Romanis militantium, mentio in Monumento quod visitur ad primum ab Æmilia lapidem:

SEXTO. CLASENO. SEX. F. SEX.
NEP. SEX. PRON. CLV. ALLIANO
PONTIFICI. FLAMINI. VIC
TORIÆ. ET. FELIC. CÆSAR.
PERPETVO. PRÆF. COH
III. ASTVR. EQ. C. R. TRIB. LEG
II. ITALIC. &c.

Asturum Populos XII fuisse, memoriæ prodit Plin. III, cap III. In iis, ut idem notat, erant *Giguri*, vitiose fortean, quum Ptolemæo sint Γηγκῆται: *Pesici*; qui Ptolemæo Πεσικοὶ & alii. *Narbases* item, ut eos appellat Isidorus, hic habitarunt; qui Νάρβασοι Ptolemæo, ubi hodie inter Legionem & Ovetum, *Arvas*, *Forum Narbasorum* antiquis Scriptoribus; apud quos & Montes *Arvases*. Alios prætereo.

Provinciæ Metropolis est *Ovetum*; quod, ut censet Moletius & Coquus, Λεγεὼν Ἀρουῶν Ptolemæo. Tarapha Βαργάκιον Ptolemæi olim dictum putat; quod tamen potius *Brivicsca* nunc esse monet Moletius, unde & *Brigæcini* Populi apud Ptolemæum. De *Oveto* multa Rodericus Toletanus lib. IV de Rebus Hispaniæ cap. XVIII. ubi etiam exponitur, quam ob causam *Civitas Episcoporum* fuerit nominata. Est & ibidem *Asturga*; quæ *Asturica* Plinio & Antonino; quorum ille *Urbem Magnificam* vocat; hic quatuor inde Itinera Consularia describit; priora quidem *Cæsaraugustam*, cum per *Betuniam*, tum per *Brigecum*; Tertium *Tarraconem*; quartum *Burdigalam* in Gallias.

Asturica

Digitized by Google

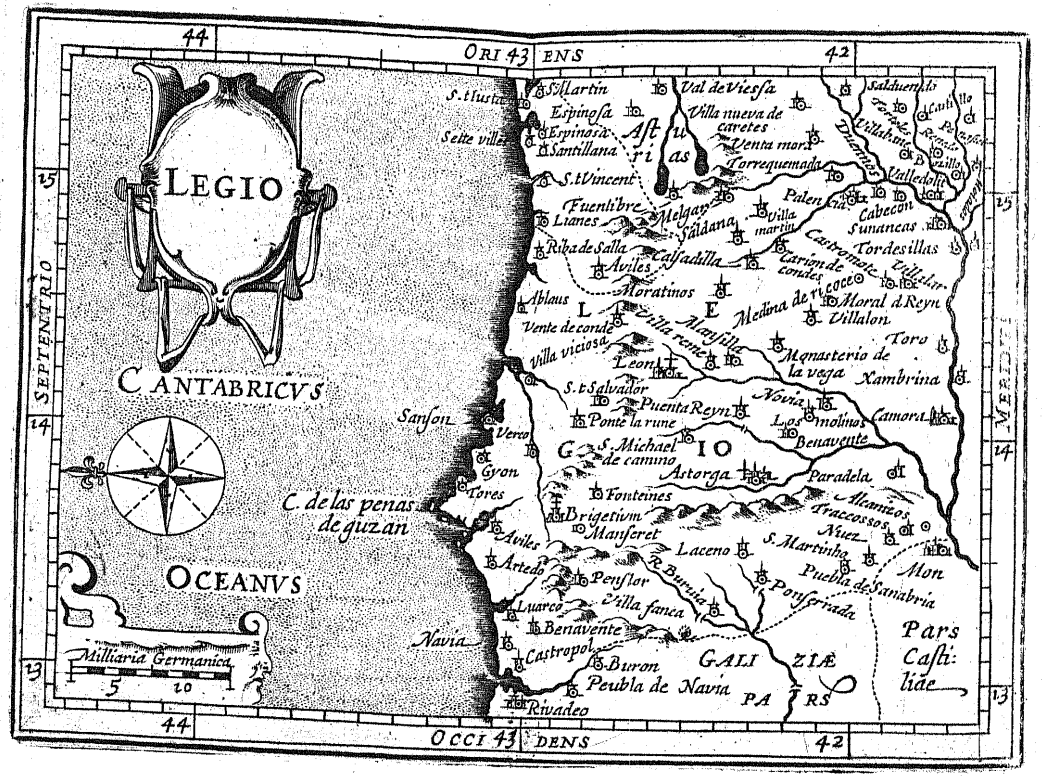

Digitized by Google

Λεγεῶνα Λαγγίαν Ptolemæo dicitur : *Colonam* appellant Augusti Nummi.

CAP. XVIII.

Legio.

LEgioni conregionales ad Boream, Asturia ; ad Occidentem, Gallecia ; ad Meridiem & Ortum fere, Castella Vetus. Nomen illi ab *Legione* VII *Germanica*, quæ hic olim (Nervæ Imperatoris principatu, ut quidam autumant stativa habuit. Ioannes Gerundensis Paralipom. Hispaniæ lib. III, initio *Eleonam* dictam scribit ab *Eleona* Provincia Libyæ, propinqua Syriæ & Æthiopiæ, in qua, ne scilicet appellationis causſam ignoremus, maxima Leonum copia invenitur.

Hanc Hispaniæ partem qui hodie habitant, eos plerique fuisse volunt, qui *Vettones* Plinio; Ptolemæo, Straboni, Appiano Βέττωνες ; *Vergones* male in Latinis Exemplaribus. *Vettonia* etiam mentio apud Prudentium. Hi populi, quo tempore primum in Romanorum venerant potestatem, quum quosdam Centuriones viderent deambulandi causſa hac illac se flectere, opinati eos (magnum hoc simplicitatis indicium) insanire, Duces se, ut refert Ælianus lib. II. Variarum cap. v, ad Tabernacula eis præbuere : putabant enim aut in Tabernaculo quiete sedendum, aut pugnandum esse.

Metropolis, Vrbs illa clarissima Regioni cognominis, quæ Λεγίων ζ Ταραμικὴ Ptolemæo; *Legio Gemina*, Antonino ; *Leon* hodie vulgo; quod nomen, quur ab Leonogildo Gothorum Rege malit, quam ab Legione ipsa Franciscus Tarapha dirivare, mihi nondum liquet. Moralis tradit etiam *Sublantram* olim dictam, adscribens ejus nominis vestigia etiamnum exstare in loco, qui sesquimiliari distans Legione, dicitur *Sollanco*. Consulendum moneo hac de re Thesaurum peritissimi rerum Geographicarum Abrahami Ortelii. Illud præterea minime omittendum suggerit Hieronymus Surita Cæsaraugustanus Commentario Antonini Augusti Itinerarium, exstare Auctores, qui ante CCCC annos id prodiderint, huic Vrbi quondam *Floris* nomen fuisse inditum. Præfectum Legionis VII Geminæ *Legione* constituit Scotus, Auctor Notitiæ Provinciarum.

Digitized by Google

vinciarum. De Templo Legionensi sic scribit L. Marineus Siculus lib. III de Rebus Hispaniæ: *Etsi Templum, quod ætate nostra Civitas Hispalensis ædificat, alia omnia magnitudine præstat: etsi Toletanum cunctis aliis divitiis, ornamentis & specularibus fenestris & illustrius; etsi denique Compostellanum fortioribus ædificiis & S. Iacobi miraculo, & rebus aliis memorabilius est: Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem judicio, omnibus est anteponendum: in cujus Claustro Sacellum est, in quo jacent Reges septem & triginta, & unus Hispaniæ Imperator.*

Illud autem memoria dignissimum est, quod ab hac Vrbe cœperit circa annum IↃ CCXVI Recuperatio Hispaniæ, quam totam fere Maurorum & Saracenorum gens occuparat. Pelagius enim, ut cum aliis referunt Rodericus Toletanus lib. de Rebus Hispaniæ VI per multa capita, & Rodericus Sanctius part. I Hist. Hisp. cap. XI, ex regio Gothorum sanguine, Fafilæ Cantabriæ Ducis filius, ab Christianorum, qui in Montes Asturiæ confugerant, reliquiis Rex consalutatus, magna strage Maurorum edita, vix Regnum orsus, hosti Legionem eripuit; ibique sedem sui principatus figens, novum Castellum, quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim & incursiones, exstruxit; unde *Comites* deinceps *Castellæ* dicti, de quibus postea: rejectis autem Gothorum Regum Insignibus Leonem sumsit Rubrum in albo Campo ferocientem; quo hodieque Reges Legionenses utuntur. Pelagium in Regno sequutus est Fafila filius: hunc autem Improlem Alphonsus Catholicus, Petri Cantabriæ Ducis filius, ex genere Ricaredi Catholici Gothorum Regis oriundus: qui uxorem duxerat Ormisendam Fafilæ Sororem unicam & hæredem. In Alphonsi familia posterisque Legionis principatus manst usque ad Veremundum, Regem Legionis XXIV: quo, anno CIↃXX sine successore defuncto, Sanctia Soror, Ferdinando Navarreo, de quo dixi cap. XVI, Castellæ Regi nupta Legionense Regnum ad Castellanum transtulit.

Astorga *parvum oppidum sed munitissimum natura; agrum illius perlabitur flu. Torto optimas trutas nutriens. Astorgæ vicinus est Sanabriæ lacus, unam leuc. longus, vix dimidiam latus, permeat fl. Ter, undas volvit instar exigui maris, piscosus admodum. Comes Beneventanus in medio lacus magnificas ædes habet super rupem conditas.*

Zamora

Digitized by Google

Digitized by Google

Zamora *urbs ad ripam flum. Durii, pontem habet magnificum & agrum supra modum fertilem. urbs egregie munita est,* (*inquit* Nonius) *totusque tractus Zamorensis scatet divite vena lapidis Cyanei, vulgo* Turquesa. *In ditione illius est Segiago multis exiguis pagis habitata à gente rustica, & invenusta tam in sermone, quam in corporis cultu atque vestitu.*

Salamantica *Academia toto orbe illustris* (*inquit* Nonius) *Castellæ veteri nunc accensetur, fluvio Tormis apposita, qui se in Durium amnem exonerat, non solum lato agrorum proventu felix, sed & Episcopali dignitate & Equitum frequentia conspicua.* Marinæus *hic suo tempore septem millia fuisse recensita scribit eorum qui literis dabant operam.*

Cuidad Rodrigo *a Ferrando Rege Legionis condita, eo loco ubi quondam fuit Mirobriga, ut munimentum esset adversus Portugallos.*

Sunt præterea hic multa municipia, inter quæ maximi momenti, Villa Franca, Cacabelos, Ponferrada, Vierzi agri copiosissimi caput, Ponte della Reigna, Orzanaga, Ledesma *a naturâ admodum munita, & annonæ copia dives, habet sub se trecentos octuaginta vicos, qui circiter sedecim millia focorum continent; Betanzos, Mansilla, Villalpando, Beneventum, Saldagna, Medina de Rio sicco, Tordesillas, Toro vino & fructibus abundans.*

Methymna (*inquit* Marinæus) *cognomento Campus, etsi sæpius incendium passa, soli tamen ubertate, nundinis & mercatorum commerciis ditissima: honorificis privilegiis a tributis & vectigalibus immunis. in qua neque Rex habet officium, nec pontifex sacerdotium; quæ res potius mali quam boni causa est, propterea quod in sacerdotiis conferendis & magistratibus incola plerumque crudelissime digladiantur.*

CAP. XIX.

Castella Vetus.

CAstellam (cui nomen ab Castello, quod Pelagius Rex, Legione ab Mauris recuperata, ut Propugnaculum, contra hostes exstruxerat) duplicem faciunt Hispaniarum Delineatores, *Veterem & Novam. Veterem* circumdant ad Boream Asturia & Biscaia; ad Occasum Portugallia; ad Meridiem Castella Nova, Montibus qui fere per Longitudinem Hispaniæ incedunt, intercurrentibus; ad Ortum Aragonia & Navarra.

Fuerunt

Digitized by Google

Fuerunt hic olim cum aliis Populi *Carietes*, ut eos vocat Plinius in Conventu Clunienſi : de quibus & Vetus Brixiæ Inſcriptio ; Veſtigia exſtant in *Ciria* opido, ut Pineto videtur : μαρδύηνοι, quos nominat Ptolemæus : *Pelendones* Plinio, πελένδονες Ptolemæo ; ubi hodie *Medina Cœli, Reuilla del Campo, S. Pedro d'Arlança, Salas*, iiſque viciniora opida, ſcribentibus Pineto & Floriano : *Vaccæi* Plinio, βάκκαῖοι Ptolemæo, Βακκαῖοι Stephano : *Arevaci* Plinio, Ἀρεβάκοι Straboni, Ἀρεουάκοι Ptolemæo; Ἀρεβάκοι Appiano Alexandrino; *Arbuchi* corrupte Auctori de VV. Illuſtr. cap. LXI : Memoria *Arevacorum* ſervari videtur in Pago *Aravacca*, qui tribus paſſuum millibus diſtat Madrito Septemtrionem verſus : Navagierus putat Vrbem *Arevalo* nomen antiquum *Arevacorum* retinere : eorum Vrbem hoc tempore *Marqueſiam* dici colligit ex antiquis ruinis Carolus Cluſius : *Arevacis*, inquit Plinius lib. III *nomen dedit Fluvius Areva* (hodie *Ereſma* nominatur Navagiero in Itinerario, quod Italica lingua conſcripſit.) *Horum ſex Populi, Segontia & Uxama : quæ nomina crebro aliis in locis uſurpantur : præterea Segovia & Nova Auguſta, Termes ipſaque Clunia.* Eædem Vrbes in *Arevacis* recenſentur à Ptolemæo : cui, ut & Appiano τέρμιστον, quod Plinio *Termes*, à quo *Termeſtini* apud Salluſtium ; *Hi Saltibus* inquit *occupatis Termeſtinorum agros invaſere* : ſic emendat V. CL. Iuſtus Lipſius, commentario ad lib. IV Annalium Taciti, quum antea corrupte legeretur, *tum externorum agros. Termeſtinorum* etiam & *Termeſtinæ nationis* mentionem facit Tacitus libro, quem indicavi.

Metropolis Veteris Caſtellæ *Civitas Burgenſis*, vulgo *Burgos* : Βοργῶν putatur Ptolemæo. Vrbs antiquiſſima, multiſque rebus inſignis, & inter primarias Hiſpaniæ merito referenda ; CL. ſub ſe habens minorum gentium oppida ; magnis, pulchris, commodiſque ædificiis paſſim adornata ; Foris venalibus, Plateis, Vicis, Pontibus, Templis, Cœnobiis, Amnibus exculta; ob incredibilem Incolarum cujuſcumque ætatis, ſexus, conditionis, induſtriam & diligentiam memoranda. Laudat eam lib. III de reb. Hiſp. L. Marineus Siculus ; qui & ibi multa de Monaſterio Monialium, quod *Huelgas* vulgo, eſuſque divitiis & ampla Iuriſdictione. Scribunt nonnulli hanc Vrbem olim nomen etiam habuiſſe *Maſburgi* ; quorum auctoritate freti, neſcio : niſi fortean ex lecto

parum

Digitized by Google

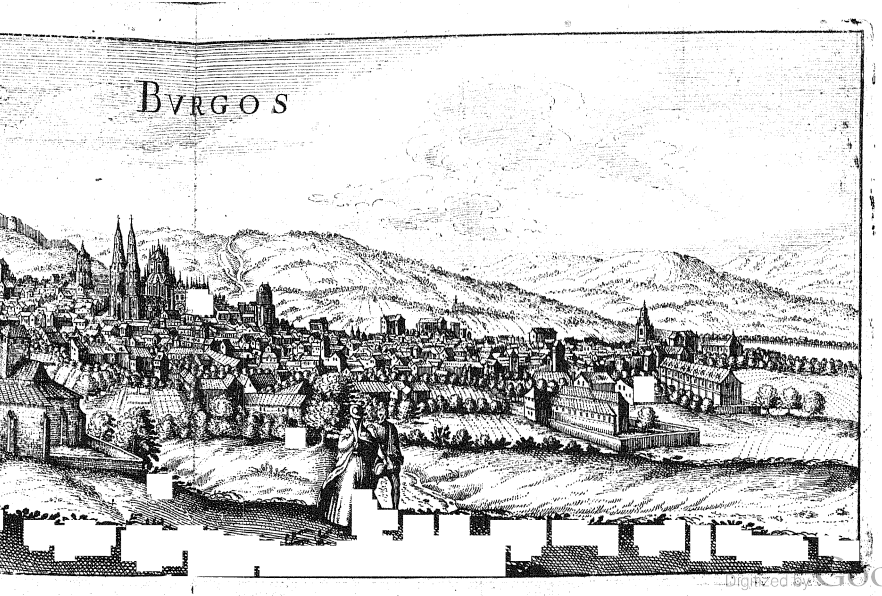

Digitized by Google

parum caute Ptolemæo, qui *Brævum Mourbogis* adcenſet: ex *Mourbogis* enim *Maſburgum* arbitror exſtructum ab iis, qui parum Græce noverant.

Burgos, *magnis concinniſque ædibus ornata* (*inquit* Nonius) *incolæ mercaturæ ſtudent templa & cœnobia habet frequentia, Epiſcopalis ſedes eſt ab ann.* CIↃ XCVII. *Caſtellum habet* (*inquit* Boterus) *magis à natura quam ab arte munitum. aër hic frigidior & humidus. Multa habet ædificia ſplendida, inter quæ excellit amplitudine & ſplendore, Palatium Com. ſtabuli.*

Circumdant ſuam Metropolin jucundiſſimo commodiſſimoque ſitu: *Palancia* ad Carrionis marginem ſita: *Palantia* Plinio & Pomponio Melæ: Παλαντία Ptolemæo & Appiano; Παλλαντία Straboni; *Peralancia* corrupte apud Antoninum. Hanc alii Vaccæorum, alii Arevacorum opidum faciunt. Strabo: τῶν δ' Ἀρεβακῶν ἐστι καὶ Σέγοβρα καὶ Παλλαντία; nam ſtatim ab eodem auctore Vaccæorum fit mentio. A Palantia *Palantini* apud Frontinum de Limitibus Agrorum; male in Vulgatis Codicibus *Palatini*: ab eadem *Palantini Campi* Oroſio, qui item *Gothici* nuncupati, quæ nunc *Regio Gothorum* dicta. *Palantiam* ab Rege Hiſpaniæ Palatuo conditam quidam fabulantur. Hic olim Academiam fuiſſe volunt, quæ nunc Salamanticæ. In Palantina Diœceſi Sacerdotia Gentilitia, quæ *Iuris-Patronatus* vocant, quadringenta eſſe memoriæ prodit Marineus Siculus lib. III de Reb. Hiſpaniæ. *Valdoledum*, Sedes olim Regia; locus in amœniſſima Piſuergæ ripa, non Hiſpaniæ ſolum, ſed Europæ totius pulcherrimus; cui quæ Vrbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili Frugum, Animalium, Vini, omniſque generis fructuum: Forum ibi pulcherrimum ampliſſimumque; cujus ambitus IↃ CC paſſuum: quumque multis aliis de cauſſis hoc opidum valde ſit nobilitatum, multo tamen magnificentius illud reddidit inluſtriſſimus Philippi Regis Hiſpaniarum ortus. Vulgo *Valladolid*; quod *Vallem Oleti* ſunt qui interpretantur. Ὠλήτια Ptolemæo, *Pintia* Antonino, ut cenſet Carolus Cluſius. Videndus tamen Hieronymus Surita ad Antonini Itinerarium, qui notat multo plura milliaria *Valle Oleti Raudam* (ea autem *Aranda* ad Durii ripas eſt) intereſſe, quam iſthoc itinere proponuntur ab Antonino *Pintia Raudam*: *Vallem* enim *Oleti* dextrorſus per aliquot milliaria derelinqui. *Simanca*, Antonino *Septimanca*. *Camora*, Ptolemæo Σαμαρίς, ut Cluſio videtur:

Digitized by Google

detur : quæ vitiose *Subaria* apud Antoninum : *Sarabrim* tamen esse putant Florianus del Campo & Gomerius opidum illud, quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium. Non autem postremi hic visitur loci *Salmantica* Antonino; Σελμάντικα Ptolemæo, Σελμάντις Polyæno lib. VII de Annibale : *Salamanca* vulgo. Hinc *Salmaticensis* apud Iulium Frontinum de Limitibus Agrorum ; & in vetusto lapide, qui in templo ibi S. Pelagii :

D. M. S
L. IVLIO. CAPITONI
SALMANTIC
ANN. LXX
IVLIA. RVSTICILLA
SOROR
PIENTISSIMA
F. C
H. S. E. S. T. T. L

Salmaticenses proprie *Vicanos* dici scribit Aggenus Vrbicus. *Salmanticam* à Salaminis & Atticis, Græciæ Populis, conditam norant Ioannes Germudensis Paralip. Hispan. lib. II, ubi de Adventu Teucri & aliorum Græcorum in Hispaniam, deque Vrbibus ab iis conditis, & Ioannes Vasæus Hispaniæ Chronico ad annum post Diluvium CIↃ CXXXIX. Claritimam habet hæc Vrbs Academiam, variis Pontificum Regumque Privilegiis ornatam, Disciplinarum omnium genitricem : à qua omnes fere Hispaniæ Vrbes & Populi, tanquam à Domina, Leges petunt & Iura. Hinc Consiliarii, Theologi, Iurisconsulti, Medici, reliquarumque Scientiarum Magistri in varias Hispaniarum Provincias & Regna peti proficiscique consueverunt. Iura ibi sunt professi Didacus & Antonius Covarruviæ ; uti ipse Didacus in Variis Resolutionibus testatur, non uno loco. Dominicus à Soto lib. I de justitia & jure suam vocat Academiam. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgo *Gada*, *Civitas Roderici* Comitis, de quo dixi cap. XVI, *Ciudad Rodrigo* ; quæ, ut putant Vasæus & Clusius, Μουρόβιγα Ptolemæo, Celticorum opidum in Lusitania ; à quo *Mirobrigenses Celtici* apud Plinium, quos Civitatis ejusdem Incolas interpretatur Iacobus Delgadus, quasi *Rodrigo* corruptum esset nomen ex *Mirobriga*. Tendentibus hinc versus Meridiem occurrit

Digitized by Google

currit *Coria*, *Caurita* quondam, ut ſcribit, nullo nominato auctore, Cluſius : *Cauriam* ab Latinis Iunioribus appellari tradit Andr. Schottus. Cauriæ verſus Ortum ad nonam circiter Leucam eſt *Placentia*, urbs pulcherrima; cujus Citria, ceterique Arborum fructus, nec non Panis candidiſſimus maxime ſolent commendari & expeti : *Plazençia* vulgo. *Ambrocium Pagum* ibi quondam fuiſſe ſcribit Ioannes Mariana de Rebus geſtis Hiſpaniæ. Habet Placentia ſub ſua ditione Opida amœniſſima, in quis eſt *Xavahicium* Nemoribus ſuperbiens, & *Piſaro* in Convalle jacens, velut altare, ut Marineus notat in Teſtudine rempli. Montes Placentiæ adjacentes ab ipſa Vrbe *Vera de Plazençia* cognominantur. Quæ *Avila* hodie, Ptolemæo Αβιλα nuncupatur, ut vult Cluſius. Haud procul fontibus *Arevæ*, cujus antea memini, *Segobia* jacet, quæ Plinio & Antonino *Segovia*, ut hodieque, Ptolemæo Σεγουβία. Sunt vetuſtiſſimi Nummi ærei, qui ex una parte Caput decora facie juvenis præferunt, cum litteris ad ſiniſtram C, dextram autem I; ex altera vero Viri effigiem cum haſta, celeri impetu velociter equo currentis, ſubſcripta pedibus SEGOVIA. Vrbs eſt lanificio & Aquæductu viſendo Romani operis nobilis: in qua, ut Vaſæus ſcribit, illud memorabile, quod illic nemo conſpiciatur ocioſus, nemo mendicus, niſi qui per ætatem aut morbum opus facere non poſſit : quum nulli deſit, unde victum quærat, aut in quo ſe exerceat.

Atrium hic eſt viſendum, in quo omnium pene Hiſpaniæ Regum effigies conſpiciuntur : præcipuum vero urbis ornamentum aquæductus mirandi operis. Hic noſtra memoria Germanorum ope & aquarum, inventa ratio cudendæ monetæ, non malleis colliſo, ſed fuſo ac liquato, demumque impreſſo, ductili ære, auro, argentoque. Solum fœcundum. Epiſcopatus ſplendidus & opimus. Septem millia caſarum numerat (*inquit* Boterus) *Palatiumque habet regale, ſitu & fabricæ magnificentia nulli ſecundum.*

Quæ nunc *Aranda* ad Durium flumen, Παδα. Vaccæorum urbs eſt Ptolemæo in Hiſpania Tarraconenſi; *Rauda* Antonino ex emendatione Hieronymi Suritæ; nam antea *Raudaclunia* cum altera manſione miſta legebatur. *Raudam* etiam Regum Legionenſium tempore vocatam fuiſſe conſtat ex Vetuſto Exemplari, in quo deſcriptæ leguntur ab neſcio quo Auctore Res ab Legionenſibus geſtæ. In eo ubi de Ranimiro Legionenſi Rege, qui Cæſar-

Digitized by Google

Cæsaraugustam Saracenis vi eripuit, hæc inter alia commemorantur : *Tunc temporis populavit Roderi.us Comes Amajam. Didacus etiam Comes populavit Burgis per jussionem Regis. Populavit etiam Munio Muniæ Raudam, & Gondisalvus tollit Exomam, & Gondisalvus Ferdinandi Axiam, Dunam* (emendandum *Cluniam*, de qua paullo post) *& S. Stephanum.* Quæ incerto scriptori *Exoma, Vxama* Plinio est, qui addit nomen hoc crebro aliis in locis usurpari : cognomen adscribit Ptolemæus; cui οὔξαμα ἀρχαία vocatur, Arevacorum urbs : *Vxsama* per S in antiquo marmore legitur : *Osma* hodie dicitur. Reliquas nominatis à me adponendas Curiosioribus relinquo.

Fuerunt olim hic etiam aliæ Vrbes nobilissimæ ; sed quæ vel dirutæ, vel tantam passæ calamitatem, ut de loco certo parum constet. Inter eas principem facile locum tuebatur *Numantia*, totius quondam Hispaniæ robur, fortiumque Militum genitrix ; *quantum*, inquit Florus lib. II histor. Rom. cap. XVIII, *Karthagini, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita Virtutis nomine & honore par omnibus, summumque, si vivos æstimes, Hispaniæ decus : quippe quæ sine Muro, sine Turribus, modice edito in tumulo apud flumen Durium situata, quatuor millibus Celtiberorum* XL *millium exercitum per annos* XIV *sola sustinuit : nec sustinuit modo, sed sæpius aliquanto percussit, pudendisque fœderibus adfecit. Novissime quum invictam esse constaret, opus quoque ei fuit, qui Karthaginem everterat.* Bellum Numantinum, Reique ab Numantinis contra Romanos variosque eorum Duces, præcipue vero P. Cornelium Scipionem Africanum, per annos XIV, vel ut Strabo XX, gestas describunt L. Iulius Florus loco, quem dixi, & Epitomis librorum Livii I. V. quatuorque sequentium, Appianus de bello Hispan. Eutropius lib. IV, Paterc. lib. II, Strabo lib. III, Valerius Max. lib. VII, cap. VI, Auctor de VV. Inlustr. cap. LVIII, Veget. lib. III, cap. X. Orosius lib. V, cap. VI, Augustinus lib. III de Civit. Dei, cap. XXI, & alii. Deleta est anno ab V. C. IↃ CXXI, P. Mucio Scævola & L. Calpurnio Pisone COSS. De Interitu ejus fama duplex. Alii Cives ipsos ad incredibilem famem, humanarumque Carnium Dapes & ipsissimam Desperationem adactos Se, Patriamque ferro, veneno, subjectoque undiq; igne peremisse produnt ; ne quid præter nudum nomen Victoribus esset, quo triumpharent : Alii à Scipione deletam narrant,

Digitized by Google

narrant, etiam sine Senatus auctoritate; vel quod Victor id è republica esse censeret, vel quod natura crudelis in eos esset, quos vi caperet; vel certe quod maximis urbium eversionibus clarius se nomen suum esse redditurum putaret: sane ab Vrbe debellata *Numantini* cognomen sibi sumsit, testibus Auctore de VV. Inlustr. & Plinio lib. XXXIII natur. hist. cap. XI, ubi & de Scipionis Triumpho. Tanti erat Numantia victa momenti, ut mox Scipio reliquam Regionem in fidem acceperit; ceteraque, quæ defecerant, Civitates Hispaniæ, partim vi, partim deditione in potestatem suam redegerit. Agri Numantinorum, post eam Victoriam, Vrbibus vicinis sunt distributi. Νομαντία Ptolemæo & Græcis, Νομαντία Stephano inter Arevacos & Durium flumen: *Garrai* hodie, ut vult Ambrosius Moralis; *Soria*, ut Tarapha & Antonius Nebrissensis lib. v, Dec. I, cap. IV; Haud procul *Soria* fuisse, censet Clusius; quatuor millibus supra *Soriam* ad Garai pontem non longe ab ortu Durii fluminis rudera Numantiæ monstrari notat Ioannes Mariana lib. III, cap. I. Plinius lib. III nat. hist. cap. III *Numantinos* Pelendonibus, Celtiberorum populis, attribuit; Ptolemæus Arevacis. Strabo *Numantiam* ab Cæsaraugusta abesse perhibet stadiis octingentis: quorum rationem cum numeris Mansionum, quæ apud Antoninum sunt in Itinerario, conferre non oportet; quod apud hunc viæ per Diverticula quædam Mansionum sæpe ducantur. *Numantiam* quasi coronabant præsignes aliæ Vrbes. *Gracurris* Antonino, Γράκκουρις Ptolemæo, *Gracuris* etiam nonnullis. *Graccurrim* scribi debere complures ærei nummi testantur; ex quibus unum profert Surita cum hac Inscriptione TI. CÆSAR DIVI AVG. F. AVGVSTVS; in aversa autem facie cum Tauri effigie mitrati, infra cujus pedes GRACCVRRIS. *Agridam* hodie appellari opinantur Clusius & Moralis: subdubitat Antonius Augustinus an sit *Grail*. *Gracchurim* Iberæ Regionis Vrbem antea *Illurcim* denominatam tradit Festus lib. VII de verbor. significe. Plinius *Cascantenses*, *Ergavicenses* & *Graccuritanos* Cæsaraugustanum conventum adire memorat. *Graccurrim* à Ti. Graccho conditam dictamque ex Epitoma Liviana lib. XLI paret: *Ti. Sempronius Gracchus*, inquit, *Proconsule Celtiberos victos in deditionem accepit: monimentumque operum suorum Graccurrim opidum in Hispania constituit.*

Digitized by Google

constituit. Strabo perhibet Polybium prodere trecentas Celtiberorum Vrbes à Ti. Graccho esse subversas, quod ritu Comico in Ti. Gracchi gratiam dictum intelligi vult ab Auctore, qui Turres *Vrbes* appellavit, ut in Triumphalibus Pompis fieri solitum. *Turiaso* Antonino, Τυριασσὼ Ptolemæo; urbs olim celebris, quam *Taraconam* hodie dici volunt Clusius, Florianus & Varrerius; alii aliam censent. Surita duos profert Nummos: in quorum uno Capitis Feminæ visitur effigies, cum hac Inscriptione SILBIS, quod Numinis alicujus videtur esse nomen in aversa facie Viri equitantis imago, protenta dextera habitu Pacificatoris; & infra equi pedes TVRIASO in altero Augusti facies cum Inscriptione IMP. AVGVSTVS P. P. & in aversa parte, in media Corona Civicæ area MVN. litteræ, quæ Municipium fuisse docent: sub corona denique TVRIASO: à qua *Turiasonenses* apud Plinium. *Augustobriga* Antonino, Αὐγουστόβριγα Ptolemæo Pelendonum urbs: opidulum esse, quod hodie *Aldea el muro* vocant, tradit Ambrosius Moralis: ruinas ejus in opido *Muro* VIII M. P. supra Vrbem Agredam conspici notat Hieronymus Surita: qui & lapides *Augustobrigæ* mentionem facientes producit, anno CIↃ IↃ XLVII Via Consulari inter eamdem urbem & Numantiam erutos: quorum

I in Ecclesia Vici, quem *Pozo* vocant, ante fores:

.·.·.·. CÆSAR
CLV .·.·.·.
PONTIFE .·.·.·.
P. XXX .·.·.·.·.·.
·.·. AVGVSTOBRIGA
M. VIIII

II supra Vicum *Pozo* Numantiam versus, in media via:

IMP. CÆSAR NER
VA. TRAIANVS
AVG. GER. PONT. MAX.
TRIB. POT. PP. COS. III
FECIT. AB. AVGVSTOB
M. P. X

Clunia, cujus meminerunt Plinius lib. III, cap. III, & Sueto-

Digitized by Google

Suetonius in Galba cap. IX : Plutarcho in Galba ; Dioni. lib. XXXIX, & Ptolemæo Κλουνία vocatur, Arevacorum opidum : hodie, ut volunt Antonius Nebriſſenſis, Cluſius & Florianus, *Coruna* ; ut alii, *Cruna*. *Coruna* hæc cognominatur *del Conde* ad differentiam ejus, quæ eſt in Galecia. *Cluniam* corruptam eſſe ex *Colonia* veriſimile eſt. Nam *Colonia Sulpicia* dicitur in Nummo Galbæ. Nebriſſenſis Comitem illius opidi *Cluniacenſem* appellat. Vaſæus *Corunnam* non vere *Cluniam* eſſe, ſed quæ olim *Clunia*, fuiſſe ab *Corunna* quarta Leucæ parte docet ; ibique eſſe antiquæ Vrbis veſtigia, & Sacellum D. Virgini ſacrum, appellarique *Caſtro*. Exſtant ibi Amphitheatri aliæque Antiquitatum reliquiæ : quin & Sigillum *Conventus Clunienſis* (tam enim celebris fuit olim *Clunia*, ut multarum Civitatum Conventus illi fuerit adtributus, de quo dixi cap. IX) ante aliquot annos repertum, penes Comitem Clunienſem hodie adſervatur. *Segiſamunculum* Antonino ; Σεγισαμόνκλον Ptolemæo ; Σεγισάμα Vaccæorum urbs Straboni ; *Segiſamonenſes* Plinio : hodie, ut videtur Pineto, *Segura* ; ut Garybaio, *Veiſama*. Alia item Σεγίσαμα Ιουλία Ptolemæo eſt ; unde *Segiſamejulienſes* apud Plinium ; ea *Segeſamo* ſimpliciter nominatur Antonino. Haud procul Palantia ſtetit floruitque *Intercatia*, nota cum Geographis Straboni & Antonino ; tum aliis ſcriptoribus, ut Polybio, Appiano, Auctori de VV. Inluſtribus, & aliis. Ptolemæus duas habet *Intercatias*, unam in Orniacis, alteram in Vaccæis. Hinc *Intercatienſes* apud Plinium lib. XVIII. Ex horum numero fuit, quem ſingulari certamine Provocatorem ſuperavit P. Cornelius Scipio Æmilianus. Epitoma Liviana lib. LVIII : *Vaccæos Cantabros & alias adhuc incognitas nationes in Hiſpania ſubegit. Ibi P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus L. Paulli F. Africani N. ſed adoptivus, Provocatorem Barbarum Trib. militum occidit : & in expugnatione Intercatiæ Vrbis majus etiam periculum adiit.* Ita in MS legitur. Librariorum imperitia *Intercatia* vocem *Intercapræ* ſubſtituerat. Sic Plinius libro XXXVI, cap. I : *Eſt apud auctores & Intercatienſem illum, cujus patrem Scipio Æmilianus ex Provocatione interfecerat, pugna ejus effigie ſignaſſe, vulgato ſtilo, plerumque Incommodum valere aliquid : non enim hoc fuiſſe acturum eum, ſi Scipio à Patre ejus interemtus eſſet.* Adeundus & Auctor de VV. Inluſtr. cap. LVIII. Marmor Intercatienſi poſitum in radice turris

Digitized by Google

ecclesiæ D.Mariæ, cognomine *de Rebilla*, extra Cruniam, egitur apud Hieronymum Suritam doctissimis in Antonini Itinerarium Emendationibus. Pluribus commemorandis, ne molestus sim Lectori, supersedebo.

Castellæ porro Regno tale legitur fuisse initium. Pelagius, ut capite XVIII ex probatissimis Veterum scriptorum monimentis narravi, erepta rursum Mauris Legione, Castellum quasi Propugnaculum adversus Barbarorum vim exstruxerat: cui qui Præfecti, *Comites Castellæ* nuncupati, Regem Legionensem, ut Principem, diu agnoverunt usque ad Ordonium II, decimumquartum Asturum Legionisque Regem: qui quum Comites Proceresque Castellæ per speciem Colloquii ad se evocatos obtruncasset, Castellani pessimo scelere indignati, projecto Regum Legionis jugo, ex suo corpore duos, ut Rodericus Sanctius scribit Parte I Histor. Hispaniæ cap. XI, & part. III multis capitibus, elegerunt Iudices Nunium Rasuram & Lainum Calvum; unum, qui Iuricundo, alterum qui rebus Bellicis præesset: quorum Liberi horumque Posteri (indicati ab Alphonso Karthaginensi in Regum Hispan. Anacephal. cap. LXX.) *Comites Castellæ* sunt appellati usque ad Sanctium Majorem Navarræ Regem, qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset. Mauros omnes Navarra, Aragonia, Castella, Legione, Portugallia, aliisque Hispaniæ locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano Nomini restituisset, ducta Elvira Sancii Castellæ Comitis filia, Garsiæque postremi Comitis Sorore & ex Asse herede, Se dotis nomine non Comitem, sed Regem Castellæ scripsit, Regnumque ad Ferdinandum Filium, Legionis etiam Regno per Conjugem Sanctiam, ut capite XVI dixi, locupletatum, transmisit. Ferdinando successit Filius Sanctius; huic Frater Alphonsus; cujus Filia Vraca (nam Stirps mascula obierat) quum, post Raimundum Berengarium Tolosæ Comitem, Alphonso Regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ & Legionis Regna fuerunt unita. Videndi & Rodericus Toletanus de Rebus Hispaniæ lib. VI, cum aliis, tum præcipue cap. IX, & Ioannes Vasæus Hispaniæ Chronico ad annos IↃ CCC XCVI, IↃ CCCXVIII, CIↃ XI, & alios.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XX.

Castella Nova.

CAstella Nova, ad Septemtrionem adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia. Abundat Tritico aliisque Segetibus, ad utramque Tagi ripam sita.

Nobilitarunt quondam hanc Hispaniæ partem *Carpitani*, Καρπτανοὶ Ptolemæo; Καρπησσιοὶ Straboni: quos etiam Villanovanus & Moralis *Regnum Toletanum* interpretantur: Καρτησσὸς vocat passim Polybius; ut & Livius: apud quem etiam, ut item apud Plinium, *Carpetania* legitur *Regio*. Horum pars videntur fuisse *Caracitani*, vel, ut Plutarch. nominat Χαρακιτανοὶ; quum eorum Vrbs Κάρακκα ponatur à Ptolemæo in Carpitanis. *Consaburenses* Plinio, ubi hodie, scribente Morali, *Consuegra*, florentis quondam Vrbis servans etiamnum ruinas; vel, uti placet Pineto, *Contabra*. Non abludit etiam nomen opidi *Cosarubios*: *Consubrum* Antonino scribitur inter Laminium & Toletum. *Laminitani* Plinio: quos Pinetus *Alambra* vertit: Horum Ager, *Liminitanus*, ubi Anas oritur; P. Methymnæo & Clusio, *Campo de Montiel*; *Mancha d'Aragon*, Varrerio; *Manchaçiega*, Coquo: *Laminium* in Carpitanis nobile quondam opidum à Ptolemæo locatur: ejus mentio est & apud Antoninum: *Cotes Laminitanæ* ex Hispania Citeriore invenio apud Plinium nat. historiæ lib. xxxvi, ubi male *Flaminitanæ*: *Laminiobrensem* Episcopum cum aliis Hispaniarum Præsulibus subscripsisse Conciliis quibusdam lego. *Oretani* Ὠρητανοὶ Ptolemæo & Straboni; *Germani* Plinio: unde Vrbs eorum Ptolemæo Ὠρητὸν Γερμανῶν; Stephano simpliciter Ὠρητία, Straboni forte an inemendatius Ὠρία: hodie *Oreto*, ut scribit Moralis: Clusio tamen *Oretum* est *Calatrava*. Quum vero magno veteris Lusitaniæ portio versus Ortum hodie Castellæ cum Veteri, tum Novæ adcreverit: putantur & nonnulli ejus Populi habuisse loca illa, quæ in Occidentalioribus sunt Castellis, ubi Portugalliæ adhærent: præcipue vero quos Vetus loquitur Inscriptio stipem contulisse Ponti, qui Norbæ Cæsariæ (hodie *Alcantara*) perficiendo; in cujus arcu Tabulæ quatuor marmoreæ quondam fuerunt;

Digitized by Google

quarum una hæc ſupereſt, verba, quæ ſequuntur, præferens:

MVNICIPIA
PROVINCIAE
LVSITANIÆ. STIPE
CONLATA. QVÆ. OPVS
PONTIS. PERFECERVNT
ICAEDITANI
LANCIENSES OPIDANI
TALORI
INTERANNIENSES
LANCIENSES. TRASCVDANE
ARAVI
MEIDVBRIGENSES
ARABRIGENSES
BANIENSES
PAESVRES

Icæditanorum, quos habet Marmor, memoriam ſervari notat Ioannes Vaſæus in obſcuro Vico *Edania*: Varrerius ſcribit vulgo *Idanhas* dici, & nova voce Latina *Odoniam*: Morali eſt hodie *Idania la veja*. Quod ad *Lancienſes Opidanos*, Λαγκία Ὀππιδάνα eſt apud Ptolemæum in Luſitania: *Lancia* item apud Dionem libro LIII, & Oroſium lib. VI, cap. XXI: *Lancienſes* etiam *Occilenſes* appellatos ſcribit Plinius; Ptolemæo tamen *Lancia* & *Ocellum* diverſa ſunt opida Vettonum: cognominantur & *Traſcudani* in Lapide. *Meidubrigenſes*, apud Plinium V, cap. XXII ſunt *Medubricenſes Plumbarii* cognominati (ad quorum differentiam, ignoro) ab *Medobriga*, quæ Luſitaniæ urbs A. Hirtio; *Armena* hodie Vaſæo. *Arabrigenſes* ab *Arabriga*, Ptolemæo Luſitaniæ urbe; *Rabida*, Ariæ Montano, vel, ut legit Varrerius, *Arrabida*. De *Taloris*, *Interamnienſibus*, *Aravis*, *Banienſibus* & *Paſſuribus* præterea nihil reperio. *Interamnum* quidem & *Lancia* ſunt in Aſturia: quorum illud *Ponferrada* Coquo eſt, Morali *Fuente Encelada*; hæc autem maxima Aſturiæ Vrbs Floro lib. IV: ſed remotiora hæc oppida, quam ut ad Occidentialiores Caſtellas pertinere poſſint. Alii proculdubio tam in Veteri, quam Nova Caſtella fuerunt olim populi, ſed quorum memoria periit.

Metropolis Caſtellæ Novæ *Toletum*, ut Latini vocant;

Digitized by Google

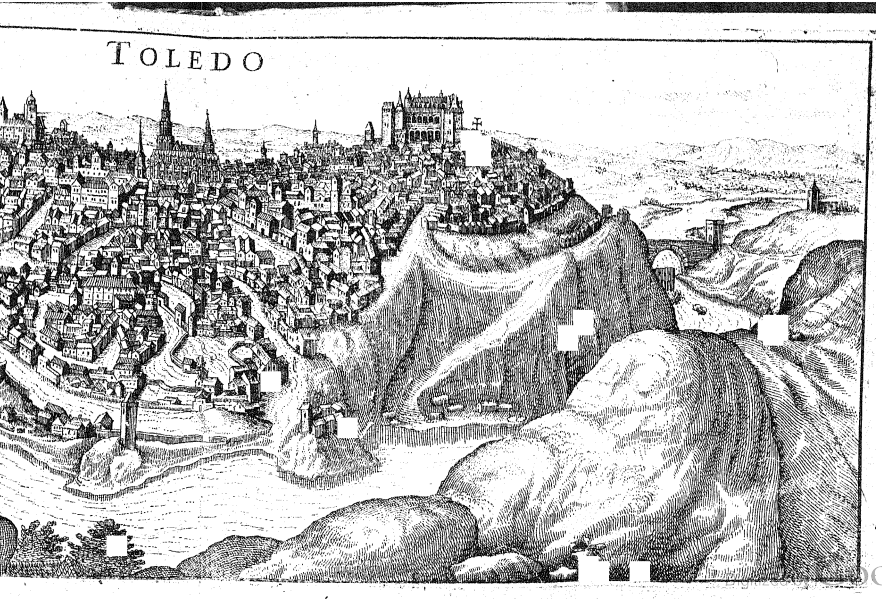

Digitized by Google

Τόλεδον Ptolemæo : hodie *Toledo*. *Toletanos* nominat Plinius : *Colonia Toletana* est in Nummis Augusti apud Hubertum Goltzium : Serezolam etiam scribit appellatam fuisse Villanovanus ad Ptolemæum. De Conditoribus, nunc Hercule, nunc aliis, quæ adferuntur, fabulosa magis sunt, quam vera. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ : Situs clivosi, inæqualis, & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem adluit & contra hostes tuetur Tagus : qua Arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis Turribusque CL; quarum auctorē memorant circa annū IↃ CCLXXIII Bambam Regem, quem etiam hos Versus in Turri quadam, nitido lucidoque marmore, insculpendos curasse, scribunt Rodericus Toletanus Archiepiscopus lib. III de reb. Hispanię cap. XI, & in Chronico Ioannes Vasæus:

EREXIT, FAVTORE DEO REX INCLYTVS VRBEM
BAMBA, SVÆ CELEBREM PROTENDENS GENTIS HONOREM.

Visuntur hodie extra Muros Septemtrionem versus Theatri magni, sed diruti, complanatique rudera. Nobilium ingens in hac Vrbe numerus : Cives admodum sunt industrii : Disciplinis omnibus (Academiam enim habet florentem) Artibusque Mechanicis magnus ibi honos : Lanificio Sericoque vitam quærunt hominum millia fere decem. *Vrbis Regiæ* cognomen adeptum est Toletum post adventum Gothorum, qui sedem Regni illuc transtulerunt, quum antea, ut Rodericus Toletanus tradit, ab Vandalis, aliisque Germaniæ populis, qui una in Hispaniam commigrarant, Hispalis Vrbs Regia & vocata fuerit & habita. Cum aliis ampliſſimis ædificiis, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo : cujus Archiepiscopum Vrbanus II Pont. Max. Hispaniæ totius instituit Primatem. Est idem secundus ab Rege, maximusque Regni Cancellarius : quo inconsulto, nihil fieri solitum, nihil decerni. Sententiam statim dicit post Regem : tantæque est non solum dignitatis & auctoritatis, verum etiam potentiæ, ut sub se præter pagos infinitos opida celebria habeat septemdecim, exque iis aliisque Vectigalibus Reditum annuum ducentorum millium Ducatorum : quæ quum Regibus parum grata,

Digitized by Google

Viri plerumque, ut Rerum Hiſpanicarum Scriptores produnt, mediocris quidem fortunæ paucorumque Clientum, ſed qui Virtutis Probitatiſque ſpectatæ, ad hanc dignitatem ex inſtituto Ferdinandi & Iſabellæ Regum evehuntur. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata: certe ultra XVII numerantur, quot alibi nuſquã. Eſt ibi celeberrimum Palatium ab Carolo V reſtauratum, noviſque ſtructuris regio adparatu exornatum: in quo, præter alia multa ſingularia, Machina viſitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine, opera magnæ verſatilis & excavatæ rotæ, Aquas in Fiſtulas & Tubos per Canales in ſummitatem Arcis & Montis artificioſo impetu cogit & impellit; ubi unum in locum & amplum receptaculum collectæ in varios Arcis Vrbiſque totius uſus dilapſæ diſtribuuntur; quæ rivulos deinde & fontes Hortis, Magnatum ædibus, Balneis, Fullonibus, Civiumque neceſſitatibus abunde ſuppeditant. Pons ad Vrbem eſt ſuper Tagum, quem unus Arcus opere mirando ſuſtinet. Deſcribunt *Toletum* Gomecius lib. VI de rebus Iacobi Aragoniæ Regis, Navagierus in Itinerario, Petrus Medinenſis, L. Marineus Siculus lib. II de Rebus Hiſpaniæ, ubi de Luſitania. Toletum, ut Matrem Reginamque ſuam, venerantur *Madritum*, vulgo *Madrid*: aëris ſituſque ſaluberrimi; ubi Carolus V Imperator dies paucos commoratus, Morbo Quartanæ, quo diu laboraverat, eſt liberatus: Rebus omnibus abundans gratum nunc eſt Hiſpaniæ Regibus Domicilium; Incolis hinc plenum, multiſque primæ nobilitatis & equeſtris dignitatis viris, illuſtribuſque familiis nobilitatum. Silicum illi ſunt in Circuitu Lapidicinæ: unde *Cinctum Igne* cecinit Hiſpanus Poeta Ioannes Mena. Terminos habet latiſſimos, Campoſque fertiliſſimos, quos *Matricios Lumbos* appellant. Non procul hinc *Villamanta* eſt; quæ, ut volunt Montanus, Tarapha, & Villanovanus, μάνθα eſt Ptolemæo, Carpetanorum in Tarraconenſi Hiſpania opidum. Quinta Madrito leuca verſus Occidentem conſpicitur magnificum illud & ſumtuoſum Monaſterium S. Laurentii *in Eſcuriali* vulgo, Ordinis D. Hieronymi; Philippi II Hiſpaniarum Regis opus; quod merito certare poteſt cum Ægyptiorum Pyramidibus, cum Veterum Græcorum Romanorumque Templis, Theatris, Amphitheatris, Ludis, Circis; Thermis

Digitized by Google

mis item, Balneis, Sepulchris; cum aliis denique variorum Regum & Principum Monimentis. Operi tanto vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium ejus, Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ media primariaque in Templum augustissimum, Cœnobium, Collegiumque ducit; quæ ad dextram, in Officinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in Domos Scholæ destinatas. Quatuor Angulos totidem exornant mirabiles arte sua Turres; quas etiam duæ superant, ad ipsius Templi pedem hinc inde fastu quodam consurgentes. Supra Ostium Templi magnificæ Stylobatæ Statuas sustinent ex Marmore Tophoque sex Iizraehhelis Regum, pedes altas XVIII. Ad Septemtrionem Palatium Templo adsitum visitur, Regi Regioque Comitatui commodissime excipiendo paratum. Ad Meridiem variæ sunt Porticus; Hortus omnis generis instructus Herbis Floribusque, & plurimis ornamentis; Pomarium gratissimis consitum fructibus: item Nosocomium, Pharmacopolium, & alia. Videre ibi est inter alia depictum artificiose Constictum inter Ioannem II Legionis Regem & Mauros Granatenses; extractum ex Linteo CXXX pedum, quod totam Historiam continens repertum fertur Segoviæ in pervetusta Turre. Quid superest? quicquid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de iis, quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quam jejune pauca in medium proferre. Ad reliquas Vrbes opidaque pergo. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares*, tam certo creditur Κῶμη λεῖον Ptolemæi, ut Latine etiam non aliter in publicis Actis & Monimentis audiat. Situm est in loco plano, ad Fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium, quibus humanus usus indiget, copia, suisque proventibus adeo ubundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. Ecclesia ibi, cujus omnes Canonici sunt Theologi. Facit hoc omnium Disciplinarum Academia; qua nobilitatum est Complutum ab Francisco Ximenio Cardinali, Archiepiscopo Toletano; cujus & auspiciis sumtibusque (qui superasse dicuntur LX millia Ducatorum) Biblia ibi edita, anno CIↃ IↃ XV, quæ ab loco *Complutensia*. Erasmus Epistola ad Franciscum Vergaram Græcarum litterarum ibi Professorem, *Gratulor*, inquit *Complute, quod duorum Principum Francisci & Alphonsi*

Digitized by Google

felicibus auſpiciis ſic efflorescit omni genere Studiorum, ut jure optimo παλάτιολον *appelletur.* D. Iſidorus *Complutum* dicit eſſe ſexageſimo milliario à Toleto. *Segoncia* Antonino inter Complutum & Cæſaraugustam medio fere itinere; *Siguença* nunc appellatur Varrerio & Morali judicibus, *Alcantaram* in ripa Tagi ſcribunt Varrerius, Tarapha & Cluſius eſſe, quæ Νάρδα Κωστέρσα Ptolemæo; *Norbenſis Colonia* Plinio. Opidum eſt inſigni conſpicuum Ponte, venerandæ & antiquitatis & majeſtatis, in cujus ingreſſo exſtat Sacellum, hodie *D. Iuliani* appellatum, habens limen ſuperius ſic inſcriptum:

IMP. NERVÆ. TRAIANO. CÆSARI. AVGVSTO
GERMANICO. DACICO. SACRVM
TEMPLVM. IN. RVPE. TAGI. SVPERIS. ET. CÆSARE. PLENVM
ARS. VBI. MATERIA. VINCITVR. IPSA. SVA.
QVIS. QVALI. DEDERIT. VOTO. FORTASSE. REQVIRET
CVRA. VIATORVM. QVOS. NOVA. FAMA. IVVAT.
INGENTEM. VASTA. PONTEM. QVOD. MOLE. PEREGIT
SACRA. LITATVRO. FECIT. HONORE. LACER
QVI. PONTEM. FECIT. LACER. ET. NOVA. TEMPLA
DICAVIT. ILLIC. SE. SOLV . . . . . VOTA. LITANT
PONTEM. PERPETVI. MANSVRVM. IN. SECVLA. MVNDI
FECIT. DIVINA. NOBILIS. ARTE. LACER
IDEM. ROMVLEIS. TEMPLVM. CVM. CÆS. DIVIS
CONSTITVIT. FELIX. VTRAQVE. CAVSA. SACRI
C. IVLIVS. LACER. H. S. F. ET. DEDICAVIT
AMICO. CVRIO. LACONE. ICÆDITANO

Quæ

Digitized by Google

Quæ *Talavera* nunc, Livio lib. XL. *Æburam* nominari opinantur Beuterus & Moralis. *Caucenſium*, quos Hiſpaniæ populos habet Plinius, memoriam adhuc exſtare in opido, quod vulgo *Cuença*, Pinetus arbitratur. Opidulum, quod *Lebazuza*, vel, ut alii, *Lezuza*, hodie nuncupatur, circa Alcarez urbem, *Libiſoſam* Antonini eſſe non eſt dubium; & monent illud, adducto etiam antiquo Lapide, Moralis & Frias Albornozius, ſuffragatorem habens Hieronymum Suritam: Λιβιστόσα apud Ptolemæum eſt pro Λιβισόσα: *Libiſoſona* cognomine *Feronguſtana* dicitur Plinio lib. III, cap. III. Docent ibi ruinæ celebrem olim fuiſſe locum. *Caſtulonem* ejuſdem Antonini, quæ Καστλῶν Appiano & Ptolemæo, Καστλὼν Polybio lib. X, Florianus & Moralis eſſe cenſent, quæ hodie *Caſtona la vieja*. Apud Strabonem lib. III nomen hujus Vrbis aliquoties depravatum eſt, Καστῶν pro Καστλὼν. Apud Stephanum Regio; cui *Caſtuto* ſolet adcenſeri, male habet; Καστλὼν, inquit, μεγάλη πόλις βίαθρίας: reponendum enim Ωρητανίας: De *Oretanis* antea dixi. Silius Italicus *Parnaſſiam* cognominat, quaſi *Caſtaliam*. Strabo etiam Bæticæ terminos ad Ortum Caſtulonem uſque Veteres conſtituiſſe, memoriæ prodit. Ab hac urbe *Saltui Caſtulonenſi* nomen: is hodie nonnullis, qui *Portus S. Stephani, Santiſtevan* vulgo. Cæſar Commentario Belli Civilis I. M. Terentium Varronem, Cn. Pompei Legatum, Hiſpaniæ Bæticæ Regiones tenuiſſe ab *Caſtulonenſi Saltu* ad Anam ſcribit. C. Aſinius Pollio Ciceroni indicat ſuos Tebellarios tenuiſſe ſemper *Saltum Caſtulonenſem*. *Caſtulonenſes* habet Plinius, quos *Caſeri Venales* vocari ait.

Porro regnum hoc dividitur hodie in Sierram, Algariam & Manciam; Sierræ *caput eſt* Cuença, *quæ rupes eſt* (*inquit* Boterus) *aſpera inter duo flumina & montes, ædificiis optimis ornata & multis fontium ſcaturiginibus; ſuperius areum habet cui Cathedralis Eccleſia ſuperſtructa, & Palatium Marchionis Cannetæ aliaque ædificia.*

Algarria *à Mancia flu. Tago dividitur, frumenti, vini, olei, cannabis, croci, mellis, fructuum dives: Tajuna amne ſecatur. Marchionatum habet Mondegiar, & ducatus Paſtranæ & Infantatus & multa ampla & ſplendida municipia; quorum caput eſt* Guadalaicara, *mille & quingentorum focorum, ubi dux Infantatus Palatium habet magnificum & armamentarium inſtructiſſimum, ſita eſt urbs* (*inquit* Gaſp. Barreiros) *in colle haud*

Digitized by Google

haud ita edito ad ripam flum. Henares, antiquis muris cincta est, & ædes habet satis commodas.

Mancia a Tago rigatur, illius caput est Civitas Regalis; Marchionatum habet Viglienæ & Prioratum Castellæ, & plures alias regiones & municipia.

Cifuentes urbs a multitudine fontium sic dicta.

Medina Cœli jam olim ampla civitas, & nunc Ducatus caput, ad quem octuaginta circiter pagi pertinent.

Arangivez locus delitiosus, a Tago & Xarama flu. rigatur; multis fontibus, hortis & fructiferis arboribus ornatur.

Hipes, sedulis agricolis frequens oppidum.

Ocanna bellum municipium supra tria millia focorum numerat.

Talavera ad Tagi ripas salubri aëre & solo fœcundo posita est: ab hac in Prioratum Castellæ transitur.

In Prioratu Castellæ tredecim magna municipia numerantur, quorum præcipua, Tembleque, Consuegra, Alcaftar, sequitur deinceps antiquissimus Viglienæ Marchionatus, in quo sunt Rueda, Albacete, Cinciglia, Villar, & Clemente, Vigliena.

Trans Anam jacet Civitas Regalis, in planicie satis depressa, ager illius est vineis fœcundus & optimi vini ferax, sed aquæ fere insalubres sunt.

Almagrum huic vicinum, magnum municipium, ab acidis fontibus ita dictum.

Præterea commemorat Boterus loca à se visa in itinere, quod egit cum principe Sabaudiæ.

Ab Occana profecti, (inquit) transivimus per S. Crucem de Xarza; per Vetes, caput ordinis S. Iacobi; per Campilium, per Poblam, per Vtiel, & per Richenam; municipia trecentorum & octingentorum focorum; quorum Richena in confinibus regni Valentini sita est loco perquam delectabili. In reditu autem viderunt Salinas Mengranillæ, ubi pene ducentis gradibus sub terram descenditur in speluncam, quæ ab immensa columna salis Cristallini sustentatur, sunt hic quoque Salinæ Infestæ.

Hita (Caspari Barrerio) urbs Infantatus, ad latus editi collis condita & muris cincta; cum arce in ipso collis vertice, ad quam ab imis radicibus oppidi muri sensim ascendunt. Circiter quadringentas familias illi attribuit.

Iter, quod ab Antonino Emerita Cæsar-Augustam ducitur, nobilissima Castellarum hodie loca aperit:

ITI-

Digitized by Google

Digitized by Google

ITINER. ANTON.		VVLG. NOMINA.
Ad Sorores.	m.p. xxvi	*Alhealcano*, aut circiter.
Castra Cecilia,	m.p. xx	*Caceres.*
Turmulos,	m.p. xx	*Canaueral*, vel haud procul inde.
Rustici vrani,	m.p. xxii	*Galisteo.*
Caspanae,	m.p. xxii	*Capara.*
Castilonem,	m.p. xxii	·.·.·.·.·.·.·.·.
Ad Lippos,	m.p. xii	·.·.·.·.·.·.·.·.
Senticam,	m.p. xii	·.·.·.·.·.·.·.·.
Adunicitiam,	m.p. xxiv	*Salvanera.*
Sibariam,	m p. xxi	*Canora*, aut circiter.
Vcelium Duci,	m.p. xxi	·.·.·.·.·.·.·.
Albucellam,	m.p. xxii	·.·.·.·.·.·.
Amallobrigam,	m.p. xxvii	·.·.·.·.·.·.·.
Septimancam,	m.p. xxiv	*Simancas.*
Nivariam,	m.p. xxii	*Medina.*
Cauca,	m.p. xxii	*Coca.*
Segoviam,	m.p. xxviiii	*Segovia.*
Miacam,	m.p. xxiv	*Fuenterua.*
Titulcon,	m.p. xxiiii	*Gnadarama*, forte.
Complutum,	m.p. xxx	*Alcala de Henares.*
Arriacam,	m.p. xxii	*Guadalaiara.*
Cesaram,	m.p. xxiiii	*Hita.*
Segontiam,	m.p. xxvi	*Siguença.*
Ascobrigam,	m.p. xxiii	*Arcos.*
Aquas Bilbilitanorum,	xv	*Rio Xiloca* : Aliis *Los Baños de Alhama.*
	v	
Bilbilim,	m.p. xxi	Ruinæ haud procul *Calataiuta*, in colle qui vulgo *Bambola.*
Nertobrigam,	m.p. xxi	*Almunia.*
Segontiam,	m.p. xiv	*Lamuela*, forte.
Cæsar augustam,	m.p. xvi	*Caragoça.*

Est & aliud, quod quum minus celebre, & pleraque superioris repetat, omitto.

CAP. XXI.

Valentia.

VAlentia ad Meridiem Murciam respicit; ad Occasum utramque Castellam; ad Septemtrionem Aragoniam; ad Ortum littora ejus pulsat Mare Internum. Nomen illi ab *Valentia*, Emporio Nobilissimo, venerandæque Antiquitatis. Habet Valentia duos Montes, quibus nomen *Mariola* & *Penna golosa* (*Rupes cupediuaria* Latine sonant) in quos, quum Stirpibus rarioribus Herbisque variis abundant, quotidie magnus Medicorum & Herbariorum numerus ex diversis Hispaniæ partibus

Digitized by Google

tibus constituit. Numquam non rari quid ibi se offert. Qua Tortosam itur, & Iberum versus ascenditur, Argenti sunt Fodinæ : locus, ubi præcipuæ, *Buriel* ab Incolis dicitur. Reperiuntur & Lapides aureis venis lineolisque interstincti in loco, qui *Aioder* nominatur. Ad Promontorium *Ermistratum* sunt ferri Mineræ : circa *Segorbiam* Lapidicinæ vestigia in Piacento Alabastrum ecfoditur. Passim Alumen, Rubia, Calx, Gypsum. Maximum Incolæ quæstum faciunt ex Fictilibus, quæ ipsis *Porcellanæ* vocantur, elegantia admirabili confectis. Plura de hoc Regno videat Lector apud Bernardinum Gomecium IX, XII & XIII libr. Vitæ Iacobi I Aragonum Regis. Petrus etiam Antonius Beuterus Theologus Valentinus Res Hispaniæ memorabiles tribus Tomis se complexum profitetur : cujus præcipuus videtur fuisse scopus, ut *Valentiam* Patriam suam quam maxime illustraret.

Valentiæ regnum (*inquit* Boterus) *patet in longitudinem* LX *in latitudinem ubi maxime* XVII *leucas continet quatuor civitates, sexaginta municipia muris cincta, & mille pagos triginta quinque amnibus qua parvis qua magnis rigatur, quorum quinque principales Migliar, Morvedre, Guadalviar, Xucar, Segura. Inter Guadalviar & Xucar visitur famosa Albufera, tres leucas longo, unam lata, plena cameto, grata piscibus habitatio. præsertim anguillis, sed magis avibus palustribus. Regnum hoc incumbit duobus sinubus, inter quos promontorium eminet, quod antiqui Hemeroscopium & Artemisium & Dianium & Ferrariam dixerunt, hodie puto Imperatoris Cornu appellari. Alter sinus Sucronensis dicitur à flu. Sucrone, alter Ilicitanus ab Illice municipio grandi hodie Alicante. Portus habet Vineri, Deniæ, Xabiæ & Alicantæ. Regnum universum circiter centum millia familiarum putatur continere, qua veterum Christianorum, qua Maurorum conversorum, quos vocant Moriscos ; quorum in hoc regno major numerus quam alibi in Hispania. Baptismum quidem receperunt, sed cum impune licet, ritu Mahumetano vivunt : optimi sunt agricolæ & locis ripestribus & irriguis delectantur, parci admodum in victu atque vestitu. Regnum in quatuor regiones dividitur, quarum prima à finibus Catalauniæ pertinet ad Miguares. montibus magna sui parte aspera, cæterum serici, olei, vini, pecorumque dives. Continet magisterium S. Georgii & planiciem fœcundissimam, ubi sunt Benicardo, S. Matthæo, Castellone ampla municipia.*

Secunda

Secunda à Migliares ad Morvedro, continet inter alia, Villareal & Borrianam in planicie montibus cinctam, praterquam ad mare mediterraneum, multis fontibus & rivis irriguam.

Tertia à Morvedro ad Molinellum, in qua parte flos regni, Segorbia, Valentia, Villar, Livia, Xelua, Xativa, Alzira, Benifagio, Carcasens, Gandia, Oliva, Albandia, Alcoi & multæ valles fructiferæ.

Quarta à Molinello ad Seguram, in qua sunt municipia Xixona, Denia, Sabra, Alicante, Biar, Elche.

Valentiam habitasse quondam præter alios deprehenduntur *Hedetani*, Ἡδητανοὶ Ptolemæo forte non alii ab *Sedentanis*. de quibus ad Aragoniam mihi dictum: Est & Regio *Hedetania* apud Livium & Plinium. *Bisargitani*; sic ex membranis lego apud Plinium: Metropolis ipsorum *Bisargis*, cujus mentio in Nummo Germanici Cæsaris, teste Huberto Goltzio: videntur pars fuisse Hedetanorum, quum in iis Βισκαργίνη nominet Ptolemæus. *Leonicenses* Plinio; quorum Metropolis Λεονίκη etiam à Ptolemæo in Hedetanis collocatur: Mentio ejus in Goltzii Thesauro. *Contestani*, Κονλεσσάνοι Ptolemæo; à quibus *Contestania* Hispaniæ Tarraconensis Regio apud Plinium: horum memoria servatur hodieque in Opido *Contayna*, vel ut aliis effertur, *Contentaina* ad fontem ejus amnis, cujus ostio adpositum videtur opidum *Oliva* contra Pytiusas Insulas. *Lusones*; quos ad Iberum fluvium ponit Appianus in Ibericis, Numantinis vicinos; ad Tagi fontes pertingere scribit Strabo. *Lobetani*, quorum Metropolis Λόβητλον Ptolemæo; quam Beuterus scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, ut hodieque, *Albarrazin* dictam. Τερβόλη Appiano in Ibericis, Saguntinis vicini, à quibus *Turbula* Ptolemæo, *Torres* hodie fortean. *Celtiberos*, ut eos appellant Plinius lib. III, cap. III, Pomponius Mela lib. III, cap. I ceterique Latini; qui Κελτίβηρες Ptolemæo; quidam Castellæ Veteri adscribunt, plerique Valentiæ. Illud satis constat *Celtiberorum* Pomeria huc illuc longe lateque se extendisse. Clunia, de qua dixi cap. XIX, *Celtiberiæ* finis Plinio vocatur. Posidonius apud Strabonem lib. III, auctor est M. Claudium Marcellum Tributum ex Celtiberia exegisse Talentum Ioc: ex quo conjecturam facere licet, inquit, quod Celtiberorum natio frequentissima fuerit, & auri atque argenti copia excellens, tametsi agrum incolerent sterilem. Nomen com-

Digitized by Google

positum ex *Celtis* & *Iberis*. Lucanus lib. IV:

profugique à gente vetustâ
Gallorum Celtæ, miscentes nomen Iberis.

Sic Silius Italicus lib. III Belli Pœnici II:

Venere & Celtæ, sociati nomen Iberis,
His pugna cecidisse decus, corpusque cremari.
Tale nefas cœlo credunt Superisque referri,
Impastus carpat si membra jacentia vultur.

Celtiberi, apud eundem Strabonem, & confinales ipsis Boream versus habitantes Deo cuipiam, cujus nomen ignoratur, plena Luna, tempore nocturno Pervigilium celebrant, choreas ducendo. In Celtiberis vicinos Vrbi Segedæ ponit Appianus in Ibericis *Titthos* populos.

Metropolis *Valentia*, *Valençia* vulgo: cujus antea memini. Hanc Conteſtanis Ptolemæus (cui ὐαλεντία) Hedetanis autem adscribit Plinius. In Nummo quodam æreo apud Goltzium est COL. IVL. VAL, id est COLONIA IVLIA VALENTIA. Habet etiam Nummum Surita in cujus una facie *Mercurii* videtur esse *Caput*, cum Inscriptione C. LVCIEN. C. MVN. I. Q.: altera vero *Cornucopiæ* figura, fulmine transverso; & infra cornu, VALENTIA. Mirum est Strabonem nullam facere hujus Vrbis mentionem, quum *Charronesii*, *Olcastri*, *Dertosæ* ad Iberi transitum meminerit: eaque celeberrima fuerit bello Sertoriano; conflictu, quo Cn. Pompejus juxta eamdem urbem Herennium & Perpennam, magnos Sertorii Duces, devicit. M. Tullius Prælium illud *Turiense* vocat; quod *inter læva mœnium & dextrum flumen Turium*, ut Salluſtius scribit lib. II Historiarum, fuerit commissium. Vrbs Hispaniæ primariis, ut olim, sic & hodie, conlocanda: duodecim ædificiorum habens millia; præter quæ in Suburbiis & Hortis, Vrbana suo numero fere exæquantia. Sita est in intimo Sinus Sucronensis recessu ad dextram fluvii Turiæ ripam: à mari remotam tribus passuum millibus tradit Plinius. Valentia Moribus & Institutis clara. Disciplinis liberalibus exculta; Mechanicis Artibus nobilis; magnis Ingeniis felix: Pacis Concordiæque Cives inter servandæ studiosissima: Multorum Equitum splendore illustris: Mercatorum Commerciis dives. Academiam habet celebrem, in qua S. Dominicus, Ordinis Prædicatorum auctor, bonis Artibus Sacræque Theologiæ operam dedisse scribitur.

Digitized by Google

bitur. Præter hanc in regno Valentiæ est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit Illustrissimus Gandiæ Dux; ut ibi præcipue Patres Societatis Iesu, ad quam seipsum quoque contulisse fertur, philosopharentur. Silentio non prætereundum, quod de Valentinis notat L. Marineus Siculus; iis in more positum esse singulis annis, Festo D. Matthiæ, fusis precibus factisque obrestationibus, ad locum Suppliciis destinatum ire, ibique Damnatorum Corpora, sive suspensa sint, sive humi jaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere; mox autem omnia feretris impositа ad commune Civibus omnibus Sepulchretum devecta honorifice, Sacrificiis Orationibusque peractis, Terræ mandare. Memoriæ prodit Petrus Medinensis esse in hac Vrbe supra decem millia Puteorum Aquæ Vivæ. Tritum est apud Hispanos Proverbium, quo *Barcino* fertur *dives, Cæsaraugusta satura, Valentia formosa*. Infinita hic Antiquitatum Romanarum rudera & plurimæ Inscriptiones: quarum quædam apud Beuterum, Ambrosium Moralem, Hotomannum in Cæsaris Ephemerides, & alios. Exacta ejus descriptio Lausque apud Ioannem Marianam lib. XII, cap. XIX, & Marineum Siculum lib. III extremo. Stetit olim ad ripam Turiæ sinistram, haud procul Valentia (Strabo lib. III. Pliniusque III, cap. III, mille passibus ab Mari separant) *Saguntum*; Heditanorum urbs; Σαγοντλον Ptolemæo; Σάγουντος Straboni; Σάκουντος & Σακουντα Stephano: *Secundum* & *Secuntum* vitiose apud Antoninum. Hodie putatur à plerisque *Morvedre*, sic dictum, ut quidam censent, ab *Muris Veteribus*. Theatrum certe & nunc ibi, cum Scena, aliaque multa Antiquitatis vestigia. *Zacynthorum* Coloniam faciat Appianus: Σάγουντος, πόλισμα, inquit Strabo lib. III, Ζακυνθίων: quidam *Saguntum* Herculis filium conditorem opinantur: sunt & qui ab *Sagis Hibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit Silius Italicus lib. I: *Saguntī* Muris Cæmenta tribuit Livius lib. XXX; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere. Constat ex Plinio Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem ab *Zacynthiis*, ipsorum Progenitoribus, advectam; annis ducentis ante excidium Troiæ. *Saguntus*, Fide & ærumnis inclyta, Pomponio Melæ. De expugnatione Vrbis nobilissimæ, Cladeque, quæ ob admirabilem constantiam & egregiam in Romanos fidem incidit in annum

Digitized by Google

num ab V.C. Io XXXV. M. Livio Salinatore, L. Aimilio Paullo COSS. conſulendi Livius lib. XXI, Polybius lib. III, Oroſius lib. IV, cap. XIV, Eutropius lib. III, Florus lib. II hiſtor. Roman. cap. VI, Silius Ital. lib. I, Valerius Maximus lib. VI, cap. VI, Auguſtinus lib. III de Civit. Dei, cap. XX, Auctor de VV. Inluſtr. cap. XLII, Æmilius Probus in Annibale, Cicero in Philippicis, & qui non? Supereſt memoria *Senatus Populique Saguntini*, quo loco Vrbs fuit, in Muro Veteri; his verbis:

SENATVS. ET. POPVLVS. SAGVNTINORVM
CLAVDIO. INVICTO. PIO. FELICI. IMP. CÆS.
PONT. MAX. TRIB. POT. P. P. PROCOS

Non ignobilis in Valentia loci ſunt hodieque *Segorbia*, Σεγόβριγα Ptolemæo & Straboni, uti placet Vaſæo, Cluſio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & aliis: *Segobrigam* habent Nummi Auguſti. Incolæ Plinio *Segobricenſes*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen Morali cenſetur *Injeſta*, vel *Cabeça el Griego*; cujus ſententiæ eſt & Ioannes Mariana. Hieronymus Surita, ubi fuerit *Segorbia*, dicit ſe ignorare. *Segobricæ* meminit antiquum Marmor, quod Tarracone:

L. ANNIO. L. F. GAL
CANTABRO
FLAM. ROMÆ. ET. DIVOR
AVGVST. P. H. C
OMNIBVS. HONORIBVS
GESTIS. SEGOBRICAE
DECRETO. ORDINIS. PECV
NIA PVBLICA SEGOBRICENSES

Denia, *Dianium* (ut volunt Florianus, Moralis, Cluſius) apud Ciceronem & Plinium, qui *Stipendiarium* cognominat: Ἀρτεμίσιον & Πυρεναικὸν ὄρος eſt Straboni, haud procul *Ferraria* Promontorio. *Caſtrum Altum*, arx Hiſpaniæ Citerioris valida, Amilcaris Pœni cæde inſignis apud Livium; hodie, ut vult Beuterus, *Caſtralla* vocatur; Floriano eſt *Caſtel-Seras*. *Incibilis* Livii; quæ *Indibilis* Frontino, ubi Annonem Carthaginienſium Ducem ab Scipione fugatum narrat, *Chelua* cenſetur Floriano, ſubdubitanti tamen. *Illici* Plinio, Ἰλλικίς Ptolemæo, *Illice* Pomponio, *Ilce Colonia* Nummis, Ἰλκαίων etiam Ptolemæo (unde *Illicitanus*

Digitized by Google

Digitized by Google

ntus Sinus) hodie aliis *Alicanta*, aliis *Elche*, quod propius accedit. *Bel-ida* Celtiberiæ Vrbs, quam Orosius lib. v, cap. XXIII scribit à Cn. Pompejo Magno captam, nomen adhuc retinet. Ἀσίλων, quæ & Ἐδήτη Ptolemæo (unde *Heditani populi*) *Lirta* hodie est Clusio & Morali; Floriano autem. *Olirte* Ὀρκέλις Ptolemæi, *Horivela* & *Oriola* Gomecio est & Clusio; *Zamora* Nebrissensi. *Bigerra* Livii, Βίγερρα Ptolemæi; hodie *Bejar* Beutero & Vasæo; Clusio *Villena* est. Quæ Σιγάρις Straboni, vel *Setabis* antiquis Lapidibus, teste Clusio; hodie Floriano judice, *Xativa* cluit. Sed hæc sufficiant; ne proferendis in medium omnibus in immensum excrescat volumen; tædiumve pariatur Lectori.

Secundum regni oram maritimam Carolus V *circiter viginti septem turres locis opportunis fabricari curavit, in quibus duo pedites & unus eques jugiter excubant, ut piratarum aut hostium adventum speculentur & incolis obnuncient.*

Regni porro Titulum accepit Valentia circa annum IↃ CCXXCIIX, uti auctores sunt Petrus Medinensis & Petrus Antonius Beuterus; qui omnino, cum aliis, legendi.

CAP. XXII.

Murcia.

MVrciæ Regnum ab Occasu Granatam tangit; ad Septemtrionem Castellam Novam: cetera claudit Mare Mediterraneum: olim, ut ex Strabonis colligitur delineatione, *Spartarius Campus*, de quo dixi cap. III. Nomen habet ab *Murcia*, Vrbe Regni primaria. Optima in hac Provincia fiunt Vasa ex Creta, miraque hic Serici quantitas.

Obtinuerunt quondam hæc Loca *Bastitani* Βαστιτανοὶ Ptolemæo; *Vastetani*, corruptius in prima littera, Livio: *Bateştanii* Antiquæ Inscriptioni in Agro, qui hodie *Madrigal*; ubi Boves quinque Marmorei, singuli cum sequentibus Titulis:

I habet in Latere dextro,	LONGINVS. PRISCO. CALVO
in sinistro;	LAVINIO. PRI. F. C
II in Latere dextro;	CÆCILIO. METELLO
in sinistro;	CONS. II. VICTORI

III in

Digitized by Google

III in Latere dextero, in sinistro;
IV in dextro, in sinistro;
V habet

EXERCITVS. VICTOR
HOSTIBVS. FVSIS
L. PORCIO. OB. PROV. OPT
ADMINISTRATAM
BATESTANI. POPVLI. F. C
BELLVM. CÆSARIS
ET. PATRIÆ. EX. MAGNA. PARTE
CONFECTVM. SEX. ET. CN
MAGNI. POMPEI. FILIIS. HIC
IN. AGRO. BATESTANIORVM
PROFLIGATIS

Eorum Regio *Bastitania* apud Plinium. Videntur illi esse, qui hodie *Baça* opidum colunt. Nam & *Basti* Antonino Bastetaniæ urbs. De *Bastetanorum* moribus singularia quædam commemorat Strabo lib. III. Præter Bastitanos fuerunt & *Belli* Βίλλοι, Appiano in Ibericis; qui *Bellitani* à Plinio videntur appellari. Item *Deitani*, quorum regionem *Deitaniam* circa Carthaginem Novam collocat Plinius.

Metropolis *Murcia*, sita ad Fluvium, qui Τάρσος Ptolemæo. Ipsum Opidum *Murgis* Plinio, Μύργις Ptolemæo, cujus populos *Murgos* vocat Antoninus. Aliis tamen *Murgis* Plinii *Muxacra* putatur, Μύργις autem Ptolemæi *Murga*. Sepultus hic est Alphonsus Ferdinandi Regis filius: qui ex Rege Castellæ Romanorum Rex Imperii Occidentis creatus est in Schismate contra Richardum, Ioannis Anglorum Regis Filium, pridie Calendas Aprilis anno CIↃ CCLVIII; regnavitque annos XV, menses VI. Quum autem anno CIↃ CCLXXIII sponte Imperii molem deposuisset, in Hispaniam reversus parum gratus fuit filio Sanctio; passimque exclusum sola recepit Murcia, Privilegium inde consequuta, ut septem coronas Insignibus suis imponeret. Summus fuit Astrologus, & Sideralis Scientiæ peritissimus; ejusque extant Tabulæ, quæ Alphonsinæ ab eo dictæ. Est ibi & *Carthago Nova*, ab Asdrubale, Pœnorum Duce, ut Strabo lib. III notat, quo tempore contra Romanos bellum gerebat, condita. Hæc Appiano, Plinio, Antonino, Isidoro, aliis *Spartaria*, σπαρτάρια, cognominatur, à *Spartario Campo*. Καινόπολις etiam ad differentiam *Veteris* appellatur Polybio lib. III, & Stephano. *Phœnissa* dicitur Polyæno, instar

instar istius in Africa, quæ à Phœnicibus condita. Idem Appianus censet prius Saguntum nominatam; sed postea ab Annibale excisam, & Carthaginiensium Coloniam factam, *Carthaginem Spartagenam* fuisse nuncupatam. Sed *Carthaginem* & *Saguntum* duo diversa esse Opida, nimis est notum. Labitur & alias in Hispania Appianus, Iberum in Septemtrionalem Oceanum evolvi scribens, quum in Mediterraneum erumpat. *Novam* autem dictam scribit Ioannes Gerundensis Episcopus Paralip. Hispaniæ lib. I sub finem, & lib. III. non ob Africanam illam, sed Veterem aliam in ipsa Hispania. Certe *Carthago Vetus* Ptolemæo est Elarcaonum urbs in Hispania Tarraconensi; quam *Pœnorum* cognominat Plinius; cujusque mentio apud Ciceronem de Lege Agraria: *Cantavilla* hodie, ut scribunt Varrerius & Beuterus; *Canta Vera* Antonio Augustino; *Villa Franca* Gerundensi. Καρχηδὼν ἡ νέα, scribitur Straboni lib. III, κάμψαντι πολὺ τῶν τούτῳ πόλεων. Καὶ ἡ ἐρυμνοτάτη, καὶ τείχεσι κεκοσμημένη καλῶς, καὶ λιμέσι καὶ λίμνῃ κεκόσμηται; καὶ τοῖς τῶν ἀργυρείων μέλλουσι, περὶ ὧν εἰρήκαμεν. Addit deinde, Ibi & propinquis locis frequentissima esse *Salsamenta*: item amplissimum esse Emporium, sive rebus è mari ad Mediterranea inportandis, sive ex penitioribus Hispaniæ locis ad transmarinas Provincias exportandis. Silius Italicus lib. XV ita describit:

Vrbs colitur Teucro quondam fundata vetusto
Nomen Carthago, Tyrius tenet Incola muros.
Vt Libyæ sua, sic terris memorabile Iberis
Hæc Caput est: non ulla opibus certaverit auri,
Non portu celsove situ, non dotibus arvi
Vberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
Invade adversis nate hanc ductoribus Vrbem.
Nulla acies famæ tantum, prædæve paravit.
Carthago impenso Naturæ adjuta favore
Excelsos tollit Pelago circumflua muros;
Arctatas Ponti Fauces modica Insula claudit,
Qua Titan ortus terras adspergit Eoo.
At qua prospectat Phœbi juga sera cadentis.
Pigram in planitiem stagnantes egerit undas,
Quas auget veniens, refluusque reciprocat æstus,
Sed gelidas à fronte videt sublimis ad Arctos
Vrbs imposita jugo, pronumque excurrit in æquor.
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.

Hanc

Digitized by Google

Hanc P. Cornelius Scipio Africanus, anno ab v. c. Io XLIV M. Claudio Marcello IV, M. Valerio Lævino II. COSS. belli Punici II, anno IX, oppugnatam uno die cepit; Magone mox Se, Arcem & Præsidium dedente, scribentibus Livio lib. XXVI, Eutropio III, Orosio IV, cap. XVIII, Polybio lib. X, Silio lib. XV, Auctore de VV. Inlustribus cap. XLIX, Plutarch. in Vitis, Plinio lib. XXVI, cap. IV, Appiano de reb. Hisp. Floro lib. II, cap. XVII, & aliis: Hic idem Scipio Captivam Virginem eximiæ formæ Sponso Allucio Celtiberorum Principi intactam reddidit; iisdem testantibus, cum Valerio Maximo lib. IV, cap. III, & Agel. VI, cap. VIII: hic denique in Ludis, ab ipso Scipione factis, duo Hispani Principes Corbis & Orsua Patrueles, de Regno dissidentes, imperu facto, perierunt; quod superiorum plerique memoriæ produnt.

Porro Cartagena portum habet amplissimum & tutissimum; ibidem & Scombrorum piscatio opulenta, à quibus insula objecta quæ portum concludit, Scombraria dicitur; & in ditione illius maxima copia sparti nascitur. Nonius *scribit à Philippo II restaurari cœpisse, ne à piratis aut Turcis occuparetur.*

Sex leucis à Cartagena versus occidentem situm est castellum Almacarron, ubi ingens aluminis copia reperitur, è qua dux Escalonæ & Marchio Velæ maximum capiunt emolumentum.

Reliqua nobiliora loca sunt Guardamar, Portilla, Vera olim Virgi unde sinui nomen; Mussacra.

Hactenus *Citerioris* vel *Tarraconensis* Hispaniæ, quæ in antiqua Romanisque usitata Distributione principem facile locum tuebatur, partes recensui; sequuntur, quæ *Beticæ* attribui solitæ: quas antea quam ingrediar, operæprecium me facturum arbitror, si prius Iter illud nobilissimum, quod ex Gallia Narbonensi in Bæticam usque per maritimas ejusdem *Tarraconensis* Stationes Antonini Itinerarium ducit, proponam; conlatum magna parte cum Itineraria Peutingeri Tabula, cujus antea memini, cumque hodiernis Vrbium Opidorumque appellationibus.

ITIN. ANTON.		IT. PEVT. TAB.	HOD. NOM.
Nemausum,	m.p. XIIII	*Nemauso*, leg. *Nemauso*,	XV *Nismes.*
Ambrussum,	m.p. XV	*Ambrusum*,	XX *Sambres.*
Sextationem,	m.p. XV	*Serratione*, Leg. *Sextatione*,	XV *Saas.*

ITIN.

Digitized by Google

ITIN. ANTON.	IT. PEUT. TAB.	HOD. NOM.
Forum Domitii, m.p. xv	*Fovo Domitii*, xviii	*Gigean*, aut circiter.
Ceseronem, m.p. xviii	*Cesse Rone*: Voces conjunge, xii	*Sainct Hubert*, aliis *S. Tubert.*
Beterras, m.p. xii	*Beterre*, xxi	*Beseres.*
Narbonem, m.p. xii	*Narbone*, ...	*Narbona.*
Ad Vicesimum, m.p. xx.	.....	.....
Combustam, m.p. xiiii.	.....	*Quid sit, nihil opus divinare: ipsum nomen periisse loquitur.*
Ruscinonem, m.p. vi	*Ruscione.* Leg. *Ruscinone*, vii	*Vestigia visuntur haud procul Perpiniano*, juxta Turrim, quæ nomē retinet: vocant enim *Turrim Rossilionis*
	Illibere. xii	.....
Ad Centuriones, m.p. xv	*Ad Centenarium*,	.....
Ad Summum Pyrenæum m.p. v	*In Summo Pyreneo*, viii	.....
Iuncariam, m.p. xvi	*Deciana*, leg. *Decima*, ix	.....
Cimbriam, m.p. xxiv	*Iuncaria*, xi	*Iunqueras.*
	Centumana, Leg. *Cimniana*, xii	.....
	Gerunda, xii	*Girunda.*
Aquas Voconias, m.p. xxiv Ἀκουὰς Σεξτίας Ptolemæo: *Aquicalidenses*, Plinio.	*Vocon*..... Plene *Voconiis Aquis.*	*Caldes Aquas*; Aliis *Balneole.*

Hactenus Itineraria Tabula.

ANTON. ITINER.		HODIER. NOMENG.
Secervas,	m.p. xv	*S. Celoni.*
Pratoridam,	m.p. xv	*Linas*, aut circiter.
Barcinonem,	m.p. xvii	*Barcelona.*
Fines,	m.p. xx	Locus ad Fl. Rubricatum.
Antitiliam,	m.p. xvii	.....
Palfurianam,	m.p. xiii	.....
Tarraconem,	m.p. xvii	*Tarragona.*
Oleastrum,	m.p. xxi	.....
Traja Capita, Aliis, *Teaya Capita.*	m.p. xxiv	*Ginastar*, aut circiter.
Dertolam,	m.p. xvii	*Dertosa.*
Inzibili,	m.p. xxvii	Hæc omnia loca proculdubio
Ildum,	m.p. xxiv	fuerunt inter Iberum & Duriam flu-
Sexelacim,	m.p. xxiv	vios, æquo fere intervallo distantia.
Saguntum,	m.p. xxii	*Morveare.*
Valentiam,	m.p. xvi	*Valence.*
Sucronem,	m.p. xx	*Sucro.*
Ad Stationes,	m.p. xxii	
Ad Turres,	m.p. ix	
Anellum,	m.p. xxiv	
Asphida,	m.p. xxiv	
Ilicim,	m.p. xxiv	*Elche*

ANTON.

Digitized by Google

ANTON. ITINER.		HODIER. NOMENC.
Ybiav,	m.p. xxvii	.....
Carthaginem Spartariam,	xxv	*Cartagena.*
Eliocrocam,	m.p. xliv	*Lorca.*
Ad Morum,	m.p. xxiv	.....
Basti,	m.p. xxvi	*Baça.*
Acci,	m.p. xxvi	*Guadix.*
Acunicci,	m.p. xxviii	.....
Vincolas,	m.p. xxviii	.....
Mentesam Bastiam,	m.p. xx	*Montexa.*
Castulonem,	m.p. xxv	*Castuna la vieja.*

Sequitur perambulanda jam *Bætica*, cujus Partes cap. XI, statui *Granatam*, *Andaluziam*, & *Extremaduram*.

CAP. XXIII.

Granata.

GRanatæ Cõregionales sunt ad Ortum Murcia; ad Septemtrionem Castella Nova; ad Occasum Andaluzia: Meridionale Latus ab Iberico Mari abluitur, oppositas habens oras Africanas. Nomen illi ab Vrbe Granata, Metropoli. Longitudo Granatæ, inquit L. Marineus Siculus lib. xx de rebus Hispaniæ, est passuum millium circiter ducentorum, & latitudo fere centum; paterque circuitu ad passuum millia septingenta. Est enim Longitudo ab Ronda usque ad Oscam; Latitudo vero ab opido Cambili usque ad Mare Mediterraneum & Portum Almugnecaris. Qua Meridiem spectat, ex una parte planicies habet amplas & fertiles Campos; ex altera Bastanos Montes altos, & ascensu difficiles: Vulgus *Alpuxarras* appellat. Est ibi omnium Rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam necessariæ, magna fertilitas; saluberrimâ semper aëris cœlique temperies, ubi neque Tellus nimio Solis ardore torretur, neque frigore contrahitur: hominibus perpetuo temperamento perfruentibus.

Commoratos olim in hac Hispaniæ parte lego, cum aliis proculdubio, *Sexitanos*: quorum opidum *Sex* Plinio; Σέξ Ptolemæo post Manocam & Menobam in Bastulis; quod τῶν Ἐξιτανῶν πόλις, Straboni; *Sexitanum* (alia Exemplaria habent *Saxetanum*; *Saxetani* etiam *Lacerti* meminit Martialis lib. VII) Antonino: *Hexi* apud Pompon. Melam:

Digitized by Google

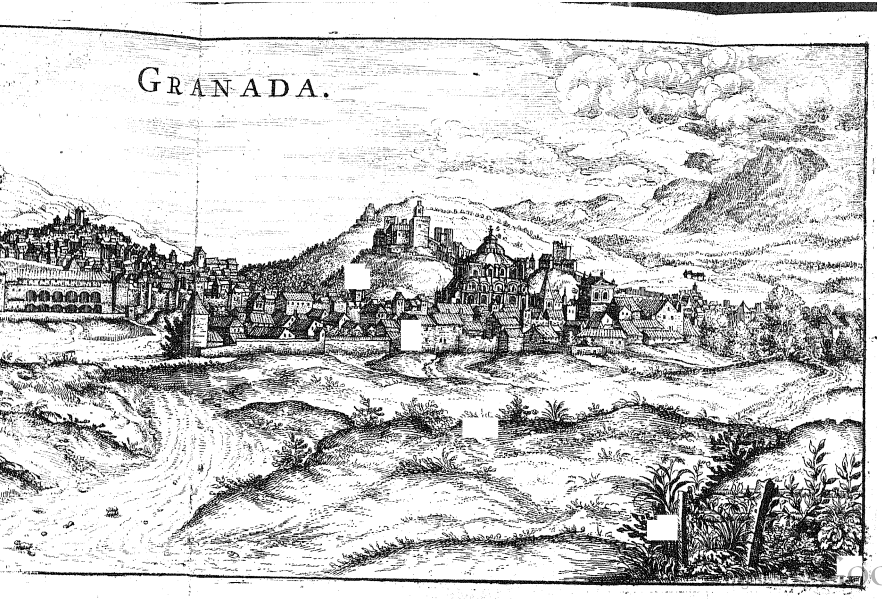

Google

Melam : Floriano *Motrel* hodie ; Coquo & Pineto *Velez Malaga* ; Cluſio *Salobrenna* ad mare : Σεξιτανία legitur apud Athenæum lib. III. Sexitanis vicini fuerunt *Baſtuli* : Βαστύλοι, qui & Πόδηνοι, cognominantur Ptolemæo, Populi Hiſpaniæ Bæticæ ad Fretum Gaditanum. Certe *Pœnis* ſuas ab utraque Freti parte Sedes fuiſſe, teſtantur etiam Seneca de Conſolatione, Plinius lib. III nat hiſt. cap. I, & Pomponius lib. II, cap. VI. Eo, ut bene cenſet, etiam contra Criticorum illum Parentem Hadrianum Turnebum, Abrahamus Ortelius, reſpicit in Odis Horatius lib. II, Od. II :

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam ſi Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.

Metropolis Granata : ſic dicta ab Malo Punico, quod *Granatum* vocatur. Nam ut *Malum Punicum* granoſum eſt, & Acinis, hoc eſt *Granis* denſiſſimis refertum ; ſic & (inquit Georgius Hoffnagel, Civis Antverpianus, qui hanc Vrbem coloribus ſuis optime delineavit) Vrbs *Granata* denſiſſimas domos, & dehiſcentis *Granati* ſimilitudinem habet. Alii aliunde dirivant : quidam *Granatam* appellari perhibentes ; à Cocco ; cujus in ea Provincia ingens copia legi ſolita, quam rem *Granam* Hiſpani dicunt ; quidam quaſi *Gar Nata*, ab *Gar*, quod lingua Punica Antrum, & *Nata* Nympha, cui in iſthoc Antro Domicilium erat, quæque iis in locis ab Incolis olim colebatur. Ἰλιβερίς (ab *Illiberia* Hiſpani Regis filia, ut quidam ſomniant) Ptolemæo multorum judicio ; *Iliberi* vel *Liberini* Plinio ; Ἐλεύθερνα Stephano. Vaſæus tamen *Granatam Illiberi* recentiorem cenſet, & ab ea duabus leucis diſtare. Suffragatur Moralis ; ſcribens *Illiberim* non procul Granata fuiſſe in eo Colle : qui vulgo nunc *Elvire*, immutata nonnihil antiqua voce ; ubi *Elvira* erat opidum ; ab eoque & hodie Granatæ Portam eſſe *Elveriam*. *Iliberim* hac ætate *Almariam* nominari putat Epiſcopus Gerundenſis ; Granatam autem eſſe, quæ Ptolemæo Ἰλίπουλα μεγάλα ; Plinio *Ilupula* ſimpliciter. Circuitus Granatæ paſſuum millium circiter eſt duodecim. Mœnibus undique cingitur ; tuentibus eam mille triginta Propugnaculis. Portæ, quæ ſunt numero duodecim, ad Occidentem faciles habent exitus, & Campos amœnos ; ceteræ vero ad Orientem ſubdifficiles.

Digitized by Google

difficiles. Vrbs communi nomine *Granata* dicitur, Academia nobilis, duos comprehendens, præter minores alios, nonnullius altitudinis Colles, quos *Darro* fluvius (*Darum* Bernardus Gentilis Poëta nominat, quasi *dantem Aurum*, quod in eo quam optimum legi consuevit, unde & vulgo *El Rio del Oro*) per Vallem mediam fluens dividit. Vrbs in quatuor hodie distributa est Partes, situ separatas, suisque appellationibus distinctas. Prima peculiari voce *Granata* nuncupatur, Loca declivia & Valles occupans. Habitant hic Ecclesiastici, Nobiles pleriqueque, potentiores Mercatores; in Ædificiis omnes magnificis, quibus Horti conjacent amœnissimi. Templo decoratur longe maximo, sumtuosissimi mirabilisque operis; in quo Sacellum splendidissimum, corpora servans Ferdinandi & Isabellæ, qui Granatam Maurorum tyrannidi ante centum, & qui excurrunt, annos eripuerunt. Iuxta est perantiquum Maurorum Fanum, *Mesquita* eorum lingua nuncupatum. Est in eadem Vrbis Regione Summum Iudicium Tribunal, ad quod supremæ Iudiciorum omnium Appellationes devolvuntur: cui qui præsunt *Oidores* appellantur. Est ibidem Platea vel Forum Venale, conspicuæ magnitudinis, nuper à Christianis instructum: *Bivaramblam* Mauri vocant, *Arenariam* significari dicentes. Forma est quadrangularis, ad mensæ similitudinem: Longitudo pedum est quadringentorum, Latitudo ducentorum. Ibi Fons est excelsus & insignis. Foro conjuncta est domus *Alcaceria*, Tabernulas habens fere ducentas, in quibus serici panni ceterarumque rerum merces quotidie venduntur. Secunda Vrbis Regio in altiore sita Colle, qui Solis spectat exortum (unde & *Sierra del Sol*) voce Maura *Alhambra* dicitur: Mauri *Rubram* significari notant, sicque nominari vel ab Conditore, homine rufo; vel ab rubra Terra, quæ nunc etiam conspicitur in ædificiis. Habitatur mistim ab Mauris & Hispanis. Occurrunt ibi multa singularia cum primis Arx Nova, ab Philippo II Hispaniarum Rege, forma quadrata, ex cæruleo lapide, qui singulari Architecturæ artificio ad normam sectus, condita: Aream habet rotundam, valde elegantem, & amplam; Ambitum autem, triplicibus Menianis (quæ Columnis Marmoreis, venusto ordine dispositis, sustentantur) lætaque ambulatione distinctum: Multa ac varia ibi Conclavia; in quorum

Digitized by Google

rum interiore ornatu Ars & Sumtus decertare videntur. Tam amœnus illi undique proſpectus, ut oculi incredibili oblectatione ſeſe paſcant; nuſquam non, quoquo ſe vertant, habentes, quo DEI ac Naturæ bonitatem, Agrique Granatenſis feliciratem admirentur. Opus ſane, dignum, quod decantatis totius Vniverſi Miraculis non adnumeretur modo, verum etiam optimo jure præferatur. Eſt & in eadem Vrbis Regione antiquum Maurorum Regum Palatium vaſtitate viſenda; Defenſores commode admittens ad quadraginta millia. Hoc unicum, ſi alia deeſſent indicia, quanta magnificentia, quantoque faſtu gens barbara Granatenſe Regnum poſſederit, manifeſte loquitur. Interior Structura valde ſumtuoſa eſt, valde ſuperba; ex Porphyrite conſtans, Iaſpide & Marmore: Muri, Trabes, Tabulata auro ſunt obducta; videre paſſim eſt Emblemata, Hieroglyphicas Notas, Arabicas Litteras, varia Signa, Muſivo opere incruſtata. Quæ quum ſint exquiſita, & raræ notæ ornamenta, magnaſque Mauritaniæ gentis opes & ſingularem magnificentiam conteſtantia; magna Chriſtianorum cura diligentiaque ab ſitu & interitu, quantum fieri poteſt, conſervantur, collapſaque reſtaurantur. Locus eſt in eadem arce elegans & ſpacioſus, forma quadrata, vulgo *El Quadro*, aut *Los Leones:* in cujus medio duodecim Leones Labrum admodum capax ex candido Marmore in dorſo ſuſtinent: medium ſpacium Fons exornat limpidiſſimæ aquæ, in altum ad inſtar erectæ haſtæ rapidiſſimo motu proſiliens, & in idem Labrum deinde recidens; unde Canales mox & delectabiles Aquationes promanant, in quibus Maurorum Reges cum Reginis æſtivos Calores ludendo lavandoque mitigare perhibentur ſoliti. Locum hunc Meniana, quæ marmoreis innituntur Columnis, cingunt. Ex hac Arce, in quamtum oculorum acies extendere ſe poteſt, univerſa propemodum Granata videtur; læta etiam Arva, *La Vega de Granada* nuncupata: Montes inſuper conſpiciuntur, perpetuis Nivibus candentes, *La Sierra Nevada* vulgo; Ferarum quoque Vivarium, in eoque omnis generis Animalia; Cervi præcipue, Damæ & Capreoli. Vltra hanc Arcem paullulum aſcendendo elegans & ſplendida Domus, *Generalipha*, ſe offert; natura, arte, ſitu ad venuſtatem & recreationem compoſita. Aëre ſereno ſemper gaudet. Multis abundans

Digitized by Google

Fontibus, ſuaviſſimo murmure undique diſcurrentibus: quorum unus, mirabile & jucundiſſimum viſu, Aquas in miram altitudinem copioſiſſima eructatione, brachii craſſitudine evomit, quod extra iſtius domus muros longiſſime proſpici poteſt, maxime ſplendente Sole. Præterea hic conſitas arte Silvulas; Arbores patentibus ramis generoſis fructibus graves; Sepimenta reticulata; inque iis feras magno numero beſtias. Ipſiſſima videtur Sedes Voluptati Deliciiſque ab Maurorum Regibus conſecrata. In Verticem porro montis enitenti occurrit ætate multa conlapſum fere Maurorum Fanum, ab Chriſtianis *S. Helenæ* nunc dedicatum: ad quod fere omnes, qui Granatæ videndæ deſiderio flagrant, conſcendunt; ut ejus Templi Muro ſuum Patriæque nomen inſcribant: quod quidem ea conſuetudine Vulgique opinione receptum, ut is Granatam non cenſeatur vidiſſe, qui id non præſtiterit. In eodem hoc Monte Maurorum Reges ſuos olim habuerunt hortos, vário Florum & Herbarum genere decenter veſtitos; quorum nunc etiam manifeſta ſatis ſuperſunt indicia. Iuxta Ciſterna eſt publica, *Algibe* dicta; Imbribus colligendis quomdam ab Romanis parata: Aqua inibi non ſolum nullum Putredinis incommodum ſentit, verum etiam medendi vim habet & facultatem: quod Hiſpani longa experientia ſunt docti. Nam pota Ventris fluxum ſedat. In Latere ejuſdem Montis Ædicula Sacra eſt, multa antiquitate & Veneranda Martyrum memoria nobilis: *Los Martyres* vulgo: ubi Putei & Antra in Rupibus exciſa, & ſcalpellis excavata conſpiciuntur: quorum ut Ingreſſus ſunt anguſtiores, ita interiores receſſus latioris ſunt ſpacii: in hac Mauri Chriſtianos, quos ingenti numero captivos tenebant, crudeliterque tractabant, noctu protrudere & funibus demittere ſolebant, diuturnis laboribus fractos & confectos. Hiſpanis *Maſmorros* dicitur. Tertia Vrbis Regio, *El Alveyſin*, duos complectitur Colles, admiranda ædium frequentia cultos. Hæc, quia à ſolis Mauris quomdam habitabatur, non altera Civitatis Regio, ſed diverſa plane Natio habita & Idiomate ab reliquis Granatæ Incolis ſeparata eſſe videbatur: Agricultura & Serici Textrinis ut plurimum victum quærebant: & quantum Vxorum luxui Serico, aureoque & argenteo veſtitu indulgere, tantum ſibi viliore habitu Viri ſolebant

Digitized by Google

bant adimere; facco semper onusti, etiam si prædivites incedentes, ut qualiacumque onera, Mercedis consequendæ gratia, petentibus ferrent. Nomen Fidemque Christo cum pietate exstimulari; tum Pœnarum adducti metu dederunt. Hujus Partis Porta est illa, per quam Maurorum Rex, *Il Ro Cicho*, *Rex Parvulus* nuncupatus, Se, Granatam, & Arcem tradens Ferdinando Regi, exivit, & expugnati Granatensis Regni memoriam sempiternam remanere flagitavit hanc, ut nemini post se ea umquam pateret. Quod ab Ferdinando facile impetravit: ideoque ab eo tempore semper clausa mansit; &, ne unquam aperiretur, firmum illi oppositum fuit Propugnaculum. Fertur Rex Maurorum egressus, inque Colle constitutus, quum magnificam, quam deserere cogebatur, Vrbem tristis intueretur, inlacrumari cœpisse. Quod ubi Mater ejus videret, quę & ipsa in fuga salutem quærebat, Filium adfata, *Merito*, ajebat, *nunc extra Vrbem pueriles emittis lacrumas, in qua, tamquam Vir, cordate pro Aris & Focis pugnare noluisti.* Quarta denique Vrbis Pars, quæ temporis successu ob majorem Civium frequentiam adnata, *Antiquerula* nominatur, præstans etiam & populosa; situ plano. Incolæ *Antiquerulani* vocantur ab *Antiquera* opido, unde huc profecti memorantur. Hi Byssum, Holosericum, Karmesinum, Bambacium, Damascenam, variasque præstantioris prerii telas magna copia neque contemnendo quæstu conficiunt. Sed ad Metropolis hujus Regni delineationem hæc sufficiant: perlustremus alia nonnulla ejusdem Opida. Quod ab Interni Maris littus hodie *Maliga*, μαλίακα Straboni & Ptolemæo vocatur; μαλάκη Stephano; *Malaca* Antonino; *Malacha* corrupte & contra Veterum Codicum fidem, cum adspiratione in Vulgatis Plinii Exemplaribus; *Malecha*, corruptius Gratiano in Decretis. Vrbs est Episcopalis, Situ, Civium frequentia, Rerumque omnium copia celebris. Eo variarum nationum Mercatores, potissimum vero Belgæ, magno numero singulis annis consuunt, ad exportandos, quos Vindemia hoc loci suppeditat, delicatissimos fructus. Portum enim habet commodissimum; cujus etiam Festus Avienus meminit in Maritimis:

Et rursus inde si petat quisquam pede
Tartessiorum littus exsuperet viam
Vix luce quarta. Si quis ad nostrum Mare

Digitized by Google

Malacæque portum semitam tetenderit
In quinque Soles est iter.

Vrbs contra hostiles insultus usque adeo munita, firmisque mœnibus est selta, ut Valli inviétique Propugnaculi vicem contra Africam obtineat: ideoque ab Rege Armamentarium totius fere Hispaniæ hic locatum; omni Armorum, Machinarum bellicarum, Commeatusque genere instructissimum; ex quo maximis Impensarum sumtibus perpetuum Præsidium in suis Africæ opidis sustentat atque communit. A Phœnicibus conditam nonnulli adserunt, anno ante Christum natum IↃ CCC XXXX. Fictilia Vasa conficiuntur hic nitidissima. Cives *Malacitani* in antiquo Marmore, quod Romæ. Flumen ejusdem cum Vrbe nominis, memorat Avienus, quem dixi:

At propter hos mox est Iugum Barbetium,
Malacaque flumen Vrbe cum cognomine.

De Malaca etiam auctor Commentarii belli Alexandrini: *Ipse omnibus rebus celeriter correptis, Malacam contendit.* Ab hac Vrbe Gados usque iter describit Antoninus, CXLV millium passuum, per hæc opida, *Sivel* (σιβὶ. Ptolemæo, *Molena* vulgo putatur) *Cilnianam, Barbarianam, Calpe-Cartejam, Portum Album, Mellariam* (*Bejar de Melena*, vel *Bejar de la miel*, aliis *Tarissa*) *Belonem Claudiam* (*Tarissa*, quibusdam *Brabate*) *Barsipponem, Mergablum, Ad Herculem & Gades.* Quinto hinc lapide, versus Solis ortum, distat *Velis Malaga*, haud procul Mari Mediterraneo: opidum amœnissimis cinctum campis, fructiferisque collibus, in quibus Arx ab Afris olim condita conspicitur. Ibi Vvæ passæ, tam quæ vulgo *Passa de Lexia*, quam quæ cæruleo colore *Passa de Sol*, colliguntur. Aspera Montium juga tam hic sunt præcelsa, ut ex eorum cacuminibus Herculeum non solum Fretum, verum etiam Barbariæ (ut vulgo vocatur) littora, ac Montes, atque adeo Africæ Opida Ceuta & Tingis, in faucibus Freti sita, commodissime conspici queant. Incredibilem Pagorum frequentiam soli fere Mauri, ex postrema profligatione superstites, inhabitant: Christianam Fidem professi peculiari suo, ex antiqua consuetudine, utuntur vestitu & Lingua: Montes Vitibus Arboribusque fructiferis conserunt, vicinaque loca tam decenter suo labore exornant, ut spectatu valde sit jucundum, uberrimosque annuo proventu fructus colli-

Digitized by Google

colligant; quos hujus opidi Incolis divendunt; à quibus deinde Mercatores exteri coemtos, navibusque onerariis impositos in varias totius Vniversi partes exportant. Ad maris littus amplissima est Domus, *La Torre de Velis*, appellata; in qua varia sunt loca peropportune dispositа, in quæ omnia, quæ vicinum Territorium suppeditat, Bona comportata, antea, quam evehantur. Vectigal Regi persolvunt. *Almeria* etiam Littori est adpositа: Ἀδδηρα Ptolemæo, & Ἄβδηρα Straboni; μέγας etiam λιμὴν Ptolemæo, Magnus Portus, ut vult Coquus: Condita putatur ab Thracibus, nomenque adepta ab Abdera Thracum Vrbe, quam Diomedis Soror Abdera condidisse scribitur, conditæque ab se nomen imposuisse. *Alhama*, Ἀρτιγὶς Ptolemæo, *Artigi* Plinio, qui eos *Iulienses* cognominat: Opidum septem distans Granata milliaribus; ab Mauris, ut Historiæ loquuntur, conditum, situ amœnissimo: ab Natura variis locupletatum dotibus, & ob voluptatem ubertatemque Genio Gratiisque dicatum. Quidquid hic ab DEO Opt. Max. largissime conlocatum superant infinitis modis uberrimi Thermarum Fontes; quibus meritissimo jure princeps inter Hispaniæ miracula locus. Aquæ illis tam illimes, limpidæ & perspicuæ, ut vel exiguus in fundo Numulus perfacile agnosci queat. Moderati sunt caloris, quem nudum hominis corpus fert commodissime: Grati Saporis, quæque potæ variis corporum Morbis curandis efficacissimæ. Multis inde votis expetuntur; adeunturque undique, Martio præcipue Septembrique Mensibus, quibus maxime salutares. Iuxta est Domus ampla Hospites ex variis Hispaniæ locis accurrentes suspiciens; non Equis solum ipsorum & jumentis omnem commoditatem; sed ipsis etiam Cubicula, Lectos, quidquid denique necessarium liberaliter præstans. Prope Opidum præcipites arduorum Montium rupes visuntur; inque earum una Crucis conspicitur Signum, quod quænam Mortalium Ars, quæque Industria in Dorso Montis, quum non modo ascensu difficile, sed plane inaccessum sit ejus fastigium, collocarit, prorsus ignoratur. Ex his Montibus Rivulus gravi murmure delabitur, qui ex nivosis haud procul Granata Montibus tanto frigore promanat, ut nomen inde fuerit sortitus. Dicitur enim *El Rio frio*, Rivulus frigidus. Thermarum muros adluit; caldam Thermarum

Digitized by Google

aquam abſorbtam ſecum abripiens. Quæ *Antequera* vulgo *Anticaria* eſt Antonino ; *Singilia* dicitur Plinio, cui cognominis ibidem eſt Fluvius *Singulis*. Opidum ab Mauris conſtructum, ſitu montoſo & inæquali. Caſtrum habet in Montis Vertice amplum & bene munitum, cui nomen *Alcaſſalia*, peramœna Regum Granatenſium, plurimum olim, ſedes. Portæ omnes ſunt ferreæ. Servantur ibi hodieque multa bellica Maurorum Inſtrumenta, Loricæ, Spicula, Gladii, Scuta ex pelle ferroque adfabre conſecta, ſquamoſa item & oſſea Inſtrumenta, quibus anteriorem ſiniſtri brachii partem communiunt, ne dum Sagittas ſæpius in hoſtem contorquent, recurrentes Arcuum nervi Manicarum plicis impediantur. Videntur & oblongæ Maurorum haſtæ ; Sagittæ, hamato, quod acutum valde, ferro præmunitæ ; Arcus ex nobiliſſimo conſecti Ligno, quod ob ſubtilitatem humoris extenſum mira facilitate in priorem redit ſitum. Arci adhabitant, Loci amœnitate capti Aeriſque puritate adducti, Nobiles : Planiciem Agricolæ incolunt, magnum facientes quæſtum partim ex Agris, partim ex opera Salaria. Nam in vicinis opido Montibus plurima ſunt Loca, Salinis naturæ beneficio oportuna : ubi paſſim incredibili abundantia candidi Salis grumos eſt conſpicere, quod non Ignis adminiculo, ſed Solis ardore concoquitur. Æſtivis enim Menſibus tam fontana, quam pluvialis Aqua in his montibus conlecta vehementi Solis ardore concreſcit, ac tandem excoquitur : unde tantam Salis copiam Adcolæ conficiunt ; ut magnam partem huic Hiſpaniæ tractui ſufficiat. Fiunt hic illa ſuſpiciendæ Capacitatis Vaſa fictilia, quæ *Ventrioſa* quis non inepte dixerit ; ad condenda & adſervanda Cibaria, & cujuſcunque generis Liquores, Aquam, Vinum, Oleum, Cappares, Olivas, & id genus alia : Vulgus *Tenajas* nuncupat. *Loxæ* ſitus tam amœnus eſt, tamque elegans, ut univerſæ Granatæ audiat *Hortus*, tanta excultus diligentia, ut in eum Ops, Magna Rerum omnium Mater, plenum efficacium Herbarum Fructuumque optimorum cornu larga manu ecfudiſſe videatur. Fervent etiam hoc loco Venationes, eo quod ob miram Pabuli abundantiam paſſim Leporum & Cuniculorum greges in patentibus Campis, Paſcuis, atque Nemoribus Venantium oculis obverſentur : quibus inſidiæ ſtruuntur vel Canum ſagacitate, vel ſolertia Muſtelarum,

Digitized by Google

larum, quas in ſpecus & occultiores Terræ receſſus inmittunt ad Cuniculos è Cubilibus ſuis exturbandos, exturbatoſque capiundos. *Septemilium*, vulgo *Settenil* Granatæ opidum in Monte, poſitione prorſus mirabili; pleraque Incolarum Domicilia habens ſubterranea, in cavernoſis exciſa rupibus. Solum quale in montibus frequens, aſperum & lapidoſum, Aratri impatiens; ſed pecoris, varii generis, dives. Quæ haud procul Malaca, vulgo *Ronda* nominatur, Plinio *Arunda*, Ptolemæo Ἀρόνδα: quæ *Guadix* nunc, Ἄκκι Ptolemæo eſt, *Accitana Colonia* Plinio: quæ *Veria*, Ptolemæo βάρια dicitur, *Barea* Plinio: quæ *Oſca*, κελίκεια Ptolemæo appellatur: quæ denique *Almunecar* hodie, *Menoba* creditur Plinio, Ammiano, & Antonino vocata, μάνοβα in Baſtulorum regione ab Ibericum mare Ptolemæo; μάνοβα Straboni: corrigendus viderur Stephanus, apud quem legitur, Μανόβιγα πόλις μαςιηνῶν. *Menobæ* etiam Fluvi meminit Plinius hoc tractu, quem navigabilem eſſe perhibet.

De Ortu & Initio Regni Regumque Granatæ legendi tum alii, tum Rodericus Sanctius Parte I de Rebus Hiſpan. cap. xv. Bellum autem Granatenſe, Regnique expugnationem delinearunt Petrus Sancteramus Siculus Civis Meſſanus, Ferdinandus Pulgarius Hiſpanice, cujus Hiſtoriam in Latinum convertit ſermonem Antonius Nebriſſenſis, qui & ipſe lib. I, Dec. II; Petrus Martyr Protonotarius; Gonſalus Ajora Cordubenſis, Regius Hiſtoricus; Alphonſus Palentinus, Triſtanus Silvius; Karolus Verardus. L. Marineus Siculus de Rebus Hiſpaniæ libro xx, & alii.

CAP. XXIV.

Andaluzia.

ANdaluzia ad Ortum habet Granatam, ad Septentrionem Caſtellam Novam, ad Occaſum Pacenſi Silvenſique Diœceſibus & Ana Flumine terminatur, ad Meridiem Atlanticum ſpectat Mare. Nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc uſque Loca deveniſſe, multi memoriæ produnt, & nos alibi dicimus: Videndi præter alios Rodericus Sanctius parte I Hiſpa-

Digitized by Google

niæ cap. VII, Antonius Nebriſſenſis in Decadum Prolegomenis, Ioannes Vaſæus Hiſpaniæ Chronico cap. VIII. Sic igitur, ut nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quaſi *Wendenhuys, Vandalorum domus.* Marius Aretius *Andaluziam* vocatam auguratur, quaſi *ante Luſitaniam*, mutatis nonnihil litteris. Regio eſt, quæ inſigni rerum omnium fertilitate luxuriat, cunctas univerſi Terrarum Orbis Provincias eo nomine facile ſuperans.

Tenuiſſe quondam hæc Loca exiſtimantur *Cunei*, Κύνητες Appiano in Ibericis; quorum urbs eidem Κουνίστεργις; Straboni lib. III Κουνοστοί; ubi hodie *Chucena* ad Fluvium, cui nomen *Guadiamar*; aliis ubi *Niebla* inter fluvios *Luxiam* & *Vrium*, quorum hic *Rio Tinto* vel *Rio d'Azeche* hodie, olim etiam *Iberus*; ille *Rio Odier*. *Celti*, Κέλτοι Straboni ad Bætim Fluvium. Herodotus eos locat extra Cippos Herculis; Cynesis, de quibus mox, finitimos. Corrupti ſunt *Celti*, opidoque miſti apud Plinium lib. III: ſic enim legitur: *Opida Hiſpalenſis Conventus Celtiauana, Canizana, Acua Ilipa cognomine Illa Italica*; Emendandum *Celti, Ara*. Τερδηλοί ſimpliciter (nam tria erant illorum genera) ſic dicti; à quibus, Auguſto Imperante, Τερδητανία habitabatur, Strabone teſte; cui ea circa oſtium Bætis Fluminis delineatur: Calpe contiguam facit idem Strabo ex Eratoſthene; *& Erythiam* Inſulam Fortunatam etiam *Tarteſſidem* vocatam ſcribit. Eo referendum Silii illud libro XVI belli Pœnici:

Nam repeto Herculeas Erythræa ad littora Gades.
Tarteſſiacum Tractum Campos *Arganthonios* vocari ſolitos notat Ioſephus Scaliger in Auſonium, ab Arganthonio Regulo, quem ibi regnaſſe Veterum hiſtoriæ teſtantur. Hodie *los Campos de Tarif*. In hac Hiſpaniæ parte ad Bætim Fluvium fuit Locus, qui *Ianus Auguſtus* dicebatur; unde ad Oceanum uſque Viam ſtravit Tiberius Imperator. Loquitur Inſcriptio, quæ Cordubæ:

TI. CÆSAR. DIVI. AVGVSTI. F
DIVI. IVLI. NEPOS. AVGVSTVS
PONTYF. MAX. VI. COS
V. IMP. TRIB. POTEST. XXXVII
AB. IANO. AVGVSTO. QVI. EST
AD. BÆTEM. VSQVE. AD
OCEANVM
LXIII

Digitized by Google

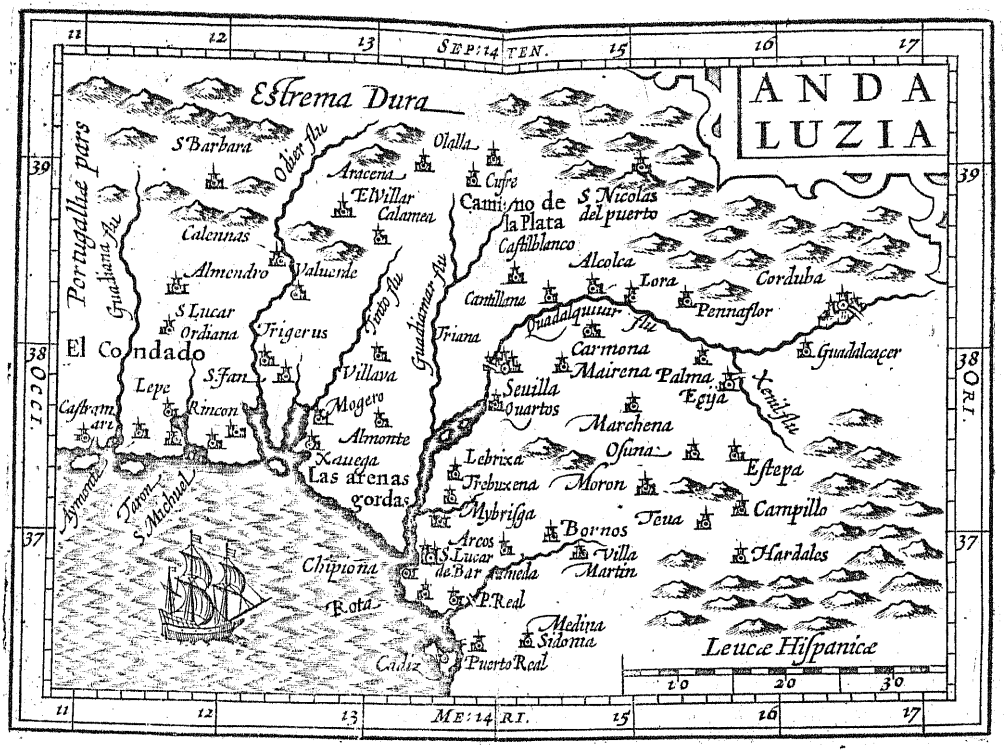

Digitized by Google

on ha viſto SEVILLA, non ha viſto marauilla

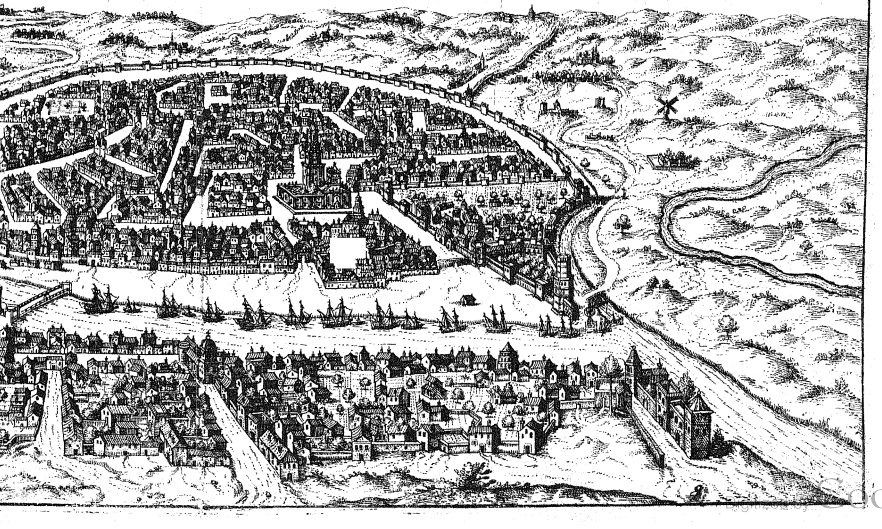

Digitized by Google

Metropolis est, quæ *Hispalis* Plinio; Ἱσπαλις, Ptolemæo; Ἱσπαλον Philostrato; *Hispal nav' ἀποκοπὴν* Silio Italico lib. III Belli Pœnici:

Et celebre Oceano atque alternis æstibus Hispal.

Spalis (unde *Spalense Concilium*) Gratiano in Decretis. Hodie *Sevilla*; quod nomen antiquius, quam putatur; quum hoc loco Tartesiæ Vrbs Ῥώμη ponatur Stephano; pro qua hodie *Sivilla*, quemadmodum Salmantica pro Ἁλμαντικη Polybii, vel Ἑλμαντικὴ Stephano; pro *Exitania*, *Sexitania* & similibus. Hispalis etiam apud Plinium legitur *Colonia Romulensis*. Hispalis Etymon sic indicat Arias Montanus, scribens ad Abrahamum Ortelium: *Hispalis*, inquit, *nomen Phœnicum est ex* Spila *vel* Spala *deflexum*, *quod planitiem sive viventem regionem significat*, *qualis ejus Territorium conspicitur*. *A Græcis vero addita est Adspiratio*. *Arabes autem*, *quod* P *litteram non habent*, *ob idque pronunciare nequeunt*, *fere ad nativam vocem referentes*, Sbilla *dixerunt*: *deinde Christianorum vulgus* Sevilla, *ut nunc*, *appellavit*. Audiamus & Ælium Antonium Nebrissensem in Prolegomenis, qui, quum dixisset hanc urbem *Romuleam* dictam, *Hæc à Pœnis*, addit, *deinde Ispilia*, *& à barbaris postea inversis litteris prioribus*, *&* P *in* B *mutata*, Sibilia *dicta*, *nunc* Sevilla *nominatur*. Alii inter quos Franciscus Tarapha, ad *Hispalim*, Herculis Libyci filium, nomen conditionemque referunt. Quidam ab Hispano Herculis Nepote exstructam & denominatam censent. Ridere soleo, ut in multis, Isidorum; qui lib. Originum XV, cap. I, quum ab Iulio Cæsare conditam, exque ipsius & Romæ Vrbis vocabulo *Iuliam Romulam* norasset appellatam, à *Palis* suffixis in loco palustri sic dictam memorat. Io. Gerundensis Episcopus Paralipom. Hispan. lib. XII, non improbans Isidori Etymon adscribit, videri vocatam Hispalim à *Palude*, quæ maxima Vrbem circumdat. Vrbs ad Bætim Situ amœnissimo excellens, Ambitu magna, Forma fere rotunda, Visu pulcra, Templis celebris. Ædium pulchertimarum frequentia nitidissime culta, Plateis Vicisque insignis, Hortis Fontibusque Hilaris, Mœnibus Turribusque valida, Propugnaculis tuta, Campis jucunda, Frugibus abundans, Oliveris felix, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives, Mechanicis Artibus nobilis, Academia (in qua, præter Avicennam & alios, florvit Leander, qui sua industria Hermigildum & Richardum

Digitized by Google

Gothorum Reges ab Arriana Hæresi ad Religionem Catholicam adduxit) & Studiis liberalibus inlustris, Opulentia sua plerisque Hispaniæ Civitatibus anteponenda: Ostio Oceani (cujus vere perhibetur Regina) navigabili Fluvio, ligneo Ponte, quem parva Navigia carenis compactum sustinent, (vulgo *Puente de Triana*) delectabilis. Carmen, quod in Vulgatis Ausonii Exemplaribus inter Vrbium Encomia Emeritæ adscribitur, Codices cum primitus editi, tum calamo exarati *Hispali* tribuunt; verbis hoc modo conceptis:

HISPALIS:

Iure mihi pest has memorabere, nomen Iberum,
Hispal, æquoreus quam præterlabitur amnis:
Submittit cui tota suos Hispania fasces:
Corduba non, non arce potens tibi Tarraco certant,
Quæque sinu pelagi jactat se Bracara dives.

Et sane *Hispali* magis, quam Emeritæ conveniunt Ausoniana illa. Probat, præter alia, Argumentum illud validissimum, quod *Hispal* Iberum Hispanumque sit nomen; Emerita autem Latinum. Cætera vide apud Eliam Vinetum doctissimum Ausonii Interpretem. Portas habet *Hispalis* XII, quibus hæc vulgo nomina, *Puenta del Arcenal*, II *de Triana*, III *de Golis*, IV *de S. Iuan*, V *de la Almenilla*, VI *de Macarena*, VII *de Cordoba*, VIII *del Sol*, IX *del Osurio*, X *de Carmona*, XI *de la Carne*, XII *de Gerez*. Suburbia primæ Classis illa, quæ vulgo *El Tablado* & *Triano*: hoc à tribus circiter Civium millibus habitari dicitur, in quo ad Pontis Caput Palatium superbit, Inquisitioni (unde *La S. Inquisittone*) sacrum: in illo infinita nuper, præcipue anno CIↃ IↃ LXV sunt eruta, hodieque eruuntur, ex terra venerandæ Antiquitatis Monimenta, Tymbi, lapideæ ac vitreæ Lampades, Vrnæ, Numismata, idque genus alia. Inter Templa sane primas tenet illud, quod *D. Mariæ* consecratum; quo nullum habet Christianus Orbis excellentius, si quis operis amplitudinem spectet & majestatem, Turrimque summæ altitudinis, editissimo operosissimoque fastigio admirabilem: unde in universam Vrbem Camposque latissime lætissimeque circumjacentes jucundissimus est prospectus. Cochleam intus habet, per quam Eques commode adscendere potest. Qua fere summa est, ambitur ab hac Inscriptione,

TVRRIS

Digitized by Google

TVRRIS FORTISSIMA NOMEN DOMINI, PROVERB. XVIII. In ſupremo Apice *Fidei* eſt Statua ærea magnitudine hominem referens, verſatilis Ventorum Index. Nihil hic dicam de Arcis regiæ ornamentis vere regiis; de ſumtuoſis Ducum, Comitum, illuſtriumque Procerum Palatiis, deque aliis cum publicis, tum privatis Ædificiis. In vicino Vrbi Agro Domus ampliſſima viſitur, *El Mattadero* nuncupata; in qua, optima Politiæ ratione; mactantur Oves, Boves, aliaque Animantia; quorum Carnes Hiſpali Civibus mox divenduntur. In patentiſſimo vero Campo juxta hanc Domum jucundiſſimum ſpectaculum præbet Taurorum, quos robuſtiſſimos ibi ſaginant, Capitis Pectoriſque robore præſtantes. In hos, ſpectaculum edituri, Moloſſos Magnoſque exſtimulant Canes, quibus ſatis alioquin per ſe feroces, truces ac torvos, prius quam eos mactent, efferare ſolent. Illi in Canes magna rabie inſilientes ignem naribus ſpirant, terram pedibus feriunt, in altum ſpargunt arenam, frontes adverſariis obferunt, tantoque adoriuntur impetu; ut eos Cornibus exceptos in aërem alte projiciant, inque cornuum cuſpides rurſum delabentes exſpectent. Eſt & ad Hiſpalim Aquæ ductus incredibilibus impenſis opere fornicato ab Mauris exſtructus; qui excavato viæ dimidiati Miliaris ſpatio jucundam Incolis Aquationem præbet, unde quamplurimæ Fontes ad Civium neceſſitates dirivantur. Mirabile dictu quando itinere, ſex nimirum milliarium, per cæcos terræ meatus à Carmona opido ſcaturientes Fontes in hunc Aquæductum deducantur: unde *Los Caños de Carmona* Hiſpani nuncupant. Haud procul Hiſpali vaſta jacent convulſæ Vrbis atque Theatri rudera: Locus Hiſpanis *Sevilla la Vieja* audit. Putant Viri Magni eam hic fuiſſe Vrbem, quæ *Italica* Ptolemæo, Antonino, aliis. Nummum laudat Abrahamus Ortelius Tiberii Cæſaris in cujus averſa parte hæc leguntur: DIVI. AVG. MVNIC. ITALIC. PER M. Onuphrius inter Colonias Romanas numerat ex Agellii lib. XVI, cap. XIII, apud quem D. Hadrianus (qui, ut & Trajanus, hinc ortus) in oratione, quam de Italicenſibus in Senatu habuit, peritiſſime diſſeruit; mirarique ſe oſtendit, quod & ipſi *Italicenſes*, & quædam item alia Municipia antiqua, in quibus *Vticenſes* numerat, quum ſuis moribus legibuſque uti

Digitized by Google

uti possent, in Ins Coloniarum mutari gestiverint. Ejus Ager *Italicesia* dicitur Stephano. In vetusto Exemplari Historiæ Lucæ, Tydensis Episcopi, in Limitatione, quæ circumfertur, Diœcesium Hispaniarum Provinciarum hæc habentur: *Inveni in Chronicis, quod Italica est Hispalis Antiqua, unde populata fuit hæc Hispalis, quæ nunc est.* Falsum. *Hispalis* enim cum *Italica* facile antiquitatis nomine certat. Pagus sane, qui *Vetus Hispalis* cognominatur, non immerito censetur *Italica*, quum & in limitatione Agrorum ab Ferdinando Rege, qui eam Mauris extorsit cum aliis infinitis, facta, nomen *Talcæ* retineat. Temere credidit Petrus Crinitus, ab hac Italica genus cognomenque duxisse *Silium Italicum*. Dici enim debuisset *Italicensis*, uti docet Surita. *Ierenna* famolus est prope Hispalim locus ob mirabilem Saxorum in circuitu dispositionem tanta copia in terram defixorum, quasi cœlesti pluvia huc essent delapsa. Terræ motu illud putatur factum; quo multa ædificia Hispali, Cordubæ, inque vicinis locis frequenter corruerunt. Emporium porro est Hispalis omnium Europæ Vrbium florentissimum, & amplissimum Mercium Indicarum, quæ ex Occidente advehuntur, Receptaculum; quodque ad illud Negociationis culmen adscendit, ut Privilegium fuerit consequutum, ne quæ Naves in Indiam, quod Aprili mense fieri solitum, solvant, nisi quæ mercibus in hujus Vrbis Portu oneratæ, quæque Machinis & Tormentis bellicis, Commeatu, Milite, aliisque ad tantam navigationem necessariis, sereniſſimi Hispaniarum Regis nomine, ibidem instructæ: quæ ex India Auro, Argento, preciosissimisque Thesauris, quos anteacta Secula non noverunt, constipatæ mensibus Augusto & Septembri quotannis feliciter recurrentes necesse itidem habent ad ejusdem Vrbis littus adpellere, Merceſque ibi primo exponere. In eum finem magnifica ibi est multoque adparatu nobilis Domus, cui ab Indicis Negociis, geri tractarique ibi solitis, nomen impositum. *La Casa de la Contraction de las Indias*; Gubernatorem habens & XII Consules, quorum consilio auctoritateque omnia ibi administrantur. Hispalis Divitiis adeo pollet, ut sola Regi suo, cujus Nomini Numinique devotissima est, sesquimilionem Aureorum in singulos annos obsequii & vectigalium ergo, libentissime reddat; quantum multi Principes ex integris Regnis corra-

Digitized by Google

corradere vix poſſunt. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari poſſent, ut natum ſit inde & tritum vetuſtate Proverbium, *Qui no ha viſto Sevilla, no ha viſta Maravilla.* Cum aliis felicis ingenii alumnis gaudet, tum Benedicto Aria Montano, nobiliſſimo & ſummo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione ſtupendo. Teſtantur id Opera ab ipſo edita, quæ ſummam ejus admirationem apud omnes excitant: inter quæ primas merito ſibi vindicat Veteris ac Novi Teſtamenti ad Græcam, Hebraicam, Chaldaicam & Syriacam Linguam tranſlatio: deinde Commentariorum opus in XII Prophetas, & in reliquos Majores Paraphraſis; Liber Generationis & Regenerationis Adam ſive de Hiſtoria Generis humani; Opus de Optimo Imperio, ſive in Librum Joſuæ Commentarium: alia prætereo. Primo ab Hiſpali Lapide Veteris Caſtri ſunt ruinæ incredibili magnitudine, in Colle ad Bætim fluvium: nominantur vulgo *S. Iuan del Foratche.* Ex Ruderibus erutiſque Antiquitatum titulis patet ab Gothis quondam conſtructum. Hiſpali Nemus adjacet ad XXX milliaria expanſum, Oleis conſitum. Ab hac urbe tria procedunt apud Antoninum Itinera: I *Cordubam*, II *Italicam*, III *Emeritam.*

Metropoli viſa, reliquarum Vrbium nonnullas indicabo, Ordinis incurioſior; ſic tamen, ut quaſque Metropoli ſuæ proximas primo loco. Offert ſe quinta ab Hiſpali leuca *Palatium* vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, ſic dictum ab Arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via ſitum, quæ ad S. Lucæ Fanum Fretumque Gaditanum ducit, cum ex Agricultura victitat ſatiſque floret, tum ex frequentia Viatorum, qui hac Nebriſſam contendunt, Viam depreſſiorem tenentes, qua Paludes & Æſtuaria Fluminis (*Mariſma* nominant Hiſpani) ad quinque milliaria late ſe extendunt, & hiemali tempore ex Bæti flumine Itinera tam ſunt uliginoſa, tamque invia; ut hac commodus non pateat tranſitus, ſed altior ſit tenenda via Alcantaram & Caberam verſus: vice autem verſa æſtate tam denſis obſita ſepultaque pulveribus, ut tranſitum fere denegent; ſed, quemadmodum in mari navigantibus, opus ſit Indice Magnetico, ne quis in maximo Solis ardore, via conſueta aberrans ſiti conficiatur. Mirum enim non eſt invenire hic ſubinde Viatores Solis æſtu ſitique enecatos. Hinc iter hac facturi de Vino ſibi

Digitized by Google

providentur, coriaceas Lagenas Equorum Ephippiis adpendere soliti : *Borateja* lingua patria vocantes. Nulla enim in tanto quinque magnorum Milliarium spatio inveniuntur Hospitia: quum totus ille tractus ob Aquarum abundantiam Hieme, ob intolerabilem Calorem Aestate sit inhabitabilis, & proinde incultus horridusque ne una quidem Arbore occurrente, sub cujus umbra resocillare se viresque debilitatas & amissas recuperare quis queat. *Alcantara*, Hispanis *Alcantarilla*, Pons est in Palentiæ quidem Paludibus, sed ad latus sinistrum, Meridiem versus à Flumine Bæti aliquantulum distitus & paullo editiore loco. Structuræ magnificentia opus esse Romanum ostendit. Vtroque in latere Majoris Turris Peristylia, Bases & Capita Columnarum apparent, quæ hic ex viridi Iaspide positæ erant, nunc in templum Hispalense ad Altaris ornatum translatæ. Hic Pons ad superandam Paludis difficultatem constructus, ab L. Marineo Siculo cum Segovienſi celebratur, lib. 1 de Rebus Hispanicis, capite de Regni Fluminibus. Est enim altitudine opere & artificio mirabilis. Altera ex parte Mesquita est vetus Maurorum Delubrum, nunc pietati Christianæ dicatum semperque clausum : ex altera *Venta*, id est Hospitium; qualia per totam Hispaniam multa conspiciuntur. Pontem transgresso ad primum lapidem offerunt se *Cabeça*; opidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam versus se extendunt, aditu situm. Vrbem quondam fuisse magnam, Rudera loquuntur & Mœniorum Vestigia. Quia vero *Cabeças* idem quod *Capita* sonat, Opidani vulgare hoc jactare sunt soliti, sibique laudi ducere : *Non se haze nada nel Consejo del Rey sino Cabeças* : quod interpretantur, *Regis consilium sine Capitibus*, id est prudenti judicio, cui sedes solet esse in cerebro, *numquam coire*. Cabecis versus Libonotum ad tertiam Leucam succedit Opidum, quod vulgo *Lebrixa*; Νεβρισσα Ptolomæo. Plinius *Venerium* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis Æstuaria, hodie octo passuum millibus ab Flumine, oblimato sinisteriore Alveo (ut lib. 1 dixi, cap. VI) distat. Conditor perhibetur Liber Pater. Silius ab Satyris cultum canit, propter ipsum nomen. Νεβρις enim Cervina Pellis, qua Bacchantes Sacerdotes induti Libero sacrificabant. Silii verba lib. III sunt hæc :

At Nebrissa Dionysei consita Thyrsi

Quam

Digitized by Google

Quam Satyri coluere leves, redimitaque Sacra
Nebride, & Hortano Mænas nocturna Lyæo.

Opidulum est peramœnum & pulcrum cum Arce perveteri, Agro undique beatissimo cinctum. Quocumque egressus te vertas, versus Meridiem præsertim Ortumque patentes te excipiunt Campi, Prata Floribus læta, Arva frugibus onusta, Vineta & maxime frequentia Oliveta. Cive nobilitatum est Ælio Antonio, Hispaniæ totius Ornamento; qui, ex Grammatico & Rhetore Historiographus factus Regius, Rerum ab Ferdinando Hispaniarum Rege gestarum Decadas duas, magna cum laude, conscripsit. Quæ *Carmona* vulgo, Κάρμων Straboni est; *Carmo* Antonino, ut & Auctori de bello Alexandrino, apud quem tamen alio loco corrupte *Carbona*, vel, ut in aliis legitur Codicibus, *Carniona*; ex quo *Narbonem* nonnulli temere fecerunt. Καρμωνία Ptolemæo, parum fortean emendate. Incolæ Plinio *Carmonenses*, Cæsarique lib. II de bello Civili, qui longe fortissimam totius Provinciæ Civitatem ipsorum appellat. Nummum habet Surita, vetustissimæ notæ, qui in una parte Veri effigiem præfert; in aversa vero facie sculptum gerit Opidi nomen, CARMO, inter duas Spicas, fertilissimi Agri ad idem opidum Symbola. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua basi, *Marcia*. Conditam putant quidam ab M. *Marcello*, vel *L. Marcio*, qui Cn. Scipione apud Vrsaonem mortuo, Romanorum ductavit in Hispania Copias. Situm est hoc Opidum in Colliculo quodam, ubique planicies spectante. Suburbium est opido majus, ad Solis Occasum, qua Hispalim (unde novem milliaribus dirimitur) est iter. In eo fons est è regione Xenodochii, magnam, quæque Civibus omnibus sufficiat, Aquarum copiam eructans. Notatu illud dignum censui, quod Ager hujus Opidi, quamvis rerum omnium, præsertim Olivarum feracissimus, omnino tamen Fontibus, Rivulis, Aquæque ductibus careat; ita ut Agricolæ sæpenumero Aquarum laborent penuria, quæ Messem facit rariorem. Est ibidem hoc ævo nostro Ducum Arcobrigæ Sedes gentilitia; qui è Pontiorum nobilissimo stemmate orti Marchionatum Gaditanum cum Hispaniarum Rege commutarunt; atque hoc suum Municipium longo temporum iuervallo ita exornarunt, ut cum vicinis opidis de Civium frequentia, Ædificiorum pulcri-

Digitized by Google

pulcritudine, Messiumque abundantia audeat concertare. L. Marineus Siculus opinatur eam esse, quæ Cæsari Plinioque *Ategua*, Ἀτέγουα Dioni. *Ategua* tamen vestigia haud procul ab *Alcala Regali* indicat Navagierus, fonremque ibidem nomen quodammodo servare notat; vocari enim *Fuente de Tetvela*. *Ategua* Morali est *Tebala Vieja*, qui eam quoque *Teguam* nuncupari addit. *Tebe* nunc appellari memoriæ prodit Io. Mariana, distareque ab Corduba XVI lapide. Sunt & Andaluziæ Opida *Lora* ad dextram Bætis ripam: *Axalita* vetustis lapidibus, teste Clusio; *Flavium Axalitanum* Ambrosio Morali ex antiqua item Inscriptione: inter Hispalim est & Cordubam. *Moron* olim, ut scribit Clusius, *Aruucci*; notantibus Plinio, Antonino, & prisco Lapide. *Ossuna* Ὀσσοῦνα Appiano in Ibericis, Οὐρσὼν Straboni; *Vrso* Plinio, cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Vrbanorum*; *Vrsaon* in antiquis hujus loci Inscriptionibus, uti tradit Navagierus; *Vrsao* Belli Hispanienſis Scriptori, qui antiquissimum esse hoc Opidum, & maximi aliquando fuisse momenti his docet verbis: *Cæsar Gadibus rursum ad Hispalim revertit. Fabius Maximus; qui ab eo relictus erat ad oppugnandum Præsidium, tandem Vrbem cepit: ac deinde Vrsaonem proficiscuntur, quod Opidum magna munitione tenebatur, natura firmissimum. Aqua, præterquam in Opido ipso, nusquam reperiebatur proprius millia passuum octo, nec habebant ligna vel materies ad oppugnandum. Ita necessario deducebantur nostri, ut à Munda, quam proxime ceperant, Materiem illo deportarent.* Apud eundem & alio loco legimus hodie vitiose *Saonem & Versaonenses*, pro *Vrsaone* & *Vrsaonensibus*. Conveniunt autem Hirtii verba cum hodierno situ. A *Munda Vrsaonem* usque unius diei est iter: Opidum Aquam nullam habet conterminam; Arborum genus similiter nullum; præter Olivarum copiam; quas proculdubio Pœni, Romanis Hispanisque ad terræ cultum procliviores, post immanem illam Gothorum Provinciæque totius Cladem; ibidem plantarunt. Inventa commemorantur ibi Fragmenta quædam testacea, quæ sequentes litteras præferebant: OFF. PATR. VRS. Interpretantur nonnulli *Officium Patrum Vrsaonis*, vel *Officinam Patritiorum Vrsaonis*: fieri addentes in hac Regione Vasa & Dolia multa fictilia; eo quod Gleba his talibus fingendis sit aptissima. Est autem nostro hoc ævo Ducatus Gaput, Sedesque primaria *Gironum* Familiæ, quæ relicto

Digitized by Google

relicto *Veniæ* Comitum titulo, Ducum *Ossunæ* anno CIↃ IↃ LXII, Rege Philippo adnuente, vindicare sibi cœpit. Historiam hujus Stirpis contexuit Hieronymus Gudiel. Academiam hic Principes erexerunt anno CIↃ IↃ XLIX; in qua omnes fere scientiæ docentur. *Egira* ad Singulim fluvium, hodie *Xenil* vel *Chenil*. Ptolemæo cluit Ἀστυγις: quod *Astigi* vocetur in antiquis Inscriptionibus docet Clusius: *Augusta Firma* cognominatur à Plinio. Dictum *Astygis*, ut quidam fabulantur ab *Astere* Memnonis auriga. Hujus opidi Divitiæ & negotiatio potissimum in Lanæ mercatura consistit, ob incredibilem Ovium hoc loco copiam. Pontem habet ad Latus Orientale ex Lapide vivo fornicato. Iuxta Supplicii est locus; *El Rollo* appellatus. Quod opidum non adeo magnum, hodie tredecim ab Hispali leucis visitur, inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram, *Pena Flor*, Ptolemæi putatur Ἰλίπουλα μεγάλη, in mediterraneis Turdulorum; *Ilipa* cognomine *Ita ica* Plinii, qui Hispalensi Conventui attribuit. Decimo hinc miliari ad ejusdem Fluvii ripam est *Corduba*, Κορδύβη Ptolemæo, *Cordoua* vulgo: Plinius *Coloniam Patriciam* tradit cognominatam; quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Moralis. Nummum item æreum Augusti Imperatoris vidisse se scribit Abrahamus Ortelius, in quo legebatur COLONIA PATRICIA Μαρκέλλων κτίσμα καὶ δόξη καὶ δυνάμει, inquit Strabo lib. III. Hanc C. Iulius Cæsar scribit in Ephemeridibus & Provinciæ suæ caput, & de Populo Romano bene semper fuisse meritam. *Corduba* tamquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundensi Episcopo, lib. I Paralipomen. cap. de Fluminibus. Alumnos habuit rei militaris gloria, doctrinæque studiis præcellentes. Suos olim habuit Reges, qui finem acceperunt in *Humeia* quodam, circa annum CIↃ III. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis Agris, Hortis amœnissimis, Aquis saluberrimis. Solum *Cordubæ* vocat aureum Silius Italicus lib. III:

Nec decus auriferæ cessavit Corduba terræ.

Ab hac Vrbe tria describit Antoninus Itinera; Duo *Castulonem* (*Castona la vieja*) Tertium *Malacam* (*Malaga*) Prius, quod Castulonem, per Millia passuum procedens XC XIX, Vrbes transit *Calpurnianam* (*Carpio nunc*) *Vrgaonem* (*Argone*) & *Iiturgi* (*Aldea el rio*) Posterius, per millia passuum

Digitized by Google

suum LXVIII, Vrbes permeat *Eporam* (*Montero*) & *Vcæense*. Tertium, quod Malacam ducit CCXCI est millium passuum, curritque per *Tugiam*, *Fraxinum*, *Hectaram*, *Acci* (*Guadix*) *Albam Vrci*, (forte quod *Virgi* aliis, *Vera* vulgo) *Turantanam*, *Murgi* (*Murga*) *Sexitanum* (*Motrel*) *Cariclum*, *Menobam*, *Malacam*. Illud non immerito quis miretur, T. Livium in descriptione Belli Civilis, inquit Ioannes Vasæus in Hispaniæ Chronico, ubi de Episcopatibus Hispaniæ, quum multam Bæticarum Vrbium mentionem faciat, tamen Cordubæ non meminisse, Quinque leucis ab Corduba versus Meridiem *Mons* est *Major*, vulgo *Monte Major*: Ὄλια existimatur Ptolemæi, Turdulorum in Hispania Bætica Vrbs: *Vlia* Antonini: *Vlia* vitiose est apud Auctorem Belli tam Alexandrini, quam Hispanensis. Villanovano *Vlla* hodie *Velua* nominatur. In Opido certe *Monte-Majore* elegantissima vetustorum Lapidum monimenta visuntur, quæ satis docent eo loci Ruinas *Vliæ* jacere. Nummum habere se testatur Hieronymus Surita, in quo turpissima Viri effigies cusa cernitur, supra Lunæ crescentis Astrum, & ante os Spica sine Inscriptione: ex adversa facie Olearum ramusculi sunt expressi, cum Vrbis nomine VLIA. Decem ab Corduba Miliaribus *Mons Aureus* est *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud Ptolemæum Ἔπορις pro Ἔπορις, quum illa sit non Bæticæ, sed Lusitaniæ: pejus autem *Ripepora* in vulgatis Plinii Codicibus, ubi *Fœderatorum* cognominatur. *Eporensis Municipii*, Pontisque ab eo excitati, mentionem facit Inscriptio, quam ibidem enotatam CL. v. Iusto Lipsio communicavit Nobilissimus Augerius Busbequius; Ea sic habet:

MEMORIÆ. DICATVM
CVM. VTILITATEM. PVBLICAM. TVTARI
EPORENSI. MVNICIPIO. CORDI. SEMPER.
FVERIT
MERITO. HVNC. QVEM. CERNIS. LAPIDEVM.
IN
GENTEMQVE. PONTEM. BÆTIS. FLVVI.
RVPI
BVS. IMMINENTEM. ET. CVM TRAIANI.
PONTE. CER
TANTEM. MAGNA. SVA. IMPENSA. AD. ÆTERNAM
GRATIAM.

Digitized by Google

GRATIAM. ET. MONVMENTVM. RERVM.
EXCITAVIT
FACILES. ERGO. IAM. VIATORES. IBVNT
TANTISQVE. ELIMINATIS. PERICVLIS
RAPIDAS. SVBIECTI. GVRGITIS. VNDAS. CALCANTES. SECVRITATI
PERPETVÆ. GRATIAM. HABEBVNT

Hiſpalim recurro, hincque per Palatium, Alcantarillæ Pontem, Opidaque Cabecas & Nebriſſam, *Luciferi* pero *Fanum*. Sic Latini meo judicio nominarunt, quod Strabo libro III φωσφόρον ἱερὸν interpretatur; quodque appellatum etiam addit Λυκαιβάτιον, *Lucem Dubiam*: hodie eſt *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quarta fere Leuca verſus Vulturnum, Opidum eſt, quod Hiſpanis *Xeras de la Frontera* dicitur, quaſi Hiſpaniæ ex hac ora vel Initium vel Terminus. Hoc Navagierus in Itinerario putat eſſe, quod *Aſta* Livio lib. XXVIII, Auctori de bello Hiſpanienſi, Plinio lib. III (qui *Regiam* cognominat) & aliis: Ἀσσα Ptolemæo & Straboni, qui cum Nebriſſa ad Æſtuaria Bætis collocat: *Haſta* Antonino per adſpirationem in libris tam Editis, quam Manu-ſcriptis. Auctor etiam Commentarii Hiſpanienſis memorat A. Bæbium, C. Flavium, & A. Trebellium Equites Romanos *Aſtenſes*; qui argento prope recti ad Cæſarem tranſfugerunt. *Aſtam* tamen Moralis ſcribit adhuc nomen retinere, vel locum illum eſſe, circa Guadeleten Amnem, qui vulgo *Maſa de Aſta*. Abrahamus Ortelius haud multum abeſt, quin ſubmerſam putet cum inſula Tarteſſo in Bætis oſtio. Præſtantiſſimos Hiſpaniæ totius Equos & maxime pernices Ager hujus Opidi profert; *Genettas* vulgus nuncupat; eos Nobiles induſtria ſingulari docent, eorumque curſu in Hippodromis oblectantur, dum Equeſtres inſtituunt pugnas, in quibus Arundinibus & Cannis, Haſtarum loco ſe mutuo exercent, eum ad modum, quo Mauri Haſtas torquere & in hoſtes jacere ſolent. Eos Ludos *Iuegos de Canas* patria lingua nominant. Centum ſtadiis à Bætis oſtio diſtat *Chipiona* opidum, quod non dubito, quin Καπίων πόλις ſit Straboni lib. III, *Capionis Turris*, ἐπὶ πέτρας ὀμφιπλύστῳ θαυμασίως καλεσκευασμένῳ, ὥσπερ ὁ φάρος τῆς τῶν πλοίζομένων σωτηρίας χάριν. Nam, ut idem addit, quum ejectus ab amne Limus vadoſum reddat profundum,

Digitized by Google

dum, & latentibus sub Aqua saxis locus ipse promineat; conspicuo aliquo opus habebat signo. Ad Ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadelete*, vel Arabice *Bedalac*, Opidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *El puerto de S. Maria*: Μενεσθέως Λιμὴν Ptolemæo & Straboni. Lethen transgressis occurrit cum aliis *Medina Sidonia*; quam Ασιδὼν Ptolemæi censet Clusius. Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ opidum, sex Leucis distans ab Gadium Vrbe: illustrissimo S. Lucæ, qui & Medinæ Sidoniæ. Duci parens; Divitiasque præcipuas habens in captura variorum Piscium, potissimum vero Thynnorum, qua de re alibi plenius. *Conilium* habetur ab Georgio Austriaco apud Abrahamum Ortelium Καρτηΐα Ptolemæi, Καρδία Stephani; *Carteia* Livio, qui lib. XXVIII situm ejus hoc modo delineat: *Dum hæc ad Batin fluvium geruntur, Lælius interim Freto in Oceanum evectus ad Carteiam Classe accessit. Vrbs ea in ora Oceani sita est, ubi primum e faucibus angustiis panditur Mare.* Τερτησσὸς etiam Græcis legitur appellata, ut Strabo, Plinius & Pomponius testantur: Ταρτήσσιον ἄλσος ἄρης est apud Homerum: Κέρκωπες vitiose fortean dicitur Appiano Alexandrino. *Tartessio* nomen dedisse volunt Flumen Τερτησσὸν, quod postea *Batis*, ut cap. VII dixi. Hinc Regio Ταρτησσὶς Eratosthenis, Artemidoro, & aliis. De *Tartesso* sunt hæc Anacreontis:

Ἐγὼ τ' ὦν οὐτ' Ἀμφιθόης βωλοίμεν κεράς, οὔτ' ὕδη
Πενθικουλέτε καὶ ἐκέτην Ταρθησσοῦ βασιλεύσαι.

Silius lib. III belli Pœnici separare videtur *Carteiam* à Tartesso:

Argantoniacos armat Carteia Nepotes:
Rex Proavis fuit humani ditissimus ævi,
Ter denos decies emensus belliger annos.
Armat Tartessos stabulanti conscia Phœbo.

Carteiæ non semel meminit M. Tullius cum aliis locis, tum in Epistolis ad Atticum, eamque ab Corduba abesse M. P. CLXX, perhibet Auctor Commentarii Hispaniensis: cujus, ut & Livii, quæ paullo ante laudavi, verba si sint vera, satis arguunt, non bene Clusium adferere *Carteiam* hodie esse *Carthagenam*; quod videret hanc ab illa non prorsus abludere. *Tarissam*, quam *Carteiam* quidam opinantur, ex *Tartesso* corruptam si quis dixerit, non admodum pugnabo. Non procul inde *Vegelium* est, vulgo *Vegel*;

Digitized by Google

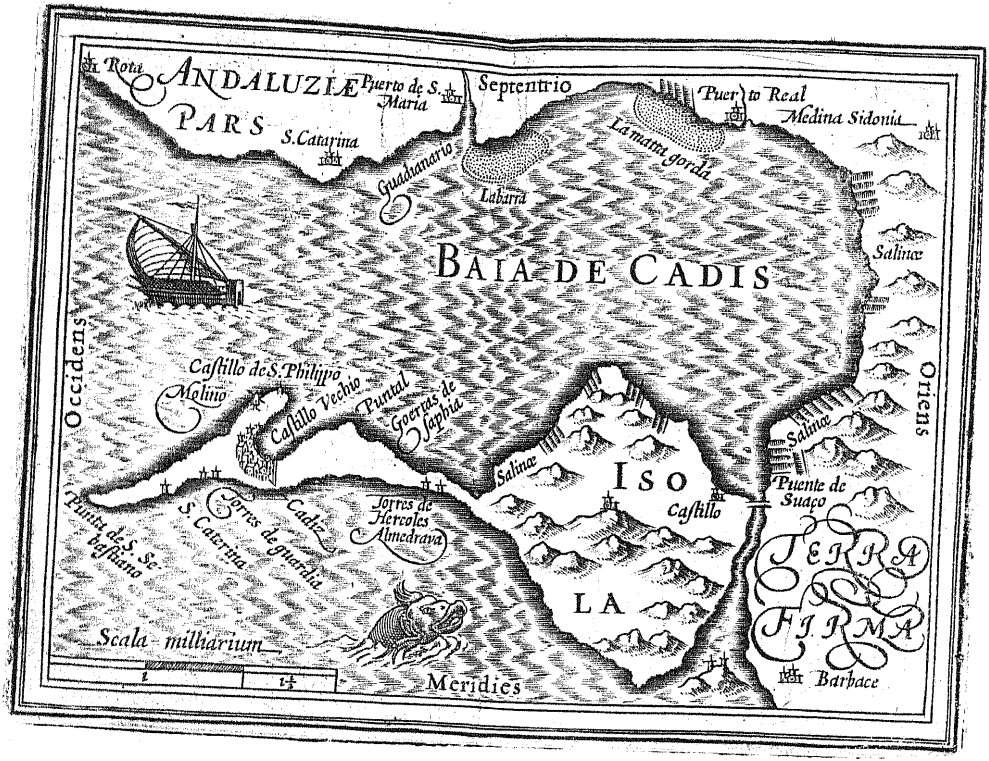

Digitized by Google

Vegel; opidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum; Colli quem latissima undique planicies cingit, impositum: adeo ut inde circumquaque prospectus pateat, quo usque oculorum acies extendere se potest, tam in lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus Solis exortum; quam in Africæ Montes & oram circa Meridiem: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus Septemtrionem & Occidentem. Ejus Incolis Piscatus abunde ad vitam commode transigendam suppeditat. Hinc in Caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominant Oppidum Plinius, aliique Latini Scriptores, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alii antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veia: Mondam* autem, cujus antea memini, duobus inde Milliaribus exstructam fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, uti mos illis. Videndus Didacus Mendosius de Bello ultimo Granatensi. Ioannes Gerundensis Episcopus lib. I & IX Paralip. Hispaniæ procul hinc amotam Mundam, eandem scribit esse cum *Coimbra* Portugalliæ Opido. De Conflictu porro ad Mundam inter C. Iulium Cæsarem & Cn. Pompei Magni Liberos Cn. Sextumque, consulendi Plutarchus in Cæsare, Appianus lib. II Bellorum Civil. Auctor Commentarii de Bello Hispaniensi, Strabo lib. III, Suetonius in Cæsare cap. XXXVI, & in Octaviano Augusto cap. XCIV, Valer. Maximus lib. VII, cap. VI, & alii. Lucanus lib. I:

Ultima funesta concurrant prælia Munda.

Silius Ital. lib. III Belli Pœnici:

Et munda Emathios Italis paritura labores.

Iter quod Gadibus Cordubam diffinit Antoninus, Loca *Andaluziæ* mediterranea ad Bætim fluvium complectitur:

ANTON. ITINER.		VVLG. NOMINA.
Ad Pontem,	m.p. XII	Pons, quo hodieque Insula Continenti jungitur, vulgo *Puente de Suaco.*
Portum Galliæ,	m.p. XIIII	*Puerto Real, Baia de Cadiz.*
Hasiam,	m.p. XVI	*Asta* hodieque, vel *Masa de Asta*; locus circa Guadeleten amnem. Vide supra.
Vejam,	m.p. XXVII	*Cabeças*, aut circiter.
Oripponem,	m.p. XXIV	Inter Hispalim & Palatium, ubi multa hic ibi rudera.
Hispalim,	m.p. IX	*Sevilla.*

ANTON.

Digitized by Google

ANTON. ITINER.		VVLG. NOMINA.
Baſlipponem,	m.p. xxi	*Cantillana*, ni fallor.
Carulam,	m.p. xxiiii	*Alcolea*.
Ilipam,	m.p. xviiii	*Peña Flor*.
Oſtipponem,	m.p. xiiii	Hæc loca ita periérunt, ut ne ve-
Barbam,	m.p. xx	ſtigia quidem, ſuperſint.
Anticuariam,	m.p. xxiv	
Angellas,	m.p. xxiii	
Ipagrum,	m.p. xx	
Vliam,	m.p. x	*Monte-Majore* putatur, ſed non admodum convenit Itinerario.
Corduban,	m.p. xviii	

CAP. XXV.

Eſtremadura.

EStremadura extendere ſe ſcribitur ab *Villa Regali* ad *Badajos* ſua longitudine; latitudine vero ab *Mariano Monte*, qui hodie *Sierra Morena*, ad Tagum fluvium. Adjacet illi ad Occaſum Portugallia; ad Septemtrionem Caſtella Nova; ad Ortum Granata; Meridionale latus adluit Oceanus. Hujus Provinciæ Campis nihil habet Hiſpania per hiemem magis apricum: quo fit, ut eo tempore Animalium greges ex Septemtrionalioribus locis in hanc conducantur. Æſtate omnia nimiſ quam ibi ſervent, eamque ob cauſſam rarius habitatur.

Totus autem hic Tractus *Beturia* legitur appellata apud Plinium, Livium, A. Hirtium (in cujus libris *Bethuria* ſcribitur) & alios. *Beturiæ Siſaponenſis Regio* tribuitur à Plinio libro xxxiii, cap. vii, ubi de Minio agit. Vide quæ notavi capite hujus Libri iii. *Beturiam* hodie *Petroche* ex *Petrarum* frequentia magna ex parte nominari, memoriæ prodit Sepulveda ad F. Pincianum in Epiſt. Clar. Vir.

Fixiſſe quomdam his locis ſuas ſedes traduntur *Celtici*, quos partim Bæticam, partim Luſitaniam coluiſſe notat Ptolemæus: Strabo Κελτὸς vocat: *Celti* per totam Hiſpaniam hic ubi frequentiores. *Colarni* Plinio, quorum Opidum Ptolemæus nominat Κολάρνων. *Turduli Veteres* & *Novi* apud Plinium & Melam: De *Turdulis* ſimpliciter ſic dictis (erant enim triplices) conſulendum caput præcedens. *Vettones*, quorum mentio apud Plinium, Livium, & Cæſarem. Fuerunt & cognomines his, ubi hodie *Legio*, ut capite xviii notavi.

Viſun-

Digitized by Google

Digitized by Google

Visuntur in hac Hispaniæ parte inter alia, *Badatos*, quæ, ut docet in sua Chorographia, Lusitanice edita, Caspar Varrerius, adsentientibus illi magnis Viris, *Pax* Plinio (apud quem lib. v. cap. xxxii, *Pacenses* etiam *Colonia*, & alibi *Pacensis Conventus*) Πάξωγυστα Straboni, ut quidem concepta legitur hæc vox in MS qui in Monasterio Regali Escuriali servatur, quemadmodum apud Ortelium testatur Iacobus Delgadus Pacensis: in Vulgatis est Πάξωγυστα. Mauris olim *Baxaugus*, deinde *Badaxos*, ab antiquo nomine *Pacis Augustæ*. Villanovanus, Tarapha & Antonius Resendius in Epistola ad Ioannem Vasæum adnotant *Pacem* Plinii, vel Πάσωγυστα Ptolemæi eamdem esse cum *Pace Iulia* ejusdem Ptolemæi & Antonini: contra sentiunt Io. Mariana, Vasæus & Clusius hanc non aliam censentes, quam quæ hodie *Beja* vel *Bexa*, tempore Maurorum *Pacca*, ut tradit ex antiquo Chronico, cujus copiam sibi factam notat ab Resendio, quem nominavi, Vasæus. Accedit, quod Clusius scribat in ipsa *Beja* multas etiamnum Inscriptiones exstare; *Pacis Iuliæ* facientes mentionem. Est ibidem *Merida*; olim, ut volunt Varrerius & Villanovanus, Ημερίτα Ptolemæo; *Emerita* Antonino; *Augustæ Emeritæ* Plinio & Pomponio Melæ; Αὐγοῦστα Ημερίτα Straboni. Exstant complures Nummi, in quibus priore quidem facie Effigies Augusti, Coronam radiatam capite gestantis, cum hac Inscriptione, DIVVS AVGVSTVS PATER; altera vero, Porta Vrbis, cui geminæ sunt additæ Turres, adsculpto Vrbis nomine AVGVSTA EMERITA. Quæ *Emerita* Antiquis, Tarapha censetur *Medina del Rio Secco*: sed neminem habet Suffragatorem. Dio lib. LIII & ex eo Isidorus lib. xv. Etymologiarum, memoriæ produnt Augustum Cæsarem, Cantabris, Asturibus, Lusitanisque subactis, Veteranos in Hispania dimisisse; hancque Vrbem condidisse, *Augustam Emeritam*, ab *Augusti* Principis & ipsorum *Emeritorum* Nominibus nuncupatā. *Coloniam* factam docent Nummi Augusti, quos in Thesauro laudat Hubertus Goltzius. Testatur idē Prudentius in Dactylico de Virgine Eulalia, Christi Martyre:

Nunc locus Emerita est tumulo
Clara Colonia Vettoniæ:
Quam memorabilis amnis Anas
Præterit, & viridante rapax
Gurgite mœnia pulcra lavat.

Vbi

Digitized by Google

Vbi *Vettonia*, *Vettonum*, de quibus paullo ante, regio. Hyginus Augusti Libertus auctor est, D. Augustum in Beturiæ *Emerita* jugera quadringinta dedisse. *Emeritenses* juris Italici fuisse notat Paulus I.C. lib. II de Censibus, cujus verba exstant in Pandectis l. ult. Tit. de Censibus. Ab hac Vrbe Gades usque viam superiorum Consulum tempore inchoatam, multisque locis intermissam perduxit Octavianus Augustus, loquente, quod ibi videre est, Veteri Marmore, his verbis concepto:

IMP. CÆS. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX.
COS. XI. TRIBVNIC. POTEST. X. IMP. VIII
ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO
IANI. CLVSO. ET. REP. P. R. OPTIMIS. LEGIBVS
ET. SANCTISSIMIS. INSTITVTIS. REFORMATA
VIAM. SVPERIOR. COS. TEMPORE. INCHOATAM
ET. MVLTIS. LOCIS. INTERMISSAM. PRO. DIGNITATE
IMPERI. P. R. LATIOREM. LONGIOREMQVE
GADEIS. VSQ. PERDVXIT

Ad hanc item Vrbem à Cappara (quæ *Capara* Ptolemæo & Antonino; cujusque Cives *Caperenses* Plinio; hodie *Caparra*) Viam restituisse Vespasianum Imperatorem probat Columna, quæ Tarracone posita:

IMP. CÆSAR. VESPASIANVS. AVG
PONT. MAX. TRIB. POT. II
IMP. VII. COS. III. DES. IIII
P. P
VIAM. A. CAPPARA. AD. EMERITAM. AVG
VSQ. IMPENSA. SVA. RESTITVIT.

Coccum Emeritense commendat Plinius lib. IX Nat. histor. cap. XLI. Carmen illud Ausonii, Vrbes cantantis, *Emerita* in Vulgatis libris inscriptum, Manuscriptos Codices Hispali tribuere docui capite præcedente. Vrbs porro hæc olim amplissima, Ponteque Romani Operis longissimo nobilis, Opidulum est hodie, nihil habens memorabile præter ruinas & dolenda antiquitatis suæ Vestigia. Frequentia fuerunt inter *Emeritenses* & *Cæsaraugustanos* olim commercia, docentibus id tribus itineribus, quæ ab Antonino *Emerita Cæsaraugustam* delineantur; per *Contosoltam*, per *Lacipeam*, perque Locum, cui nomen *ad Sorores*. Fuit ibidem & Vrbs Turdetanorum, quæ

Digitized by Google

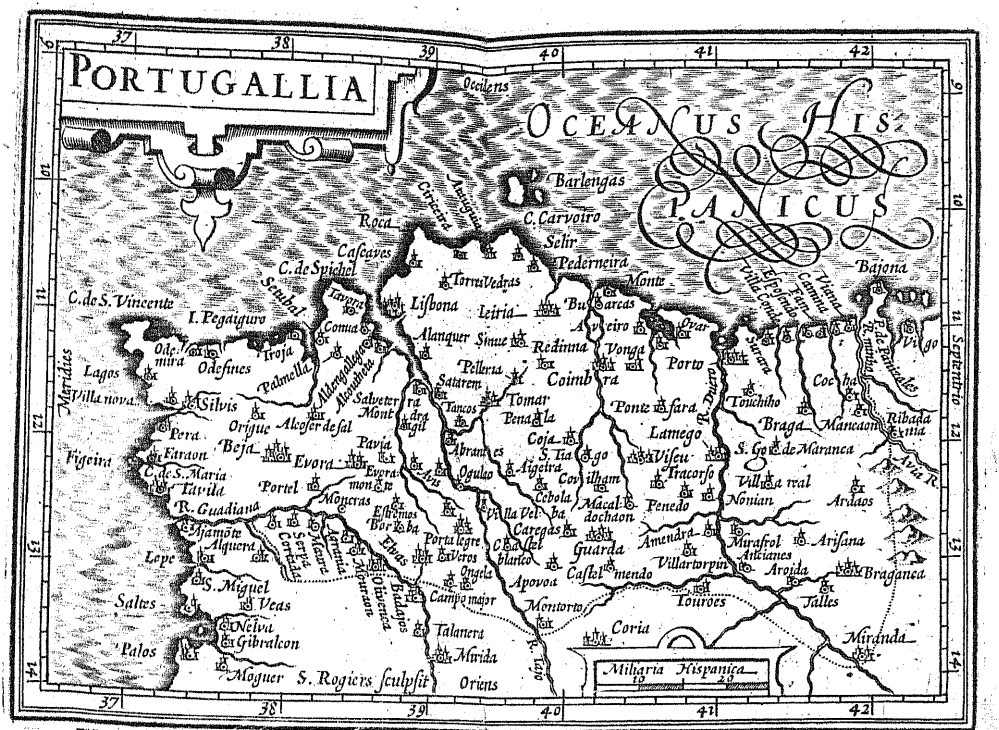

Digitized by Google

Νεμετόβριγα Ptolemæo & Appiano, ex cujus ruderibus magna, uti apud Abrahamum Ortelium censet Arias Montanus, Opida ædificata, *Frexenal, Fuentes, Bodenal,* & *Higuera.* Addit Montanus ruinas *Nertobrigæ* immensas hodieque conspici tribus passuum millibus à *Frexenal*, ubi ipse natus; Locumque ab Adcolis *Valeram* nominari.

In eadem provincia jacet Placentia *oppidum à Rege Castellæ Alfonso conditum ann.* 1178, *solo melius quam cœlo.*

Coria *exiguum oppidum nec ultra sexcentos focos numerans, nihil illustre sortitum præter Templum.*

Præterea municipia aliquot, Vilarta, Trugillo Cazzeres, Canaveral, Alcantara, Oropesa, Medellinum, alia.

Alcantara (*inquit* Nonius) *ad Tagi ripas sita mirandi operis ponte præcipue spectanda, qui latitudine sua* D CLXX *pedes, latitudine circiter* XXVII *complectitur : altitudo vero aquæ tenus* CC *pedum est; totus autem pons sex concamerati operis pilis subnititur : Trajani Imp. opus esse confirmant Inscriptiones antiquæ.*

Nostra ætate magnam huic provinciæ famam addidit (*inquit* Boterus) *Guadacanil, ditissimis argenti metallis, nam licet indies singulos non supra sexcentos ducatos eruantur, tamen supra tres milliones jam exhaustas esse constans opinio est.*

CAP. XXVI.

Portugallia.

POrtugallia hodie, si Terræ latitudinem ab Meridie Septemtrionem versus spectemus, major est, quam Vetus *Lusitania*; sin ab Occasu in Ortum, Longitudinem, Minor. *Lusitania* olim ad Boream terminabatur Durio Flumine, & alio minore, quod hodie *Thormis*, in ripa dextra Vrbem gestans Salamanticam; ductaque ad faciendum Limitem Orientalem ab hujus fonte per Solerium montem Saltumque Manlianum ad Anam (ubi Castra quondam Vicelliana) Linea; Anæque porro progressu per Emeritam Augustam ad Mare. Consulendi de his Lusitaniæ Finibus cum alii, tum prisci Geographi, cum primis Plinius lib. IIII, cap. XXI, & Ptolemæus. Paullo sequiores Lusitaniæ terminos tribuit Strabo lib. III; versus Austrum quidem, Tagum; ab Occasu vero & Septemtrione, Oceanum; ad Ortum denique, Carpe-

Digitized by Google

tanos, Vettones, Vaccæos & Callaicos. Sic, quidquid ad finistram Tagi ripam Oceanum usque includunt Lusitaniæ alii, excludit Strabo, quidquid ultra Durium ad Oceanum adimunt alii, adcenset eidem Lusitaniæ Strabo. Huic Suffragari videtur lib. III, cap. VI. Pomponius Mela, *Lusitania*, inquiens, *Oceano tantummodo objecta est; sed Latere ad Septemtrionem, Fonte ad Occasum.* Idem tamen Strabo alibi, ubi de Bætica, suo tempore Durio terminatam fuisse *Lusitaniam* ait; hinc ad Arctos, quæ hodie Gallecia, aliquando *Lusitania* quoque dictam, *Portugallia* vero hoc ævo versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque ad opidum usque Ribadaniam, in Aviæ ripa positam; qua parte Galeciam spectat; ductaque hinc in ortum Linea ad Mirandam usque ad Durium collocatam; inde vero Meridiem versus recto fere progressu facto ad ostia Anæ Fluvii; quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad Notum & Occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo ut ambitus ejus censeatur esse IↃ CCCXXC millia. ium. *Lusitaniæ* (quæ Ἀυσιτανία Ptolemæo & aliis; Appiano autem Alexandrino Λουσιτανία) nomen impositum tradunt M. Varro & Plinius, ab *Luso* Liberi Filio, *Lysaque* cum eo bacchante: *Lusitaniam* enim dici, tamquam *Lusi* regionem, quum Ταυτὰ nihil aliud quam Regio. Marcianus putat *Lusitaniam* appellari ab Fluvio cognomine. An Tagum, qui mediam secabat Lusitaniam, an vero Anam designet, qui Orientale radebat latus, ipsis Incolis quærendum relinquo. Sunt certe alii, qui ab *Ana* sic nominatam censent, quasi apud eumdem Amnem Liber-Pater ac Lysas bacchantes simul luserint. Videndus Plinius III, cap. II. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt à *Portu Gallorum.* Andreas Resendius, cujus sententiam sequuntur alii Docti, *Portugallia* appellationem manasse notat à *Portu Cale*, quod Opidulum Durii Fluminis ostio adpositum Piscationis gratia frequentari quondam solitum: unde tanta hominum multitudo confluxit, ut in Civitatem opulentissimam evaserit, & *Portugalo* (quasi *Portus Cale*) nominari cœperit; inde vero totum Regnum nomen postea obtinuisse. Alii *Portugalliam* appellari opinantur, tamquam *Portum Galeciæ*, ab Opido Portu, de quo antea dixi; quod Durio adlocatum ob summam oportunitatem ingressum dabat in totam olim Galeciam;

Digitized by Google

Galeciam; cujus nomen longe lateque quomdam se extendebat; quod alibi à me notatum. In tres fere partes secant hanc Regionem duo Fluvii, Tagus & Durius. Pars quæ ad finisteriora Tagi (unde *Transs-Tagana*) versus Meridiem rarius habitatur, Montibus plurimum obsita & sterilis: quæ ad dexteriora Durii (Καλλαϊκα olim Straboni, hodie *Antre Douro & Minho*, Latinis quibusdam Scriptoribus *Interamnis*) vicinæ ibi Galeciæ non est dissimilis; Incola magis, quam Opibus abundans: quæ inter utramque ad dextram Tagi ripam, Castellas æmulatur, imo superat; CCCCLXX circiter opidis arcibusque dives. De Regionis hujus fertilitate & optima Aëris temperie commemorat quædam Athenæus lib. VIII, cap. I.

Totum illud, quod hodie *Portugallia* adscribitur, tenuerunt olim, extra Veterem quidem Lusitaniam, versus Boream, præter *Nemetatos* Ptolemæi, & *Origenes* Plinii (quorum latiorem explicationem brevitati consulens omitto) Populi qui *Gravii* Plinio; quosque Pomponius Mela, inemendate forsitan, *Grovios* vocat: *Gravios*, quasi *Grajos* nuncupatos canit Silius Italicus lib. III;

Et quos nunc Gravios violato nomine Grajûm
Oeneæ misere Domus, Aetolaque Tyde.

Idem Silius lib. I Populos hosce locat ad Lethen, Hispaniæ Fluvium; qua de re cap. VII: *Bracari* Plinio; Βρακάροι Appiano; Βρακάδιοι (fortean Βρακάδιοι) Ptolemæo & Straboni: In ipsa vero Lusitania, *Bellitani* Plinio, Βελλίτωνες Stephano; & alii. De Rebus contra Lusitanos, eorumque Ducem Viriatum ab S. P. Q. R. gestis, anno ab V. C. IↃↃI multisque sequentibus, legendi Appianus in Ibericis, Epitomæ Livianæ, Eutropius lib. IV, Florus lib. II, cap. XVII, Orosius lib. V, cap. IV, Vellejus Paterculus lib. I, Strabo lib. III, Obsequens cap. LXXVII, Silius Italicus lib. III, Valerius Maximus lib. VI, Cicero lib. I Officiorum, & alii. Lusitanos fortissimos, sed Latrociniis infames; Agros minime colere; esse insidiandi indagandique peritos, celeres, leves & versatiles; Butyrum eis Olei usum suppleviss; Vasis uti solitos cereis; Coriaciis usos fuisse navigiis usque ad Brutam, postea vero Magnas habuisse Onerarias Naves, maximo numero, liquet ex Strabone; fidem iis etiam faciente Sidonio Apollinari in Panegyrico, quem Majorano inscripsit. Apud Lusitanos Carbasa quoque primum reperta fuisse,

Digitized by Google

notat Plinius. Scribit item Strabo Lusitanos Marti Caprum immolare, præterea Captivos & Equos futura ex Captivorum Extis prædicere, quin & ritu Græcorum hecatombas instituere, item gymnica exercere Certamina solitos.

Anno CIↃ IↃ CXX *prodiit Olisponi descriptio regni Portugalliæ, vel potiùs mum urbis Olisponensis authore* Nicol. de Olivera, *diligentissimo juxta & patriarum rerum scientissimo; qui quia patria lingua scripsit, obscurior illius est liber & paucorum manibus teritur: Ex eo quæ maxime cognitu necessaria sunt, excerpenda & vertenda duxi.*

Regnum Portugalliæ longum est nonaginta leucas, latum quinquaginta. ambitu autem suo complectitur ducentas & octuaginta. Dividitur in sex provincias; Prima vocatur Alenteio, *id est, Transtagana respectu urbis Olisponensis, & pertinet à Cimes paço ad civitatem Eluas, occupans totam regionem, quæ jacet inter Tagum & Anam, & reliqua muni ipia cum pagis quæ trans Anam sunt ab Alcoitim usque ad Olivencam, inter quæ sunt famosa opidula Cerpa & Moura. Pars hæc longa est leuc.* XXXVI, *lata* XXXIV.

Secunda appellatur Estremadura, *quæ ad mare quidem à Cascais pertinet ad Mondego; intra continentem autem linea imaginaria clauditur ab Abrantes ad Coymbre pontem; tenetque in longitud.* XXXV *leuc. in latitud.* XVIII.

Tertia dicitur Beira, *atque à Coymbra pertinet ad Guardam, continetque totam illam regionem quam vocant* Ribeira de Coa; *longa leuc.* XXXIV. *lata numerando ab Aveiro ad Tourones,* XXXIII.

Quarta, inter Durium & Minium dicitur, pertingitque ab oppido Porto ad Valencam fluper Minium; longa leuc. XVIII, *lata* XII, *ubi latissima; nonnusquam tantum octo. Hæc licet ita exigua sit, tamen centum triginta monasteria habet opimis reditibus dotata; & mille quadringentas sexaginta Ecclesias parochiales, præter Bracarensem metropolitanam, & Episcopalem portuensem, aliasque collegiatas quinque. habet ultra quinque millia fontium perennium; & ducentos pontes è saxis fabricatos; & sex maritimos portus.*

Quinta appellatur Transmontana, *pertinetque à flu. Tamaga, ad Episcopatum Mirandæ; longa* XXX *leuc. lata* XX.

Sexta Regnum Algarbiæ, *quod à Ceixe pertingit ad Castromarinum, è regione Aya montii; longa* XXVII, *leuc. lata* VIII, *ubi longissima & latissima, patetitaque totum regnum in longitu-*

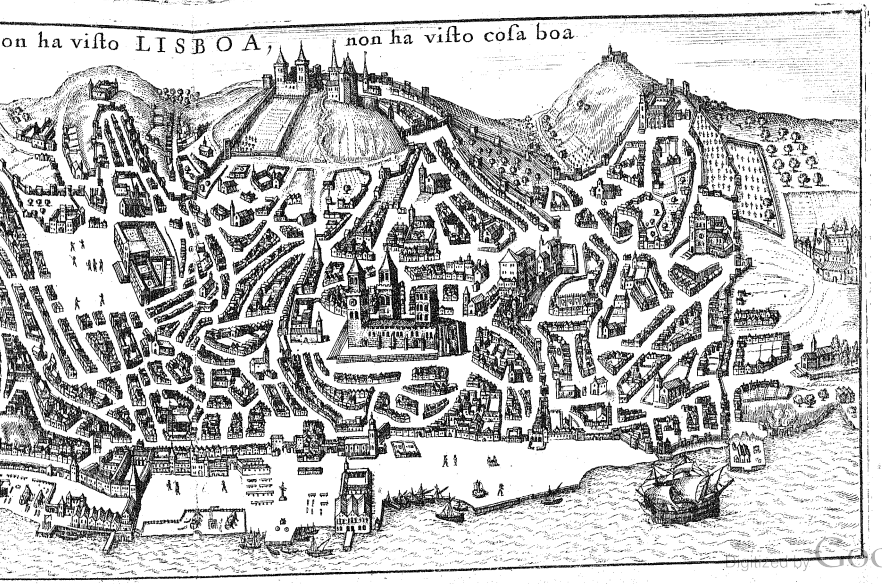

Digitized by Google

longitudinem ad oram quidem Oceani CXXXV *leucas, in mediterraneis vero* CL, *in latitudinem tantum quinquaginta; longum enim est, sed angustum.*

Complectitur octodecim civitates & multa atque grandia oppida, quæ sunt numero quadringenta & quatuordecim, quibus si addas ducenta & aliquot municipia eisdem opidis subjecta, efficient numerum sexcentorum & supra triginta oppidorum; neque desunt alta loca, quæ vocant Aldeas, quæ sunt infinita, nam solum oppidum Covilhaan sub se complectitur supra trecentas & sexaginta, quarum quædam sunt majores ipso oppido, quod tredecim habet parochias, quarum principalis intra muros ipsius continet sexcentas familias. Civitatum denique tres sunt archiepiscopales, Olisipo, Ebora & Braga sive Bracara; novem Episcopales, Miranda, Porto, Coymbra, Lamego, Viseu, Guarda, Portalegre, Eluas & Leirta; reliquæ quinque sunt Bragauca, Beja, Tavita, Lagos, Fares & Sylves; quarum quatuor posteriores sunt in regno Algarviæ, & sub uno Episcopatu comprehenduntur.

Portugalliæ Metropolis est *Olisippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei M. Terentii Varronis II rerum rusticarum, Plinii, Antonini & Pomponii Melæ Exemplaribus. In Vulgatis enim nunc *Olyssipo*, nunc *Olyssippo*, item *Vlyssippo*, aliisque modis scribitur: Ὀλόασσα Straboni; Ὀλυασσώ, Stephano: Hodie *Lisbona*, vel, ut Incolæ proferunt, *Lisboa*. Vrbis nomen ab Vlysse (quod ex Myrliani verbis conatur facere Strabo, & sequutus eum Isidorus lib. XV, cap. I) dirivare, absurdissimum; quum is extra Fretum Herculeum numquam navigarit. Præit nonnihil ad verum Etymon Ptolemæus, apud quem divisim & vitiosa legitur Ὀλισ ἵππων. *Olyssippo* enim, meo quidem judicio, quasi Ὀλισ ἵππων; quo innuitur totum illum Hispaniæ tractum, ubi antiquis Lusitania, tamquam Equorum quoddam fuisse Stabulum, ob incredibilem Equarum iis in locis fœcunditatem; quæ tanta fuit, ut eas Favonio flanti obversas certo tempore solitas concipere, fabulata fuerit Antiquitas: qua de re dictum à me abunde hujus libri cap. III. Apud Plinium etiam *Felicitas Iulia* nuncupatur. Emporium est, reliquis Orbis Terrarum nobilissimis concensendum; Divitiis supra modum adfluens; Mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, Americaque adferuntur, Promptuarium celebre: Situs ad Tagi fere Ostium amœnissimi commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine Montes quinque, totidemque

Digitized by Google

tidemque Valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradunt, Collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari adluitur, Portis distinguitur XXII; qua Continentem respicit, XVI: Turribus per Murorum gyrum LXXVII munitur. Ambitus septem passuum millibus designatur. Templa, quæ Græcis Parochiæ, XXV numerantur: præter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis, Vestalibusque sunt attributa. Eripuit eam Maurorum faucibus rex Alphonsus anno CIↃ CXLVII. Prolixior essem in hac Vrbe delineanda, nisi eam peculiari libello descripsisset plene Damianus à Goes Eques Lusitanus.

Civitas Olisipo (inquit Oliveira) *patet in longitudinem à Belem, ad S. Bento duas leucas. quod intervallum continuis ædificiis occupatur, in medio autem ipsa Civitas jacet, septem satis altis montibus superstructa, quorum non modo convalles sed & clivos occupat.*

Primus mons qui est ad orientem S. Vincentii dicitur, hic Maurorum temporibus extra civitatem fuit, nam vetus civitas exordium sumebat à Castello, & ab eo descendebat ad ripam fluminis; & secundum illius ductum murus pertinebat ad turres, quæ sunt è regione Ecclesiæ Misericordiæ ab Emanuele R. fabricatæ, & hinc murus per portam ferream ad castellum redibat, quo circuitu septem parochiæ continentur. Deinde novus murus ductus fuit à porta Civitatis secundum ripam fluminis ad portum Crucis, & ab ea ad monasterium S. Vincentii, quo ambitu octo parochiæ comprehenduntur. A Castello autem ubi murus hic novus versus ortum terminatur; murus rursus ad occidentem perductus fuit ad S. Rochum, à quo denique ad ripam fluminis descendit, & decem complectitur parochias: ita ut hic ambitus in totum viginti quinque parochias contineat. Sed ut ad primum hunc montem revertar, is ad orientem assurgere incipit ab illustri monasterio S. Claræ, & subit ad S. Vincentium, à quo descendit ad nostram Sennoram de Gracia, ubi & murus civitatis desinit, ab hac ad meridiem descendit per S. Andream & Salvatorem ad equile Regium, ita ut intra hunc montem contineantur sex satis grandes parochiæ: nimirum S. Eugraciæ extra muros, intra autem S. Vincentii, S. Mariæ, S. Andreæ, Salvatoris & S. Stephani.

Secundus mons, ad occidentem prioris, ab ejusdem termino initium sumit, & ascendit ad portam S. Andreæ, atque inde secundum occidentale Castelli latus, ad equile Regium protenditur;

conti-

Digitized by Google

continet que parochias tres, ad orientem quidem S. Michaelis, ad occidentem S. Petri, & in vertice quasi S. Thomæ.

Tertius qui altissimus & undique præceps & rotundus, munitissimum habet Castellum, altis muris & turribus cinctum. Incipit hic mons ad orientem a porta S. Andreæ, & abruptis clivis descendit ad equile Regium, & inde magno ambitu, mediæ pene leucæ ad portam S. Andreæ redit; continetque parochias sequentes, S. Crucis in Castello, S. Bartholomæi, S. Iacobi, S. Martini, S. Georgii, S. Ioannis, S. Magdalenæ, S. Mamedæ, S. Christophori, S. Laurentii & magnam partem S. Sebastiani de Mouraria.

Quartus dicitur S. Annæ, qui triangularis est formæ, & medius inter Castelli montem, & S. Rochi. Ad radices illius versus orientem itemque versus occidentem duæ sunt valles oblongæ, quæ terminantur inter hanc vallem quæ inter Castellum & S. Rochum interjacet; in tertia hac visuntur parochiæ Conceptionis, S. Iuliani, S. Nicolai & S. Iustæ; in orientali autem valle visitur parochia dos Anjos, in qua sunt 933 foci; & bona pars parochiæ S. Sebastiani, in qua sunt foci 870 occidentalis denique, quæ desinit ad S. Sebastianum de Pedreira, & quartam partem leucæ in longitudinem patet, ab una parte grandibus & nobilibus ædificiis ornata est, ab altera fertilissimis hortis consita; continet parochiam S. Iosephi, in qua 620 foci, & magnam partem parochiæ S. Sebastiani de Pedreira.

Quintus mons dicitur S. Rochi, qui à porta do Ouro secundum vallem quæ media est inter ipsum & montem Castelli, sensim ad S. Rochum ascendit, rursusque per angustam vallem ad ripam fluminis descendit. Continet magnam partem parochiarum S. Iuliani, Iustæ, Iosephi & Nicolai; parochiam martyrum Trinitatis, Loreti, & bonam partem parochiæ S. Pauli.

Sextus mons a quinto versus occidentem, dicitur vulgo das Chagas, id est quinque plagarum Domini: propter Ecclesiam quam hic ædificarunt nautici homines qui in Indiam navigant; præter hanc autem continet tres parochias, videlicet majorem partem parochiæ, Loreti, partem parochiæ S. Catharinæ & S. Pauli.

Septimus mons S. Catharinæ montis Sinai, qui versus occidentem a Sexto amplissima valle divisus.

Cæterum in civitate Olisponensi quadraginta sunt parochiæ, quæ a nostra Senhora do olivis ad nostram Senhoram de vinda, duarum leucarum intervallo continentur. In quibus parochiis, ratione superioribus annis accurate subducta (peregrinis omnibus excepris

Digitized by Google

exceptis atque advenis Portugallis nequaquam annumeratis) fuerunt supra viginti novem millia familiarum; & centum & decem mille & octingentæ animæ; præter trecentos clericos in eisdem ecclesiis ministrantes. Sunt in eadem viginti monasteria religiosorum, in quibus variorum ordinum monachi mille trecenti sexaginta quinque; & octodecim religiosarum virginum, in quibus itidem variorum ordinum monachæ mille octingentæ & triginta.

In macello Olisiponensi quotannis mactantur undecim millia boum, centum millia ovium, quindecim millia caprarum. ita ut vectigal carnium in macello veneuntium in annos singulos locetur quinquaginta quinque millibus ducatorum. Anno 1617 *è Brasilia Olisiponem advectæ cistæ Sacchari* 26413, *quarum singulæ ut minimum quindecim arobas pendunt. Ex Madera autem & Insula S. Thomæ ut minimum* 10000. *Eodem anno in oppido Vianæ venditæ fuere cistæ* 5000 *Notandum: in unam navem quam vocant Caraquam, cum suis armamentis & nautarum stipendio (mercibus omnibus exceptis) antequam è portu Olisiponensi egrediatur, impendi* 127500 *ducat.*

Porro quinque supra dictorum montium firmo muro cincti sunt, in quo sunt septuaginta septem altæ turres & viginti duæ portæ ad ripam fluminis, & versus terram septendecim; tantus autem concursus è vicina regione fit ad urbem, ut à curiosis observatum sit, per portam S. Antonii indies 1500 *jumenta ingredi; per S. Vincentii supra mill.; per S. Crucis supra* 900; *& per Spei supra* 1200, *farina onusta & fructibus omnis generis.*

Inter Civitatem hanc & Cascaiis quinque leuc. intervallo sex sunt arces; quarum prima, munitissima & splendidissima est Belem, in qua multæ machinæ bellicæ dispositæ.

Secunda maxima, multisque propugnaculis & machinis instructa arx S. Iuliani ad ipsum Tagi æstuarium, ubi mari miscetur; in qua septuaginta majora tormenta bellica & præsidium quadringentorum militum.

Tertia quæ Cabecca Secca dicitur, in medio æstuario, situ à natura munitissimo.

Quarta arx S. Antonii, à monasterio ejusdem nominis illi vicino sic dicta.

Quinta denique in oppidulo Cascaiis, omnibus rebus ad propulsandas hostiles naves abunde instructa.

Vt autem intelligatur, quantum hæc civitas in mari possit, obiter hic annotandum; præter Classem qua Rex Sebastianus copias suas in Africam traduxit, quæ supra mille velis constabat: cum Phi-

Digitized by Google

Philippus II *Caſtellæ Rex Portugalliam intraret, & Gallorum claſſis cui Philippus Strozza præerat, metueretur, viginti duarum dierum ſpatio* XXVII, *majores naves hic inſtructæ, cum quibus Marchio S. Crucis Gallorum claſſem profligavit. Anno autem* CIↃ IↃ LXXXIII, *claſſis centum & ſeptem navium ſub Marchione S. Crucis hinc profecta Terceranos rebellantes ad obſequium reduxit. An. dein* CIↃ IↃ LXXXVIII, *in formidabili illa claſſe quæ Hiſpanus Angliam invadere propoſuerat, tredecim Portugallicæ, quæ Zabræ, quæ Galeones, fuerunt; inter quas eminebant Galeon S. Martini, qua dux Medinæ vehebatur & mille milites: & S. Ioannis qua octingenti milites, & denique S. Mathæi qua ſexcenti.*

Sunt in hac civitate varia armamentaria, in quibus ſunt multa tormenta, & omnis generis apparatus bellici & nautici.

Præterea in ambitu urbis ad quinque leuc. veluti circuito circumducto, hæc ſunt oppida & pagi. Primo oppidum Caſcaiis, quod comitibus Moſanti paret, familias numerat circiter nongentas, in duabus parochiis degentes, in quibus ſunt perſonæ 3500. *Suntque in illius ditione tres aliæ parochiæ Alcabedecæ* 350, *focis conſtans, perſonis,* 1500. *S. Domingo de Rana* 150, *foc. perſon.* 500. *Carcavelos* 140 *foc. perſon.* 400.

Duabus è Caſcaiis leuc. ſitum eſt oppidum Collares *omni fructuum genere abundans, quorum vectigal quotannis ad mille quingentos coronatos aſcendit: unam habet Parochiam* 180. *foc. in quibus* 800 *perſ. Ab hoc unius leuc. intervallo diſtat antiquiſſimum & nobiliſſimum municipium* Sintra, *quod Regnis Portugalliæ attribui ſolet, quæ in illius diſtrictu poſſident ſex ditiſſimos prioratus; quorum prior qui S. Martini dicitur, in ipſo municipio ſitus* 386, *focos complectitur, in quibus animæ* 1389. *Secundus S. Mariæ* 90 *focorum in quibus* 290 *animæ: Tertius S. Michaëlis, qui licet tantum* 50 *foc. & 80 perſon. contineat, tamen annuatim mille ducatos reddit. Quartus S. Petri* 170 *foc.* 630 *animar. Quintus Terrugem* 150 *foc.* 560 *animæ. Sextus Eccleſia nova* 196 *focor. in quibus animæ* 690. *Præter hos prioratus ſex parochias habet annexas, in quibus ſunt* 1203 *foci, animar.* 4000.

Duabus à Sintra leucis ad orientem jacet municipium Chileiros 95 *focor. in quibus animæ* 279; *& ab hoc mediæ leucæ itinere ad orientem Maſora duabus conſtans parochiis; in quibus foci* 350, *animæ* 1220. *Sequitur deinceps Ruda in qua duæ parochiæ, in quibus* 430 *foci, animæ* 1500.

Forro ad ripam Tagi, unam habet parochiam, 180 *foc.* 600 *animas.*

Digitized by Google

Villa franca municipium dives, una hic parochia, 900 foci & supra 3500 animar.

Huic vicina Alhandra, Archiepiscopi Olisponensis municipium, una hic parochia 650 foci, 2000 animar. Sequitur deinde Alverca ad Regem pertinens, una parochia 340 foci, 1180 animæ.

Povoa de don Martinho, *quod est Comitis de Villa nova municipium, una parochia 270 foc. 600 animæ. Hinc jam in agrum Olisponensem transitur. qui incipit à Villa longa, ubi una parochia, 460 foci, 940 animæ, & ne minutatim cætera persequamur, in districtu sive ambitu quinque leucarum supra dicto, parochiæ cum suis templis sunt quinquaginta & novem, 13403 foci, 46400 animar. E quibus frequentia Civitatis Olisponensis censeri potest.*

Trans Tagum autem in simili districtu & distantia à civitate sunt municipia aut pagi viginti novem cum suis parochiis, in quibus numerantur 7177 foc. & 26386 animæ.

Denique tam in Civitate quam in prædicto circuitu circulari sunt 128 parochiæ, 173217 animæ. Præter religiosos & religiosas. Hactenus Oliveira.

Antoninus in Itinerario quatuor *Olisippone* Itinera ducit; tria quidem *Emeritam*, per *Equabonam* (*Couna* hodie est) per *Aritium Prætorium*, per *Hierabrigam*; quartum autem *Bracaram Augustam* per eandem *Hierabrigam*: quorum intermedia loca, quod præter duo vel tria ad certam hodie stationem referri nequeant, hic non recensebo. *Olisipponem*, ut Matrem agnoscunt & venerantur Transi-Taganæ: *Ebora*; sic nominatur Plinio, Antonino, Pomponio Melæ; Ebora autem Ptolemæo; quæ vulgo hodieque *Euora*. *Eboræ* meminerunt vetusti lapides; inter quos ex Andreæ Resendii Monumentis ille satis cognitus, XII ab Vrbe Milliario, via Salaciensi, cum hac Inscriptione: IMP. CÆS. MAXIMIANO. PIO. FELICI. AVG. EBORA. M. P. XII. *Liberalitas Iulia* cognominatur Plinio lib. III, cap. XXII, ad differentiam aliorum Hispaniæ Opidorum, quæ *Eboræ* dicebantur. Academiam habet *Ebora*, ab Henrico Cardinale Lusitaniæ, ejusdemque Civitatis Præsule, nuper institutam. De ea Iacobus Payva, *Quod si Academiarum*, inquit, *gloria magis litterarum & virtutum splendore, quam Antiquitate constat; hæc certe paullo ante constituta cum antiquissimis & toto orbe celeberrimis jure certare poterit. Satis enim illa præ se fert*

specimen

Digitized by Google

ſpecimen Integritatis, Prudentiæ, Pietatis, Fidei & Religionis, quibus mirum in modum excellit Henricus Princeps clariſſimus; qui illam egregie fundatam, mirifice auctam, omnibus neceſſariis rebus munitam, nobis & poſteritati exædificavit. Begia, vulgo *Beia*, vel *Bexa*; olim, uti cenſent Io. Mariana, Cluſius, Vaſæus, & Caſpar Varrerius in Chorographia Luſitanice edita, *Pax Iulia*, Antonino; Πάξ, Ιουλία, Ptolemæo. Addit Vaſæus eam Maurorum adhuc tempore *Paccam* fuiſſe appellatam. De ea dixi nonnihil cap. XXVI. *Setubal*, olim, ut opinatur Cluſius. *Salacia*; quæ tamen Varrerio Moralique putatur *Alcaſar de ſal* in Algerbiæ regione. Cluſio ut ſubſcribam, faciunt Veteres Scriptores. Pomponius; *In Sacro Promontorio*, inquit, *Latrobriga: & in Magna Ebora*, ſtatimque ſubdit: *Sinus interſunt, & eſt in proximo Salacia, in altero Oliſippo & Tagi oſtium.* Plinius poſt *Oliſipponem* a Tago *Salaciam* recenſet; cognominatam *Vrbem Imperatoriam*. Ptolemæo ab Occaſu juxta Oceanum in Turdetanis Luſitaniæ Σαλακία. Conſulendum & Antonini Itinerarium. Vrbi nomen inditum videtur ab *Salacia*; quam Oceani Sororem Terræque Filiam confinxerunt Antiqui. *Almada*; Ptolemæo Καλίσσις; Antonino *Catobriga*: Iacobus tamen Delgadus ſcribit hodie vulgo *Trojam* vocari. Cis Tagum haud procul Oliſippone Aquilonem verſus *Caſcale* Opidum eſt ſitum, ubi Naves Onerariæ, jactis Anchoris, Ventum Æſtumque maris, ut flumen adſcendant, operiuntur: Portum habet vadoſum & amfractuoſum. Propius ad Vrbem accedenti *Bethleem* occurrit, Opidulum, Templum habens Divæ Virgini dicatum, ſumtuque incredibili exſtructum: Emanuelis Luſitaniæ Regis Monimentum, quod, dum viveret, ſibi ipſe deſignavit. Magna tamen Operi acceſſio facta ab Ioanne III Emanuelis Filio; quod indicat inſcriptum Arcui Tetraſtichon; litteris beſſalibus:

Vaſta moles ſacrum divinæ in littore Matri
Rex poſuit, Regum maximus, Emmanuel:
Auxit opus hæres Regni & pietatis; uterque
Structura certant Religione pares.

Sunt ibidem *Leiria*, *Tomar*, *Guarda*; non ignobilia, neque obſcuri nominis Opida. Prope *Leiriam* urbs fuit quæ Plinio dicitur *Colippo*; cujus ruinas *S. Sebaſtiani* vocari ab Sacello proximo Varrerius in ſuo Itinerario, Luſitanica lingua ſcripto, memoriæ prodit. Haud procul

Digitized by Google

Tomare visitur *Ceice*, quam quibusdam fretus conjecturis idem Varrerius arbitratur esse *Celium* Antonini. *Alangueram* ad Fluvium Tagum supra Olisipponem, Patriam suam Damianus Goesius, sic dictam putat tamquam *Alankerke*, *Alanorum Fanum*; ingeniose, &, non dubito, quin vere: Hæc olim *Ierabrica* Antonino, uti censent Resendius apud Vasæum, Varrerius, cujus sæpe memini, & Ambrosius Moralis. Incolæ apud Plinium corupte *Axabritenses*, pro *Hierabrigensibus*. *Hierabriga* enim in melioribus Antonini Codicibus dicitur. Inter Mondam & Durium fluvios *Conimbrica* est: sic Plinius & Antoninus Opidum vocant, quod notante Emanule Enriquo Lusitano hodieque *Coimbra*: Phlegonti Tralliano Κονιμβεργηία nominatur. Olim caput fuit Regni Portugalliæ: hodie Academia, quam nuper instituit Ioannes II Portugalliæ Rex; & Aquæductu, quem maximo sumtu perfecit anno CIↃ IↃ LXXII. Rex Sebastianus, celebris. *Viseum*, vulgo *Viseo*; *Visensis Civitas* in Conciliorum Opere: Ptolemæo, ut Villanovanus existimat, διασήλιον; quod tamen ab *Viseo* multis parasangis distare, docet Varrerius in sua Chorographia: *Viseum*, *Vicum Aquarium* Antonini esse, non satis caute scribit Andreas Bacchius in suo de Balneis opere. Quod opidum hodie *Ponte Vouga*, Plinio putatur *Vacca*; Orosio libro quinto, cap. IV, vitiose *Baccis*; ubi scribit eam à Q. Fabio Serviliano deditione receptam. *Lamecæ* quæ vulgo *Lamego*, meminit Concilium Toletanum III: *Lamecum* etiam ab Latinis nuncupari notat Emanuel Enriquus Lusitanus. Inter Durium denique & Minium *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ Βράκαρ Αὔγυστα Ptolemæo, *Braccara Augusta* Antonino, *Augusta Bracarum* Plinio; unde *Bracari* populi, de quibus paullo ante. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum CCXC. *Augustæ* cognomen addiderunt Romani Victores. Tam olim celebris, ut Conventus hic fuerit ex septem Citerioris Hispaniæ unus, unde Vrbes XXIV, auctore Plinio, jus petere consueverant; undeque ab Antonino quatuor Itinera Militaria in Asturias describuntur; Primum per *Salaciam*, Secundum per *Aquas Celenias*, Tertium per *Salmanticam*, Quartum denique per *Limiam*. Ausonius hanc urbem tali nobilitat Elogio:

Quasque sinu pelagi jactat se Bracara diver.

Ad quem

Digitized by Google

Ad quem locum Vinetus: *O quam dudum*, inquit, *seges est, ubi Troja fuit. Everterunt & hanc cum Emerita Barbari. Parva urbs in magnæ illius Bracaræ suburbio exstructa; ad cujus partem, eam quæ Orientem respicit, effodiuntur subinde Veteris Urbis insignes ruinæ.* Sita est ad Alesten fluvium; cujus fontes in Spino monte quatuor ab Urbe milliaribus distant: Vallem amœnissimam Urbi adjacentem irrigat; multis hortis, pomariis, pratis & viridariis excultam: Urbem adluit, atque in Avum majoris famæ fluvium prope antiquum opidum *Villam Comitis* influit. Quidam falso *Sethen* vocant. Extra Portam, quæ *de Sancto* dicitur, D. Annæ Ædicula est, quam XII Columnæ ab Romanis variis quomdam in locis erectæ, Litteris incisæ, ornant atque cingunt. Ad Meridionalem Urbis partem *Silva* est *Primatialis*, Perdicum ac Leporum abundantia celebris; in cujus fere medio Fons est amœnissimus. Hinc versus Occidentem progredienti locus se offert, quo Urbis Arx Romanorum tempore fuisse creditur. Haud procul inde S. Sebastiani est ædicula, ubi Forum Romanorum fuisse perhibetur. Totius Hispaniæ Primatum antiquissimo jure sibi vindicat: qua de re cum Toletana Sede vetus ei Lis est & Contentio, cujus meminit Honorius III P. M. in Cap. Coram. De in integrum restitutione: quæ tamen lis ab ejusdem Pontificis tempore ad nostram usque ætatem adhuc altum filet. Archiepiscopo Civitas pleno jure paret, sive spiritualem spectes Iurisdictionem, sive temporalem: multo quomdam frequentior, nunc Incolarum numerat duo circiter millia. *Conventus* porro *Bracaraugustani*, de quo paullo ante, meminit Inscriptio, quæ ibi hodieque in ædicula Laurentii cujusdam Bracarensis Archiepiscopi legitur:

ISIDI. AVG. SACRVM
LVCRETIA. FIDA. SACERDOS. PERP
ROM. ET. AVG
CONVENTVS. BRACARAVG. V. D

Addam & duos Lapides in honorem duorum Civium Bracaraugustanorum positos, qui Tarracone servantur:

Q. IONTIO. Q. F.	M. VLPIO. C. F
Q VIR. SEVERO	Q VIR. REBVRRO
BRAC. AVG	EX. BRACARAVG
OMNIBVS. HONORIB	OMNIBVS, H. IN
	I 7 IN.

Digitized by Google

IN. RE. P. SVA. FVNCTO
FLAM. P. H. C
P. H. C

RE. P. SVA. FVNC
FLAM. P. H. C
P. H. C

Quod porro *Calem* Antonino, nunc *Gaia* censetur: quod φόρος λιμικῶν Ptolemæo, hodie *Lima*: quod κελιόβριγα eidem, hoc ævo putatur *Bergança*. Sex milliaribus à Bracara Augusta versus Euronotum locus est, qui *Sitania* Incolis nominatur, habitatore carens, ubi olim *Cinninia* fuisse perhibetur, nobilis Lusitaniæ Vrbs. De ea sic Valerius lib. VI, cap. IV, quod *Graviter Dictis Factisque* inscriptum: *Cujus* (egerat de M. Bruto) *mentio mihi subjicit, quod adversus D. Brutum in Hispania graviter dictum est, referre. Nam quum se ei tota pene Lusitania dedidisset, ac sola gentis ejus urbs Cinninia* (sic enim perscriptum in exaratis manu Codicibus, non *Cinniana*) *pertinaciter arma retineret, tentata redemptione propemodum uno ore Legatis Bruti respondit: Ferrum sibi à Majoribus, quo Vrbem tuerentur, non Aurum, quo Libertatem ab Imperatore avaro emerent, relictum.* Ad Tamagum flumen Vicus est, non ultimi tamen nominis; *Chaves* vulgo appellatus; olim *Aquiflavia*, nobilis Lusitaniæ Civitas: cujus aliorumque novem Opidorum Incolæ Imperatori Vespasiano, ejusque Filiis Tito & Domitiano, Columnam posuerunt, cum, quæ sequitur, Inscriptione:

IMP. CÆS. VESP. AVG. PONT
MAX. TRIB. POT. X. IMP. XX. P. P. IX
IMP. VESP. CÆS. AVG. F. PONT. TRIB
POT. VIII. IMP. XIIII. COS. VI
.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.
.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.·.
C. CALPETANO. RANTIO.
QVIRINAL
VAL. FESTO. LEG. AVG. PR. PR
D. CORNELIO. MÆCIANO. LEG. AVG
L. ARVNTIO. MAXIMO. PROC. AVG
LEG. VII. GEM. FEL
CIVITATES. X
AQVIFLAVIENSES. AOBRIGENS
BIBALI. CELERNI. EQVÆSI
INTERAMICI. LIMICI. AEBISOC
QVARQVERNI. TAMAGANI

Duo versus studio abrasi, quod fortean Domitiani nomen & memoriam continerent.

Digitized by Google

Pro

Pro AOBRIGENS, alii legunt AOBRIGENS. BIBALI, Ptolemæo Βίβαλοι; *Vibali* Plinio. COELERNI, κοιλερνοὶ Ptolemæo; *Celerini* Plinio. De EQVAESIS nihil habeo. INTERAMICI fortean in alia Inscriptione INTERAMNIENSES. LIMICORVM φόρον, id est Forum antea indicatus ex Ptolemæo. In voce AEBISOC erratum ab Sculptore, si quidem servatus fuerit, uti paret, ordo Alphabeticus: fortean exprimere oportebat LEBISOC, id est *Lebisocenses*; quorum urbs Λεβισόνα Ptolemæo; *Libisosa* Antonino, *Libisosona* cognomine Forauguſtana; hodie *Lezuza*. QVARQVERNI, Plinio *Querquerni*, κερκέρνοι Ptolemæo, *Querquennæ*, non sine menda, Antonino. ATAMAGANIS denique *Tamagus* hodie Fluvius, *Tamug.* vulgo: cui Pons impositus conspicitur insignis, multam præ se ferens majestatem; in quo sequens legitur Titulus:

IMP. CAES. NERVAE
TRAIANO. AVG. GER
DACICO. PONT. MAX
TRIB. POT. COS. V. P. P
AQVIFLAVIENSES
PONTEM. LAPIDEVM
DE. SVO. F. C

Lagos *olim Lacobriga, nobilissimum nostro ævo oppidum, frequentisque, ac nuper à Sebastiano rege in civitatis titulum & honorem evectum; sicut & Faro à Ioanne III Sebastiani avo.*

S. Iacobus de Cacem *oppidum in excellenti colle situm, quæ prospectum maris aperit.*

Sinis *maritimum opidum, & propter piscationem non parum vicinæ regioni conducibile.*

Eluas *urbs fertilitate soli & nobilitate civium ut postremas non sert, ita olei bonitate, sine controversia, primas obtinet.*

Almerinum *est pagus è regione Santarenæ (quod oppidum veteres Scalabim appellarunt) inter quæ fluv. Tagus fluit* XL. M. P. *supra Olisiponem. Locus planus & patens. à dextra & sinistra collibus late cinctus, frugum ferax, venatione amœnus, hyeme saluber, regiis ædibus nobilis; ubi Portugallensium Reges hyberno tempore propter aëris temperiem vitam degere consueverunt.*

Tomar *est oppidum, (quod veteres Neobantiam appellarunt) in Cistagana inter Scalabim & Conimbricam, ab hac* 36. *ab illa* 24. *m. pass.*

Digitized by Google

24 m. paſſ. diſtans, in longa ſed anguſta planitie; quam à dextra fluvius non longe illinc oriens abluit, à ſiniſtra colles vitibus & olivis conſiti cingunt; in quorum ſummo, qui oppido imminet, templum eſt antiquum & auguſtum, ac templo juncta ingens ac pulcherrima domus, olim militum Templariorum, nunc Chriſti militiæ Fratrum.

Portugalliæ Regnum primum circa annum cIↃc initium habuit. Ad id enim uſque tempus ſub Hiſpaniæ nomine cenſebatur. Legendus omnino præter alios Ioannes Barrus cap. I Aſiaticarum Decadum. Primum Regum Luſitanorum Progenitorem Faſti commemorant *Henricum* Ducem Lotharingiæ, Comitem Limburgium, Virum Animo Magnum, Manuque promtum: qui, Laribus in Hiſpaniam tranſlatis, *Tyreſiam* duxit *Alphonſi* VI Caſtellæ Legioniſque Regis Filiam, accepta in dotem ea Galeciæ Luſitaniæque parte, quæ nunc *Portugallia* dicitur; quam non ita pridem ipſemet ſua virtute ex Saracenorum & Maurorum ſervitute vindicarat. Defuncto circa annum cIↃcXII Patri ſucceſſit *Alphonſus* I, qui Portugalliæ ſe ducem appellans, Regis titulum ab exercitu accepit anno cIↃcxxxIx, victoriam conſequutus in Agro Orichienſi contra Iſmarium, & alios quatuor Saracenorum Maurorumque Reges; quinque Scutorum Inſignia facti monimentum poſteris relinquens. Succeſſerunt huic recta fere linea *Sanctius*, *Alphonſus* II, *Sanctius* II, *Alphonſus* III, *Dionyſius*, qui primus Algarbiorum Regis titulum uſurpare cœpit, *Alphonſus* IV, *Petrus*, *Ferdinandus*, *Ioannes*, *Eduardus*, *Alphonſus* V, *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel*, *Ioannes* III, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod Nothus diceretur, pulſo, ut proximus heres Regnum occupavit *Philippus* II Hiſpaniarum Rex, Emanuelis per Iſabellam primogenitam Nepos; cui ſecutus eſt *Philippus* III; cujus hodie Filius *Philippus* IV feliciter Hiſpaniæ, quanta quanta eſt, imperat. De Portugalliæ Regibus, eorumque ortu & Genealogia, rebuſque geſtis, adeundi Rodericus Toletanus lib. VII de Rebus Hiſpaniæ, cap. V, Rodericus Sanctius Hiſt. Hiſpan. parte I, cap. XIV, Lucius Marineus Siculus lib. VII de Rebus Hiſpaniæ, in fine, & alii.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXVII.

Algarbia.

LInea, cujus initium ab Ana fluvio inter amnes, qui vulgo *Vatson* & *Careivas*, finis autem ad Opidulum *Od-ſeiza*; id eſt ab Oriente verſus Occidentem protracta, ſeparat ALGARBIÆ regnum ab ipſa Portugallia; omnium Hiſpaniæ Regnorum minimum & ignobiliſſimum. Comportantur eo ex variis Hiſpaniæ partibus ſecundo Anæ decurſu Vina omnis generis, Sicca, Baſtarda, Romana, & ejus claſſis alia; quæ porro navibus impoſita in Galliam, Inferiorem Germaniam, alioque avehuntur.

Locaſſe quomdam ſua hic Domicilia notant Geographi Veteres, præter *Cynetas*, quos omnium Europæ ultimos verſus Occaſum facit Herodotus, & apud quos Anam effluere ſcribit Avienus; & *Oſtrdamnios*, quos ad ipſum Promontorium Calbium Europæ extremum locat Strabo: etiam *Turdetanos*; qui Τερδητανοὶ Ptolemæo; quouſque cum *Turdulu Veteribus*, de quibus cap. XXV, quidam confundunt: Strabo quoſdam inter *Turdulos* & *Turdetanos* diſtinguere ſcribit; ſed nullam diſtinctionem ſuo tempore adparere. Eorum Regio Τερτηϊς Artemidoro apud Stephanum; cui & Τέρτοι & Τερτησσοὶ ſunt noti. Quædam in *Turdetanorum* laudem dicta ſunt à me cap. VIII, ubi de Veterum Hiſpanorum lingua ex Strabone, qui duobus locis lib. III illos mirum in modum commendat ab Sapientia, Litterarumque ſtudiis; addens apud eos ſervari venerandæ antiquitatis Volumina, Poëmata, Legeſque verſibus ante ſex annorum millia conſcriptas: Auguſti autem principatu, Latinos prope factos, propriæ memoriam linguæ habuiſſe fere nullam; inque Romanos penitus ritus fuiſſe transformatos.

Opida habet *Balſam* Ptolemæo. Plinio, Antonino & Pomponio Melæ; quæ hodie *Tavila*, ut Coquus opinatur. *Oſſonobam* Plinio & Antonino; quorum ille *Luſturiam* cognominat; Οσσιναβὰ eſt Ptolemæo; putaturque quæ nunc *Silvis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium Vrbs *Lacobriga* Pomponio; cujus etiamnum ruinæ ruderaque viſuntur prope *Lagos* opidum maritimum, in Vico, qui

Digitized by Google

qui Lusitanica Lingua *Lagoa* vocarur, uti scribit Vasæus: Ejus Incolæ Λαγυνοφόροι Plutarcho, Sertorium depingenti.

Algarbia, Comitatus initio in dotem ab Alphonso x, Legionis Rege, ut prisci referunt Annales, datus fuit Alphonso III Portugalliæ Regi, quum filiam ipsius Beatricem, quam ex Pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo Conjugio *Dionysius*; qui primus Algarbiorum Regis titulum usurpare cœpit.

Portugalliæ regimen regium est & absolutum non minus quam reliquæ Hispaniæ.

Regiam autem aulam comitantur aliquot tribunalia, quorum primum & principale appellatur Tribunal Relationum, *& domus supplicationum vulgo* Caza de Supplicaçon: *cujus Officiales reliquos omnes authoritate superant; ii jam in civitate Olisiponensi fixas habent sedes. Constat autem hoc tribunal decem Iudicibus, quos vulgo vocant Desembargadores, duobus Corregidoribus in causis criminalibus, totidemque in civilibus; duobus Iudicibus, qui de causis Fiscalibus & vectigalibus coronæ cognoscunt; quatuor Auditoribus, qui de sententiis criminalibus judicant; uno Procuratore Fisci, bonis vectigalium, uno Iudice Cancellariæ, uno Promotore ut vocant Iusticiæ, & quindecim Desembargadoribus extraordinariis, uno Sollicitatore Iustitiæ, octo scribis appellationum, uno Distributore, uno Thesaurario depositorum in Curia, aliquot Præconibus, & quadraginta ut plurimum Procuratoribus literatis; denique uno Præside, qui ex majoribus proceribus Regni assumitur, & vulgo* Regedor da Iusticia *appellatur. Porro Desembargadores hi cognoscunt de omnibus causis, quæ per appellationem ad ipsos devolvuntur à Tribunali Portuensi, quæ superant valorem centum mill. rees in bonis mobilibus, & octingenta mill. in bonis fundi, præterea de causis, quæ ad ipsos deferuntur à Iudice novarum acceptionum tribunalis Portuensis, quæ prædictum valorem excedunt; denique de cæteris quæ ab aliis tribunalibus ad ipsos deferuntur. Habet denique hoc tribunal unum Cancellarium, qui sigillum suum omnibus sententiis appendet; & de erroribus Scribarum, eorumque stipendiis cognoscit.*

Alterum tribunal appellatur Caza de Civel, *id est, rerum civilium, quod cum diu in civitate Oliponensi fuisset, Philippus* I *Portugalliæ R. ad oppidum Portuense transtulit: auctis stipendiis non modo hujus tribunalis judicum, sed & superioris, ut cum majore integritate singulis justitiam ministrarent. Constat autem duplo pluribus officialibus quam prius: judicant hi absolute de*

omnibus

Digitized by Google

omnibus causis, quæ valore centum mill. rees in rebus mobilibus, aut octingenta mill. in rebus fundi non excedunt.

Est & tertium Tribunal majoris, quam duo superiora, authoritatis, quod appellant Desembargo de Paco, *id est palatii, quod constat uno Præside è præcipua nobilitate, quinque Desembargadoribus, septem scribis, aliisque minoribus ministris: hoc Tribunal semper aulam Regiam comitatur, & supremam obtinet jurisdictionem. Nam & appellationes concedit iis, quorum causæ jam a superioribus tribunalibus judicatæ fuere, & causam in judicio à novem Desembargadoribus denuo cognoscendam committit. Itemque in omnium totius regni judicum actiones inquirit, & coram se eamdem rationem jubet reddere, si quisquam se ab ipsis injuste gravatum aut oppressum in judicio conqueratur.*

Idem & privilegia omnia quæ a Rege petuntur, promulgat, legitimos declarat, de adoptionibus & aliis donationibus facit fidem; famæ & honoribus restituit: Judicio ordinariorum electiones confirmat; eos qui causa ceciderunt, in possessione rerum aut conservat, aut si jam exciderunt post judicium latum, in eandem restituit; viduitas dat secundum libertatem, & ætatis prærogativam concedit: homicidis & aliis condemnatis veniam potestate regia indulget; de controversiis inter duo superiora tribunalia cognoscit: denique Rex communicat huic tribunali omnes casus justitiæ & jurisdictionis, quæ incidere solent.

Est & aliud Tribunal permagnæ dignitatis, licet non tantæ quam præcedens, cujus judices cognoscunt & judicant de omnibus causis, quæ ad Coronam pertinent, sive Rex actor sit, sive alii qui quid a Rege in judicio petant.

Præterea est & Cancellarius major, qui aulæ sive Palatii appellatur, qui jurisdictionem habent in omnes curiæ scribas, & sigillum custodit, quod omnibus omnium Tribunalium sententiis subnecti solet. Idem & privilegia & donationes Regias sigillo munit.

In eadem aula quoque Tribunal est quæstorium, ipsi vocant da Fazenda, *quod constat tribus proceribus principalibus, qui* Veedores da fazenda, *id est, uti opinor Quæstores ærarii appellantur, & totidem judicibus, qui sex conjunctim sententias ferunt de omnibus causis, quæ ærarium Regis spectant: nam & patrimonii regii & reddituum atque vectigalium rationem habent, tam intra regnum quam extra in ditionibus, quæ coronæ sunt acquisitæ; & dant operam, ut non modo Regi de iis quæ ipsi debentur, satisfiat, sed ut ipse quibus debet, satisfaciat. Tres autem*

Digitized by Google

illi Veedores maximæ sunt dignationis, tum propter eminentiam earum causarum quas tractant, tum quia fere Consiliarii sunt regii, eique non modo in erarii rebus, sed & omnibus quæ regimen regni principale concernunt, inserviunt.

Præter hæc Tribunalia est hic consilium quod vocant status, in quo sunt personæ prosapia & nobilitate eminentes, sed numero indefinito prout Regi placuerit, in quo principalia negotia pertractantur, quæ regimen concernunt, & bellum juxta atque pacem. Ad eosdem & præsentatio pertinet omnium Archiepiscopatuum, Episcopatuum, Abbatiarum & Commendarum tam in ipso Regno, quam in Provinciis Coronæ bello acquisitis.

Est & Tribunal Rationalium, quæ vulgo Caza dos Contos appellatur, cui omnes & singuli, qui ubicunque reditus & bona regalia administrarunt, rationem reddunt, sive eadem conduxerint, sive alio modo collegerint.

Hujus Tribunalis caput, appellatur quæstor maximus vulgo Contador major, qui rationes inter inferiores rationales distribuit, qui fere sunt duodecim; scribæ autem illis serviunt sedecim, & alii ministri inferiores. Hoc Tribunal in sumtuoso ædificio celebratur, quod Cazam dos Contos vocant.

Iuxta hanc rationalium domum visitur alterum magnificum ædificium, quod vocant Alfandegam, id est, Horreum sive promtuarium publicum; vel forte Telonium. id constat partibus quatuordecim; quarum una dicitur menza do despacho de Madeira, ubi vectigal sive portorium solvitur pro materie omni, quæ foris importatur, uti sunt orbes viminales, & asseres doliares, & similia, itemque de nucibus, juglandibus, & avellanis, aliisque ejusmodi fructibus. Altera dicitur menza do despacho dos portos secos; & ita de cæteris.

Atque hæc quidem dicta sunto de regimine hujus Regni in universum. Nunc de regimine particulari civitatis Olisponensis, & aliorum oppidorum pauca dicamus.

Civitas Olisponensis primo habet Senatum, nobilium gravium & doctorum hominum; inter quos sunt sex senatores literati, quos vocant Vereadores, & unus Præses è nobilissimis Regni primoribus; unus scriba itidem nobilis, & duo Procuratores civitatis: hi à Rege speciali diplomate constituuntur. Præterea quatuor Magistri, quos civitas eligit è domo viginti quatuor; hi superioribus assident, & parem habent in sententiis dicendis potestatem, paucis causis exceptis. Insuper unus Thesaurarius, & unus Syndicus, qui singuli suos habent actuarios.

Sex autem illorum Vereadorum jurisdictiones divisæ sunt in hunc

Digitized by Google

hunc modum. Primus particulatim judicat de macello publico, & de rebus ad illud pertinentibus; Secundus de re frumentaria; Tertius de ripa fluminis & area publica; Quartus de purgatione oppidi; Quintus de possessionibus & rebus propriis; Sextus libellos supplices curat. Totus autem senatus eligit judices civiles & criminales, ædiles, curatores orphanorum, diremtores bonorum, & quam plurimos alios officiales. Iidem pretia vino constituunt Festo S. Martini, & oleo, & carnibus: Frumento autem nullum pretium ponitur.

Constituunt quatuor Zeladores ut vocant, quorum videre est, ne quid vendatur supra pretium constitutum, quorum singuli quotannis stipendium accipiunt è publico 150 ducatorum.

Idem duos, quos vocant Rendeiros, qui una cum ædilibus fora rerum venalium obambulant, & dant operam, ne quid venum exponatur à Senatu prohibitum, qui non raro fructus sanitati noxios vendi vetat.

Præter hos sunt in civitate duodecim collegia opificum & mechanicorum, quæ cum suis banderis sive vexillis processiones generales comitantur. Ii ex singulis suis collegiis eligunt binos, qui constituunt conventum viginti quatuor; & quotannis liberis suffragiis quatuor eligunt è suo numero, qui senatoribus assident, ut supra diximus.

Eorum autem qui jam Magisterio defuncti fuerint, unus judex est illius conventus, alter autem Secretarius: reliqui minora munia civitatis obeunt.

In tribunali rerum civilium, sunt duo judices, novem actuarii, unus distributor, octo inquisitores, qui una cum actuariis & judicibus criminalibus & rationalium magistro munus suum obeunt.

Iudices autem hi absolute judicant de iis, quæ valent tantum quatuor mill. rees in rebus immobilibus, vel quinque in mobilibus; quæ hanc summam superant per appellationem ad majora tribunalia revocantur.

Sunt præter hos duo Corregidores in civilibus causis, cum sex Actuariis, totidemque Inquisitoribus, bimisque distributoribus; qui absolute judicant de iis omnibus, quæ valent octo mill. rees in fundo, aut decem in mobilibus; quæ hanc summam excedunt, ut supra ad majus tribunal revocantur: eadem est ratio quatuor Corregidorum in criminalibus, quatuorque actuariorum, & unius Inquisitoris.

Sunt & quinque Iudices Orphanorum, cum scribis & duodecim divisoribus, qui hæreditatem inter pupillos partiuntur.

Est &

Digitized by Google

Est & domus quam vocant dos Seguros, *in qua mercatores merces, quas terra marive evectandas curant, certo pretio sibi assecurari redimunt.*

Plures præterea sunt Iudices & tribunalia diversa, à quibus tamen omnibus ad regia tribunalia provocatur, certis quibusdam causis non magni pretii exceptis.

In reliquis locis & oppidis hujus regni Portugalliæ, hic ordo servatur. In omnibus civitatibus & oppidis, (exceptis iis quæ ad dominos particulares pertinent,) est unus judex Legum peritus, qui à Rege speciali Diplomate constituitur, & appellatur Iudex extraneus, ad distinctionem judicum ordinariorum, quorum singula oppida binos quotannis eligunt & oppidanis suis, qui à Rege per De sembargadores Palatii (ut vocant) in munere suo confirmantur. Atque hi una cum Iudice extraneo jus dicunt de omnibus causis tam civilibus quam criminalibus; sed nullam sententiam executioni mandare possunt, in causa ulla quæ superet valorem quatuor mill. rees (id est mille ducatos) in rebus immobilibus, aut quinque mill. in mobilibus: & in mulctis irrogandis non excedunt mille rees, hactenus quippe judicant absolute sine appellationis aut aggravii beneficio. Ordinarii autem judices in locis quæ supra ducentos incolas habent, jurisdictionem obtinent citra appellandi potestatem quando litis æstimatio non excedit valorem mille rees in bonis mobilibus, aut CCCC in rebus fundi: in reliquis quæ hanc summam excedunt, sententiam executioni mandare minime possint, nisi fuerit prius à Tribunalibus majoribus, quæ hodie in Olisponensi & Portuensi civitatibus celebrantur, confirmata: nam ad hæc duo tribunalia omnes causæ tam civiles quam criminales ex universi regni civitatibus & oppidis referri possunt: nisi quod causæ quædam non ita magni momenti ad Corregidorem vicinæ revocantur. Nam præter prædictos judices, in singulis regni provinciis & regionibus, judex constitutus est, quem Corregidor de Comarca *vocant. Qui quotannis semel provinciam suam obire & visitare tenetur, ut cognoscat de appellationibus à sententiis, quæ latæ sunt à Iudice extraneo & ordinariis: ad horum autem Corregidorum judicium appellatur ad Tribunal Relationum, ubi ales terminantur.*

In singulis præterea provinciis est Magistratus quidam, quem vocant Proveedor, *cujus est operam dare, ut testamentorum tabulæ effectum sortiantur, & quæ tam privatis, quam templis, aut aliis locis piis legata sunt, rite persolvantur.*

Denique in singulis oppidis, quæ judicem extraneum & ordinarios habent, unus est judex orphanorum, de cujus sententia & judicijs

Digitized by Google

judiciis cognoscit Proveedor *iste, exceptis causis majoris momenti, quæ per appellationem ad Tribunal Relationum devolvuntur.*

Sed de Hispania quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere, Coronidis quasi loco, præclarum hominis Galli de Hispania Testimonium; quo quidquid in ejus laudem & commendationem hucusque à me variorum indicio prolatum, tamquam per ἀνακεφαλαίωσιν succincte nervoseque repetitur. Gallus, cujus memini, Latinus est Pacatus, qui Panegyricum doctissimum scripsit Theodosio Imperatori, Hispano. In eo sic inter alia loquitur: *Iam profecto constabit, eum Principem declaratum, qui & ab omnibus legi debuerit, & ex omnibus. Nam primum tibi mater Hispania est; Terris omnibus Terra felicior: cui excolendæ atque adeo ditandæ impensus, quam cæteris Gentibus supremus ille Fabricator Rerum indulsit, quæ nec Austrinis obnoxia æstibus, nec Arctoïs subjecta frigoribus, media fovetur Axii utriusque temperie: quæ hinc Pyrenæis Montibus, illinc Oceani æstibus, inde Tyrrheni Maris littoribus coronata, Naturæ solertia ingenio, velut alter Orbis includitur. Adde tot egregias Civitates; adde culta incultaque omnia, vel Fructibus plena, vel Gregibus; adde auriferorum opes Fluminum; adde radiantium Metalla Gemmarum. Scio Fabulas Poëtarum, auribus mulcendis repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuisse miracula, quæ dum sint vera, sint singula; nec jam excutio veritatem. Sint (ut scribitur) Gargara proventu læta Tritici; Menavia memoretur Armento; Campania censeatur Monte Gaurano; Lydia prædicetur Amne Pactolo: dum Hispaniæ uni quidquid laudatur, adsurgat. Hæc duritiæ Milites, Hæc expertissimos Duces, Hæc facundissimos Oratores, Hæc clarissimos Vates parit: Hæc Indicum Mater, Hæc Principum est: Hæc Trajanum illum, Hæc deinceps Hadrianum misit Imperio: Huic Te debet Imperium. Cedat hic Terra Terra Cretensis, parvi Jovis gloriata cunabulis; & geminus Delos reptata Numinibus; & alumno Hercule nobiles Thebæ. Fidem constare nescimus auditis, Deum dedit Hispania, quem vidimus.*

BALEARES ET PITIVSÆ Insulæ.

NOn erit extra ordinem aliquid de Balearibus insulis dicere cum inter provincias Hispaniæ à plerisque reputentur porro duæ sunt Majorica scilicet & Minorica.

Majoris

Digitized by Google

Majoris Balearis (*inquit* Mariana *lib.* XII *ad annum* CIↃ CCXXIX) *insulæ forma quadrata est quatuorque anguli totidē cæli plagas spectant. Palumbariæ portus, cui Columbaria insula objecta est, ad occasum pertinet. Promontorium Salinatum ad Meridiem. Mediofere intervallo Majorica urbs insulæ caput interjacet. Petræ & S. Vincentii promontoria ad Orientem vergunt & Septentriones. A Petræ promontorio Polentia haud remota est, olim Romanorum Colonia, nunc modicum oppidum, sed portu insigne. Palumbariæ portus triginta mill. passuum ab urbe disitus est; Sanctæ Pontiæ portus paulo ulterius est versus meridiem & occasum. Capta urbs Majorica a Iacobo Arragonum Rege ann.* CIↃ CCXXX. *Sedes Episcopi ac domicilium in hac urbe constitutum.*

Major Balearis (*inquit* Bernardinus Gomesius *lib.* VI.) *valde ferax est atque omni prope rerum copia referta, neque alta ubivis inventa est Insula, quæ tam brevi & angusto spatio contenta* (*centum* M. *pass. in longitudinem, in circuitum vero* CCCCLXXX M. *patet*) *tam variam, tamque excellentem fructuum atque animalium non ad usum modo & alimentum, sed etiam ad delicias mortalium abundantiam, atque illa suppeditet. Nam præterquam quod tribus urbibus, tum oppidis ac pagis multis, & portubus undique frequens est; frumento etiam, sale, oleo, vino, caseoque, pecude & armentis, atque ferina carne, tantopere abundat, ut non solum incolæ; verum exteris copiose suffi-ciat. Nam & Balearica vina auctore Plinio, Italis nota satis atque approbata fuere; & oleum, caseumque non modo proximis Valentiæ, Catalaunicæque Regnis, sed Gallicæ quoque atque Ligusticæ oræ, magno esse usui ac nutrimento, compertum est. Præterea cuniculorum, cervorum atque damarum tanta est multitudo, tum certa venatio, ut hac una profecto posset quotidianus carnium esus in Insula suppleri: præter porcinas, tum domesticorum, tum sylvestrium aprorum carnes, quarum tanta est copia, ut in frusta sectæ & foras missæ apud exteros redundent. Quibus addi potest summo deliciarum loco, perutilis, salutaris atque delitiosa myrthus, e cujus flore liquor omni thure Sabæo odoratior elicitur, Insula per loca sylvestria ipsam sponte atque in magnam copiam proferente.*

Universam insulam, cum ab Arragonibus occuparetur, quindecim oppidis constitisse, refert R. Iacobi *Historia, quorum nomina præter urbem majorem, tum Pontiam & Polentiam, quæ Romanorum Coloniæ fuerunt, barbara sunt atque a Saracenis imposita.*

Majo-

Digitized by Google

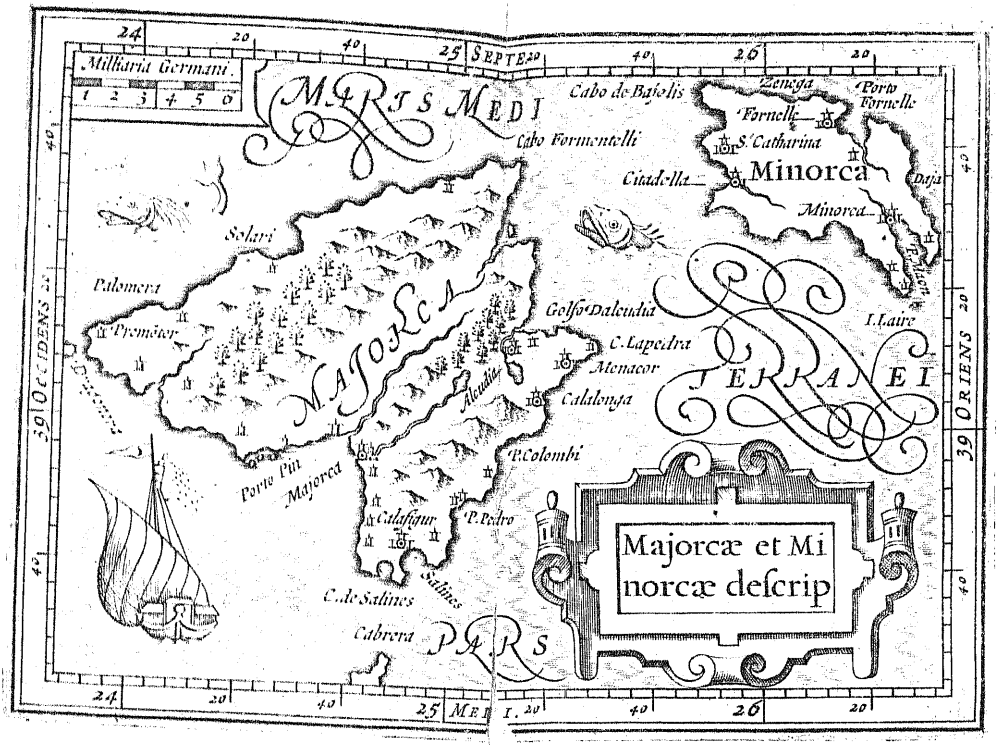

Digitized by Google

Majorica urbs (*inquit idem* Gomesius *lib.* VII,) *in medio fere insulæ posita est, mari sese inter caput Figueranum & Capendoracatum, quæ* XV, *milliaribus inter se distant, totidem ad urbem usque insinuante. Qui sinus alioqui permagnus, portus efficitur celeberrimus; tantumque non è Libonotho vento tutus: sed quo interior, eo fit longe tutior, ob constructam atque manufactam molem, quæ in mare ex urbe prominet, eique è regione respondet promontorium Portopini; inde dictum quod ab altera promontoris parte versus occasum, Maris sinus exiguus sese terræ ingerat, ac parvum portum efficiat, Portopineum nuncupatum. Id ergo promontorium cum manufacta mole, tranquillum atque ab omni prorsus vento tutum urbis portum reddit. Vrbs partim in excelso colle, partim in planicie explicata est, & per acclivitatem conjuncta. Tametsi in colle, qui mari ac portui imminet & præruptus est, expugnationis tempore, arx sola sita erat, postea vero, templum maximum & Episcopalis domus cum speculatorio de ambulacro, unde prospectus maris amœnus, ac perjucundus, jussis Regis exædificata fuere.*

Adhæc fluvius non longè à fontibus derivatus, qui sese illico in mare præcipitat, mediam interluit, magnoque illi est usui, non modo ad ejus salubrem purgationem & hortorum quibus maxime decoratur ipsa, irrigationem: verum ad navium etiam aquationem & portus commoditatem. Denique urbis ambitus, qui muro satis amplo munitur ac collem cum ipsa planicie comprehendit, tam latus est, ut præter hortos, domiciliorum sex millia contineat, quæ cum aliis operibus, tum magnificentissime exstructa sunt; tum urbem quæ decem nunc patet portis, omnium Europæ pulcherrimam & conspiciendam efficiunt.

Minor Balearis, vulgo Minorica, orientalior est quam Majorica, distatque ab illa quinque aut sex leucis; unam habet urbem quæ hodie ab insulæ nomine Minorica appellatur, & plures pagos. duos itidem portus, quorum alter Maon, alter Formelle dicitur. Insula in ambitu CL *mill. pass. complectitur, altis montibus & nemorosis undique cincta; mediterraneæ partes ubertate soli & pascuorum bonitate Majoricæ minime concedunt; mulos autem alit præstantissimos, & qui maximopere commendantur.*

Pitiusæ Insulæ itidem duæ sunt; major dicitur Yuica hodie, olim Ebusa, circiter C *mill. pass. ambitu complectens & decem aut undecim leucis à continente disparata; hæc insula oppidum habet ejusdem cum Insula nominis, ager illius fertilis frumenti & fructuum omnis generis ferax. Hodie copia salis commendatur, quem hinc in Italiam & alias Europæ partes evectare solent.*

Digitized by Google

Minor dicitur veteribus Ophiusa, aut Colubraria, hodie vulgo Formentere, à priori ad Austrum sita & paulo longius à continente disjuncta, circiter LXX *mill. passuum ambiens; pene deserta ob multitudinem serpentum quibus abundare fertur; cum Tyca nullum venenatum animal toleret, ac ne noxium quidem ullum, præter cuniculos, qui segetes interdum vastant & sata subruunt.*

Benevole Lector

PRæcedentia sunt Merulæ, exceptis additamentis alterius auctoris passim alio typorum genere, italico nimirum, insertis. Quæ sequuntur addere operæ pretium putavi, ut nihil ad opusculi hujus perfectionem desideraretur. Vale.

SERIES

Digitized by Google

SERIES
REGVM HISPANIÆ.

AB anno CCCLXIX (secundum Vasæum) Gothi Suevique Reges Hispaniam tenuerunt, ad annum IↃ CCXIII: quo Rodericus à Saracenis cæsus & antiquissima Gothorum nobilitas pene exstincta fuit. Anno autem IↃ CCXVI Christianorum reliquiæ quæ in Asturiæ montes confugerant, Pelagium ex regio Gothorum ut volunt sanguine, Regem salutarunt; à quo deinceps in urbe Legionensi & alibi in Hispania regnarũt: Anno Domini:

716 1 Pelagius ann. 19, aut 20.
735 2 Fafila filius illius an. 2, mens. 6.
737 3 Alfonsus Catholic. an. 19, mens. 1.
756 4 Froila an. 11, mens. 5.
767 5 Aurelius Alfons. F. an. 6, m. 6.
774 6 Silo an. 9, m. 1.
783 7 Mauregatus an. 5, m. 6.
789 8 Veremundus an. 3, alias 2.
791 9 Alfonsus II Castus dictus, an. 41, sed anni Mauregati & Veremundi ipsi quoque asseribuntur.
824 10 Ramirus an. 6, m. 9.
831 11 Ordonius an. 10.
841 12 Alfonsus III Magnus dictus. ann. 46.
887 13 Garsias an. 3.
890 14 Ordonius II an. 8, m. 6.
898 15 Froila II an. 1, m. 2.
899 16 Alfonsus IV an. 5, m. 7.
905 17 Ramirus II an. 19, m. 2.

Hujus tempore Ferdinandus Gundisalvus primus, Castellæ Comes factus fuit.

924 18 Ordonius III an. 5, m. 6.
929 19 Ordonius IV malus appellatus.
20 Sanctius Crassus an. 12.
941 21 Ramirus III an. 25.

Hujus an. primo obiit Ferdinandus, & successit illi Garsias F.

966 22 Veremundus II ann. 17.
983 23 Alfonsus V ann. 27.

Garsiæ mortuo successit Sanctius Comes.

Digitized by Google

1010 24 Veremundus III an. 10.

25 Hoc rege Legionenſibus imperante, per mortem Sanctii Comitis, Dominium Caſtellæ hæreditario jure ad Sanctium majorem Navarræ R. qui Sanctii Comit. filiam uxorem duxerat, tranſlatum eſt; qui ſe Regem Caſtellæ ſcripſit. Ab eo tempore Caſtella Regio titulo uſa eſt. Huic Regi, quia filius ejus Ferdinandus, ipſo ſuperſtite regnavit in Caſtella per ann. duodecim, nulli hic aſſignantur anni. qui Ferdinandum reliquit Caſtellæ Regem.

1020 26 Occiſo Veremundo Ferdinandus M. Caſtellæ R. Legionenſe quoque adiit propter uxorem Veremundi ſororem. regnavit ann. quadraginta aut ut alii ſcribunt quadraginta ſex, & Regna tribus filiis diviſit; Sanctio R. Caſtellæ, Alfonſo Regnum Legionis & Aſturiarum, Garſiæ Regnum Gallæciæ cum Portugallia relinquens.

1060 27 Sanctius II hujus regnorum diviſionis impatiens, altero fratre pulſo, altero in vincula conjecto, regna ipſorum occupavit: regnavitque VI annos, per fraudem occiſus à Vellido proditore.

1066 28 Alfonſus VI Frater Sanctii annis 43.

Hic Toletum Chriſtianis reſtituit.

29 Vrraca Alfonſi Filia cum marito Alfonſo Aragonum R. ann. 4, ſed ii Alfonſo VII attribuuntur.

1108 30 Alfonſus VII Imper. Hiſpaniæ vulgo appellatus, Alfonſi VI nepos è filia an. 51. Hujus morte regna rurſus ſeparata, nam duos reliquit filios, Sanctium & Ferdinandum.

1159 31 Sanctius III fuit R. Caſtell. ann. 1.

32 Ferdinandus II R. Legion. ann. 31.

1160 33 Alfonſus VIII Sanctii III F. R. Caſtellæ. ann. 53.

1190 34 Alfonſus IX Ferdinandi II Fil. Rex Legion. an. 8.

1214 35 Henricus Alfonſi VIII F. R. Caſtellæ an. 2.

1216 36 Ferdinandus III Alfonſi IX F. utroque regno potitus an. 35, hic Cordubam & Hiſpalim Mauris eripuit.

Ab hoc tempore regna Leg. & Caſtell. unita manſerunt.

1252 37 Alfonſus X ann. 32. Roman. Imp. Electus.

1284

Digitized by Google

1284 38 Sanctius IV an. 11.
1295 39 Ferdinandus IV an. 15.
1310 40 Alfonsus IX an. 40.
1350 41 Petrus crudelis dictus: an. 19. Hic à fratre Henrico occisus fuit.
1369 42 Henricus II ann. 10.
1379 43 Ioannes annis 11.
1390 44 Henricus III an. 16.
1407 45 Ioannes II ann. 47.
1454 46 Henricus IV an. 20, m. 4.
1474 47 Isabella & Ferdinandus V an. 30, hi regnum Granatense expugnarunt. per hos regna omnia Hispaniæ unita sunt, præter Portugalliæ R.

NAVARRA.

Anno 716. Garsias Ximenius dictus Rex Suprarborum, magnam Navarræ partem Christianæ religioni restituit; ab hoc in Navarra regnatum fuit usque ad annum 1512, à variis regibus, quibusdam etiam Galliæ, quo anno Ferdinandus Arragonum Rex Ioanni Labretano Catharinæ legitimæ R. hæredis marito illud ademit.

ARRAGONIA.

1018 1 Primus Arragonum R. omnium calculis numeratur Ranimirus, qui regnavit an. 40.
1058 2 Sanctius an. 36, qui & Navar. Rex fuit.
1094 3 Petrus qui & Navarræ an. 14.
1108 4 Alfonsus Petri frater an. 18.
1126 5 Ramirus Alfonsi frater anno 19.
1145 6 Raimundus Berengarius Com. Barcinonensis jure conjugis Petronellæ in Arragonia regnavit an. 32.
1169 7 Alfonsus II Raimundi F. an. 34.
1203 8 Petrus II Alfonsi F. ann. 10.
1213 9 Iacobus ann. 62, mens. 9. Hic Baleares Insulas & Regnum Valentiæ & Murtiæ à Mauris recepit.
1276 10 Petrus III an. 9. Siciliæ Rex factus.
1286 11 Alfonsus III annis 6.
1292 12 Iacobus II annis 35.
1327 13 Alfonsus IV annis 8.
1335 14 Petrus IV ann. 51.

Digitized by Google

1387 15 Ioannes annis 9, menſ.4.
1396 16 Martinus frater Ioannis annis 14.
1410 17 Ferdinandus Honeſtus dictus, frater Henrici R. Caſtellæ an.5.
1416 18 Alfonſus V Magnanimus, Ferdinandi F. Primus Arragonum Rex Neapolitanus factus an.42.
1458 19 Ioannes Navarræ R. frater Alfonſi annis 20.
1516 20 Ferdinandus V Ioann. F. Rex Catholicus dictus, Iſabellæ Caſtellæ & Legion. Reginæ conjux.

PORTVGALLIA.

POrtugalliam primum cum regio titulo dedit filio ſuo Garſiæ Ferdinandus magnus; quem frater Sanctius captum in vincula conjecit: ſed occiſo Sanctio, Alfonſus VI regnorum omnium potitus filiam ſuam Taraſiam Henrico Lotharingo elocavit & Provinciam Portugalliæ ei dotalem dedit cum titulo Comitatus; hic in Portugallia rerum potitus eſt ad ann. 1112.
1112 1 Alfonſus Henr. F. ducem Portugalliæ ſe appellavit ann. 27. dein Rex ab exercitu ſalutatus regnavit. an. 46.
1185 2 Sanctius Alfonſi F. an.26.
1211 3 Alfonſus II annis 12.
1223 4 Sanctius II annis 26.
1247 5 Alfonſus III Com. Bononienſis Sanctii frater ann. 32, hic ducta in uxorem Beatrice Alfonſi X R. Caſtell. fil. regnum Algarbiorum in dotem accepit.
1279 6 Dionyſius annis 46.
1325 7 Alfonſus IV an.31, gener Alfonſi XI Reg. Caſtellæ.
1357 8 Petrus annis 10, menſ.7.
1367 9 Ferdinandus annis 16, menſ.9.
1383 10 Ioannes Petri F. ſed illegitimus an. 50, hic Septam in Africa Mauris eripuit.
1433 11 Eduardus an. 5. Hujus ex filia Leonora nepos fuit Maximilianus Auguſtus.
1438 12 Alfonſus V annis 43.
1481 13 Ioannes II an.14, m.2.
1495 14 Emanuël Eduardi nepos ex filio Ferdinando an.26.
1521 15 Ioannes III uxor Catharina Caroli V Imperat.

Digitized by Google

perat. soror ; ex qua susceptt , Alfonsum , Emanuelem , Philippum, Dionysium , Ioannem , Antonium ; Mariam Philippo II nuptam ; Isabellam & Beatricem quæ puellæ obierunt. obiit ann. 1557.

1557 16 Sebastianus Ioann. III ex Ioanne fil. nepos, qui sine liberis discessit ann. 1578.

1578 17 Henricus Emanuëlis R. fil. ann. 2, obiit anno cIↃ IↃ LXXX.

E Thuano lib. LXV *Historiarum.*

PRincipum Portugalliæ origo ita se habet : Guilielmus Eustochii II Comitis Bononiæ F. Godofredi regis Hierosolymorum frater plures liberos reliquit; ex quibus Henricus Limburgi Comes decoris & veræ laudis cupiditate incitatus in Hispaniam tunc Maurorum bellis ardentem magno comitatu venit, cum Raimundo Burgundione , Guilielmi Burgundiæ Comitis F. & Raimundo Tolosæ & Fanii Ægidii Comite avunculo , & post multa egregie bello facta ab Alfonso VI Castellæ rege Lusitaniæ eam partem, quam ille retinuerat, Comitatus titulo accepit , in speciem pro Tarasiæ Alfonsi ipsius filiæ dote , revera, quod Alfonsus externis opibus contra præpollentem Maurorum potentiam ad tuendum limitem opus haberet , & ita quidem vulgo de Henrico illo Lusitanorum regum stirpis auctore, Hispanici annales tradunt. At qui rem ad veterum monumentorum fidem diligentius expendunt , cum miram ea in re scriptorum dissidentiam animadverterent , Henricum illum seu Limpurgensem seu Lotaringum aliis dictum, non ex Eustochii Bononiensis, sed ex Roberti ducis Burgundionum prosapia natum dicunt ; Robertum autem Henrici I Francorum Regis fratrem & Hugonis Capeti nepotem fuisse, qui post Rudolfi ultimi Burgundionum Regis obitum, scisso in Ducatum & Comitatum regno Burgundionum, dux creatus fuit circa annum cIↃ XXXIV & Henricum filium reliquit , Hugonis Burgundionum Ducis & Odonis qui Hugoni fratri anno cIↃ CII successit patrem, nec non Henrici qui Comes Portugalliæ fuit anno cIↃ XC & accepta in uxorem altera Adolfonsi Regis Galæciæ & Asturiæ filia , in finibus Hispaniæ, ut veteris scriptoris nostratis iis fere contemporanei

Digitized by Google

verbis utar, cum Raimundo comitatus trans Ararim principe, qui Cunstantiam alteram ejusdem Adolfonsi filiam in matrimonio habebat, contra Agarenorum collocatus est imperium. quæ si vera sunt, ut sane certiora esse iis omnibus, quæ vulgo traduntur, constat, Gallia non solum populos seu colonias in Hispaniam immiserit, sed ut Anglis tanto tempore Reges ita potentissimo ac opulentissimo in Hispania regno principes per IO fere annos continua serie dederit. Vt ut sit, Henrico Astorgæ mortuo ex Tarasia id nomen Adolfonsi filiæ, quam Henricus duxit, tribuunt Hispani, susceptus Alfonsus successit anno Sal. CIↃ CXII, qui cum XXVII annos ducis titulo principatum illum tenuisset, memorabili ad Orichiam conserto contra V Maurorum Reges, quos & vicit prælio, Rex salutatus est & octo post annis Olisiponam Gallorum & Anglorum opibus subnixus cepit, totamque adeo Portugalliam, quam late hodie patet, de Saracenis recepit & immani jugo exemtam contra eorum potentiam munivit ac demum ab Eugenio III sive Alexandro III regiorum insignium, quæ virtute meruerat & exercitu tradente adeptus fuerat, confirmationem ad majorem dignitatem accepit, addita conditione sicuti Romæ jactatur, ut quotannis à Portugalliæ Regibus duæ auri libræ Ecclesiæ R. loco tributi penderentur. nam de earum exactione hactenus nulla aut hominum memoria aut obsignatarum tabularum fide constitit, ut Stephanus Garibajus scribit: ab Alfonso, qui Conimbricæ decessit anno CIↃ CXXCV ad Emanuelem Ferdinandi F. Eduardi I N. qui Ioanni II ejusdem Eduardi nepoti sine liberis masculis mortuo anno CIↃ CCCCXCV successit, XIII Reges numerantur. Is vero imperium a majoribus in Hispania acceptum & aliquot in Africa arcibus & oppidis amplificatum longe majoribus progressibus per utrasque Indias factis propagavit, & cum tres uxores habuisset, ex Maria Ferdinandi F. numerosam prolem sustulit, Ioannem successorem, Isabellam Caroli V uxorem & Philippi parentem, Ludovicum, ex quo natus Antonius qui infeliciter pôstea de Regno contendit, Ferdinandum, Alfonsium & Henricũ ambos Cardinales, ac postremo Eduardum qui duas filias reliquit, quarum major natu Maria Alexandro Farnesio Parmensium duci; Catharina Ioanni Bracantiæ

Digitized by Google

Bracantiæ duci nupſit. Poſt Emanuelem anno cIↃ IↃ xxi mortuum, regnavit Ioannes III, qui ex Catharina Caroli V Cæſaris ſorore complures liberos ſuſtulit, ac tandem anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo fatis conceſſit, relicto ex omnibus ſuperſtite Sebaſtiano nepote regni hærede, cum filius Ioannes Sebaſtiani parens ante quadriennium turbato ordine naturæ è vita migraſſet.

De familia Regia & quomodo totius Hiſpaniæ compos facta fuerit.

HEnricus hujus nominis tertius, ex longa valetudine Valetudinarius cognominatus, uxorem duxit Catharinam Ioannis ducis Lancaſtrii fil. ex qua decedens Ioannem filium bimulum reliquit ſub tutela ejuſdem Catharinæ & fratris ſui Ferdinandi minoris natu. Ioannes hic Mariam patrui ſui ac tutoris filiam uxorem duxit, ex qua Henricum primogenitum ſuum procreavit: hac autem defuncta alteram ſuperinduxit Eliſaben, Ioanne Ioannis Luſitan. Regis filio natam: ex qua ſuſcepit Eliſaben & Alfonſum. Ioanne defuncto, Henricus ſucceſſit IV nomine; hic adhuc princeps Blancam Ioannis Navarræ & Arragonenſium R. filiam in conjugem acceperat; quam ſterilem cauſatus facto divortio, alteram ſuperinduxit Ioannam Eduardi Luſitan. R. filiam, ex qua nihilo magis quam ex priore liberos genuit: cumque Regis infœcunditas omnibus ſatis pateret, tamen quinto poſtquam convenerant anno Regina prægnans inventa fuit; haud dubio ab altero adulterata: Rex tamen licet proceribus acriter obnitentibus, filiam Ioannam ex ipſa natam, pro legitima educavit; & regni primores partim minis partim ingentibus promiſſis eo adegit, ut illam principem declararent; actum id Madriti. Multi tamen poſtea à juramento ſuo uti per vim & metum exorto reſilierunt; & Regem permoverunt ut fratrem ſuum Alfonſum regni hæredem deſignaret. Cumque poſtea Rex Henricus omnia ex paucorum conſilio ageret, plerique procerum novitatis avidi, ſe Alfonſo conjunxerunt eumque regem nominarunt, undecim tum annorum puerum: alii viciſſim Henrico adhærebant; certatum itaque acie, & Alfonſi pars ſuperata, qui tan-

Digitized by Google

rum triennium supervixit, peste extinctus. Illo extincto principes qui partes illius foverant, Elisaben illius sororem illi substituere sategerunt : sed illa reluctata est : dataque à parte illius opera ut cum fratre Henrico reconciliaretur & cum bona illius venia princeps designaretur; quod & perfectum. Alfonsus autem Lusitanorum Rex Elisaben petiit in uxorem, sed illa in Ferdinandum pronior videbatur; petita itidem à Ludovico Galliæ R. fratri suo Carolo Aquitaniæ duci in uxorem; sed illa suorum precibus victa Ferdinando nupsit. Ludovicus repulsus ab illa iratus, Hispanorum quorundam suasu, Ioannam notham Carolo uxorem petiit & impetravit; plurimique Hispaniæ proceres Elisaben abjurarunt, & Ioannam Hispaniæ principem & hæredem juramento sanxerunt; sed Carolus an. CIↃ CCCCLXXIII veneno extinctus est ante matrimonium consummatum. Itaque Henricus R. postquam puellam Alfonso Lusitaniæ R. frustra conjungere tentasset; illam Henr. Ioannis Arragonum Regis ex Henrico fratre nepoti, tradere in animum induxit, sed & hic conatus illius impeditus; reditum igitur in gratiam cum Ferdinando & Elisabe; sed non diu Rex in illa perstitit, à suis in diversum actus, tandemque anno CIↃ CCCCLXXIV decessit. Atque ita Ferdinandus & Elisabe Regni potentes facti. Ex his nata primum filia Elisabe. Interim adversæ factiones proceres Alfonsum Lusitanorum R. in Hispaniam cum exercitu vocāt, eique Ioannam Henrici notham desponsant; multa utrimque bella gesta, donec tandem Lusitanus ad Taurum magno prœlio profligatus fuit, Burgensis & Zamorana arces à Ferdinando captæ, Marchio Villenas & Toletanus Archiepiscopus à Lusitano deficientes cum Regibus reconciliati; Taurus Lusitanis erepta : aliaq; loca & castra: Regina an. CIↃ CCCCLXXVIII Ioannem filium peperit. Anno autē CIↃ CCCCLXXIX Ferdinandus mortuo parente Regnum Paternum Arragonum crevit. Tandemque res inter Castellanum & Lusitanum fuit composita; hisce conditionibus ut Lusitanus Castellæ R. appellatione & insignibus abstineret; idem de Lusitaniæ faceret Ferdinandus : Ioanna princeps nuberet Ioanni Ferdinandi filio, cum primum ad justam ætatem perveniret. Si is sui arbitrii factus recusaret, centum aureorum millia mulctæ nomine penderentur;

Ioannæ

Digitized by Google

Ioannæ liberum esset virginem sacram induere, si mora conjugii longa videretur. Alfonso Lusitani nepoti Isabella Ferdinandi F. jungeretur, &c. Elisabe filiam alteram peperit cui Ioannæ nomen impositum. Aliquanto post Ioanna princeps, specie honoris objecta, ludibrio se haberi cernens, Conimbricæ in D. Claræ, vestem mutavit. Ferdinandus deinde & Isabella sive Elisabe ad bellum Granatense animum adjecerunt quod decennium duravit, quo tandem Granatensis regni omnino compotes facti sunt, Mauris exclusis. Anno CIↃCCCCXXXV Elisabe Catharinam peperit, gemino conjugio Anglicano nobilem. An. CIↃ CCCCXC Isabella major Regum filia Alfonso Lusitaniæ principi elocata; sed novus maritus ferocis equi quo ferebatur repentino casu oppressus interiit. Magna dein ad Hispaniam accessio facta ex Indicis navigationibus ductore Columbo, de quibus uti externis hic nihil dicemus; uti neque de rebus Neapolitanis aut Mediolanensibus, de quibus in libello de Principibus Italiæ diximus. Porro Ioanna principis Ferdinandi & Isabellæ filia Philippo Belgarum Principi & Archiduci Austriæ nupsit; Margarita autem Archiducis soror Ioanni Hispaniarum principi. deinceps & Catharina Arthuro Walliæ principi; & Isabella vidua Emanuëli Lusitaniæ Regi: Ioannes autem Hispaniarum princeps extinctus est nullis liberis relictis. Emanuël itaque & Isabella Hispaniarum principes & hæredes dicti. Sed Isabella paulo post è partu discessit, filium enixa cui Michaëli nomen fuit, vita brevis, gaudio luctus major. An. CIↃ CCCCXCIX sine Archiduci filia nata Heleonora, prius Lusitaniæ deinde Galliæ Regina, priori conjugio quam posteriori felicior, (inquit *Mariana*) in utraque fortuna salva probitatis fama. Mariam denique postremam Ferdinandi & Elisabes filiam Lusitanus sororis viduus Pontifice concedente, pessimo exemplo, uxorem duxit an. 1500. Quo anno Ioanna Archiduci filium Carolum & anno sequenti alteram filiam Isabellam peperit. & anno 1502. cum marito in Hispaniam venit, itinere per Galliam facto. Maria Lusitano eo anno filium peperit Ioannem. Ioanna deinde Compluti filium Ferdinandum peperit. Elisabe denique Regina anno 1504 decessit, hæredemque ex asse Ioannam filiam scripsit, unaque Philippum ejus virum: qui mox

Digitized by Google

Reges acclamati. Ioannæ Reginæ Bruxellis filia nata est Maria ann. 1505, dein cum marito in Hispaniam venit anno 1506. Reginæ è Zelotypia mens mota : multæque turbæ in Hispania ortæ, quas Philippi mors non tam discussit, quam auxit, donec Ferdinandus è Regno Neapolitano redux eadem composuit. Regina anno 1507, ineunte filiam peperit Catharinam, quæ R. Lusitaniæ postea nupsit.

In descriptione Navarræ diximus, quomodo Regnum hoc ad Hispaniam pervenerit.

De Successione Regis Castellæ in Regnum Portugalliæ.

Ex Hieronymo Conestagio.

EManuel decimusquartus Portugalliæ Rex regnare cœpit an. CIↃ CCCCXCV. Is tres habuit uxores ; Isabellam filiam Ferdinandi & Elizabeth, ex qua suscepit Michaëlem qui puer mortuus est. Dein Mariam tertiam Ferdinandi filiam primæ uxoris sororem, quæ ipsi sex mares & duas puellas peperit : quarum Isabella nupsit Carolo V Imperatori ; Beatrix Carolo III Duci Sabaudiæ ; Ioannes successit patri in regnum ; Ludovicus obiit cœlebs, relicto Antonio Notho : Ferdinandus mortuus sine liberis, uti & Alfonsus qui fuit Cardinalis Sancti Blasii, & Henricus Cardinal. tituli Sanctorum quatuor Coronatorum ; qui omnibus superstes regnum post Sebastianum adiit. Eduardus ex Isabella Ducis Braganciæ filia suscepit Mariam quæ Alexandro principi Parmensi nupsit, & Catharinam quæ Ioanni Duci Braganciæ ; & Eduardum qui anno CIↃ IↃ LXXV.I obiit. Rex Emanuel tertio duxit Leonoram filiam Philippi primi Castellæ regis, quæ ipsi genuit Carolum qui puer mortuus ; & Mariam quæ cœlebs mortua est ann. CIↃ IↃ LXXVIII. Ioannes III Emanuelis è secunda conjuge filius, duxit Catharinam Car. V Imperat. sororem ; ex qua nata Maria, prima Philippi II uxor (quæ ipsi peperit Carolum filium qui mortuus est adolescens.) Et plures mares qui omnes juvenes mortui, præter Ioannem qui in uxorem duxit Ioannam sororem Philippi

Digitized by Google

lippi Regis Hiſpaniæ, quam moriens gravidam reliquit, ex qua natus Sebaſtianus.

Quo in Africa cæſo : ſucceſſit Henricus Cardinalis, qui cum ſenex eſſet & cœlebs, proximam in Regnum Portugalliæ poſſeſſionem petiverunt :

Philippus Rex Hiſpaniæ tanquam natus ex Iſabella primogenita Emanuelis :

Ioannes Dux Bragantiæ nomine Catharinæ uxoris ſuæ, quam rege Philippo propiorem eſſe dicebat. Etſi enim eſſet fœmina, tamen illam eſſe Eduardi, fratris dictæ Iſabellæ.

Alexander Princeps Parmenſis, filius Octavii Farneſii inſtabat nomine Reinutii primogeniti ſui, nati ex Maria filia natu maxima Eduardi & ſorore Catharinæ.

Antonius Prior Cratenſis, filius Ludovici fratris ipſius Regis Henrici, qui ſe non nothum ut vulgo credebatur, ſed ex legitimo matrimonio natum eſſe dictitabat.

Emanuel Philibertus, dux Sabaudiæ, licet eſſet filius Beatricis, natu minoris ſorore ſua Iſabella matre Regis Philippi, à quo & ipſe ætate ſuperabatur, tamen & ipſe regnum ambiebat, ſed modeſtiſſime.

Catharina Medicea denique vidua Hen. II Gall. regis, jus à longinquo reperebat, ab Alphonſo nimirum & Comitiſſa Bononienſi, cui Alfonſus ſuperſtiti, aliam uxorem Caſtellanam ſuperinduxiſſet, atque inde factum fuiſſet, ut omnes qui poſt ipſum regnaſſent ſpurii eſſent.

Etſi dux Albanus & unus atque alter ex Procerum Hiſpaniæ numero ſentirent Philippum hæredem regni eſſe: tamen in genere reliqui id nec credebant nec conſiderabant, ſed exiſtimabant jure ad filium principis Parmenſis illud pertinere. Vtrum Luſitanis qui diligentius hac de re cogitarant, & quorum leges magis favent Philippo quam ſtatuta Hiſpaniæ, veritas hujus controverſiæ erat perſpectior.

Adducebant hanc rationem, quod jura Luſitaniæ & communia in materia regnorum, proximo ultimi poſſeſſoris cognato ex eodem ſtipite deſcendenti ſucceſſionem deferunt; Sebaſtiano autem neminem eſſe propiorem rege Philippo ex eodem ſtipite deſcendente. nam & nepotum Regis Emanuelis natu maximum & avunculum regis demortui eſſe.

Henricus Rex Cardinaliſque pronuntiat judiciali ſen-

Digitized by Google

ventia Antonium priorem, Cratensem illegitimum esse.

Multi Iuris consulti etiam Lusitani pro Philippo respondent.

Henricus Rex quod ante fieri oportuerat, citatis competitoribus & judiciali processu instituto, cum Philippo Rege certis conditionibus transegit.

Hanc inexpectatam mutationem Regis quidam putant P. Leoni Henriquio confessori Regio & Iesuitæ potius acceptam ferendam quam argumentis ministrorum Regis Philippi.

Rex Philippus interim magnum exercitum in Hispania alebat. Papa per Nuncium Philippum Segam offert se arbitrum inter Philippum & Henricum, Philippus non nimium Papæ fidebat & in arbitrum compromittendo se sibi ipsi præjudicare existimabat, præterquam quod etiam antiquis exemplis, quibus adstruitur sedem Apostolicam in controversiis regnorum Iudicem esse, novum non temere addendum esse putaret. De voluntate autem Henrici certior factus, quoniam jure aperto niteretur, arbitro opus esse negavit.

Ex quinque Gubernatoribus regni Portugalliæ quos Henricus instituerat tres Philippo addicti erant.

Henricus septimo decimo mense regni aditi discessit.

Dux Albanus exercitui Regis Philippi præfectus.

Antonius à populo Rex appellatus. Gubernatores Regni fuga sibi consulunt. Elua capta ab Albano; & alia oppida atque arces cepit; mox Setubal, Cascais, arcem S. Iuliani Lisbonam. Averum & portum. Vianam. Rex Philippus Olisiponem venit. Antonius in Galliam fugit, Albertus Archidux Austriæ Portugalliæ præfectus.

Thuanus lib. LXV *Histor.*

Cum Regis Henrici orbitas & effœta ejus ætas ac valetudo inprospera brevi regnum vacaturum minarentur, qui illud ambiebant jam tum quasi candidati in medium prodire, proceres Regni ac populi gratiam prensare & vivo ipso Henrico veluti hæreditatem ejus cernere. Princeps eorum Philippus fuit ex Isabella Henrici sorore & Emanuelis majore natu filia natus. Dein Philibertus Emanuel Dux Sabaudiæ ex Beatrice altera Emanuelis filia & ipse natus, Præterea Ranutius Farnesius

Digitized by Google

uefius Alexandri filius, Octavii Parmenſium Ducis N. qui ex Maria Eduardi itidem Henrici fratris filia prognatus erat, & Catharina altera Eduardi filia, quæ Ioanni Bracantiæ Duci nupſerat. Et Catharina quidem Ranutium Maria matre ante annum defuncta tanquam proximior, licet natu minor excludere videbatur. Reſtabat certamen inter Philippum & Catharinam pari gradu Henricum contingentes, Catharina tanquam Eduardi maſculi filia, qui Iſabellam Philippi parentem proculdubio excluſiſſet, Philippo præferri debere contendebat, contra ille Eduardo ſemel mortuo ejus rationem nullam habendam dicebat, ſed tantum gradum inſpiciendum, in quo maſculus fœminam excludit. Hæc ita primum propoſita, dein à celeberrimis Italiæ & Hiſpaniæ juriſconſultis etiam publicatis ſcriptis Bononiæ & aliis in locis agitata ſunt. Inter competitores & Antonius jam tum apparebat, qui ſe Ludovici Henrici fratris filium jactabat; & conſtabat Ludovici filium eſſe, ſed ex contubernio Iolandæ natum. is tamen quamvis Henrico ſumme inviſus populi favore ſublevebatur. Iis omnibus poſtea acceſſit Catharina regum noſtrorum parens, repetito altius neque citra invidiam jure ſuo; Sic enim Oratores ejus diſputabant. Sanctio II tanquam rebus agendis impari à regni gubernaculis remoto & ſumma rerum Alfonſo ejus fratri, (qui ex Mathilde Bononienſi, à qua Catharina genus ducebat, filios ſuſceperat,) commiſſa, illum non ſolum regni adminiſtrationem ſumſiſſe, ſed etiam annuente Innocentio IV Pontifice fraternum regnum invaſiſſe circa annum CIↃ CCXLVII: in quo ut potentiam firmaret, prioris conjugis quam in Gallia reliquerat, pertæſum, Beatricem Alfonſi decimi Regis Caſtellæ filiam altera viva ſuperinduxiſſe & Dionyſium atque alios ex ea liberos ſuſcepiſſe, qui proinde illegitimi ab eo tempore in regno ſucceſſerunt, & per Ioannem I & ipſum Petri I filium ſpurium, qui regnum circa annum CIↃ CCCXXCIII invaſit ad Henricum uſque propagati ſunt: & quia temporis longinquitas obſtabat & præſcriptio merito objici poterat; illi in poſſeſſionibus violentis nullo tempore præſcribi contendebant, & ſaltem petebant, ut quando res eo rediiſſet, ut cunctis maſculis deficientibus res quaſi ad electionem rediret, ſui ut antiquiſſimum

Digitized by Google

mum in eo regno jus habentis ratio haberetur. Pontifex & suas partes interponebat, Portugalliæ regnum R. S. beneficiarium dictitans ac proinde Regis in eo constituendi jus sibi vendicans. Quod tanquam ridiculum prorsus ab omnibus æque habitum & à Philippo ipso postea omnino explosum est.

Dux Ossunæ cum Gardiola I. C. ad Henricum missus, cum cognovisset Henricum magis in Ioannem Bracantiæ ducem, qui Catharinam Eduardi fratris F. in matrimonio habebat, ut causa potiorem propendere, per Iesuitas, qui plurimum apud eum poterant ipsum sollicitat & contrariis rationibus jus Philippi potius esse demonstrat. Tum addit Philippo infesto Bracantiæ ducem tantæ moli sustinendæ imparem futurum, & excitato de successione bello, fore, ut tantarum navigationum & tot animorum in propaganda per Indias Christiana religione insumtorum fructus brevi tempore amittatur. Quæ rationes non mediocriter laberactarunt primum Henrici alioquin meticulosi propositum; eoque magis quod videret ipsum Bracantiæ ducem eodem tempore per Philippi procuratores inde minis territum, inde promissis ingentibus inescatum si ejus voto non adversaretur, in eo negotio tepidius versari, quippe qui suæ infirmitatis sibi conscius plus in potentissimi Regis gratia, quam in dubia proprii juris persecutione præsidii poneret. Ita præcipuo comperitore cui fere tota Lusitana nobilitas favebat, in ordinem redacto, restabat ut Philippus sibi plebem Olissiponensem devinciret, ad quam ille præcipitato consilio mox dedit litteras. Iis litteris, quod præmature scriptæ viderentur, immane quam commoti sunt non solum Olissiponenses ad externi & Castellensis principis dominatum cohorrescentes; sed præcipue per Lusitaniam plebs ob antiquas cum vicinis Castellensibus simultates. itaque nullo dato ad Philippum responso, habita in Camera, quam vocant, Olisiponensi deliberatione cui duo ex plebeio ordine interfunt, apud Henricum instant ut ipse successorem indigenam secundum Regni leges nominaret; in eamque rem, ut omnem ex animo meticulosi senis scrupulum eximerent, viginti millia armatorum, qui ipsorum sumtibus Regi militarent magna fiducia offerunt, si qui forte essent qui caritatis patriæ obliti & Lusitani nominis studiosi Regi contradicere

Digitized by Google

dicere & nefanda proditione externos in Regnum per vim inducere auderent.

Anno CIↃ IↃ LXXIX. *Lib.*69. Comitiis ad Kalend. April. indictis, Henricus Cardinalis habitum & sceptrum manu gestans cum Bracantiæ Duce ac magno comitatu venit & in pegmate ad id parato sub Vraniſco conſedit. Alfonſus Caſtroblancus ſacerdos orationem abſurdæ atque adeo impiæ adulationis plenam habuit, Rege cum rege cœlorum comparato & conventu ordinum cum ſacroſanctis Synodis: variabant ſententiæ, alii nulla dilatione interpoſita de regni ſucceſſione decernendum cenſebant; alii cautius procedendum, viamque juris ſervandam, ut qui jus in eo ſibi arrogabant citati audirentur; alii ut interim ſiquid Regi humanitus accideret, gubernatores regni crearentur; alii indeciſa ac confuſa omnia cupiebant. Rex mediam viam elegit: & è XV ab ordinibus nominatis, V elegit gubernatores, quorum nomina ſecreta in capſam conjecta, Oliſiponenſi Magiſtratui tradita, nominati rurſus XXII, ex quibus Rex XI elegit, qui ſi Regem ante litem de Regni ſucceſſione terminatam mori contingeret, cum plena poteſtate eam dijudicarent; Bracantiæ dux cæterique proceres, antiſtites ac cæteri ordines Sacramento adacti, gubernatoribus à Rege creatis & ei ſecundum quem delecti judices pronuntiaſſent, tanquam legitimo Regi ſe parituros. Actum & de Regis matrimonio & gratiæ à Pontifice impetrandæ cauſa miſſus Romam Eduardus Caſtroblancus. Philippus per Chriſtophorum Moram certior factus, protinus ad Oratorem ſuum qui Romæ erat, ut omni ratione Pontificem à gratia ducendæ uxoris Henrico facienda dimoveat ſcribit. Miſit & Dominicanum ad Henricum qui illum ab uxore ducenda deterreret, qui ſtatim cum offenſionis ſpecie dimiſſus. Citati procuratores mittunt: Cauſa agitata: Ius Catharinæ reginæ ut longius petitum, neque veris fundamentis nixum exploſum: Antonius illegitimus declaratus; Reſtabat Philippus, Sabaudus, Ranutius & Bracantinus, qui dum quiſque contrariis rationibus ſe invicem oppugnant, jus ſuum in dubium revocabant. tandem poſt ſcenicas illas concertationes, cum nihil decerneretur, ſinguli conſultationes pro jure ſuo ad Pontificem & principes Chriſtianos mittunt. Inde occaſione ſumpta

regis

Digitized by Google

regni ordines & præcipue Olisiponenses quasi extincta masculæ prole & incerto succedentium jure rem ad electionem deductam contendebant, idque sibi juris arrogabant. Philippus qui statuisset jus suum armis persequi, Henricum novis machinis adoritur; cunctaque ad bellum necessaria parat: aditus omnes in Portugalliam accurate observari curat: colore tantis apparatibus quæsito, quod Algerianam expeditionem meditaretur. At Henricus qui ex Ossunæ verbis & apparatibus belli, quid sibi Philippus vellet, non ignoraret; paulatim labare cæpit, à Leone Enrice ex societate Iesu, qui ei à sacris confessionibus erat, potius quam à Philippicis oratoribus ut credirur persuasus; & tandem manus dedit & in arcano plebis tumultum veritus, cum Philippicis transegit, additis condicionibus de certis dignitatibus quæ in Regno solis Lusitanis attribuerentur.

Anno CIↃIↃLXXX prid. Kalend. Feb. Henricus moritur re nondum cum ordinibus Regni transacta. Gubernatores in tabulis nominati magistratum ineunt. Philippus ad illos dat litteras, petens, ut se juxta Henrici avunculi voluntatem, sine dilatione regem declararent, additis promissis & minis. Illi tantisper à bello abstineri petunt dum Legati sui audiantur. Rex Albanum è secessu suo ad exercitum mittit. Marchio Sanctæ Crucis classi præpositus. Gubernatores se ad defensionem comparant. Antonius à populo Rex acclamatus XIII Kal. Quintil. Elua Philippicis aperta. Oliventia; campus major; Aruncanum, Portalegia, Moran, Serpa. Antonius VIII Kalend. Quintil. in urbem Olisiponensem citra certamen receptus, novi magistratus è vilibus & fere indignis creati. Ioannes Tellus cum aliis ad Gubernatores transfugit, per vim pecuniam ab invitis mercatoribus in urbe extorquet, carceres aperit & maleficos conscribit, item Afros, Mauros & Æthiopes servos. Auxiliares à Gallis atque Anglis perit. Gubernatores è Cetobriga profugiunt. Cascajum desertum & in fidem acceptum. Cetobriga munita. Alvarus Lusitaniam cum exercitu ingreditur. Estremosium captum. Mons major advenienti patuit. Ebora item. Cetobriga per vim capta & direpta. Turris ad portus fauces dedita Cascajum deinde captum & direptum, Didacus Menesses securi percussus. Arx Iuliana dedita. Munitio cui Caput siccum nomen

Digitized by Google

nomen deserta: prælio dein sub urbe certatum, in quo Antonius victus per urbem transiens aufugit. Vrbs Olissippo dedita; suburbium per triduum crudeliter direptum. Antonius post multa frustra tentata, & miserum per aliquot menses latibulum, tandem in Galliam incolumis evasit.

Regia familia porro explicata.

PHilippus secundus, primam conjugem habuit Mariam Ioannis Portugalliæ Regis filiam, quæ ipsi Carolum genuit, & quatriduo post partum decessit.

Secundam itidem Mariam Henricus VIII Angliæ R. filiam, ex qua nullos liberos suscepit.

Tertiam Elizabetham Henr. II Gall. Regis filiam, ex qua duas filias suscepit Isabellam Claram Eugeniam, quæ Alberto Archiduci Austriæ nupsit; & Catharinam quæ Carolo Emanueli duci Sabaudiæ.

Quartam Annam Austr. neptem suam ex Maximiliano II Imper. patruele suo, & Maria sorore sua, quæ ipsi genuit Ferdinandum & Didacum mature defunctos; & denique Philippum III qui illi successit. Obiit autem Philippus II anno 1598 XIII Septembris, ætatis suæ septuagesimo secundo, Regni autem quadragesimo secundo.

Philippus III Hispaniarum R. duxit in uxorem Margaritam Austriacam anno 1598, quæ ipsi ann. 1601, peperit Annam Mariam Ludovici XIII Galliar. Regis hodie conjugem; & anno 1605 Philippum Dominicum; & postea Carolum atque Ferdinandum Cardinalem, & denique Mariam. Obiit autem Philippus III ann. cIↃ IↃcxxI mense Martio.

Philippus IV Patri successit, duxitque in uxorem Elisabetham Henrici IV Magni R. Galliæ filiam.

Regum Hispaniæ Connubia & liberi inde ab Henr. II & Ann. cIↃ ccclxix.

E Nobiliario Genealogico Alonsi Lopez de Haro.

HEnricus II Rex Castellæ & Legion. uxorem habuit Ioannam Manuel de la Cerda, filiam Ioannis Manuel

Digitized by Google

Manuel de la Cerda Domini de Villena, ex qua susceptit Ioannem qui patri successit, & Elconoram quæ nupsit Carolo tertio Regi Navarræ.

Ioannes I Rex Castell. & Legion; primo duxit Eleonoram filiam Petri R. Aragon. è qua susceptit Henricum qui illi successit; & Ferdinandum qui fuit Rex Arragon. Secundo Beatricem filiam unicam Ferdinandi I Reg. Portugall. è qua nullos liberos genuit.

Henricus III Rex Castell. & Legion. hic duxit uxorem Catharinam Alencastriam filiam Ioannis Gandavensis ducis Alencastriæ; è qua procreavit filium Ioannem qui illi successit, & duas filias Mariam quæ nupsit Alfonso Reg. Arragon. & Catharinam quæ nupsit Henrico de Arragon Magistro S. Iacobi & Duci Villenæ.

Ioannes II Rex Castell. & Legion. duxit primo Mariam Ferdinandi I Arragon. Reg. filiã, è qua susceptit Henricum qui illi successit; & Catharinam quæ nupsit Henrico Magistro S. Iacobi & Duci de Villena cognato suo. Secundo Isabellam de Portugal. fil. Ioannis Magistri S. Iacobi Comitis Stabuli Portugall. è qua susceptit Isabellam, quæ post Henricum quartum regnavit, & Alfonsum qui ante primogenitum obiit.

Henricus IV Rex Castell. & Legion. duxit primo Blancam Ioannis II Navarr. Reg. filiam, sed ob principis impotentiam connubium fuit dissolutum; Secundo Ioannam filiam Eduardi Reg. Portugalliæ; sed nullos neque ex hac liberos generavit.

Ferdinandus & Isabella Reg. Castell. Legion. & Arragon. &c. progenuerunt; Ioannem principem qui sine hæredibus obiit, duxerat autem Margaritam filiam Imperat. Maximiliani.

Isabellam quæ Eduardo Reg. Portugalliæ nupsit, sed nullos liberos reliquit.

Ioannam quæ postea regnavit.

Mariam quæ nupsit Eduardo R. Portugall. è quo multos liberos susceptit.

Catharinam quæ nupsit Henrico VIII Angliæ Regi illique genuit Mariam.

Ioanna hæres Regum Catholicorum, nupsit Philippo primo Archiduci Austriæ, principi Belgarum; & successit in Regnum anno cIↃ IↃ Iv. Horũ liberi fuerunt.

Carolus qui successit in Regna.

Ferdi-

Digitized by Google

Ferdinandus qui fuit Rex Hungariæ & Bohemiæ & poſt fratrem Imperat. German.

Maria quæ Ludovico Hungariæ & Bohemiæ Regi nupſit, ex quo nullos liberos ſuſcepit.

Iſabella quæ nupſit Chriſtierno Daniæ Regi.

Catharina quæ nupſit Ioanni tertio Portugalliæ Regi.

Eleonora quæ primum nupſit Emanueli Portugalliæ Regi & ex illo filiam Mariam genuit; ſecundo Franciſco I Galliarum Regi.

Carolus Rex Hiſpaniarum & poſtea Imper. Germ. hic primo duxit in uxorem Iſabellam filiam Emanuelis R. Portugalliæ, quæ illi peperit.

Philippum qui illi ſucceſſit.

Mariam quæ nupſit Maximiliano II Imperat. &c.

Ioannam quæ nupſit Ioanni principi Portugalliæ, & peperit illi filium poſthumum Sebaſtianum poſtea Regem Portugalliæ.

Philippus II ſucceſſit Patri an. 1556, (quem author Nobiliarii vocat univerſalem mundi Monarcham:) hujus prima uxor fuit Maria filia Ioannis III Reg. Portugall. quæ illi genuit Carolum, qui obiit anno 1568.

Secunda Maria Angliæ Regina, ex qua nullos liberos ſuſcepit.

Tertia Iſabella filia Henric. II Galliarum R. quæ illi genuit:

Iſabellam Claram Eugeniam quæ Alberto Archiduci Auſtriæ nupſit, & initio menſis Decembris anni 1633 Bruxellis obiit.

Catharinam quæ nupſit Carolo Emanueli duci Sabaudiæ: illique genuit Philippum; Victorium; Emanuelem Philibertum; Mauritium; Thomam; Margaritam, Iſabellam, Mariam.

Quarta Anna primogenita Maximiliani ſecundi Imperatoris, quæ illi genuit:

Ferdinandum qui ſexennis obiit.

Carolum Laurentium, qui biennis obiit.

Didacum qui ſeptennis obiit.

Philippum anno CIↃ IↃ LXXIX, qui ſucceſſit.

Mariam quæ triennis obiit.

Obiit Rex Philippus an. CIↃ IↃ XCVIII.

Philippus III Hiſpaniar. Rex; hic duxit in uxorem Margaritam Auſtriacam filiam Caroli Archiducis, quæ genuit illi: Annam

Digitized by Google

Annam anno 1601, quæ nupsit Ludovico XIII Christianissimo Galliar. Regi.

Philippum anno 1605, qui Patri successit.

Mariam anno 1606, quæ nupsit Regi Hungariæ Imp. Ferd. II filio.

Carolum anno 1607, qui nuper obiit.

Ferdinandum ann. 1609, Cardinalem & Archiepiscopum Toletanum.

Margaritam ann. 1610.

Alfonsum ann. 1611, qui infans obiit; & è partu illius ipsa Regina.

Obiit Rex Philippus III ann. 1621.

Philippus IV Hispan. Rex duxit in uxorem Isabellam Henr. IV Gall. Regis filiam. Quæ ipsi peperit XVII Octob. anni cIↃ IↃ cxxix filium cui in Baptismo fuit inditum nomen Balthazar Carolus Dominicus Lucas Philippus Austriacus.

Proceres & Nobiles familiæ Hispaniæ.

E Libro Alonsi Lopez de Haro qui inscribitur Nobiliario Genealogico de los Reyes y Titulos de Espanna.

IN Hispania neque Comites, neque Duces, neque Marchiones hæreditarii fuerunt ante Henricum II Regẽ Castellæ & Legionis, qui regnum suum iniit anno cIↃ cccLxix. Hic primum instituit sequentes Comites:

1. Comitem de Vizcaya & Castaneda, nimirum fratrem suum Tellum de Castilla, qui obiit anno cIↃ ccc Lxx, cui successit filius Ioannes de Castilla in Dominiis illius de Aguilar & Castanneda; qui filiam reliquit unicã Aldonzam de Castilla, quæ nupsit Garsiæ Hernandez Manrique, qui fuit primus Comes Castanedæ, ex quo descendunt Marchiones de Aguilar, ut postea dicetur.

2. Comitem de Albuquerque, fratrẽ suum Sancium de Castilla, qui unicam filiã posthumam reliquit quæ nupsit Ferdinando de Castilla qui postea fuit Rex Arragonum.

3. Comitem de Trastamara, cognatum suum Petrum de Castilla, cui successit in comitatu filius Fadricus de Castilla & Castro; qui regnante Ioanne II Dux de Ariona est factus & sine hæredibus obiit.

4. Comitem de Carrion, Ioannem Sanchium Manuel: cujus

Digitized by Google

cujus primogenitus Sanchius Manuel oppidum Carrion vendidit Reginæ Catharinæ Alencastriæ pro quindecim mille aureis.

5. Comitem de Niebla, Ioannem Alonsum de Guzman tertium Dominum de S. Lucar de Barrameda, qui obiit anno 1393, succeſſit filius Henricus de Guzman; huic Ioannes Alonsus de Guzman tertius Comes de Niebla & primus Dux Medinæ Sidoniæ factus à Rege Ioanne II huic Henricus: huic Ioannes, qui Marchio factus fuit de Cazaza. huic Alonsus Perez de Guzman; quo ſine liberis mortuo, ſucceſſit frater Ioannes Alonso de Guzman; illi autem nepos, è filio Ioanne Claros de Guzman, Alonsus Perez qui ditiſſimus omnium principũ Hiſpaniæ fuit habitus, & obiit anno 1615, & reliquit ſucceſſorem Ioannem Manuel Perez de Guzman, cujus filius Gaſpar de Guzman hodie Comes eſt de Niebla.

6. Comitem de Medinaceli, Moſen Bernardum de Bearn & Foix, filium Gaſtonis cognomento Phœbi Comitis Benearni & Fuxenſis; qui è conjuge ſua Iſabella de la Cerda ſuſtulit Gaſtonem de la Cerda, qui illi ſucceſſit in Comitatu; huic autem filius Ludovicus; huic filius Gaſton; huic rurſus Ludovicus, qui anno 1491, à Ferdinando & Iſabella Dux eſt creatus: huic filius Ioannes qui plures liberos habuit; ejus filius Ludovicus primus Marchio Cogolludi eſt creatus: Gaſton autem fuit tertius Dux Medinaceli. Huic ſucceſſit frater Ioannes de la Cerda: illique rurſus filius Ioannes; huic Ioannes Ludovicus de la Cerda: illi rurſus Ioannes filius ſucceſſit anno 1607, qui adhuc ſupereſt.

Henrico II ſucceſſit filius Ioannes I Rex Caſtellæ & Legionis, qui inſtituit:

Comitẽ de Montealegere, Henricum Manuël de Villena; cui ſucceſſit Petrus Manuel cum titulo tantum Domini de Montealegere & Meneſes; huic ſucceſſit Maria Manuel, quę nupſit Laurentio Suarez de Figueroa primo Comiti Ferię, de quo poſtea. Habuit & Henricus Manuel filium Ferdinandum Manuel de Villena, cujus filius fuit Ioannes Manuel Dominus de Velmonte de Campos & de Zebico de la Torre; & nepos item Ioannes Manuel qui obiit ann. 1535, huic ſucceſſit Laurentius Manuel. illique Rodericus Manuel, qui cũ nullos liberos procreaſſet, tranſiit dignitas hæc ad Comites de Valentia, & Duces de Naguera, anno 1597.

Ioanni

Digitized by Google

Ioanni I succeſſit filius Henricus III qui inſtituit:

1. Comitem de Cangas & Tineo, Henricum de Arragon & Villena, qui poſtea illo excidit.

2. Comitem de Ribadeo, Rodericum Lopez Davalos, qui & Comes ſtabuli Caſtellæ fuit, ſed excidit utraque dignitate. Ab illo & Ayalæ deſcendunt. Habuit autem è tertia uxore filium Inigo Davalos, à quo Marchiones de Peſcara deſcendunt, itemque Marchiones del Baſto in Regno Neapolitano.

3. Comitem de Benevento, Ioannem Alonſo Pimentel, anno 1398 cui ſucceſſit filius Rodericus Alonſo Pimentel ann. 1420 & ann. 1430 illi adjunxit Comitatum Mayorgæ: huic ſucceſſit filius Alonſus Pimentel anno 1440 huic iterum filius Rodericus Alonſo, cujus primogenitus Ludovicus Pimentel, Marchio Villafrancæ, obiit patre ſuperſtite, Alonſus autem ſecundo genitus ſucceſſit Patri: atque illi filius ſuus Antonius Alonſo Pimentel; huic item filius ſuus Ioannes Alonſo Pimentel hodieque ſuperſtes, cujus primogenitus Antonius Alonſo Pimentel eſt Comes de Luna.

Henrico III ſucceſſit Ioannes II ann. cIↃcccc VII, qui inſtituit:

1. Comitem de Santi Stevan, Alvarum de Luna Equeſtri familia in Arragonia ortum; qui & Comes ſtabuli Caſtellæ & Dux Truxilli & Marchio de Villena fuit, & in ſumma Regis ſui gratia florens, pleraque Regni negotia ſolus adminiſtravit. huic ſucceſſit filius Ioannes de Luna qui filiam reliquit Ioannam aut Mariam de Luna, quæ nupſit Didaco Lopez Pacheco Marchioni de Villena.

2. Comitem de Caſtrogeriz, Didacum Gomez de Sandoval qui & Cancellarius major fuit Caſtellæ; & Comes de Caſtro; hnic ſucceſſit Ferdinandus de Sandoval filius illius, Secundus Comes de Caſtro anno 1455, cui ſucceſſit Didacus Gomez de Sandoval & Roxas anno 1474, quem Reges Catholici anno 1434, crearunt Marchionem de Denia & filium illius primogenitum Benardum Comitem de Lerma: qui patri morienti anno 1502 ſucceſſit, ſecundus Marchio Deniæ & primus Comes de Lerma, quo mortuo, anno 1536, ſucceſſit filius illius Ludovicus de Sandoval & Roxas; illi porro filius Franciſcus de Sandoval & Roxas anno 1570; huic autē

filius

Digitized by Google

filius Franciſcus Gomez de Sandoval anno 1574, quem Rex anno 1599, creavit Ducem de Lerma & Marchionem de Cea; qui poſtremus titulus primogenito illius Chriſtophoro de Sandoval & Roxas ſtatim attributus, qui & poſtea Dux de Vzeda creatus; illius primogenitus Franciſcus Gomez de Sandoval Dux de Cea eſt factus.

3. Comitem de Caſtanneda, Garſiam Hernandez Manrique; cui ſucceſſit filius Ioannes Ferdinandez Manrique anno 1436; huic autem filius Garſias Hernandez Manrique, qui factus eſt primus Marchio de Aguilar; illi ſucceſſit fil. Ludovicus Ferdinandez Manrique ſecundus Marchio de Aguilar & quartus Comes de Caſtanneda, cui ſucceſſit fil. Ioannes Fernandez; illi fil. Ludovicus Fernandez Manrique: hujus autem filius Ioannes Fernandez cœlebs obiit; unde illi ſucceſſit frater Bernardinus Manrique; ipſi autem filius ſuus Ioannes Fernandez Manrique ſeptimus Marchio de Aguilar & nonus Comes de Caſtanneda qui anno 1617, ſupererat.

4. Comitem de Haro, Petrum Hernandez de Velaſco: cui ſucceſſit filius Petrus Hernandez de Velaſco, qui Comes ſtabuli Caſtellæ eſt factus an. 1472, huic item filius Bernardinus de Velaſco tertius Com. de Haro & ſecundus Comes ſtabuli Caſtellæ & primus Dux Frias: hic è ſecunda uxore ſuſtulit Iulianam Angelam de Velaſco & Arragon, quæ nupſit cognato ſuo Petro Hernandez de Velaſco, itaque illi ſucceſſit in Ducatu & dignitate Comitis ſtabuli frater Inicus Fernandez de Velaſco. Huic ſucceſſit fil. Petrus Hernandez de Velaſco qui ſine liberis obiit, itaque illi ſucceſſit cognatus Inicus Fernandez de Velaſco & Tovar, filius Ioannis de Velaſco & Tovar primi Marchionis de Berlanga; huic ſucceſſit filius Ioannes Fernandez de Velaſco; illique item filius Bernardinus Fernandez de Velaſco qui anno 1617, ſuperſtes erat & tantum octo annorum puer.

5. Comitem de Ledeſma & Plaſencia, Petrum de Zuniga; cui ſucceſſit filius Alvarus de Zuniga, qui poſt illa factus eſt Dux de Arevalo & Plaſencia; demum de Vejar, huic autem filius Petrus ſecundus Dux Vejar, Comes de Bannares, huic fil. Alvarus qui nullos legitimos reliquit, ſed è contubernio nobilis fœminæ Petrum de Zuniga, à quo Marchiones de Aquila Fuente deſcendunt. Franciſcus de Zuniga & Guzman ſecundo genitus

Digitized by Google

Petri fuit Marchio de Ayamonte ; cujus filia Teresia fuit quarta ducissa de Vejar & Patri suo successit in Marchionatu de Ayamonte & Gribaleon atque Comitatu de Bannares; nupsit Francisco de Sotomajor quinto Comiti de Belalcazar ; è quo matrimonio natus Franciscus de Zuniga & Sotomajor , qui fuit quintus Dux de Vejar , Marchio Gribaleon Comes de Balalcazar & Bannares, &c. Huic successit filius Franciscus Didacus Lopez de Zuniga & Sotomayor : huic rursus filius Alonsus Didacus Lopez ; huic denique Franciscus Didacus Lopez de Zuniga anno 1620. Ex eadem familia de Zuniga, est Petrus de Zuniga primus Marchio de Flores Davila à Philippo III nuper factus.

6. Comitem de Medellin & Arcos , Petrum Poncium de Leon ; huic successit Ioannes : illi Rodericus qui & Dux de Cadiz & Marchio de Zara fuit factus ab Henrico IV hic filiam suam elocavit Ludovico Poncio de Leon , è quibus natus Rodericus primus Dux de Arcos, Marchio de Zara, Comes de Casares, Dominus Marchenæ & Villagarciæ, huic successit fil. Ludovicus Christophorus : illi Rodericus Poncius de Leon qui anno 1617 supererat ; primogenitus autem illius Ludovicus Marchio de Zara jam obierat, relictis liberis, Roderico Marchione de Zara & aliis.

7. Comitem de Alva de Tormes, Ferdinandum Alvarez de Toledo ; huic successit Garsias , qui primus Dux creatus, & Marchio de Coria & Comes de Salvaterra ab Henric. IV successit illi filius Fridericus ; huic è filio Garsia , nepos , Ferdinandus Alvarez de Toledo qui & Dux Huescæ factus est : huic fil. Fridericus, illi denique sine hæredibus maribus defuncto, cognatus e fratre Antonius Alvarez de Toledo Beumonte à parte matris Comes de Lerin, & Comes Itabuli Navarræ, qui anno 1619 supererat.

Ex eadem familia sunt Domini de Villora & Don Cos; quorum quartus ab Alvaro duce de Alva, Antonius Franciscus de Fonseca , Toledo , Ayala à Philippo III Hispaniarum Rege factus est primus Comes de Ayala ; huic successit fil. Antonius ; & illo impubere defuncto , alter filius Ferdinandus de Fonseca Toledo, &c. qui anno 1619, Comitatum hunc obtinebat.

8. Comitem de Santa Marta , Didacum Perez Sarmientum ,

Digitized by Google

mientum, è Nobiliſſima Sarmientorum familia; cui ſucceſſit fil. Franciſcus, qui tantum filiam reliquit quæ Marchioni de Aſtorga nupſit.

Ex eadem familia Sarmientorum fuit Garſias Ferdinandez Sarmiento, qui matrimonio acquiſivit Dominium de Sobroſo & Salvatierra; cujus abnepos Didacus Sarmientus de Sotomajor à Philippo II factus eſt primus Comes de Salvatierra; cui ſucceſſit fil. Garſias qui anno 1619 ſupererat Comes de Salvatierra.

Ex eadem familia quoque fuit Garſias Sarmientus Dominus de Gondomar; cui ſucceſſit fil. Didacus Sarmientus de Acunna, quem Rex Hiſpaniarum primum Comitem de Gondomar appellavit.

9. Comitem del Real de Manzanares & Marchionem de Santillana, Inicum Lopez de Mendoza; huic ſucceſſit filius Didacus Hurtadus de Mendoza, Marchio de Santillana & Comes del Real de Manzannares; quià Regibus Catholicis factus fuit Dux del Infantadgo, huic ſucceſſit fil. Innicus Lopez de Mendoza; huic vero filius Didacus Hurtadus de Mendoza; huic rurſus filius Innicus Lopez de Mendoza; cui ſucceſſit nepos è filio Didaco, Innicus Lopez de Mendoza, qui & Marchio del Cenere eſt factus; hujus filia Anna de Mendoza hæres omnium dignitatum, nupſit primo Roderico de Mendoza avunculo ſuo, è quibus liberos ſuſcepit; ſecundo Ioanni Hurtado de Mendoza patrueli ſuo, è quo ſimiliter prolem ſuſcepit; hæres autem apparens illius eſt Ludovica de Mendoza Comiriſſa de Saldanna, quæ nupſit Didaco Gomez de Sandoval, ſecundo genito Ducis de Lerma.

10. Comitem de Traſtamara, Petrum Alvarez Oſorium, qui ante fuerat Comes de Villalobos & Dux de Aguiar, cui ſucceſſit Alvarus Perez Oſorius ſecundus Comes de Traſtamara, &c. quem Rex Henricus IV Marchionem de Aſtorga creavit anno 1465. Huic ſucceſſit filius Petrus Alvarez Oſorius illi Alvarez Perez Oſorius; Alvaro filius Petrus Alvarez Oſorius. Petro rurſus filius Alvarus Perez Oſorius anno 1560, cui ſucceſſit filius Petrus anno 1567, & obiit ſine liberis anno 1589, cui ſucceſſit Alonſus Perez ſecundo genitus Petri Alvarez, & ſine liberis obiit ann. 1592, ſucceſſit cognatus Petrus Alvarez Oſorius, cui ſucceſſit filius Alvarus Perez Oſorius anno 1613, qui anno 1620 adhuc cœlebs erat.

Digitized by Google

11. Comitem de Medellin, Rodericum Portocarrecum; huic succeſſit fil. Ioannes; illi è filio Roderico, nepos Ioannes; Ioanni filius Rodericus; illi cognatus Petrus ann. 1604, excluſa filia Ioanna, quæ hodie eſt Marchioniſſa de Aguilar.

12. Comitem de Trebinno, Didacum Gomez Manriquen, cui ſucceſſit filius Petrus Manrique de Lara, quem Reges Catholici crearunt Ducem de la Cuidad de Najera anno 1482, huic ſucceſſit Antonius Manriques anno 1516, illi Ioannes Manrique de Lara; huic itidem filius Ioannes; Ioanni, filio Manrique de Lara Comite Valenciæ ſine liberis defuncto, filia Ludovica Manrique de Lara quæ nupſit Bernardino de Cardenas Duci de Maqueda Marchioni de Elche & anno 1618 ſupererat.

13. Comitem de Paredes de Nava Rodericum Manriquen; cui ſucceſſit fil. Petrus Manrique de Lara; huic filius Rodericus Manrique; huic Petrus: huic Antonius fil. Antonio filia Ines Manrique de Lara, quæ nupſit Ioanni Manrique filio Ducis de Najera; è quo matrimonio natus Petrus Manrique qui patri ſucceſſit octavus Comes de Paredes ſuperſtes anno 1618.

14. Comitem de Oſorno & Domin. de Galiſteo Gabrielem Manriquen; huic ſucceſſit fil. Petrus Manrique Comes de Oſorno & Dominus de Galiſteo; cui ſucceſſit filius Garſias, Fernandez Manrique; huic Petrus Manrique; huic Garſias; huic rurſus fil. Petrus; Petro Garſias Ferdinandes Manrique anno 1620 ſuperſtes.

15. Comitem de Altamira, Lupum Sanchium de Moſcoſo Vlloa, filium Vaſci Lopez de Vlloa & Ines de Moſcoſo Dominæ de Altamira: huic ſucceſſit cognata Viraca de Moſcoſo, quæ nupſit Petro Alvarez Oſorio; è quo natus Rodericus de Moſcoſo Oſorius qui ſucceſſit; huic porro filius Lupus de Moſcoſo Oſorius; illi fil. Rodericus; Roderico filius Lupus de Moſcoſo Oſorius, qui anno 1618 ſuperat; filius illius primogenitus eſt Caſpar de Moſcoſo Marchio de Almazan, Comes de Monte Agudo.

Ioanni II ſucceſſit filius Henricus IV qui inſtituit:

1. Comitem de Alva de Aliſte, Henricum Henriquez; cui ſucceſſit fil. Alonſius Henriquez; huic è filio Henrico nepos Didacus Henriquez de Guzman; huic rurſus filius Henricus Henriquez: Henrico filius Didacus Henriquez de Guzman;

Digitized by Google

de Guzman; & illi frater Antonius de Toledo Henriquez; quo itidem ſine liberis defuncto, ſucceſſit Henricus Henriquez de Guzman ann. 1612, illi porro fil. Fredericus Henrique de Guzman 1617, adhuc tum cœlebs.

2. Comitem de Ledeſma, Beltramum de la Cueva; quem & mox creavit Ducem de Albuquerque; huic ſucceſſit filius Franciſcus Fernandez de la Cueva ſecundus Dux Albuquerque, Marchio de Cuellar, ſecundus Comes de Ledeſma, huic item filius, Beltramus de la Cueva: illi Franciſcus Fernandez de la Cueva: huic rurſus Gabriel de la Cueva frater ſuperioris: illi rurſus Beltramus de la Cueva cognatus; huic filius Franciſcus Fernandez de la Cueva qui anno 1618 ſupererat.

3. Comitem de Cabra, Didacum Fernandez de Cordoua, cui ſucceſſit Didacus Fernandez de Cordoua; illi fil. item Didacus Fernandez de Cordoua; huic fil. Ludovicus Fernandez de Cordoua; qui duxit in uxorem Elviram de Cordoua filiam & hæredem Gundiſalvi Fernandez de Cordoua qui per excellentiam grandis Capitaneus dictus fuit, Ducis de Seſa Marchionis de Bitonto; è quo matrimonio natus Gundiſalvus Fernandez de Cordoua, patri ſucceſſit, Dux de Seſa & Baena, quintus Comes de Cabra, qui cum ſine liberis obiiſſet, ſucceſſit illi Fernandus de Cordoua & Angreſola Ammiralius Neapolitanus.

4. Comitem de Tendilla, Inicum Lopez de Mendoza; cui ſucceſſit fil. Inicus Lopez de Mendoza, qui fuit primus Marchio de Mondejar; huic ſucceſſit Ludovicus Hurtadus de Mendoza: illi Inicus Lopez de Mendoza: huic rurſus Ludovicus Hurtadus de Mendoza qui obiit anno 1604, illique ſucceſſit cognatus Inicus Lopez de Mendoza; huic denique filius Inicus Lopez de Mendoza qui anno 1618 ſupererat.

Ex eadem familia eſt Franciſcus de Mendoza Ammiralius de Arragon, Marchio de Guadaleſte; qui viduus & orbus Clericus eſt factus.

5. Comitem de Priego, Didacum Hurtadum de Mendoza; cui ſucceſſit fil. Petrus Carillus de Mendoza; huic filius Didacus Carillo de Mendoza; Didaco autem ſine hærede mortuo, frater illius Ferdinandus; huic ſucceſſit fil. Ludovicus; illi rurſus fil. Ferdinandus; huic fil. Ludovicus cui ſine hæredibus mortuo ſucceſſit frater illius

Digitized by Google

Petrus; huic denique filia Ioanna Carilla de Mendoza quæ nupsit Francisco Gasol Equiti S. Iacobi anno 1620 superstes.

6. Comitem de Vrenna, Alonsum Tellez Giron, cui sine liberis defuncto successit frater Ioannes, qui obiit ann. 1528, illi filius Petrus Giron; quo sine hæredibus defuncto, successit frater Ioannes 1531; cui filius Petrus, qui Dux Ossunæ est factus anno 1562, illi Ioannes filius secundus Dux Ossunæ, primus Marchio de Pennafiel sextus Comes de Vrenna: huic filius Petrus Giron qui superioribus annis fuit Prorex Neapolitanus hodieque superest: Ejus primogenitus est Ioannes Tellez Giron tertius Marchio de Pennafiel.

7. Comitem de Melgar & Rueda, Fredericum Henriquez Ammiralium Castellæ; cui successit Alonsus Henriquez: illi fil. Fredericus Henriquez; quo sine liberis mortuo successit frater Ferdinandus, qui fuit primus Dux Medinæ de Rioficco: huic fil. Ludovicus: illi rursus fil. Ludovicus Henriquez de Cabrera: huic item fil. Ludovicus; illi filius Ioannes Alonso Henriquez de Cabrera, qui hodie superest.

8. Comitem de Corunna, Laurentium Suarez de Mendoza & Figueroa; huic successit fil. Bernardinus; huic filius Alfonsus anno 1534, huic filius Laurentius; huic filius Bernardinus; huic filius Laurentius ann. 1592 qui trucidatus fuit anno 1616, & successit illi frater Sebastianus de Mendoza; qui hodie superest.

9. Comitem de Belalcazar, Alonsum de Sotomajor, huic successit filius Ioannes; qui cum monachus esset factus, successit illi frater Guterius; huic fil. Alonsus; huic fil. Franciscus, qui duxit in uxorem Teresiam Duciam de Bexar, Marchion de Gribalcon; atque eo modo omnes hosce titulos conjunxit. successores illorum supra commemoravimus.

10. Comitem de Luna, Didacum Fernandez de Quinnones ann. 1466, huic successit filius Bernardinus: huic filius Franciscus; huic filius Claudius; huic filius Ludovicus: huic filia Catalina de Quinnones, quæ nupsit Ioanni Pimëtel Octavo Comiti de Benavente & Mayorga.

11. Comitem de Lemos, Petrum Alvarez Osorium; cui successit è filio Alfonso de Castro Osorio, nepos Rodericus de Castro Osorius; huic successit filia Beatrix de

Castro

Digitized by Google

Castro Osoria, quæ nupsit Dionysio de Portugal filio Ducis de Verganza; è quo matrimonio natus Ferdinandus Rodericus de Castro, qui ab Imperat. Carolo V Marchio de Sarria est factus; huic successit fil. Petrus Fernandez de Castro quintus Comes de Lemos, Andrada & Villalua, Marchio de Sarria: huic fil. Ferdinandus Ruiz de Castro: huic fil. Petrus Fernandez de Castro, qui an. 1618, supererat, connubio junctus cum filia Ducis de Lerma.

12. Comitem de Miranda de Duero; Didacum Lopez de Zuniga cui successit fil. Petrus de Zuniga & Avellaneda ex parte matris; huic Franciscus fil. huic item Franciscus fil. huic fil. Petrus de Zuniga, Avellaneda & Bazan; qui & Vicecomes de Valduerna est factus; obiit anno 1572, relicta filia Maria, Comitissa de Miranda, Marchionissa de la Banneza, Vicecomites de la Valduerna: quæ nupsit avunculo suo Ioanni de Zuniga, Avellaneda & Cardenas; Hunc Philippus III primum ducem de Pennaranda dixit; ex hoc matrimonio natus Didacus de Zuniga Avellaneda, Bazan & Cardenas; qui matrimonio junctus cum filia Ducis de Lerma supererat anno 1620, cujus primogenitus Franciscus est Marchio de Banneza.

13. Comitem de Feria, Laurentium Suarez de Figueroa dominum oppidorum Zafræ, la Parra & Villalvæ; huic successit filius Gomesius Suarez de Figueroa; huic filius Laurentius; huic Petrus Ferdinandez de Cordoua & Figueroa illius fil. huic sine hæredibus maribus defuncto successit frater Gomezius Suarez de Figueroa & Cordoua, qui primus Dux Feriæ factus est à Philippo II ann. 1567; huic successit filius Laurentius Suarez de Figueroa ann. 1571, qui fuit primus Marchio de Villalva, huic fil. Gomezius Suarez de Figueroa ann. 1607, cui filius Laurentius natus est anno 1616.

14. Comitem de Coria, Guterium de Caceres Solis, in quo titulus iste defecit; sed idem Rex fratrem illius Ferdinandum Gomez de Solis creavit Ducem de Vadaioz; cui successit filius Petrus de Solis in Dominio de Salvatierra & non in Ducatu, huic successit fil. Fernandus de Solis; huic filia Aldonza Manrique de Solis, quæ nupsit Ferdinando de solis Domino de Rianzuela; quibus successit fil. Gaspar de Solis.

Digitized by Google

15. Comitem de Onnate, Innicum Velez de Guevara, huic succeſſit nepos è filio, Petrus Velez de Guevara; huic filius Ludovicus Velez de Guevara; huic Petrus Velez Ladron de Guevara, cui filia Catharina Velez de Guevara, quæ nupſit avunculo ſuo Innico Velez de Guevara Domino de Salinillas; cujus filius Innicus Velez Ladron de Guevara anno CIↃ IↃ CXVIII, erat Comes de Onnate.

16. Comitem de Fuenſalida, Petrum Lopez de Ayala ann. 1470, huic ſucceſſit filius Petrus; huic cognatus è fratre Alfonſo de Sylva Ayala, Petrus Lopez de Ayala; huic ſoror Maria de Ayala, quæ nupſit Frederico Manrique de Zuniga; his porro Alvarus de Ayala huic Petrus Lopez de Ayala; huic filius Petrus Lopez de Ayala anno 1599, huic item filius Petrus anno 1610, qui anno 1618, adhuc celebs erat.

17. Comitem de Sirvela, Ioannem de Velaſco; cui ſucceſſit filius Franciſcus: huic filia Leonora, quæ nupſit Chriſtophoro de la Cueva & Velaſco; his fil. Ioannes de Velaſco & de la Cueva: huic frater Gabriel: huic filius Chriſtophorus, cujus filius primogenitus eſt Gabriel de Velaſco & de la Cueva.

Ex eadem familia deſcendunt Marchiones de Salinas, qui primum fuerunt inſtituti anno 1617, quo Rex Philippus III Ludovicum de Velaſco (qui prorex Novæ Hiſpaniæ & Peruviæ fuerat) hoc titulo inſignivit, huic ſucceſſit è filio Franciſco nepos Ludovicus ann. 1617.

Ex eadem quoque deſcendit Alfonſus de Velaſco, quem Rex Philippus III anno 1618 Comitem de Ribilla creavit.

18. Comitem de Salinas Dannaya, Didacum Perez Sarmientum; huic ſucceſſit fil. Didacus Perez Sarmiento de Villandrando Comes de Salinas & Rivadeo: huic filius Didacus Gomez; huic è filio Didaco nepos Rodericus; huic filia Anna, quæ nupſit Didaco de Silva & Mendoza Duci de Francavilla; illa autem mortua duxit idem in uxorem Sororem prioris conjugis Marinam, è qua ipſi natus fil. Rodericus qui anno 1621 duxit in uxorem Duciſſam de Hyar.

19. Comitem de Ciſuentes, Ioannem de Sylva; huic ſucceſſit filius Alonſus; huic fil. Ioannes; huic filius Ferdinandus; huic fil. Ioannes; huic filius Ferdinandus; huic

Digitized by Google

huic fil. Ioannes; cui fine liberis mortuo succeſſit ſoror Anna, quæ nupſit Ioanni de Padilla Acunna Comiti de Santa Gadea & Buendia; quibus ſine hæredibus defunctis, ſucceſſit Petrus de Silva Giron de Alarcon anno 1613, cui eſt fil. Alonſus Ioſeph de Silva.

20. Comitem de Santi Stevan del Puerto, Diam Sanchez de Benavides & Viedma; cui ſucceſſit filius Mendus; huic filius Franciſcus; huic fil. Didacus; huic filius Franciſcus: huic filius Didacus de Benavides & de la Cueva: huic filius Franciſcus de Benavides & de la Cueva ſeptimus Comes de Santi Stevan del Puerto, Dominus de las Navas & Caſtellar & oppidi de Solera, &c. hodie ſuperſtes.

21. Comitem de Nieva, Didacum Lopez de Zuniga, cui ſucceſſit filius Petrus de Zuniga; huic fil. Didacus: huic ſoror Franciſca quæ nupſit Antonio de Velaſco, atque ita Comitatum ad illam familiam traduxit: his fil. Didacus Lopez de Zuniga & de Velaſco; huic filius Antonius, huic filia Mariana, quæ nupſit Franciſco Henriquez, quem Philippus III Marchionem de Valderrabano dixit anno 1614.

22. Comitem de Monterey, Sanchium Sanches de Vloa & Tereſiam de Zuniga & Viedma illius conjugem; quibus ſucceſſit filia Franciſca de Zuniga: quæ nupſit Didaco de Azovedo: his ſucceſſit filius Alonſus de Azovedo & Zuniga: huic filius Hieronymus: huic filius Caſpar, huic fil. Emanuel ſextus Comes de Monterrey & tertius de Fuentes; quem comitatum adiit poſt mortem amitæ ſuæ Ioannæ de Azevedo. Hic anno 1621 ſupererat.

23. Comitem de Iodar, Diam Sanchez de Carvajal, cui ſucceſſit filius Alonſus; huic filius Didacus; huic filius Ludovicus; huic frater Alonſus; huic filius Gundiſalvus de Carvajal, quem Rex Philippus III Marchionem dixit de Iodar; qui hodie ſupereſt.

Ferdinandus & Iſabella Caſtell. Legionen. & Arragon. Reg. hos inſtituerunt:

1. Comitem de Buendia, Petrum de Acunna & Albornoz: cui ſucceſſit filius Lupus Vaſquez: huic fil. Ioannes: huic frater Petrus; huic filius Fredericus: huic filius Ioannes: huic Maria ſoror, quæ nupſit Ioanni de Padilla, Domino Padillæ, Corunnæ & Caltannazor & Santæ Gadeæ.

Digitized by Google

2. Comitem de Oropeſa, Ferdinandum Alvarez de Toledo; huic ſucceſſit filius Ferdinandus; huic filius Franciſcus; huic filius Ferdinandus; huic filius Ioannes Alvarez de Toledo Monroy Ayala quintus Comes de Oropeſa, Comes de Deleytoſa; Dominus de Cavannas, &c. qui anno 1619 nepoti ſuo Ferdinando è filia Beatrice Marchioniſſa de Xarandilla Comitatum hunc tradidit.

3. Comitem de Monteagudo, Petrum Gonzalez de Mendoza; huic ſucceſſit filius Antonius; huic filius Ioannes Hurtadus de Mendoza; huic filius Franciſcus qui factus eſt Marchio de Almazan à Philippo Secundo; huic filius Franciſcus; huic filia Antonia quæ nupſit Gaſpari de Moſcoſo Oſorio primogenito Comitis de Altamira; ſuperſtites erant anno 1619.

4. Comitem de Aguilar, Alonſum Ramirez de Arellano; cui ſucceſſit filius Carolus: huic Alonſus filius: huic filia Anna quæ nupſit avunculo ſuo Petro Ramires de Arellano; his fil. Philippus; huic filius Petrus; huic frater Philippus qui ſupererat anno 1620. Hujus primogenitus vocatur Ioannes.

5. Comitem de los Molares, Perafanum de Ribera; cui ſucceſſit filia Beatrix, quæ nupſit Petro Henriques Domino Tarifæ; his fil. Franciſcus Henriquez de Ribera; cui ſine liberis mortuo ſucceſſit amita illius Catharina de Ribera, quæ nupſit Petro Henriquez ſuo cognato Domino Tarifæ viduæ ſuæ Germanæ huic filius Fredericus Enriquez de Ribera qui primus Marchio Tarifæ creatus fuit; huic cognatus è fratre Ferdinando. Perafan de Ribera, qui primus Dux Alcalæ eſt creatus à Philippo II huic frater Ferdinandus: huic è filio Ferdinando nepos Ferdinandus qui ſupererat anno 1618, cujus primogenitus Ferdinandus Enriquez de Ribera Marchio eſt Tarifæ.

Ex eadem familia eſt Marchio de Malpica; qui hodie eſt Franciſcus de Ribera Barroſo ſecundus Marchio de Malpica; cujus fil. Balthaſar eſt Comes de Navamoraz.

Ex eadem familia eſt Comes de la Torre, Perafan de Ribera, quem Philippus III demum anno 1616 Comitem dixit.

6. Comitem de Caſtrogeriz, Alvarum de Mendoza; cui ſucceſſit fil. Rodericus; huic filius Alvarus de Mendoza

Digitized by Google

doza Manrique, huic filius Antonius; huic filius Gomezius de Mendoza Manrique quintus Comes de Castro qui an. 1618 supererat, & duas tantum filias habens, Isabellam & Catharinam.

Ex eadem familia est Ioannes Hurtadus de Mendoza & Navarra secundus Comes de Lodosa & Castilnovo, Dominus Moron, &c. qui anno 1620 supererat.

7. Comitem de Ribadavia, Bernardinum Sarmientum; cui successit filia Maria, quæ nupsit Ioanni Hurtado de Mendoza; quibus successit filius Didacus Sarmientus de Mendoza; huic filius Ludovicus: huic filia Eleonora; huic Maria de Mendoza soror Didaci tertii Comitis; quæ nupsit Francisco de los Cobos, his successit è filio Didaco de los Cobos Marchione de Camarasa ex parte uxoris, nepos Alvarus de Mendoza Sarmientus; huic fil. Didacus Sarmientus de Mendoza; huic fil..... nonus Comes Ribadariæ ex hac familia.

8. Comitem del Risco, Petrum Davila; cui successit filius Stephanus; huic filius Petrus, qui factus est Marchio de las Navas ab Imperat. Carolo V huic filius Petrus: huic filius Petrus Stephanus Davila tertius Marchio de las Navas, quintus Com. del Risco, Dominus Villæfrancæ, qui supererat anno 1618 hujus filius Antonius Davila est sextus Comes del Risco.

9. Comitem de Teba, Didacum Ramirez de Guzman: cui successit fil. Ludovicus; quem Philippus II creavit Marchionem de Ardales; huic filius Ioannes Ramirez de Guzman; huic successit cognatus Ludovicus de Guzman filius Francisci Marchionis de Algava; ita ut sit tertius Marchio de Ardales & Algava, Comes de Theba; qui ann. 1618 supererat.

10. Comitem de Cedillo, Antonium Alvarez de Toledo; sed filius illius & successor Ferdinandus Alvarez de Toledo Ponce de Leon, tantum scribitur Dominus de Cedillo & Manzaneque: huic successit frater Antonius; huic filius Antonius Alvarez de Toledo & Luna qui hodie superest.

11. Comitem de Baylen, Emanuëlem Ponce de Leon, cui successit fil. Rodericus: huic filius Emanuel; huic fil. Rodericus; huic cognatus Perrus, qui obiit anno 1618 sine liberis; unde de hoc Comitatu litigatur inter Ducem de Arcos & Catharinam Ponce de Leon filiam

Digitized by Google

naturalem Roderici, & Eugenium Alvarez Ponce de Leon primogenitum familiæ de Cedillo.

12. Comitem de Palma, Ludovicum Fernandez Puertocarrerum: cui succeſſit filius Ludovicus; cui ſucceſſit fil. Ludovicus Antonius Puertocarrerus cujus primogenitus eſt Ludovicus Andreas Puertocarrerus.

13. Comitem de Salvatierra de Alava, Petrum de Ayala: cui ſucceſſit fil. Athanaſius de Ayala, ſed non in Comitatu; hujus filius Petrus de Ayala controverſiam habet ob Comitatum cum Franciſco de Fonſeca & Antonio Franciſco ſuo cognato.

14. Comitem de la Puebla, Alonſum de Cardenas; cui ſucceſſit filius Petrus; huic filius Alonſus; huic filius item Alonſus; huic Ludovicus de Cardenas nepos Alfonſi primi Comitis; huic filius Alonſus: huic Laurentius de Cardenas pronepos primi Comitis qui anno 1618 ſupererat.

15. Comitem de Villalua & Andrade, Ferdinandum de Andrade, cujus filia Terreſia nupſit Ferdinando Ruyz de Caſtro Comiti de Lemos & Comitatum & Dominia tranſtulit ad illam familiam.

Ferdinando & Iſabellæ ſucceſſit Philippus I maritus Ioannæ Reginæ; qui ob brevitatem Imperii nullos titulos contuliſſe proditur.

Philippo I & Ioannæ ſucceſſit Carolus qui factus fuit Imperator, hic inſtituit:

1. Comitem de Alcaudere, Martinum Alonſo de Cordona & Velaſco: cui ſucceſſit filius Alonſus Fernandez: huic filius Alonſus: huic frater Franciſcus quartus Comes de Alcaudere Dominus de Monte Major, &c. qui anno 1618 ſupererat. Filia autem illius & hæres futura Antonia nupſit Ioanni de Zuniga Marchioni del Villar de Gaxanexo, &c.

2. Comitem de Chinchon, Ferdinandum de Cabrera & Bovadilla: cui ſucceſſit filius Petrus; huic filius Didacus; huic filius Ludovicus Hieronymus qui anno 1621 ſupererat.

3. Comitem del Caſtellar Ioannem Ariam de Saavedra; cui ſucceſſit fil. Ferdinandus Arias; huic fil. Iohannes Arias: huic filius Ferdinandus; huic fil. Gaſpar Ioannes Arias de Saavedra qui anno 1618 ſupererat quintus Comes del Caſtellar.

4. Co-

Digitized by Google

4. Comitem de Olivares, Petrum de Guzman; cui succeſſit filius Henricus; huic filius Gaſpar quem Philippus IV grandem appellavit.

5. Comitem de Orgaz, Alvarum Perez de Guzman; huic succeſſit ſoror Iſabellla de Borbon & Guzman monialis: tranſiit dein Comitatus ad Mariam de Guzman, quæ nupſit Ioanni Hurtado de Mendoza, his ſucceſſit ex filio Ludovico, nepos Ioannes Hurtadus de Mendoza & Guzman. huic item è filio Stephano nepos Ioannes Hurtadus de Mendoza & Guzman, qui an. 1618 ſupererat.

6. Comitem de la Puebla de Montaluan, Alonſum Tellex Giron è familia Pachecorum; huic ſucceſſit fil. Ioannes Pachecus; huic è filio Alonſo Tellez Giron nepos Ioannes Pachecus, qui nupſit Iſabellæ de Mendoza & Arragon primogenitæ Henrici de Mendoza & Arragon.

7. Comitem de Punoenroſtro, Ioannem Ariam Davila: huic ſucceſſit è filio Ioanne Baptiſta Arias nepos Ioannes Arias Portocarrerus; huic ſucceſſit cognatus Petrus Arias de Bovadilla; huic frater Franciſcus Arias de Bovadilla, huic fil. Arias Gonzalo de Bovadilla qui anno 1618 ſupererat.

8. Comitem de Gelues, Georgium de Portugal; huic ſucceſſit fil. Alvarus; huic filius Georgius Albertus: huic filia Eleonora, quæ primo nupſit Ferdinando de Caſtro filii Comitis de Lemos, è quo ſuſcepit filiam Catharinam de Portugal. Secundo Didaco Pimentel filii Marchionis de Tavara; gaudebant anno CIↃ IↃ CXVIII beneficio Philippi III titulo Marchionum de Gelues.

9. Comitem de la Gomera, Guilhelmum Perafan de Ayala & Herrera; cui ſucceſſit fil. Didacus de Ayala; qui Comitatum vendidit Melchiori ſuo Germano: cui ſucceſſit fil. Antonius de Roxas.

10. Comitem de Deleytoſa, Franciſcum de Monroy, cui ſucceſſit filia Beatrix de Monroy Ayala, quæ nupſit Fernando Alvarez de Toledo quarto Comiti de Oropeſa; atque in Comitatum de Deleyrota in illam familiam tranſtulit.

Carolo Imperat. ſucceſſit Philippus II qui inſtituit:

1. Comitem de Santa Gadea, Martinum de Padilla; quem Philippus tertius, titulo Grandis donavit, huic

Digitized by Google

ſucceſſit filius Eugenius de Padilla qui ſupererat anno 1621 & eſt Comes non tantum de Santa Gadea, ſed & Buendia.

2. Comitem de Galues, Balthaſarem de la Cerda & Mendoza: cui ſucceſſit filia Anna quæ nupſit Chriſtophoro Fernandez de Hyar Comiti de Belchite & Duci de Hyar; quibus ſucceſſit filius Martinus Ferdinandez de Hyar & de la Cerda; cui ſucceſſit ſoror Hieronyma, quæ nupſit Ruy Gomez de Sylva & Mendoza qui obiit ſine liberis; unde tranſiit hic Comitatus ad Duces de Paſtrana.

3. Comitem del Villar Donpardo, Ferdinandum de Torres & Portugal: cui ſucceſſit è filio Bernardino nepos Ioannes: cui eſt filius Ioannes de Torres & Portugal.

4. Comitem de Barajas, Franciſcum Zaparam de Ciſneros; cui ſucceſſit filius Didacus qui anno 1621 ſupererat.

5. Comitem de Real, Ludovicum Sanchez de Calatayud; cui ſucceſſit filia Iſabella, quæ nupſit Ludovico de Calatayud Domino de Provencio & Catarroya; poſſidebant anno 1621 Comitatum.

6. Comitem de Villanueva, Antonium de Fonſeca Vlloa; cujus filius eſt Alonſus de Fonſeca, qui duxit in uxorem Mariam de Ayala, & Zuniga, filiam Comitis de Fuenſalida.

7. Comitem de Fuenſaldanna, Ioannem de Bivero: cui ſucceſſit Ioannes Perez de Bivero; huic filius Alonſus Perez de Bivero tertius Comes de Fuenſaldanna, Vice Comes de Altamira qui anno 1618 ſupererat.

8. Comitem de Fuentes de Valdeopero, Petrum Henriquez de Azebedo & Fonſeca; quo ſine liberis defuncto ſucceſſit illi Emanuël de Azevedo & Zuniga Comes ſextus de Monterrey.

9. Comitem de Vzeda, Didacum Mexiam de Obando; cui ſucceſſit fil. Ioannes Velaſquez d'Avila, in quo ceſſavit titulus hic, & Philippus III illum creavit Marchionem de Loriana: in quo illi ſucceſſit frater Petrus Velaſquez Davilla qui anno 1618 ſupererat.

Philippus III qui Patri ſucceſſit ann. 1598 inſtituit:

1. Comitem de Villamediana, Ioannem de Taſſis; cui ſucceſſit fil. Ioannes de Taſſis & Peralta qui anno 1619 ſupererat.

2. Co-

Digitized by Google

2. Comitem de Mora, Franciſcum de Roxas & Guevara; cui ſucceſſit fil. Franciſcus de Roxas & Guzman qui ann. 1618 ſupererat.

3. Comitem de Villalonſo, Ioannem Gaſpar de Vlloa, cui ſucceſſit fil. Didacus de Vlloa & Sarmiento ſecundus Com. de Villalonſo & primus Marchio de Malagon, ſupererat ann. 1621.

4. Comitem de Mejorada, Antonium de Padilla qui an. 1619 ſupererat.

5. Comitem de Pantillana, Ioannem Vincentelo de Leca, qui ſupereſt.

6. Comitem de Bannos, Sanchium de Leyva.

Hactenus proſecuti ſumus Comites omnes qui ab Henrico II ad Philippum III Hiſpan. Reg. à Regibus fuerunt inſtituti; nunc & Duces eodem ordine enarrabimus.

Henricus IV inſtituit hos Duces qui hodieque durant, nam qui deſierunt, omittemus.

Ducem de Eſcalona, Ioannem Pachecum Marchionem de Villena; cui ſucceſſit fil. Didacus Lopez Pachecus: huic filius Didacus; huic fil. Franciſcus Pachecus Cabrera & Bovadilla, quartus dux de Eſcalona, Marchio de Moya, &c. cui fil. Ioannes Fernandez Pachecus; qui obiit an. 1615, & ſucceſſit Philippus Ioannes Balthaſar Pachecus.

Ferdinandus & Iſabella.

Ducem de Maqueda, Didacum de Cardenas; cui ſucceſſit filius Bernardinus; huic è filio Bernardino Marchione de Elche, nepos Bernardinus; huic filius Georgius de Cardenas Manrique de Lara, anno 1618 ſupererat adhuc cælebs.

Carolus V Imperator.

Ducem de Beragua, Didacum Colon filium Chriſtophori qui primus Occidentalem Indiam adiit, cui ſucceſſit filius Ludovicus: huic Nunnius Colon de Portugal, filius Alvari de Portugal Comitis de Gelbes & nepos Iſabellæ Colon filiæ Didaci primi Ducis Veraguæ.

Philippus II Hiſpan. Rex.

Ducem de Paſtrana, Ruygomez de Sylva, cui ſucceſſit filius Rodericus de Sylva & Mendoza; huic filius Ruy Gomez de Sylva & Mendoza: tertius dux de Paſtrana, Princeps Meliti, Dux Francavillæ, Marchio de Algezilla,

Digitized by Google

zilla, Dominus Chamuſcæ, qui ſupererat anno 1621.

Philippus III Inſtituit Duces de Lerma, Pennaranda; Vzda & Cea, quorum ante meminimus in Comitum deſcriptione.

Nunc de Marchionibus dicemus:

Ferdinandus & Iſabella inſtituerunt:

Marchionem de Moya, Andream de Cabrera; cui ſucceſſit fil. Ioannes de Cabrera & Bovadilla: huic filia Ludovica, quæ nupſit Duci de Eſcalona; cui ſucceſſit Franciſcus de Cabrera & Bovadilla: qui anno 1618 ſupererat.

Marchionem de Cenete, Rodericum de Mendoza; cui ſucceſſit filia Mencia: huic ſoror Maria quæ nupſit Didaco Hurtado de Mendoza Comiti de Saldanna, primogenito Ducis del Infantadgo.

Marchionem de Villafranca, Ludovicum Pimentel, cui ſucceſſit filia Maria Oſoria Pimentel, quæ nupſit Petro de Toledo filio Frederici ſecundi Ducis de Alva; huic filius Fredericus de Toledo Oſorius; huic frater Garſias; qui acquiſivit titulum Ducis de Fernandina & Principis de Montaluan in Regno Neapolitano; huic fil. Petrus de Toledo Oſorius, qui anno 1618 ſupererat; primogenitus illius eſt Garſias de Toledo Oſorius Dux de Fernandina.

Marchionem de Priego, Petrum Fernandez de Cordova, Dominum de Aguilar & Montilla; cui ſucceſſit filia Catharina, quæ nupſit Laurentio Suarez de Figueroa tertio Comiti de Feria: huic filius Alonſus: huic filius Petrus Fernandez de Cordoua & Figueroa; huic filius Alonſus qui anno 1621 ſupererat, ejus primogenitus Petrus Fernandez de Cordoua eſt Marchio de Montaluan.

Marchionem de Comares Didacum Fernandez de Cordoua; cui ſucceſſit fil. Ludovicus; huic filius Didacus, qui duxit uxorem Ioannam Folch de Cardona & Arragon Duciſſam de Cardona, Segorne Marchioniſſam de Pallas, Comitiſſam de Prades. huic è filio Ludovico, nepos Henricus de Cordoua Dux de Cardona & Segorne Marchio de Comares Comes Prades, &c.

Marchionem de los Velez, Petrum Faxardum: cui ſucceſſit filius Ludovicus; huic filius Petrus; huic filius Ludovicus; huic filius Petrus Faxardus quintus Marchio de los Velez & quartus de Molina, qui ann. 1619 ſupererat.

Mar-

Digitized by Google

Marchionem de Cannete, Ioannem Hurtadum de Mendoza; quem titulum tamen morte præventus non usurpavit; sed succeſſit è filio Honorato nepos Didacus; huic fil. Andreas, qui fuit Prorex Peruviæ & obiit anno 1560, huic fil. Didacus; huic frater Garſias, huic fil. Ioannes, qui ann. 1621 ſupererat.

Carolus V Imper. & Hiſpan. Rex.

Marchionem de Alcannizes, Franciſcum Henriquez de Almanſa; cui ſucceſſit fil. Ioannes: huic item fil. Ioannes; cui filia Elvira quæ nupſit Alvaro de Boria avunculo ſuo; quibus filius Antonius; huic Alvarus qui ann. 1621 ſupererat.

Marchionem de Villaneuva del Freſno, Ioannem Puertecarrerum; cui ſucceſſit filius Petrus; huic frater Alonſus Marchio de Villaneuva del Freſno, Dominus de Moquer & Villaneuva de Barcarotta, &c. huic fil. Ioannes, huic filius Alonſus qui anno 1621 ſupererat.

Marchionem de Tabara, Bernardinum Pimentel; cui ſucceſſit fil. Petrus; huic filius Bernardinus: huic fil. Antonius qui ſupererat anno 1622.

Marchionem de Poza, Ioannem de Roxas; cui ſucceſſit è fil. Sanchio, nepos Sanchius de Roxas; huic frater Franciſcus; huic fil. Mariana quæ nupſit Ludovico Fernandez de Cordoua & Cardona Duci de Seſa, &c.

Marchionem de Montemayor, Ioannem de Sylva & Ribera; cui ſucceſſit fil. Ioannes; huic fil. Ioannes; huic frater Petrus; huic filius Ioannes Ludovicus qui anno 1621 ſupererat.

Marchionem de Ayamonte, Franciſcum de Zuniga fil. Ducis de Bexar; huic è filia Tereſia nepos Antonius de Guzman & Zuniga; huic frater Franciſcus; huic fil. Antonius de Guzman & Zuniga qui ann. 1618 ſupererat.

Marchionem de Mirabel, Ludovicum de Zuniga & Davila, cui ſucceſſit fil. Hieronyma, quæ nupſit Alonſo de Zuniga & Cordoua; his filia Franciſca quæ nupſit Antonio de Toledo & Davila; ſupererant ann. 1620.

Marchionem de Monteſclaros, Rodericum de Mendoza & Luna; cui ſucceſſit fil. Ioannes; huic fil. item Ioannes Emanuel, qui fuit Prorex Peruviæ, & ſupererat ann. 1618.

Marchionem de Cerraluo, Rodericum Pachecum, cui ſucceſſit filius Ioannes, huic filius Rodericus, qui anno 1618 ſupererat.

Prin-

Digitized by Google

Principem de Aſculi & Marchionem de Atela, Antonium de Leyva: cui ſucceſſit filius Ludovicus de Leyva: huic filius Antonius, huic filius Ludovicus Antonius, qui hodie ſupereſt: illius filius primogenitus Antonius eſt Marchio de Atela.

Marchionem de la Bala Siciliana, Ferdinandum de Alarcon: cui ſucceſſit fil. Iſabella, quæ nupſit Petro Gonzalez de Mendoza; quibus fil. Ferdinandus Alarcon & Mendoza, huic fil. Petrus Gonzales qui ſupereſt.

Marchionem del Valle de Guaxaca, Ferdinandum Cortes de Monroy, cui ſucceſſit filius Martinus, huic fil. Ferdinandus: huic frater Petrus qui anno 1620 ſupererat in Marchionatu ſuo degens.

Philippus II Hiſpan. Rex inſtituit:

Marchionem del Carpio, Didacum Lopez de Haro & Satomayor: cui ſucceſſit filia Beatrix, quæ nupſit Ludovico Mendez de Haro avunculo ſuo Domino oppidorum de Adamuz & Peroabad; quibus filia Maria Diaz de Haro, quæ nupſit Franciſco Pacheco de Cordoua; cui filius Didacus Lopez de Haro; huic filius Ludovicus Mendez de Haro & Sotomayor.

Marchionem de Flomeſta, Hieronymum de Benavides; cui ſucceſſit fil. Ludovicus; huic fil. Hieronymus; huic frater Ludovicus quartus Marchio de Flomeſta, Dominus de Samunnoz, la Mota & Valdematilla qui ann. 1618 ſupererat.

Marchionem de la Mora, Rodericum de Vlloa, cui ſucceſſit filia Mariana quæ nupſit patruo ſuo Petro de Vlloa; quibus filius Ludovicus qui anno 1621 ſupererat.

Marchionem de Ladrada, Antonium de la Cueva; cui ſucceſſit frater Didacus; huic cognata Iſabella quæ nupſit Duci de Medinaceli; his fil. Gundiſalvus de la Cerda & de Lama.

Marchionem de Algava, Franciſcum de Guzman; cui ſucceſſit filius Ludovicus; huic filius Petrus Andreas de Guzman.

Marchionem de Santa Crux Alvaraun de Bazan; cui ſucceſſit è fil. Alvarus qui ſupererat ann. 1620.

Marchionem de Velada, Gomezium Davila; cui ſucceſſit è filio Sanchio, Nepos Gomezius, quem Philippus III grandem dixit; cui ſucceſſit fil. Antonius Davila & Toledo tertius Marchio de Velada & primus de Sanroman; qui ſupererat ann. 1622. Mar-

Digitized by Google

Marchionem de Eſtepa in Audaluzia, Marcum Centurionem origine Genuenſem; cui ſucceſſit fil. Ioannes Baptiſta Centurion Marchio de Eſtepa & Laula, cujus primogenitus eſt Adam Centurion Marchio de Laula.

Marchionē de Villaneuva del Rio, Fredericum Henriquez de Ribera; cui ſucceſſit fil. Ferdinandus: huic fil. Antonius Enriquez de Ribera; cui ſucceſſit cognatus Ferdinandus Alvarez de Toledo Comes ſtabuli Navarræ.

Marchionem de Villa Manrique, Alvarum de Zuniga; cui ſucceſſit fil. Franciſcus; cujus filia & hæres apparens erat ann. 1622 Ludovica Manrique de Zuniga.

Marchionem de Aquila Fuente Petrum de Zuniga: cui ſucceſſit fil. Ioannes Ludovicus, qui ſupererat ann. 1620.

Marchionem de la Guardia Gundiſalvum Meſiam Carillo, huic ſucceſſit fil. Rodericus, huic filius Gundiſalvus, huic fil. Rodericus, huic fil. Gundiſalvus qui ann. 1618 ſupererat.

Marchionem de Alcala del Almeda, Petrum Lopez Portocarrerum, cui ſucceſſit filia Antonia Protocarrera & Cardenas, quæ nupſit Petro Giron Germano Ducis de Alcala, his filia Anna Maria Ludovica.

Marchionem de Viana, Petrum Pimentel, cui ſucceſſit fil. Petrus, qui anno 1618 adhuc cælebs erat.

Marchionem de Aunnon, Melchiorem de Herrera, cui ſucceſſit filia Anna quæ nupſit Innico Fernandez de Velaſco fil. Ducis Frias.

Marchionem de Piovera, hodie Valdefuentes, Alvarum de Sande, cui ſucceſſit fil. Rodericus, huic fil. Alvarus qui eſt primus Marchio de Valdefuentes ann. 1616.

Philippus III Hiſpan. Rex.

Marchionem de Iabalquinto Emanuelem de Benavides, cui ſucceſſit fil. Ioannes Franciſcus qui ann. 1620 ſupererat.

Nobi-

Digitized by Google

Nobiliſſimarum Hiſpaniæ familiarum ſylloge, in qua earundem dignitates & cenſus explicantur.

Ordine Alphabetico ut Lectori conſulatur.

A

Acunna. Hæc familia originem repetit è Portugallia aut Gallæcia; cujus princeps eſt

Comes Buendiæ, cujus reditus annui dicuntur eſſe 20000 ducatorum.

Comitatus hic hodie conjunctus eſt cum Comitatu de Santagadea: cujus Comes agnominatur Padilla Acunna.

Alarcon. originem ducunt ex Aſturia, hujus hodie Princeps eſt

Marchio de la Bâla Siciliana; qui hodie eſt, Petrus Gonzalez de Alarcon & Mendoza.

Almanſa. ex hac familia eſt Marchio de Alcannizes.

Andrada. Nobilis familia è Galæcia oriunda, è qua hodie eſt Comes de Villalua & Andrada. Sed Comitatus jam tranſiit ad familiam de Caſtro.

Azellano. Nobilis familia in Regno Navarræ, cujus Princeps eſt Comes de Aguilar qui hodie eſt Philippus Ramirez de Arellano; illius reditus annui dicuntur eſſe 15000 duc.

Arragon familia nobiliſſima & quæ originem repetit à Regibus Arragoniæ, illius Princeps eſt Dux Villæ Hermoſæ, Comes Ribagorzæ, cujus reditus eſſe dicuntur 20000 duc.

Avellaneda Caſtellæ veteris familiæ, ad fines Cantabriæ territorium ſortita, hujus Princeps cenſetur Comes Rivadaviæ, cujus reditus dicuntur eſſe 6000 ducat.

Ayala familia hæc ab antiquis Arragoniæ Regibus originem repetit; ex illa eſt Comes de Fuenſalida qui anno 1618 erat Petrus Lopez de Ayala & Comes Gomeræ, cujus reditus annui dicuntur eſſe 14000 duc. & Comes de Salvatierra, de quo Comitatu hodie litigatur.

Azevedo Nobilis familia in Galæcia, hujus princeps eſt Comes Monterey, qui domicilium habet Salamanticæ, ejus reditus dicuntur eſſe 46000 duc. Hic hodie eſt

Emanuël

Digitized by Google

Emanuël de Azevedo & Zuniga; Comes quoque de Fuentes.

B.

Azan è nobiliſſimis Navarræ familiis, ex hac eſt Marchio Sanctæ Crucis.

Benavides nobilis familia in Galæcia, cujus princeps cenſetur Marchio de Flomeſta, cujus reditus dicuntur eſſe 10000 duc. hic hodie eſt Ludovicus quartus Marchio de Flomeſta, dominus de Samunnos la Mota & Valdematilla.

2. Comes de Santiſtevan del Puerto, Dominus de las Navas, &c.

3. Marchio de Iabalquinto à Philippo III demum inſtitutus.

Bivero nobilis in Galæcia familia è qua eſt Comes de Fuenſaldanna.

Borias familia hæc originem ducit è Valentia, ex illa ſunt; Dux Gandiæ, Marchio Lombay; cujus reditus dicuntur eſſe 20000 duc.

Marchio de Navares Dominus Monteſe, cujus reditus dicuntur eſſe 15000 duc.

C.

Cabrera & Bovadilla familia illuſtris in Catalaunia è qua Comes Chinconæ, cujus reditus dicuntur 8000 duc. hic hodie eſt Ludovicus Hieronymus Fernandez de Cabrera & Bovadilla quartus Comes.

Marchio de Moya.

Catalayud ex hac familia eſt Comes de Real, cujus Comitatus hæres eſt Ximenius Perez de Calatayud.

Cardenas nobilis in regno Caſtellæ familia, ex qua Duces de Maqueda, Marchiones de Elche orti: cujus reditus à Marinæo dicuntur eſſe 30000 ducat. qui hodie eſt Georgius de Cardenas Manrique de Lara, & Comes de la Puebla, cujus reditus dicuntur eſſe 16000 duc.

Cardonas hæc familia in Catalaunia originem dicitur trahere è Franciæ domo Andegavenſi, ex illa ſunt Marchio Betetæ, cujus reditus dicuntur eſſe 25000 ducat.

Carillo familia hæc originem ducit ex oppido Burgos, ex illa

Digitized by Google

ex illa est ex parte matris (nam ex parte Patris est Mendoza) Comes de Priego, cujus reditus dicuntur esse 8000 duc.

Carvaial ex hac familia est Marchio de Iodar, cujus præcessores fuerunt Comites à tempore Henr. IV Hispan. Reg.

Castro Nobilis & antiqua familia è qua est hodie Petrus Fernandez de Castro, Comes de Lemos, Andrada & Villalua, Marchio de Sarria, &c. cujus reditus dicuntur esse 60000 ducat.

Cerda familia hæc originem repetit è duabus regiis familiis Franc. & Castellæ, ex illa est:

1. Dux Medinæceli, Marchio Cogolludi Comes Portus S. Mariæ: qui hodie est Ioannes de la Cerda, cujus reditus dicuntur esse 40000 duc.

2. Comes Galues, qui titulus hodie transiit ad Duces de Pastrana.

Cordoua hæc familia originem repetit à primoribus Andaluziæ Ferdinando Nunez & Alvaro Perez: Ex hac sunt:

1. Dux Sesæ, Comes Cabræ & Baenæ, cujus reditus dicuntur esse 70000 ducat.

2. Dux Cardonæ, qui hodie est Henricus de Cordoua, Dux de Cardona & Segorue, Marchio de Comares, cujus reditus à Marinæo traduntur 12000 ducatorum, Comes Prades, &c.

3. Marchio de Priego, qui & familiæ Figueroæ.

4. Comes de Alcandete, qui hodie est Franciscus Fernandez de Cordoua & Velasco.

Cortes hæc familia originem ducit ex Arragonia, splendorem autem suum debet Ferdinando qui Novam Hispaniam domuit & in familiam hanc intulit dignitatem Marchionis de Valle de Guaxaca, illius reditus esse dicuntur 60000 duc.

Cueva hæc familia originem trahit ex Arragonia, ex illa sunt:

1. Dux Albuquerque, Marchio Buelniæ & Cuellar, Comes Ledesmæ, cujus reditus dicuntur esse 46000 ducatorum. Hic hodie est Franciscus Ferdinandez de la Cueva septimus Dux de Albuquerque, Marchio de Cuellar, Comes de Ledesma, &c.

2. Marchio Landradæ, cujus reditus esse dicuntur 8000 duc.

Digitized by Google

D.

D*Avila* hæc familia originem repetit à Comite Blasio, qui sub Alfonso VIII Rege Castellæ multa præclare gessit contra Mauros : ex hac sunt :

1. Marchio de las Navas : cujus reditus dicuntur esse 15000 duc. hodie Petrus Stephanus Davila tertius Marchio de las Navas, Comes del Risco, dominus Villafrancæ, &c.

2. Marchio de Velada & Sanroman.

3. Comes de Punoenrostro, cujus reditus dicit Marinæus esse 8000 duc. hodie dicitur Bovadilla.

Ex eadem familia descendunt Marchiones de Pescara, & Marchiones del Basto in Regno Neapolitano.

F.

F*Axardo* hæc familia originem ducit è Regno Galæciæ, ubi rebus gestis adversus Mauros qui Regnum Murtiæ tenebant famam meruit : hujus princeps Marchio de Velez & de Molina qui Murtiæ habet palatium & reditus 50000 duc.

Figueroa familia nobilissima Galæciæ; ex illa sunt :

1. Dux Feriæ, cujus reditus dicuntur 40000 ducat. hodie Gomezius Suarez de Figueroa III Dux Feriæ II Marchio Villaluæ, Dominus Zafræ & Parræ & familiæ de Salvatierra.

2. Marchio de Priego, Dominus de Aguilar & Montilla, &c. princeps familiæ d'Aguilar : ejus reditus dicuntur esse 60000 ducat.

Fonseca hæc familia originem trahit ex Portugallia; ex illa est Comes de Villanueva de Cannedo.

G.

G*Iron* familia ampliſſima, nobilis & perantiqua, ex illa est :

Dux Ossunæ cujus reditus dicuntur esse 100000 ducatorum hodie Petrus Giron Dux Ossunæ, cujus primogenitus Ioannes est Marchio de Pennafiel.

Guevara familia è Navarra & Cantabria oriunda, olim

tredecim

Digitized by Google

tredecim familiis annumerata quæ Regem eligebant; hujus princeps est Comes d'Ognate, cujus reditus dicuntur 6000 ducatorum, hodie Iunicus Velez Ladron de Guevara.

Guzman familia hæc originem petit à Regibus Gothis, ex illa sunt:

1. Dux Medinæ Sidoniæ, Marchio S. Lucar de Barrameda, Comes de Niebla, cujus reditus dicuntur 130000 ducat. qui hodie est Ioannes Emanuel Perez de Guzman: cujus filius Gaspar est Comes de Niebla.

2. Marchio de Ardales Comes de Theba, cujus reditus dicuntur 15000 ducator.

3. Marchio de Algava cujus reditus dicuntur 15000 ducat. Hi duo Marchionatus jam uniti.

4. Comes de Olivares, qui hodie in flagrantissima Regis gratia viget.

H.

Haro hæc familia originem ducit è Cantabria, hujus Princeps est Marchio Carpensis, Dominus oppid. Adamuz & Peroabad, cujus reditus dicuntur esse 24000 ducat.

Henriquez familia è Regum prosapia originem repetens, ex illa sunt:

1. Dux Medinæ de Riosicco, &c. cujus reditus dicuntur esse centena millia ducatorum, hodie est Ioannes Alfonsus Henriquez de Cabrera Dominus Medinæ de Riosicco, Comes de Melgar & Modica, Ahmiralius Castellæ.

2. Dux Alcalæ, Marchio Tarifæ, Comes Ornoz, cujus reditus dicuntur 8000 duc.

3. Marchio Villæ Novæ del Rio cujus reditus 22000 ducatorum; possidet hodie Ferdinandus Alvarez de Toledo Comes Stabuli Navarræ.

4. Marchio de Alcannizes cujus reditus dicuntur 12000 duc.

5. Comes de Alva de Aliste, cujus reditus dicuntur triginta millia ducatorum, hodie Fredericus Henriquez de Guzman.

6. Comes de Fuentes cujus reditus 10000 ducat.

Heredia hanc familiam à Gothis descendere opinantur:

Digitized by Google

tur: ex qua Seig. D. T. V. Y. Comitem Fuentanum esse vult.

Herrera familia Castellæ, è qua est Marchio d'Aunnon, cujus reditus dicuntur esse 3000 duc. Itemque Comes Fortaventuræ & Lanzerotæ in Canariis Insulis.

Hyar familia nobilis in Arragonia, è qua fuit Comes de Belchite & Dux de Hyar.

L.

Leca, familia nobilis in Insula Corsica, ex illa est Comes de Cantillana, nuper admodum à Philippo III creatus.

Leyva nobilis & antiqua familia; è qua est:

1. Princeps de Asculi, Marchio de Atela, Comes de Monza, &c.

2. Comes de Bannos à Philippo III institutus.

Luna nobilissima Arragoniæ familia, è qua est Comes Moratæ qui Cæsaraugustæ domicilium habet, cujus reditus dicuntur 7000 ducat. secundum D. T. V. Y.

M.

Manrique nobilis & ampla familia; ex hac sunt:

1. Dux de Najera, Comes de Trebinno & Valencia, &c. cujus reditus dicuntur esse 40000 duc. hujus ducatus hæres nupsit Duci de Maqueda.

2. Marchio de Aguilar, Comes de Castanneda, cujus reditus dicuntur 40000 ducat.

3. Comes de Osorno & Galisteo, cujus reditus dicuntur esse 12000 duc.

4. Comes de Paredes de Nava, cujus reditus dicuntur esse 12000 duc.

Manuel nobilissima familia, è qua fuerunt Comites de Monte Alegre; & Domini de Velmonte de Campos & de Zebico de la Torre.

Mendoza nobilissima familia è Cantabria originem repetens, è qua sunt:

1. Dux del Infantadgo, Marchio del Cenete & Santillana Comes Saldannæ, del Real de Manzanares, &c. cujus reditus dicuntur 100000 duc.

2. Dux Francavillæ, Princeps Motissæ in Regno

Digitized by Google

Neapol. ejus reditus dicuntur 40000 ducatorum.

3. Marchio de Mondeyar, Comes Tendillæ cujus reditus dicuntur 40000 ducat.

4. Marchio de Monteſclaros 10000 ducat.

5. Marchio Cannetæ 10000 duc. qui hodie Ioannes Andreas Hurtadus de Mendoza Comes Corunnæ, Vicecomes Toryæ.

6. Comes Combradæ red. 10000 ducat.

7. Comes Caſtrogeriz red. 8000 ducat.

8. Comes de Monteaygudo, reditus 16000 duc. hujus hæres hodie Antonia de Mendoza quæ nupſit Gaſpari de Moſcoſo Oſorio primogenito Comitis de Altamira.

9. Comes de Orgaz: red. 10000 ducat.

10. Comes de Lodoſa & Caſtelnovo, dominus Moron, &c.

11. Comes de Corunna.

Ex eadem & Marchio de Guadaleſte qui Clericus eſt factus.

Mexia nobilis in Galæcia familia, ex qua eſt:

Marchio de la Guardia qui domicilium habet Salamanticæ & red. 4000 ducat.

Monroy nobilis familia in Eſtremadura, ex hac fuit:

Comes de Deleytoſa; ſed Comitatus jam tranſiit ad familiam de Toledo.

Moſcoſo nobiliſſima & antiqua familia, quæ per connubium Oſoriæ eſt inſerta, ex illa ſunt:

Comes Altamiræ, qui hodie eſt Lupus de Moſcoſo Oſorius: cujus primogenitus Gaſpar de Moſcoſo eſt Marchio de Almazam & Comes de Monte Agudo.

O.

Obando cognomen Mexiarum, nam ita agnominantur primi Comites de Vzeda & Marchiones de Loriana.

Oſorio familia hæc è Regno Legionenſi originem deducit, ex illa ſunt:

1. Marchio de Aſtorga, Com Traſtamaræ & S. Marthæ, Princeps familiæ de Villalobos & Oſorio; cujus red. dicuntur 50000 duc.

2. Comes de Oſorio, cujus reditus dicuntur eſſe, 14000 duc.

P. *Pa-*

Digitized by Google

P.

Acheco: familia originem ducens è Portugallia, ex illa sunt:

1. Dux Escalonæ, Comes de Santistevan & Xiquena & de Cadalhoso, Dominus de Velmonte, cujus reditus dicuntur 100000 duc.

2. Marchio de Cerralvo.

3. Comes de la Puebla de Montaluan.

Padilla nobilis Castellæ familia, è qua est:

Comes de Santagadea & Buendia: cujus reditus dicuntur 15000 duc.

Comes de Mejorada à Philippo III creatus.

Peralta hæc familia à regia Navarræ prosapia originem reperit, ex illa est:

Marchio de Falses in Reg. Navar. qui Palatium habet Marcillæ & redit. 6000 duc. secundum D. T. V. Y.

Pimentel originem ducit hæc familia è Regibus Portugall. ex illa sunt:

Comes de Benevento, Mayorga & Vilalon, cui Marinæus tribuit reditus 60000 ducat. ejus primogenitus est Comes de Luna.

Marchio de Tabara.

Marchio de Viana.

Comes de Luna.

Ponce de Leon admodum antiqua & potens familia, in Betica ob res præclare per Andaluziam contra Saracenos gestas maximi nominis: ex illa sunt:

1. Dux d'Arcos, March. Zaræ, Comes de Casares, Dominus Marchenæ, Villagarciæ, &c. cujus reditus dicuntur 40000 duc.

2. Comes de Baylen: red. 6000 duc.

3. Dominus de Cedillo (quondam Comes) de Manzaneque.

Portocarrero familia è Portugallia originem trahens, ex hac sunt:

1. Marchio de Villaneuva del Fresno, cujus reditus dicuntur 20000 duc.

2. Marchio d'Alcala del Almeda cujus reditus dicuntur 16000 duc.

3. Comes Medellin cujus red. 16000 ducat.

Digitized by Google

4. Comes de Palma cujus reditus 8000 duc.

Portugal familia hæc originem repetit à Regibus Portugalliæ, è qua est:

Marchio de Gelues: Olim autem à Marinæo possedisse dicuntur Comitatum Valentiæ, cujus reditus erant 12000 duc. & Guelues 10000 duc.

Q.

Quinones nobilis & amplissima familia quæ possedit comitatum de Corunna, sed matrimonio transmissa ad Pimentellos Comites de Benevento.

R.

Ribera familia hæc originem habet è Galæcia: ex illa sunt:

1. Dux Alcalæ de los Ganzules, Marchio Tariffæ Comes de Molares, cujus reditus dicuntur esse 80000 ducator. princeps hujus familiæ.
2. Marchio de Malpica & Com. de Navamoraz.
3. Comes de la Torre, à Philippo III institutus.

Roxas vel Royas familia nobilis in Castella, ex illa sunt:

1. Marchio de Poza; red. 20000 duc.
2. Comes de Mora à Philippo III institutus.

Ex hac quoque ex parte est Dux Lermæ, &c. de quo in Sandova dicetur.

S.

Saavedra familia Galæciæ, quæ jam sedem habet in Andaluzia, ex hac est;

Comes de Castellar qui Hispali domicilium habet, ejus reditus dicuntur 12000 duc.

Sande antiqua Galæciæ familia, ex qua est:

Marchio de Valdefuentes nuper institutus cum progenitores illius Marchiones de Piovera dicerentur.

Sandoval agnomento Roxas ob connubia, nobilis familia & antiqua, è qua fuerunt Comites de Castrogeriz, Marchiones de Denia & postea etiam Comites de Lerma; donec Franciscus de Sandoval & Roxas anno 1599 à Philipp. III crearetur Dux de Lerma, &

Marchio

Digitized by Google

Marchio de Cea, quem posteriorem titulum primogenitus illius statim usurpavit, cum ante primogeniti Marchionum de Denia, Comites de Lerma dicerentur.

Idem Rex & primogenitum Lermæi Ducem de Vzeda instituit, & hujus primogenitum Ducem de Cea; ita ut brevi tempore hæc familia trium ducatuum titulis insigniretur. Sed uti fluxa est aulicorum gratia; Philippus IV qui Patri successit, Ducem de Vzeda omnibus dignitatibus exuit, & Lermæum qui Cardinalis dignitatem induit, penitus gratia sua exclusit.

Sarmiento familia magni nominis in Hispan. ex qua sunt:

1. Comes de Salinas cujus redit. dicuntur esse 20000 duc.

2. Comes de Salvatierra, qui Sarmiento de Sotomayor dicitur; cui Marinæus tribuit redit. 5000 duc.

3. Comes de Gondomar. Sarmientus de Acunna.

4. Comes de Ribadavia qui & Mendoza agnominatur, cui Marin. tribuit 8000 duc.

Sylva familia hæc è Portugallia originem trahit jam à multis annis in Hispania celebris; ex illa sunt;

1. Dux de Pastrana, Princeps Eboli, &c. cujus reditus dicuntur esse 60000 ducat. hodie Ruy Gomez de Sylva & Mendoza tertius Dux Pastranæ Princeps Meliti, Dux Francavillæ; Marchio de Algezilla, Dominus Chamuscæ, &c.

2. Marchio de Montemajor cujus reditus dicuntur esse 60000 duc.

3. Comes de Cifuentes cujus reditus dicuntur esse 20000 ducator. qui hodie est Petrus de Sylva Giron de Alarcon.

De Solis ex hac fuerunt Duces de Vadacoz hodie Domini de Salvatierra.

Sotomajor nobilis familia in Regno Galæcia, ex illa fuit:

1. Comes de Caminia, qui desiit esse, & hodie est Marchio del Carpio, qui hodie est Ludovicus Mendez de Haro & Sotomajor, de quo ante diximus in familia de Haro.

Digitized by Google

T.

Taſis vel *Taſſis* nobilis familia, è qua à multis annis fuerunt ſupremi magiſtri Curſorum; ex hac eſt:

Comes de Villamediana à Philippo III primum inſtitutus:

Toledo, quæ familia originem deducit ab Imperatoribus Græciæ, ex illa ſunt:

1. Dux Albæ & Hueſcæ, &c. cujus reditus dicuntur eſſe 80000 ducat. hic hodie eſt Antonius Alvarez de Toledo Beaumonte, Comes Lerin & Comesſtabuli Reg. Navarræ, quintus Dux Alvæ & Hueſcæ, Marchio Coriæ, comes Salvatierræ & Piedrahitæ & Barcodavilæ, Dominus de Valdecornera; &c. ejus primogenitus Ferdinandus eſt Dux Hueſcæ.

2. Marchio de Villa Franca, cujus reditus dicuntur eſſe 25000 ducat. hic hodie eſt Petrus de Toledo Oſorius March. Villæfrancæ, princeps de Montaluan, &c. illius primogenitus eſt Dux de Fernandina.

3. Comes Altamiræ cujus reditus dicuntur eſſe 8000 duc.

4. Comes de Oropeſa & Deleytoſa cujus red. dicuntur eſſe 25000 duc.

5. Comes de Ayala, qui dicitur Ferdinandus de Fonſeca Toledo.

Torres qui & agnominantur *Portugal*, è qua familia fuit Comes del Villar Donpardo.

V.

Velaſco è nobiliſſimis Hiſpaniæ familiis, quæ originem ſuam deducit è Cantabria, ex illa ſunt:

1. Dux Frias, Marchio Verlangæ Comes Haro, &c. cujus reditus dicuntur eſſe 70000 ducator. hodie Bernardinus Fernandez de Velaſco, octavus Comesſtabulis Caſtellę, ſeptimus Dux Frias & decimus Comes de Haro.

2. Comes de Neiva cujus reditus dicuntur eſſe 10000 ducat.

3. Comes Siruel cujus red. 14000 ducat.

4. Marchio de Salinas nuper inſtitutus.

5. Comes de Ribilla nuper creatus.

Vacante

Digitized by Google

Viamento vel Beaumonte Navarræ nobilissima familia & ut multi opinantur è Gallia oriunda : Ex hac fuit :

Comes Lerinensis cujus reditus dicuntur 20000 duc. sunt Comites stabuli illius Regni.

Ulloa nobilis familia in Galæcia, è qua sunt ;

1. Marchio de la Mota cujus reditus dicuntur esse 16000 duc.

2. Comes de Villalonso & Marchio de Malagon.

Z.

Zapata hæc familia ex Arragonia descendisse dicitur & quidem à Rege Abarca ; ex hac est :

Comes de Baraias, cujus reditus dicuntur esse 12000 duc. qui hodie est Didacus Zapata de Mendoza.

Zuniga familia hæc originem repetit è stirpe regia Navarræ, ex illa sunt :

1. Dux de Vejar, Comes de Belalcazar & Bannarez, &c. cujus reditus dicuntur esse 78000 ducat. hodie Franciscus Didacus Lopez de Zuniga & Sotomajor, octavus Dux Veyar nonus Comes de Belalcazar & Bannares, &c.

2. Marchio de Ayamonte cujus reditus dicuntur esse 25000 duc. Hodie Anton. de Guzman & Zuniga.

3. Marchio de Villa Manrique cujus reditus dicuntur 15000 duc.

4. Marchio de Aguila Fuente nuper creatus.

5. Comes de Miranda cujus reditus dicuntur esse 30000 ducat. hic hodie est Dux de Penneranda ; Didacus de Zuniga, Avellaneda Bazan & Cardenas Dux Penarandæ, Comes de Lemos : primogenitus illius est Marchio de Banneza.

6. Marchio de Flores d'Avila à Philip. III demum institutus.

Ioannes Boterus annotat in suis Relationibus universalibus, in Hispania esse XXVI Duces, quorum reditus annui sint supra sesqui millionem ducatorum : XLI Marchiones, quorum reditus annui sint octingenta millia ducatorum : & IX Comites, quorum reditus sint totidem millium paulo plus aut minus. *Marinæus* autem Siculus suo ævo judicabat Proceres Hispaniæ tantum pene in censu possidere, quantum ipse Rex possidet.

Digitized by Google

Nobiles Familiæ Portugalliæ.

E Damiano à Goes, Portugalliæ Magnates.

COmeſtabilis Regni.
Dux Brigantiæ.
Dux Colimbrienſis.
Dux Viſcenſis.
Dux Trancoſſenſis.
Dux Barcelenſis.
Dux Averienſis, è familia Alencaſtria.
Marchio de Villa Real.
Marchio de Tores novas.
Marchio de monte major.
Marchio de Ferreira.
Comes de Marialua.
Comes de Tentugal.
Comes de Penella.
Comes de Alcontin.
Comes de Portalegre.
Comes de Feira.
Comes de Lonte.
Comes Monſanctο.
Comes de Faro.
Comes de Arganil.
Comes de Abrantes.
Comes de Vimioſo.
Comes de Villa nova.
Comes de Lintiares.
Comes de Vidigeira. è familia Gamæ.
Comes de Sortella. è familia Silveira.
Comes de Caſtanheira.
Comes de Prado.
Comes de Redondo.
Vicecomes de Lyma.
Baro de Alvito.

Magnatum Portugalliæ cenſus è Marinæo Siculo.

DVx Berganciæ 40000 duc.
Dux Barcelorum fil. de Berganciæ.

Digitized by Google

Dux Cohimbræ.
Marchio Turrium novarum.
Marchio Villæ regalis & Comes Alcoutin. 15000 d.
Comes Marialuæ è genere Coutinor. 12000 duc.
Comes Penilenſis è familia Vaſconcelorum cenſus annuus 4000 d.
Comes Portalegrenus è familia Silveria 5000 d.
Comes Vemioſanus è familia Soſa, 5000 duc.
Comes Monſantinus è Contina famil. 5000 duc.
Com. Pratenſis è Soſa famil. 3000 d.
Com. Teutugalenſis 8000 d.
Com. Bratenſis è d'Almeida familia 3000 duc.
Com. Feirenſis domus Pereiræ, 3000 ducat.
Com. Linares, 3000 d.
Com. Rondonenſis, famil. Coutin. 5000 duc.

Quibus addendi è Coneſtagio.

Com. de Mira è famil. Norogna.
Com. Cagliettanus; Io. Gonzalezius de Camera.
Com. Matoſignoſii è famil. Saa.
Com. Lignareſii è famil. Norohnæ.

Familias nobiles Portugalliæ apud Coneſtagium alioſque invenic.

Alencaſtro. Almeida. Azevedo. Alcazova.
Barreto. Botello. Britto.
Caſtro. Contigno.
Gama.
Lopez. Lobos.
Maſcarenias. Mattos. Meneſes. Mello.
Norogna.
Payva. Pereira. Pinto. Portugal.
Saa. Sequeira. Soſa. Sylva.
Tavora. Tello.
Vaz. Vaſconcel. Veloſo.

Nicolaus de Oliveira qui anno 1620 *Commentarium ſuũ edidit:*

Magnates Portugalliæ qui titulum habent hos recenſet.
Dux Bragançæ cujus primogenitus eſt
Dux de Barcellos.

Digitized by Google

Dux d'Aveiro cujus primogenitus est
Dux de Turres novas.
Marchio de Villa Real qui & Comes est d'Alcoutim & hodie Dux de Caminha.
Marchio Ferreiræ, qui & Comes Tentugal.
Marchio Castel Rodrigo, qui & Com. de Lumeares.
Com. Pontalegre qui majordomus regis.
Com. Sabugal, qui Merihnus major.
Comes Monsanctì qui Alcalde major Olysiponis.
Comes Vidiguieræ, Almiramus Indiar.
Comes Sortelhæ.
Comes Vimiosi.
Comes Castanheiræ.
Comes Feiræ.
Comes Atougiæ.
Comes Sanctæ Crucis.
Comes Villæ Francæ.
Comes Villæ novæ.
Comes Liunaris.
Comes de Mira.
Comes Fari.
Comes Redondi.
Comes Castelmelhor.
Comes da Calheta.
Comes da Atalaya.
Comes de Taronca.
Comes do Basto.
Comes do Matozinhos.
Comes Mirandæ.
Comes S. Ioan. de Pesqueira.
Comes de Arcos.
Comitatus autem Marialuæ, Penellæ & Abrantes Coronæ sunt uniti.
Vicecomes de Ponte de Lima.
Baro d'Alvito.

Et plures alii Domini, qui licet titulo careant, tamen supra viginti millia cruciatorum in annuo reditu singuli possident.

Ab eodem recensetur & Comes das Idantias ex familia d'Alcaçova.

De redditibus annuis Magnatum Portugalliæ præter ea quæ ex Marinæo Siculo supra annotavimus, (quæ haud

Digitized by Google

haud dubio longe sunt infra hodiernam illorum opulentiam descripta) pauca admodum potuimus observare.

De Duce quidem Braganzæ scribit Boterus tantam illius esse potentiam & opulentiam, ut monstro simile sit in tam exiguo regno principem inveniri præter Regem, qui tantas opes possideat. Nicolaus autem Oliveira scribit ducem hunc è decimis piscium in urbe Olysiponensi annuatim percipere 22500 Crusados.

D. T. V. Y. in libro de les Estats Empires, &c.

Dux Braganzæ habet annuos reditus 100.000 Crusatorum Portugall.

Dux Averi 50000 ducat. Idem & Relatio de Regno Portugalliæ affirmat apud Honorium.

De Pontificibus & Prælatis Hispaniæ & illorum annuo censu.

E Lucio Marinæo Siculo.

INter Hispaniæ Pontifices qui sunt numero quinque & quinquaginta, Toletanus Antistes cæteros honoribus & dignitate, reditibusque annuis, antecedit. Est enim Castellæ maximus Cancellarius, qui nunc Hispaniarum primatum tenet ratione dignitatis; cujus annuus reditus est 80000 duc. *Botero* 260.000 d.

Archiepiscopus Hispalensis 24000 d. *Nonio & Botero* 100.000 d.

Archiepiscopus Compostellanus 20000 ducat. *Botero* 60000 d.

Archiepiscopus Granatensis 10000 d.
Episcopus Burgensis 20000 d.
Episcopus Siguntinus 20000 d.
Episcopus Cochensis 16000 d.
Episcopus Placentinus 15000 d.
Episcopus Palentinus 13000 d.
Episcopus Mentesanus 10000 d.
Episcopus Segovienſis 14000 d.
Episcopus Avilensis 8000 d.
Episcopus Zamorensis 12000 d.
Episcopus Cordubensis 12000 d.
Episcopus Osomensis 10000 d.
Episcopus Legionensis 8000 d.

Digitized by Google

Episcopus Calagurritanus
Episcopus Salmanticensis 12000 d.
Episcopus Pacensis qui & Badajocensis dicitur 10000 d.
Episcopus Quetensis 6000 d.
Episcopus Carthaginensis 6000 d.
Episcopus Astoricensis 5000 d.
Episcopus Caurensis 4000 d.
Episcopus Civitatensis 8000 d.
Episcopus Malacensis 4000 d.
Episcopus Gaditanus 10000 d.
Episcopus Guadixensis 8500 d.
Episcopus Abderitanus 2000 d.
Episcopus Mondovienſis vulgo Mondovedo in Regno Galæciæ 1500 d.
Episcopus Tuidensis 1500 d.
Episcopus Olucensis 2000 d.
Episcopus Orensis 1500 d.
Episcopus Canariæ 3000 d.
Io. Boterus his addit Episcopum Iaën 8000 d.
40000 ducat.

In Arragonia, Valentia, Laletania, Navarra.

ARchiepiscopus Cæsarauguſtanus 20000 d. *Io. Botero*
Archiepiscopus Valentinus 13000 d. *Io. Botero* 60000 d.
Archiepiscopus Tarraconensis 70000 d.
Episcopus Tiriassonensis 8000 d.
Episcopus Oscensis 5000 d.
Episcopus Segebricensis & Albarrazinensis 3000 d.
Episcopus Barcinonensis 3000 d.
Episcopus Ilerdensis 5000 d.
Episcopus Dertosanus 5000 d.
Episcopus Gerundensis 8000 d.
Episcopus Vrgellensis 4000 d.
Episcopus Vicensis 7000 d.
Episcopus Eunensis, (Elnensem dicendum putat *Vasæus*) 2500 d.
Episcopus Pompilonensis 1500 d.
Damianus à Goes: Omnis Hispaniæ Cleri proventus (Abbates excipio) duplo majores quam Episcoporum: Abbatiarum vero proventus non solum Cleri reditus æquant, sed & superant; sine aliqua controversia qui se cultui 6000 d.

Digitized by Google

cultui diuino dederunt, habent in Hiſpania ſingulis annis ultra quadragies centena millia ducat. Præter id quod Commendatarii & illorum magiſtri poſſident quæ ſumma etiam ingens.

Ex D. T. V. Y. commentario qui inſcribitur Les Eſtats, Empires, &c.

ARchiepiſcopus Toletanus 200.000 duc. illius ſuffraganei ſunt:

Epiſcopus Cuencæ 45000 d.
Epiſcopus Ciguencæ 50000 d.
Epiſcopus Cordubæ 46000 d.
Epiſcopus Valenciæ 30000 d.
Epiſcopus Segovienſis 24000 d.
Epiſcopus Oſmenſis 22000 d.
Epiſcopus Iaën 20000 d.
Epiſcopus Avilæ 20000 d.

Archiepiſcopus Hiſpalenſis 80000 d. illius ſuffraganei ſunt:

Epiſcopus Malagæ 30000 d.
Epiſcopus Gaditanus 12000 d.
Epiſcopus Canariæ 12000 d.

Archiepiſcopus Compoſtellanus 40000 duc. illius ſuffraganei ſunt:

Epiſcopus Corienſis 24000 d.
Epiſcopus Placentiæ 40000 d.
Epiſcopus Aſtorgæ 18000 d.
Epiſcopus Camorenſis 20000 d.
Epiſcopus Salmanticenſis 24000 d.
Epiſcopus Civitatis Rodrigo 10000 d.
Epiſcopus de Mondegnedo 12000 d.
Epiſcopus d'Orenſe 8000 d.
Epiſcopus de Lugo 8000 d.

Archiepiſcopus Granatenſis 24000 d. illius ſuffraganei ſunt:

Epiſcopus Almeriæ 4000 d.
Epiſcopus Guadix 7000 d.

Archiepiſcopus Valentinus 30000 d. illius ſuffraganei ſunt:

Epiſcopus d'Orihuel 8000 d.
Epiſcopus Segorbiæ 10000 d.

Digitized by Google

Episcopus d'Vlnestre 6000 d.
Episcopus Cartaginis 16000 d.
Archiepisc. Burgensis 30000 d. illius suffraganei sunt:
Episcopus Calahorræ 20000 d.
Episcopus Pompolunensis 22000 d.
Episcopi exemti sunt:
Episcopus Legionensis 14000 d.
Episcopus d'Oucedo 21000 d.

IN ARRAGONIA.

ARchiepiscopus Cæsaraugustanus 5000 d. illius suffraganei sunt:
Episcopus Oscensis vulgo Huesca 11000 d.
Episcopus Iaccensis vulgo Iaca 6000 d.
Episcopus Turiasonensis vulgo Tarazona 9000 d.
Episcopus Barbastrensis vulgo Barbastro 6000 d.
Archiepiscop. Tarraconensis 16000 d. illius suffraganei sunt:
Episcopus Barcinonensis.
Episcopus Gerundensis vulg. Girona.
Episcopus Ilerdensis vulg. Lerida.
Episcopus Helenensis sive Elnensis.
Episcopus Vicensis vulg. Vich.
Episcopus Celsonensis vulg. Solsona.
Episcopus Vrgellensis.
Episcopus Dertusanus vulg. Tortosa. Hos suffraganeos ita ex Auberto Miræo supplevimus, quia D. T. V. Y. omisit: & in horum locum sufficit.
Episcopum Teruel 8000 d.
Episcopum Albarrazin 6000 d.

Io. Boterus. Hispania undecim habet Metropolitanos, sexaginta quinque Episcopos; quorum illi quingenta sexaginta millia coronatorum, hi sexcenta millia quotannis percipiunt; duplum autem Canonici & reliqui, beneficiati (ut vocant) longe amplius: ampliſſimus haud dubio reditus religiosorum.

Ordines

Digitized by Google

Ordines militares & illorum annui cenſus.

Ex Lucio Marinæo Siculo.

FVerunt hactenus in Regno Caſtellæ tres ordines militares, quorum hi cenſus;

S. Iacobi	60000 d.
Alcantaræ	45000 d.
Calatravæ	40000 d.

D. T. V. Y. in Commentario ſupradicto minutatim perſequitur uniuſcujuſque ordinis Commendarum annuos proventus ſingulatim, è quibus hæc compendio obſervanda.

1. Ordinis S. Iacobi in Regno Caſtellæ Commendas numerari quadraginta duas, quarum duę 14000 duc. habent annui reditus, una 12000, una 10000; reliquæ 9,6, 5,4, 3000 ducat. & quæ minimum 1000 duc. univerſus autem harum Commendarum cenſus, (ſi authorem noſtrum ratio non fallit) eſt 166800 ducat.

Ejuſdem ordinis in Regno Legionenſi Commendæ numerantur quadraginta & ſex, quarum una in annuo reditu habet 12000 duc. una 10000 d. cæteræ 6,4, 3,2, 1000 duc. quæ nimirum 300 d. univerſus autem harum commendarum cenſus eſt 105400 d.

2. Ordo Calatravæ in utroque regno Commendas habet trigintaquatuor, quarum maxima, cujus commendatarius eſt Dux Albanus, in annuo cenſu poſſidet 10500 duc. una 9000 reliquæ 7, 6, 4, 3, 2000 quæ minimum 500 univerſus autem cenſus commendarum hujus ordinis eſt 95600 duc.

3. Ordo Alcantaræ Commendas complectitur triginta duas, quarum maxima in annuo cenſu poſſidet 10500 duc. reliquæ 6,4,3,2,1000 duc. quæ minimum 300 duc. univerſus autem commendarum cenſus eſt 82980 duc. Habet præterea hic ordo quatuor Iuriſdictiones, quarum reditus eſt 3700 duc. & quatuor Prioratus ſive Sacriſtias quarum reditus annuus eſt 2100 duc.

Horum porro ordinum Regis Hiſpaniarum Magiſtri ſunt jam à temporibus Ferdinandi & Iſabellæ. Rem ita narrat *Mariana* lib. 26, cap. 5. Nihil (inquit) ad memoriam præclarius in hunc annum incidit ea mutatione, quæ

Digitized by Google

quæ in tribus sacris militaribus Castellæ ordinibus facta est.

Multum ii milites juverant in Mauris ex universa Hispania exturbandis, impioque imperio evertendo, genere & factis nobilissimi, strenui, pugnaces.

Confecto Granatensi bello, cum parum jam terroris ab hoste esset, pro gratia odium redditum. Dolebant Reges, ab eorum potestate Magistros eorum ordinum esse liberos, iis opibus, eaque authoritate ut Regibus formidabiles essent, tumultus sæpe & bella in provincia concitarent. Ea species facto prætenta est, vera an conficta non disputamus. Certe in Comitiis non lex & æquitas sæpe valebant, sed vis & ambitus. Itaque ab Innocentio VIII diploma est ablatum, quo sublatis magistris eorum ordinum, administratio procuratioque omnis Regibus credebatur. Sic Garsia Padillia defuncto ante sex ferme annos Calatravæ Magistro, ejus locum Rex Ferdinandus occupavit, nullo amplius militum suffragio, uti moris erat, Magistro substituto. Quod exemplum ad D. Iacobi ordinem manavit hoc anno (1493) Alfonso Cardena ejus militiæ magistro defuncto. Et ut finis esset, proximo anno a Ioanne Stunica Alcantaræ Magistro impetratum, ut eum honorem in Regis gratiam Hispalensi Pontificatu mutaret. Sic Regi tres illi ordines cesserunt, ut dum vita maneret, eorum ditiones & opes ipse procuraret. Alexander Pontifex ad Innocentii veniam adjecit porro, in ea administratione Reginam sociam cum jure succedendi, si quid viro humanitus contigisset. Postremo Adrianus Sextus in gratiam Caroli alumni, cui debebat Pontificatum, ei & successoribus concessit lege perpetua jus præsentandi Episcopos Hispaniæ, qui ante ad eorum supplicationem precario à Pontificibus Romanis instituebantur; & ut eos ordines in omne tempus sibi ministrarent.

Reges autem in hisce ordinibus gubernandi substituunt sibi alios, qui præfecti majores appellantur & Hispano sermone Comendadores majores. Atque ita Commendator major ordinis Calatravæ est Dux Albanus, qui eo nomine ex majori Commenda ejusdem ordinis annuatim percipit 15000 ducat.

In eundem modum etiam aliæ Commendæ singulorum ordinum Magnatibus regni sunt attributæ.

D. T.

Digitized by Google

D. T. V. Y. Commemorat quoquè tres Prioratus, quorum reditus opulenti sunt;

1. Conventus S. Iacobi de Veloz 30000 d.
2. Conventus Sancti Marci de Leon 10000 d.
3. Conventus San. Iacobi Hispalensi 14000 d. quibus addit Abbatias has:

Abbatiam de Montaragon 12000 d.
Abbat. S. Victoriani 2000 d.
Abbat. S. Ioannis de la Pegna 2000 d. Idem & Sardiniæ Insulæ prælatos & eorũ annuos reditus recensetz
Archiepiscopus Calleri 4000 d.
Archiepiscopus Saceræ 4000 d.
Archiepiscopus Oristan 3000 d.
Archiepiscopus Ampurias 2000 d.
Archiepiscopus d'Alaguer 3000 d.
Episcopus d'Alos 1000 d.
Episcopus Bosæ 1000 d.

In notitia Episcopatuum Auberti Miræi in Insula Sardinia quæ Regi Hispaniæ paret, ponuntur.

Archiepiscopus Calaritanus vulgo de Cagliari.
Episcopus Sulcitanus vulgo Solci.
Episcopus Læsensis vulgo Lessa.
Archiepiscopus Turritanus in urbe Sassari residens.
Episcopus Algarensis vulgo Algar.
Episcopus Bosensis vulgo Bosi.
Archiepiscopus Alborensis vulgo d'Arbora non habet Suffraganeos.

Pontifices & Prælati Portugalliæ.

E Lucio Marinæo Siculo.

Archiepisc. Olisiponensis 16000 d.
Archiepisc. Bracharensis 12000 d.
Damian. a Goes 24000 d.
Episcopus Eborensis 20000 d.
Episcopus Visei 8000 d.
Episcopus Guardianus 5000 d.
Episcopus Conimbricensis 12000 d.
Episcopus Portuensis 4000 d.
Episcopus Lamegensis 6000 d.

Damianus à Goes addit;

Archi-

Digitized by Google

Archiepiſcopum Funchalenſem 8000 ducat.
Epiſcopum Septenſem 2000 d.
Vaſcus addit;
Epiſcopum Lerienſem non procul à Conimbrica à Paulo III inſtitutum.
Epiſcopum Mirandenſem ab eodem Paulo III Papa inſtitutum.
Epiſcopum Portalegienſem ab eodem Paulo III inſtitutum.
Epiſcopum Sylvenſem in regno Algarbiæ qui Oſſonobenſi ſucceſſit. ei autem Damianus à Goes tribuit 4000 ducat.
Aubertus Miraus, in notitia Epiſcopatuum Bracarenſi Archiepiſcopo dat ſuffraganeos Epiſcopum Portucalenſem, ſive Portuenſem vulgo Porto vel Puerto.
Epiſcopum Guardienſem, olim Igæditanum vulgo Guardæ.
Epiſcopum Viſeenſem vulgo Viſeo.
Epiſcopum Lamegenſem vulgo Lamego.
Epiſcopum Mirandenſem vulgo Miranda.
Olyſiponenſi Archiepiſcopo hoſce tribuit;
Epiſcopum Conimbricenſem vulgo Coimbra.
Epiſcopum Albenſem vulgo Eluas.
Epiſcopum Lerienſem vulgo Leira.
Epiſcopum Portalegrenſem vulgo Portalegre.
Epiſcopum Septenſem in Afric. vulgo Ceuta.
Epiſcopum Funchalenſem in inſula Madera, vulgo Funchal, Madera.
Epiſcopum Angrenſem in inſula Tercera, vulgo Angra.
Epiſcop. Congenſem in regno & urbe Congo ad oram Africæ.
Heſperidum inſularum vulgo Capitis Viridis in inſula & urbe S. Iacobi.
S. Thomæ in Inſula & urbe S. Thomæ ſub linea æquinoctiali, ex oppoſita Guineæ.
Braſilienſem in urbe Bahia omnium Sanctorum; vulgo S. Salvador.
Eborenſi Archiepiſcopo tribuit hos;
Sylvenſem Epiſcopum ſive Argarbienſem in urbe Silvos aut Faro.
Tingenſem ſive Tingitanum in Africa vulgo Tanger.
D. T. V. Y. ut ſupra tribuit.

Epiſcopo

Digitized by Google

Episcopo Lerienſi 8500 d.

Nicolaus Oliveira reditus quidem annuos Eccleſiaſticorum non recenſet, ſed ſummatim annotat; opes Eccleſiaſticorum, pene æquales eſſe ſecularium opibus, una cum Regiis.

De ordinibus militaribus Portugalliæ.

Ioann. Boterus. In Portugallia ſunt quatuor ordines militares;

S. Ioannis, qui novemdecim Commendas habet & duas Ballivias:

Chriſti, qui centum & quadraginta Commendas complectitur, aut circiter, pleraſque valde opulentas:

Aviſi:

S. Iacobi.

Quantum capio (inquit) reditus Eccleſiaſtici & ordinum militarium aſcendunt ad millionem Coronatorum.

Præter Equites Divi Iacobi (inquit *Coneſtagius* lib. 1.) & Alcantaræ ſive Sancti Benedicti (quos à loco quodam Equites Aviſi vocant; illi cruce rubra, hi viridi, more Caſtellano utuntur) eo tempore quo Templarii exterminati fuerunt, ex eorundem reditibus alium inſtituerunt ordinem Equitum, quos Equites Chriſti vocant. Sunt autem cruce rubra, quæ in medio alba eſt, inſignes, & Sacramento ad bellum contra infideles gerendum obſtringuntur.

Sub Rege Emanuele; Ab Alexandro Pontifice (inquit *Mariana* lib. 26. c. 13.) impetrata iis; qui deinceps tribus ordinibus militaribus in Luſitania ſe adjungerent, perpetuæ caſtitatis venia, indulta facultate conjugii, quo eatenus erant veteri inſtituto prohibiti. ab hoc aditu opima eorum ordinum vectigalia; non hominibus militaribus ut antea attribui; ſed in aulicorum delicias, qui caſtra nunquam viderunt, conferri cœperunt.

Qui autem hi tres ordines fuerint ex *Nicolao Oliveira* diſcimus, qui ordinem Ioannis excipit, & cæteris à Pontifice hanc uxores ducendi licentiam indultam teſtatur, exceptis iis qui jam caſtitatem voverant.

Porro Regem quoque Portugalliæ Magiſterium ordinum militarium cum reditibus ad ſe traxiſſe; ex eodem Oliveira patet: qui ſcribit Regem ratione magiſterii ordinis

Digitized by Google

ordinis Christi ex oppidis Tomar & Soure; ex Setubal & Alcacer quæ pertinent ad ordinem S. Iacobi; denique ex Benavente, quæ ad ordinem Avisi aut S. Benedicti refertur, annuatim percipere in pecunia, frumento, vino, oleo, & cera decem contos, octuaginta quinque millia, quingenta septuaginta rees; quorum 400 faciunt Coronatum Portugallicum. Id est ratione subducta 25214 ducat.

Præterea duæ aliæ Commendæ Aldeagalega & Alhos Vedros reddunt annuatim unum Contum, id est millionem rees vel 25000 d.

Idem Oliveira commemorat, ordinem Christi quadringentas quinquaginta quatuor Commendas complecti, quibus quotannis à Rege solvuntur 23.6326 crusat. seu ducat. Portugallici.

Ordinem S. Iacobi sexaginta Commendis constare, quibus quotannis 12.0000 crusati impenduntur;

Ordinem Avisi quadraginta tribus commendis & 70000 crusat. impendi.

Coronidis loco sit quod scribit Licentiatus Hieronymus de Cevallos. Si ratio (inquit) earum terrarum, redituumque & omnium, quæ hodie ab Ecclesiasticis in Regno Hispaniarum possidentur, ineatur, liquido constabit, longe plus à Clero possideri, quam à Secularibus.

Regnorum Hispaniæ Monetæ & computandi ratio.

NVmismata Hispaniæ partim aurea sunt, partim argentea, partim ærea. Aurea fere duorum sunt generum, nam alia numismata vocantur ducati, quorum antiquissima ab una quidem parte facies exprimunt Ferdinandi & Isabellæ, ab altera vero insignia aut omnium regnorum Hispaniæ; aut interdum unius aut alterius regni in quibus fuerunt cusa: atque ita porro consequentium regum. Alia numismata vocantur duplæ vulgo doublons, & apud alias nationes pistolets, quæ ab una quidem parte crucem habet ad modum crucis Hierosolymitanæ ab altera autem insignia regnorum Hispaniæ, cum inscriptione Regum sub quibus cusæ fuerint. Vterque autem nummus in varias partes dividitur; superioribus annis prioris generis magni ponderis ducati fuerunt

Digitized by Google

runt cusi: hodieque duplæ cuduntur, quæ valent supra quindecim florenos nostrates.

In Portugallia vero plures aurei nummi olim fuere in usu & inter eos magni ponderis, quos vulgus Portugallicos per excellentiam vocare solet, qui hodie raro comparent: dein Millerefii diversi ponderis & pretii; & diversi alii quos non est hujus operæ curiose persequi.

Argentea numismata fere unius generis sunt in Hispania & vocantur vulgo regales sive Reales, quæ ab una ad octo multiplicantur, notissimum omnibus nationibus numisma.

Ænea denique habent numismata marevedisios, & superioribus annis quos quartillos appellant, quia quatuor illorum efficiunt unum realem.

Quod nummorum genus Hispaniam pene omni auro atque argento exhausit, nam cum longe disparproportio sit inter pondus & valorem materiæ per se, & ipsius nummi æstimationem; tanta horum nummorum copia alibi cusa aut expressa, Hispaniæ clanculum fuit illata, ut aliquot jam annis nihil ibi nisi maravedisii & ejusmodi quartilli conspiciantur; ingenti commerciorum damno, & miseræ plebis incommodo.

In plerisque Hispaniæ regnis in minoribus & majoribus computationibus utuntur nomine Maravedisiorum; vel ut Azevedo loquitur Morapetinorum; quorum 375 efficiunt unum ducatum. Eorum autem decies centena millia vulgo appellant Quento, quæ vox in rationibus eorum sæpe occurrit, & peculiari nota à reliquis numeris distingui solet.

Quentus autem marevedisiorum continet 2673 duc. 8 reales & 26 marevedis. Nam & rationem marevedis. & ducator. cum realibus comparare solent, licet in publicis computationibus rarus eorum sit usus: quippe 34 marevedisii faciunt unum realem; & undecim reales faciunt unum ducatum; licet non exacte ubique eadem proportio observetur; nam in Arragonia, Barcinona, Valentia & Catalonia realem subdividunt in 23 denarios, & ducatum duodecim realibus definiunt. Sed hæc mercatoribus accuratius excutienda relinquo.

In Portugallia autem in majoribus minoribusque computationibus nomine rees utuntur; quorum 400 faciunt unum ducatum Portugallicum, quem vulgo appellant

Digitized by Google

lant cruſatum; cruſatus autem ejuſmodi valet undecim reales, & ſinguli reales 35 rees: Agnoſcunt & teſtones; quorum ſinguli valent 100 rees; & decem eorum æquivalent 22 realibus; tot autem reales etiam millereſii nomine deſignant; cujus generis numiſma aureum in hoc regno cuſum reperitur. Sed hæc ſuffecerint ad ſummas utriuſque gentis ad calculum revocandas.

Vnum tamen hic adjungendum, in India numerari per Perdaos, quorum ſinguli æquivalent tribus teſtonibus Portugallicis, aut trecentis rees.

Reditus regni Hiſpaniarum quibus rebus conſtent.

REgio patrimonio, quod quale quantumque fuerit aut hodie ſit, a nemine adhuc annotatum legi.

2. Alcavala, ejus hoc initium & originem prodit *Mariana* lib. 16 Hiſtor. cap. 9. Magno metu (inquit) liberatos, Regem Hiſpanoſque, victis ad Tariffam Barbaris, major cupiditas inceſſit impiæ gentis reliquias exſtirpandi: ſollicitudoque in belli uſus, quod fore diuturnum prævidebatur, pecuniæ conquirendæ. Nam quæ ex præda erat redacta, plurima quamvis in præmia militum, paucaque ſtipendia conſumta erat: annuis tributis exhauſta provincia. Mercatoribus tantum immunitas erat, impudenſque cenſus: reliqui ordines oppreſſi gravitate vectigalium. Ellerenæ atque Madriti concedentibus provincialibus, aliquantum pecuniæ collatum eſt. Leve id ſubſidium tantis factis futuriſque ſumtibus: ſed ineunte tamen ſalutis anno milleſimo trecenteſimo quadrageſimo primo, Corduba, quo copiæ militares convenire juſſæ erant, in Granatenſis fines irrumpitur. Et poſt aliqua: principio anni milleſimi trecenteſimi quadrageſimi ſecundi Burgos, Egidius Toletanus, Ioannes Lara, Garſias Burgenſis præſul, proceres alii & Epiſcopi nominatim à Rege evocati. Horum Regiſque ſumma contentione vigeſima rerum venalium in uſum belli Mauri ci à Burgenſibus conceſſa: definito tempore dum Algeziræ obſidio duceretur. Burgenſium exemplum, Legionenſes, aliæque ferme tota ditione civitates ſecutæ ſunt. Novo vectigali Alcavalæ nomen fuit, re & nomine à Mauris hoſtibus mutuata.

Idem

Digitized by Google

Idem lib. XVII, cap. 8, ad annum 1366, omnes ordines in Ioannis principis verba Sacramento adacti, si quid humanitus accidisset, paterni regni hæredem fore. In belli subsidium decima rerum venalium concessa, nullo tempore designato, belli ex sententia conficiendi studiū Petrique odium in fraudem induxit, ne quam grave id vectigal posteris esset futurū, in præsenti considerarent. *Hæc ille.* Ab eo ergo tempore hoc vectigal mansit. Ex omnibus itaque bonis (ut inquit *Linscotanus*) mercibus, ædibus, fundis, nulla exceptione, decima præstanda venit Regi, nempe quoties ea bona, merces, ædes fundi, &c. venduntur. Eodem modo opifices, mechanici, aliique tabernarii, qui quid vendunt aut distrahunt, ex opificiis aut manufactura, ut & in macellis, piscariis, foris, cauponis, cujusvis ii homines artificii sint, præstare tenentur omnes decimas venditarum rerum ubivis. Hujus rei gratia pleræque urbes, earumque membra in territorii sui locis, cum Rege contrahunt, easdemq; Alcavalas ita colligunt, solventes Regi sine ullis impensis ejus, certam è locatione summam. Præterea in Metropolitanis urbibus ac Provinciis Receptores regii degunt, qui rationes reddunt, ac ex mandato curant recipi & tradi Alcavalas omnes, quæ in illis territoriis ex locatione promittuntur. Rex autem quasdam Alcavalas vendidit, quasdam donavit, alias & oppignoravit.

3. E Salinis regni, ex quibus sal educitur; Rex quotannis maxima emolumenta percipit, ut postea plenius fusius dicturi.

4. E decimis omnium mercium quæ è Belgio, Francia, Anglia, Italia, Lusitania, aliisque exteris regnis & Dominiis in Hispaniam inferuntur; id vectigal Almoxariff vocant voce à Mauris mutuata.

5. Decimæ omnium mercium quæ Hispali aut ex aliis Andaluziæ portubus solvunt in Indiam occidentalem: omnes enim illæ merces cum Hispali aut aliis illis locis solvunt, vigesimam Regi pendunt; itemque ubi in Indiam delatæ fuerint, in eundem modum denuo vigesimam solvunt, ita ut decimam quoque in totum persolvant; id vectigal Almoxariff Indiæ Hispanicæ vocant.

6. Tributum annuum quod Regna Hispaniæ quotannis Regi præstant; id autē distribuitur per cunctas provincias, terras & urbes inter plebem, nam nobiles, feudatarii,

Digitized by Google

datarii, & Equites immunes sunt; censentur enim plebes secundum facultatum & bonorum uniuscujusque æstimationem, ac quotannis inde Regi tributum persolvunt: vulgo vocant *los servitios ordinarios*.

Extra ordinem enim nonnunquam servitium Regi præstant regna Hispaniæ; uti anno 1591 ob gravissimos sumtus quos Rex fecerat in Classem illam formidabilem anno 1588, Regi servitium octo millionum: dein rursus quatuordecim, & ad extremum XIX millionum à subditis collatum: atque hæc quidem tria servitia intra paucos annos Philippo II præstita.

7. Vectigalia decimarum siccorum portuum vulgo *de Puertos Secos*; sunt autem decimæ omnium mercium quæ terrestri itinere è Regnis Valenciæ, Arragoniæ, Navarræ, in cætera Hispaniæ regna devehuntur, aut vicissim ex Hispaniæ regnis in prædicta loca conducuntur. Idem quoque in Lusitaniam & vicissim è Lusitania locum habet.

8. Vectigal lanæ quæ è regno evehitur, nam singuli sacci (qui fere decem arobas pendent, aroba autem viginti quinque libras) duos ducatos pendunt, si indigenarum sint, sin vero à peregrinis prius emti fuerint, quatuor ducat.

9. Reditus quos Rex habet ex Hispanica moneta, nempe ex quaque Marca sex ducatorum argenti, quæ in monetaria domo laboratur Realem unum; quod vectigal *El Senoreaxo de la Moneda* appellatur.

10. Ex herbis & pascuis publicis, quæ quotannis à Rege elocantur.

11. Ex argento vivo quod Almalæ eruitur in montanis Sierræ Morenæ in campo Calatravæ.

12. E fodinis Guadalcanæ in Estremadura & montanis Morenæ, quæ argenti sunt; quæ olim magnam summam reddebant, & interdum 187 argenti quentos; sed nunc admodum imminuta vix taxari possunt.

13. Tributum quod quotannis omnes Hispaniæ terræ reddunt mancipiorum & triremium gratia vulgo *El exercitio* vocant.

14. Reditus, quem vocant *de la moneda forera*, quo unusquisque focus singulis annis Regi cogitur solvere 7 marevedisios, cujuscunque conditionis sint homines.

15. Locatio sive reditus lusoriarum chartarum quæ foris

Digitized by Google

foris in Hiſpaniam invehuntur, nam è ſingulis percipit Rex dimidium realem.

16. Vectigal quod panni Florentinæ Raſſæ vulgo dicti, qui foris in Hiſpaniam invehuntur ſolvunt: nimirum ſinguli panni 6 ducatos.

17. E reditibus ordinum militarium S. Iacobi, Calatravæ & Alcantaræ, quos Rex Fuggeris Auguſtanis locare ſolet annuo pretio nonaginta & octo quentorum: id vulgo vocant *El ſubſidio.*

18. E bullis ſive indulgentiis Papalibus, quas Papa Regi concedit in ſex annos & ita porro, quæ ſubditis à Rege venduntur, ut ipſis vetitis diebus carnes liceat edere; vulgo vocant *la Cruzada*, quia primum conceſſa fuit ad belli ſumtus ſuſtinendos adverſus infideles & hæreticos gerendi.

19. Tertiæ vulgo Terzæ; Pontifices enim Romani jam olim Regibus Hiſpaniæ conceſſerunt, tertium nummum omnium Eccleſiæ redituum, rerumque Eccleſiaſticarum, in ſubſidium bellorum, defenſionemque Catholicæ ac Romanæ Religionis, qui item à receptoribus Alcavalarum recipitur, & una cum Alcavalis elocatur.

20. Decima quam Rex per conceſſionem Pontificis percipit ex omnibus bonis & terris Eccleſiæ; *El Excuſado* vocant vulgo.

21. Extra ordinem autem percipit Rex à populo duas milliones ducatorum; unde hoc ſubſidium ſive tributum *des millions* appellant; Id autem in conventu ordinum Regni Regi indulgeri ſolet in quatuor aut ſex annos; quibus elapſis rurſus conveniunt ordines, & pro re nata idem tributum in alios annos prorogant.

22. Ex piſcatura piſcium quos vocant Atun: id vectigal vocant *Almadrava.*

Denique ubi aliqua neceſſitas urget, ad Papam recurritur, & illius conceſſione Clerus Hiſpaniæ novis oneribus gravatur; operæ pretium eſt *Cardinalem Oſſatum* ea de re loquentem audire. *cauſe Jeſſ.*

In Epiſtola LXXVI. *Ann.* 1596, ita ſcribit: Rex Hiſpaniæ anno CIↃ IↃ LX primum obtinuit facultatem à Papa, accipiendi à Clero Hiſpaniæ trecenta millia coronatorum in ſingulos annos, idque quinquennii ſpatio, ita tamen ut tempus prorogari poſſet, ſi ita Papæ videretur: id in eum finem ut quinquaginta triremes inſtrueret,

Digitized by Google

quæ Cleri Hiſpaniæ dicerentur, & ſolummodo contra infideles & hæreticos militarent : eaque conditione ut Rex intra bienniũ propriis impenſis armaret alias LXXX triremes ſupra L, illas Eccleſiaſticas ſupradictas. Porro anno CIↃIↃLXII à Papa obtinuit augmentum Eccleſiaſticarum triremium ad numerum LX & ſubſidii dicti incrementum ad 4.200.000 ducatorum; triremium autem quas ipſe fabricare tenebatur, numerus diminutus fuit ad XL. Et poſt pauca : Rex jam diu prædictam ſummam percepit, percipietque porro non modo hæc bis centena ſupra quadringenta millia ducatorum quotannis, ſed etiam ad quingenta & ſexcenta millia ducatorum, hoc ſolo prætextu. Præterquam quod per alias conceſſiones ipſi à Papis factas jam dudum antea percepit è reditibus Eccleſiaſticis tres milliones ducatorum aureorum in auro ſingulis annis ; neque ullus eſt Clerus in toto orbe Chriſtiano, qui majoribus oneribus prematur, quam Clerus Hiſpaniæ, quique hoc nomine principi ſuo ſit infenſior.

Idem ann. 1601. Epiſtola CCLXXIV. Ad Regem Gal. M. T. haud dubio ex Hiſpania intellexerit. Regem Hiſpaniæ deſcribi curaſſe per totum regnum omnem argenteam ſupellectilem non modo Eccleſiarum, ſed & particularium ; jam ante ad me perlatum eſt, regem ſub prætextu expeditionum ſuſcipiendarum contra hæreticos & Turcas impetraſſe à Papa dimidiam partem ſuppellectilis argenteæ omnium Eccleſiarum & ſingulorum Eccleſiaſticorum per totam Hiſpaniam. Verum nondum auſim certo affirmare rem ita ſe habere, id vero certiſſimum eſt, Papam menſe Februario hujus anni Regi Hiſpaniæ conceſſiſſe tres milliones quotannis percipiendas ex oleo & vinis Eccleſiaſticorum omnium; id eſt ſex annis octodecim milliones : præter graviſſima onera quæ Clerus Hiſpaniæ jam dudum tulit. Hoc tributum trium millionum annuatim percipiendarum cœpit ſub Gregorio XIV, verum Papa qui hodie præſidet, conceſſionem hanc prorogare detrectaverat ad menſem hunc Februarium ; quo illam prorogavit in aliud ſexennium.

Idem Epiſt. CCLXXXIII. Modo deputati à Clero Hiſpaniæ hic advenerunt, ut querantur de conceſſione trium millionum quotannis à Clero exigendarum in ſexennium Regi facta ; potiſſimum autem de eo, quod Papa permi-

Digitized by Google

permiserit Regi id facere per suos administros. Hæc querela cum nonnulla verborum acerbitate à deputatis fuit instituta, & à Sanctitate sua cum quadam animi perturbatione audita. *Hæc ille.*

Reditus annui Regis Hispaniarum.

Ex Ioanne Hugonis Linscotano.

SAlinæ Hispanicæ coronæ annua taxa ferunt nonaginta tres Quentos maravedis 93 Quent.

Decimæ maris, mercium foris in Biscayam venientium, atque ex provinciis Guipiscoæ, quatuorque Montanarum urbium mari adjacentium, solvunt ex omnibus mercibus, quæ in Castiliam terrestri itinere devehuntur, decimas; suscipiunturque in ædibus tributis destinatis urbium Victoriæ, Hordunæ & Valmoscedæ; redduntque annuatim Regi 70 Quent.

Decimæ maris, mercium quæ per Regnum Legionis transeunt ac per portus Sanabriæ & Villæ Francæ procedunt, reddunt 1 Quent.

Decimæ maris, Principatus Asturiæ per urbem Oviedo transeuntes, reddunt 375000 maraved.

Reditus præfecturæ Vrbis Bilbao ex mercibus foris advenientibus 490500 maraved.

Burgos Civitas cum territorio suo solvit nomine Alcavalarum & tertiarum 17.129.880 mar.

Balivatus Burgos, qui de Bureba dicitur, solvit annuatim 2.646.000 mar.

Montana Ocæ 34.000 mar.

Ballivatus provinc. Rioxæ 3.757.000 maraved.

Ballivatus Hebri 2.346.000 mar.

Victoria Civitas 269.000 mar.

Guipiscoa provinc. ex Alcav. & terr. 1.181.000 mar.

Ferrum illius provinciæ 150000 m.

Septem Ballivatus antiquæ Castellæ in Montanis siti 942.000 mar.

Vallis Mena in iisdem Montanis 225000 marav.

Provincia Civitatis Logronno 7.746.000 marav.

Iangus oppid. & territorium 151000 marav.

Oppidum S. Dominici 4.812000 maraved.

Ballivatus urbis Diego 1.545000 mar.

Digitized by Google

Ballivatus Candemunnon 4.612000 marav.
Ballivatus caſtri Xeres 8.485000 mar.
Ballivatus Serrata 1.965000 mar.
Ballivatus Monſon 2.276000 mar.
Palericia civitas ac Provincia Campos ſolvunt quotannis 16.940000 m.
Carion urbs 4.945000 marav.
Ballivatus Carion 2.920000 mar.
Vici P. Alvareſii de Vega 655 000mar.
Satiagon oppid. 2.125000mar.
Saldanna oppid. 1.013000 mar.
Ballivatus Perinæ 178000 mar.
Ballivatus Campi in Montanis 1.730000 marav.
Vallis Miranda 557000 mar.
Quatuor urbes maritimæ, Laredo, Sant Ander, Caſtro de Vrdiales, S Vincente ſolvunt quotannis 3.345000 m.
Aſturiæ principatus & Civitas Oviedo 12.345.000 mar.
Vrbs Lugo Regni Galæciæ cum Epiſcopatu ſuo ſolvit annuat. 4.137.000 m.
Vrbs Mondonedo Regni Galæciæ 1.732000 marav.
Orenſe ejuſque territorium 6.505000 marav.
Complutum cum Archiepiſcopatu ſuo ſolvit annuatim 18.212000 mar.
Civitas Tuy cum territorio 5.827000 marav.
Civitas Ponte Ferara 1.975000 m.
Civitas Leon & Epiſcopatus 6.350000 marav.
Aſtorga Civitas & Epiſcopatus 2.455000 marav.
Abbatia Leg. & Aſtorgæ 797000 m.
Paræciæ Salæ in Aſtur. 231000 mar.
Zamora ejuſque territor. 15.525000 marav.
Toro ejuſque territor. 11.112000 marav.
Vienæ ducatus Oſſunæ urbs 62000 marav.
Vallis Guyrenæ 2.335000 mar.
Vrbs Barafil de la Coma 250000 m.
Salamantica cum territor. 24.345000 mar.
Vrbs Rodrigo cum territ. 14.345000 marav.
Iuriſdictio Trigeros 417000 mar.
Civitas Olmillo 47000 mar.
Tordefillas cum territorio 2.600000 marav.
Vallodolid cum territor. 29.730000 marav.
Torde Humos civitas 827000 mar.
Medina del Campo illiuſque juriſdictio ſolvit annuatim 31.375.000 marav.

Civitas

Digitized by Google

Civitas Olmeda 2.149000 mar.
Nava Civitas & ſeptem Eccleſiæ 333000 marav.
Madrigal Civitas 682.000 marav.
Arenalo Civit. & territ. 5.310.000 m.
Avila Civitas ejuſque poteſtas 19.365.000 marav.
Segovia cum dioeceſi 12.480.000 mar.
Aranda de Duero 3.350000 mar.
Roa Civitas 1.515000 mar.
Gumiel de Yzan quæ eſt Ducis Oſſunæ Civitas 154000 marav.
Sepulveda & territor. 3.540000 mar.
Soria oppidum cum poteſtate ſua 10.282000 mar.
Oſinæ oppidum & Epiſc. 4.000.000 marav.
Agreda & Taraſona 2.083000 mar.
Molina oppidum 5.792.000 mar.
Siguença ejuſque diſtrictus 3.662.000 marav.
Cuenca & Dominium 24.645.000 mar.
Huete oppidum & territ. 17.916.000 mar.
Villa Rexe de Fuentes 2.517.000 marav.
Villenæ Marchionatus, quí complectitur urbes Timihillam, Abaſetten, Rodam, S. Clementem & Civitatem Villenam cum territ. 31.503.000 mar.
Belmonte oppidum tantum ſolvit tertias, quia Alcavalæ ſunt Marchionis 476000 marav.
Murtia ejuſque dominium 14.820.000 mar.
Lorca oppidum 5.000.000 mar.
Cartagena cum territor. 2 Quent.
Alcaraz cum territorio 16.948.000 marav.
Segura de la Sierra cum Provinc. & terra Magiſtri S. Iacobi 11.091.000 marav.
Villa nova de los Infantes ejuſque Provincia, dicta El Campo de Moryel ad Magiſterii S. Iacobi pertinens 8.664.000 mar.
Ocanna oppid. ac Provincia Caſtilla dicta Magiſt. S. Iacobi 23 Quent.
Guadalaxara oppid. 11.064.000 mar.
Pios & Poſo oppida 160000 mar.
Almonaſid oppid. ac provinc. Sonta, Magiſtr. S. Iacobi 1.188.000 m.
Oppida Vzeda, Talamanca, Tordelaguna cum territorio, quæ ad Archiepiſcopatum Toletanum pertinent 18.250000 marav.

Digitized by Google

Oppidum Yepas 423000 mar.
Alcala de Henares cum oppid. Brivega, quæ sunt Archiepiscopatus Toletani 16.250000 mar.
Oppidum Madrit cum territorio suo 23.250000 mar.
Comitatus Punno en rostro 1.262000 marav.
Vrbes Cubas & Grinnon, quæ Alvarum de Mendoça Dominum agnoscunt, qui Alcavalas percipit, è tertiis 117000 marav.
Vrbs Galapagar D. Infantat. 160000 mar.
Vrbs Illescas 2.297.000 mar.
Vrbs Tolerum ejusque membra 73 Quentos.
Domini armentorum, quæ è Montanis Estremaduram pastus gratia petunt 19.503000 mar.
Vici Prioratus S. Ioann. 7.055000 mar.
Vrbs Almagro ejusque Provincia quæ dicitur Campo de Calatrava 7.120000 mar.
Alcavalæ herbarum & olerum quæ in eodem Magistr. veneunt 3.438000 marav.
Vrbs Ciudad Real 4.150000 marav.
Vici in ea plaga siti, quæ Archidiaconatus Talaveræ del Rey dicitur 14.326000 mar.
Placentia urbs ejusque Dominium & vici, qui Archidiaconatus dicuntur 18.475000 marav.
Truxillo ejusque districtus 12.224000 marav.
Caceres urbs & territor. 7.85000 mar.
Badajoz ejusque provinc. 9.972000 mar.
Alcantara cum territorio 9.403000 mar.
Pascua & Olera ibidem 3.481.000 mar.
Serena Provinc. Mag. Alcantar. 7.570000 mar.
Merida ejusque territorium in Provinc. Leon pertinens ad Magistr. S.Iacobi 21.234000 mar.
Vrbs Fuente el Maestro in Prov. Leon. Magistr. S. Iacobi 6.973000 mar.
Vrbs Guadalcana Magisterii S. Iacobi, cum territorio 3.305000 mar.
Vrbs Xeres de Badajoz sub Magister. S. Iacob. 7.100000 marav.
Vrbs Hispalis sive Sevilla ejusdem membra & districtus 382.387000 mar.
Reditus Domini ut vocant 2 Quent.
Vrbes Palma & Guelves sub Comitibus suis sunt pro tertiis 235000 mar.

Vrbes

Digitized by Google

Vrbes Tevar & Ardales ſub Marchione Ardales pro tertiis 235000 mar.
Vrbs Ellerena Provinciæ Leon, & Magiſterii S. Iacobi 3.125000 mar.
Vrbs Cadiz 8.452000 mar.
Ex Almadrava, id eſt piſcatu Thynnorum vulgo Atun 3.350000 mar.
Gribaltar ab Alcavalis immunis eſt, ſolvit pro tertiis 1.500000 mar.
Xerez de la Frontera 21.050000 mar.
Vrbs Carmona 9.450000 mar.
Lora & Setefilla 680000 mar.
Vrbs Ecyia cum ſuburbib. 15.500000 mar.
Corduba ejuſque diſtrictus 48.995000 mar.
Loca dicta Realengos de Corduba 17.316000 mar.
Civitas Anduſcar 4.800000 mar.
Civitas Vieda 11.346.000 mar.
Civitas Baeça 17.316.000 mar.
Civitas Quexada 1.415000 mar.
Adelantado de Carcola 6.885000 mar.
Comitatus S. Stephani 1.340000 m.
Vrbs Martos in Andaluzia Magiſterii Calatravæ cum diſtrictu 11.436000 m.
Vrbs Iaën & territorium 15.609000 marav.
Granata & territor. 42.910000 mar.
Sericum Regni Granatenſis olim ante expulſos Mauros valebat 42 quent. nunc tantum 22.
Aguela & Aviſſos Granat. 2.750000 mar.
Loxa & Alhama G. 3.650000 mar.
Civitas Baça G. 10.626000 mar.
Guadix Civitas G. 6.395000 mar.
Almena Civitas G. 3080000 mar.
Almunecar, Mutril & Salabrena Regni G. 2.643.000 m.
Malaga Civitas G. 16.269.000 mar.
Veles Malaga civ. G. 3.519000 mar.
Pulchena urbs 410000 mar.
Rondo & territor. 5.334000 mar.
Inſula Canariæ 4.850000 m.
Teneriffæ 3 Quentos.
Palma 2 Quentos.

Tributum annum, quod Regna Hiſpaniæ Regi pendunt nomine Servitii ordinarii, valet quotannis centũ & quatuor

Digitized by Google

quatuor quentos & trecentos & quinque maravedisios 104.305.000 maraved.

Vectigalia siccorum portuum, ut vocant, è Regnis Valentiæ, Arragoniæ & Navarræ, tam in exitu quam introitu solvunt quotannis quadraginta novem quentos & triginta quinque millia maravedisiorum, id est 49.035000 maraved.

Vectigalia siccorum portuum Regni Portugalliæ tam in exitu quã introitu reddunt annuatim 34.155000 mar.

Vectigal Lanarum quæ è Regnis Hispaniæ exportantur, reddit quotannis 53.586000 marav.

Summum Almoxariff Civitatis Hispalis vulgo Siviliæ, quod urbs ipsa à Rege conducere solet, solvit quotannis 154.309000 maraved.

Almoxariff Indiæ Hispaniæ quod civitas Hispalis in eundem modum à Rege conducit, pendet annuatim 67 Quentos.

Moneta Hispanica vulgo *El Semeoraxo de la Moneda* in sola urbe Hispalensi, quæ tantum reddit, quantum cæteræ omnes, valet 22 Quentos.

Magistratus S. Iacobi, Calatravæ & Alcantaræ Rex Fuggeris Augustanis locare solet pretio annuo nonaginta & octo quentorum.

Nota. Ab aliis observatum invenio, Magisteria horum ordinum Regi Hispaniæ quotannis reddere bis centena & quadraginta millia ducatorum, quæ summa multo minor est quam ea quam prodit author noster, quæ facit 261333 duc. & 125 mar.

Locat præterea Rex herbas & pascua Magistratuum prædictorum & annuatim ex illis percipit triginta seprem quentos 37.000000 mar.

Ex Argento vivo Almadæ, è montibus Morenæ in Campo Calatravæ, quod Rex annuatim locat septuaginta tribus quentis 73.000000 mar.

Bullæ seu indulgentiarum Papalium litteræ, omnibus impensis deductis reddunt annuatim ducentos quentos; ea summa deducta in Belgicam monetam (inquit author) facit sexdecim auri tonnas.

Alii observant ex hisce bullis annuatim à Rege percipi duas milliones & quadringenta millia librarum, sive florenorum ut nos vocamus.

Subsidium, quod Clerici ex beneficiis annuatim pendunt,

Digitized by Google

dunt, valet quotannis promiscue 65 quentos, id est 65.000000 maraved. 172800 duc.

Vide quæ supra ex Cardinale Ossato observavimus.

El Excusado, id est tributum annuum quod Episcopi & Ecclesiæ annuatim pendunt, valet 110 quentos id est 293333 duc. 125 maraved. idque omnibus expensis deductis.

Nota. Ab authore Gallico observatum invenio, hoc tributum annuatim jam reddere sexcenta & viginti millia ducatorum.

Fodinæ Guadalcanæ quoniam multum exhaustæ, quid hodie reddant, taxari non potest.

Tributum quod Regi quotannis præbent cunctæ terræ Hispaniæ, mancipiorum & triremium gratia (vulgo vocant Exercitio) 7.750000 mar.

Tributum sorarium vulgo de la Moneda Forera quotannis reddit 9.656000 mar.

India Hispanica quotannis Regi reddit trecentos quentos, id est 800000 ducat.

Navarræ Regnum quotannis Regi Hispaniæ reddit 35.500000 maraved. 94666 duc. & 250 mar.

Regna Valentiæ, Arragoniæ & Catalauniæ præter alia tributa, Regi quotannis reddunt septuaginta quinque quentos, id 200000 duc.

Insulæ Sardiniæ, Majorca & Minorca nullum Regi emolumentum adferunt, quia cuncti earum reditus, in eisdem impenduntur.

Insula Sicilia quotannis dat 375 Quentos, id est unam millionem duc.

Regnum Neapolitanum 450 quentos; de hoc amplius diximus in libello de principibus Italiæ.

Ducatus Mediolanensis 300 Quentos, de hoc quoque diximus in libello de principibus Italiæ.

Provinciæ Belgicæ ac Burgundia solebant Regi reddere 700 Quent.

Locatio chartarum Iusoriarum fert per totum Hispaniæ Regnum 20 Quent.

Panni Florentini 10 Quent.

Cuncta hæc (inquit *Linscotanus*) ex autographis codicibus fideliter sunt translata; fuitque hic rerum status anno 1578, cum Rex Hispaniarum nondum Portugalliæ potens esset. Omnes vero hi reditus in unam summam

Digitized by Google

contracti faciunt 13 milliones auri & 48000 ducatos, noſtra autem Belgica moneta ſi tres florenos in ducatum computes, 452 tonnas auri, & 44000 florenos. *Hæc ille.* Sed calculus non convenit & in alterutro numero vitium ſubeſſe neceſſe eſt, nam 13.048.000. duc. tantum faciunt 39.144.000. florenos. Nos ſupputatione ſingulatim facta deprehendimus in priore numero 13 millionum & 48000 ducatorum errorem non eſſe D. T. V. Y. qui relationem præcedentem redituum regiorum in ampliſſimum ſuum commentarium retulit & ad monetam gallicam revocavit, ab hoc calculo non multum abludit; colligit enim in unam ſummam 12.199048 coronatos.

Relatio de Regis Hiſpaniæ opibus apud Honorium ita colligit.

Regna Majeſtatis Catholicæ non amplius quam novem milliones aureorum quotannis regi pendunt hoc modo:

Hiſpania	1.400.000 duc.
Indiæ	2.300.000.
Flandria & Burgundia	2.100.000.
Majorica & Minorica	50.000.
Sardinia	60.000.
Sicilia	600.000.
Regnum Neapolitanum	1.500.000.
Ducatus Mediolanenſis	1.000.000.
Summa totalis	9.010.000.

Hiſce autem non comprehenduntur ampliſſimi reditus, quos Rex quotannis percipit à Clero ſuo.

Atque hæc quidem ratio redituum annuorum Regis Hiſpaniæ fuit; certiſſima quidem anno 1578, nam quæ à Linſcorano noſtro relata ſunt ex rationibus Regni, & aliis indubitatæ fidei monumentis fuerunt tranſcripta ut ipſe teſtatur. Verum crebro mutari multa nullum dubium eſt, neque enim Regni vectigalia quæ Almaxariff vocant, ſemper eadem ſumma redimuntur; & reditus quos Rex ex India Hiſpanica percipit, non unum ſingulis annis ſervant tenorem; quod ut evidentius pateat, hic aliquot annorum cenſus, prout accepimus, adjungemus.

Anno 1608, claſſis Indica Hiſpaniæ intulit undecim milliones ducatorum; quarum quatuor Regi ceſſerunt.

Anno

Digitized by Google

Anno 1610, ex India appulerunt 8 million. 151896 ducator. pro Rege 2.716.932 duc.

Anno 1612. Ex India appulerunt 11 milliones & 796695 ducat. è quibus Regi cesserunt; 3.504657 duc.

Anno 1613. Ex India appulerunt 10 million. 59794 d. aut ut alii; 10.320.991 duc. è quibus regi cesserunt 2.810.761 d. aut ut alii scribunt 2.810.743.

Anno 1614. Ex India appulerunt 11 milliones 297068 ducat. è quibus Regis ærario accesserunt 3.028.8921 ducator.

Anno 1615. Ex India in totum appulerunt 10 milliones 129.331 ducat. è quibus Regi cesserunt 2.305.719 ducator.

Anno 1616. Ex India appulerunt 11 milliones & 131852 duc. pro Rege 2.252.459 duc.

Anno 1618. Ex India appulerunt 14 milliones ducatorum, pro Rege 1.674.031 ducat.

Anno 1622. Regi destinata erant è Continente & Nova Hispania 1.913875 ducat. Sed classis illa horrenda tempestate jactata magnam jacturam passa est, neque illo anno in Hispaniam appulit.

Anno 1623. Classis Indica æstimata fuit 12.135.207 ducat. è quibus Regi competebant 3.465.600 ducator. Sed hæc quoque classis maximam jacturam passa est, 2.229.365 ducator. mari hausti.

Anno 1624. Eadem classis appulit æstimata 14.113.801 ducat. E quibus Regi cesserunt 2.525.565 duc.

Anno 1625. Eadem Classis Regi attulit 1.144.919 d. in totum autem 5.846.632 ducat. nam nihil auri aut argenti è Peruvia venerat illo anno ob metum nostratium, qui cum classe sua mare Meridionale infestabant.

Anno 1626. Ex India appulerunt 17 milliones 520. 257 duc. è quorũ numero Regi cesserunt 3.504.297 d.

Reditus annui Regni Portugalliæ.

Ex Ioann. Hugonis Linscotanus.

ORdinarii reditus Regni Portugalliæ annuatim adscendunt ad 1.100.000 duc. Reditus autem Magistratuum ordinum militarium, quorum Rex ipse hodie magister est, quique possident Insulas Azores, Maderam,

Digitized by Google

Insulas Capitis Viridis, S.Thomæ,del Principe, reddunt quotannis 200.000 duc.

Reditus Castelli de Mina in Guinea, qui ad ordinis Christi magisterium pertinent, 100.000 ducat.

Reditus Brasiliæ 150000 duc.

Vectigalia aromatum aliarumque mercium quæ ex India Orientali quotannis in Portugal. invehuntur 60000 ducat. sive 18 tonnas auri ut Belgæ vocant: nam quæ in ipsa India è vectigalibus aut tributis quocunque modo percipiuntur, ibidem rursus impenduntur, ita ut Rex nullum emolumentum illius capiat.

In summa reditus annui Regni Portugalliæ sunt 2.200.000 d. aut 66 tonnæ auri, ut nostrates vocant.

Expensarum ejusdē Regni hic est calculus & modus.

1. In Stipendia ministrorum Iustitiæ,aliosque officiales, in ipso regno, impenduntur quotannis 100.000 d.

2. In Tenças,(ita vocant dona & immunitates, quas Rex tanquam feuda benemeritis ad vitam concedit) quotannis expenduntur 300000 duc.

3. In Iuras, ita vocant reditus annuos quos vendit & in perpetuum hæreditario jure possidendos certis personis concedit,qui sicuti alia patrimonialia bona ad hæredes transeunt) annuatim expenduntur 150 mill. ducat.

4. In arces & munimenta Africæ annuatim expenduntur 300 mil. duc.

5. In quinque triremes, quæ Regis sumtu armantur, quotannis expenduntur 50 mill. ducat.

6. In classem quæ Indicas naves ducit atque reducit 300 mil. duc. expenduntur.

7. In Moradias, (ita vocant mercedes & stipendia annua quæ Rex concedit, partim ministris suis, quos vocant Mocos da Camara, Cavalleiros Fidalgos & similes, partim aliis bene meritis,aut quorum parentes Regi aliquid officii præstiterunt; sunt autem perexigua hæc stipendia & tantum concessa ut equos suos alant,licet nullos interdum possideant aut alant; eademque & parce & maligne solvuntur:) annuatim impenduntur 80 million. ducatorum.

8. In Alimenta Regiæ familiæ, atque Proregis quotannis fere expenduntur 300 mill. ducat.

9. Denique in arces atque alia munita loca Regni ipsius quotannis expenduntur 200 mill. ducatorum.

In sum-

Digitized by Google

In summa ; expensa omnis quotannis ascendit ad 1680000 duc. *Hactenus è Io. Hugonis Linscotano.*

Author autem Relationis de Regno Portugalliæ apud Honorium scribit reditus annuos hujus regni esse 36600 ducat. eosque penitus omnes quotannis in ministros regios, tam Ecclesiasticos quam seculares, in milites, in classes aliaque rursus expendi, neque interdum sufficere.

Quia autem *Nicolaus Oliveira* anno 1620, librum edidit, in quo diligentissime & minutatim explicat reditus omnes annuos Regni Portugalliæ atque expensas universas, operæ pretium erit ea ordine ex ipso describere.

Primo itaque reditus Regni & Dominiorum, quæ Reges Portugalliæ in exteris Provinciis bello acquisiverunt, qui in Teloniis publicis, *Alfandegas* ipsi vocant, passim colliguntur ; (quippe omnes merces & res quæcunque venales solvunt alii decimam alii quintam, alii aliam partem, excepto tritico quod foris importatur, id enim liberum est ab omni vectigali) in hunc modum se habent.

1. Alfandegæ totius Regni atque urbis Olysiponensis reddunt quotannis 170 quentos reesiorum, id est 425000 Crusatos.

2. Vectigal lignorum omnium quotannis locatur 10.700.000 rees, id est 26750 Crusat.

3. *A Caza dos Cincos*, id est Portorium quo quinque solvuntur de unoquoque centenario, annuatim conducitur 7.200.000 rees, id est 18000 duc.

4. Septem casæ vectigalium vini, olei, carnium, piscium, fructuum, Nigritarum, & similium rerum in Civitate Olysiponensi reddunt quotannis nonaginta quentos rees, id est 225000 crusat.

5. Vectigal vini, quod vocant o Real d'Agoa reddit quotannis novem quentos rees, id est 22500 crus.

6. Vectigal carnium in macello reddit septem quentos, id est 17500.

7. Portus Sicci ut vocant reddunt triginta sex quentos, id est 90000 duc.

8. *O Consulado* (id est portorium quo tria solvuntur pro unoquoque centenario mercium quæ in Portugall. importantur, aut rursus ex illa evehuntur, reddit per totum regnum octuaginta quentos, id est 200000 cr.

Digitized by Google

9. Vectigal chartarum luforiarum annuatim locatur 5.400.000 re. id eſt 13500 cruſat.

10. Cancellaria Curiæ reddit ſeptem quentos, id eſt 17500 cruſat.

11. Cancellaria Portuenſis 700000 rees, id eſt 1750 cruſ.

12. Vectigal ligni Braſiliani reddit XXIV quentos rees, id eſt 60000 cr.

13. Vectigal mercium Indicarum reddit quotannis 120 quentos, id eſt 300000 cruſat.

14. Piper, diducto primum precio quo emtum fuit in India & naulo quatuor cruſatorum pro unoquoque quintali, reddit 230 quent. id eſt 575000 cr.

15. Alfandegæ quæ in Africa ſunt, reddunt quotannis 1.200.000 rees, id eſt 3000 cruſat.

16. Impoſitio in vina Sanctareni reddit quotannis 780000 rees, id eſt 1950 cruſ.

17. *O Eſtanco do Buzio*, (id eſt Apotheca publica qua certe merces Indicæ conduntur, reddit 1.200.000 rees, id eſt 3000 cruſat.

18. Setubalis tabula reddit 16 quentos, id eſt 40000 cruſ.

19. Omnes Civitates & oppida hujus regni habent certos reditus in fundis, & è mulctis delinquentium & ſimilibus; Rex autem percipit tertiam omnium partem; quæ reddit annuatim 21 quentos, id eſt 52500 cr.

20. *Os foros das propriedades*, &c. id eſt, Annua onera quorumdam fundorum, quæ Regiæ Coronæ ſunt obnoxia, eique annuum tributum pendunt, reddunt quotannis 778000 rees, id eſt 1945 cruſat.

Hoc primum vectigalium ſive reditus genus efficit quotannis 837.958.000 rees, id eſt 2.094.895 cruſ.

Alterum redituum genus provenit ex Almoxariſis, quibus colligendis plura loca ſunt deſtinata; reddunt autem annuatim in hunc modum.

1. Almoxariſatus Portis de Lima; ſub quo comprehenduntur tria oppida & aliquot vici, reddit quotannis ſex quentos & triginta tria mill. octingenta & ſexaginta ſeptem rees, id eſt 15084 cruſat. 267 rees.

2. Almoxariſatus Vianæ in cujus diſtrictu ſunt ſex oppida & aliquot vici: 7.594.014 rees.

3. Almoxariſatus Guimaranes in cujus diſtrictu ſunt x oppida

Digitized by Google

oppida & inprimis Braga, & aliquot pagi : 8.679.454.1.

4. Almoxarifatus Averi in cujus diſtrictu ſunt XXIX oppida ; 7.777.816.1.

5. Almoxarifatus Porto in cujus diſtrictu ſunt tres 11.000.483 rees.

6. Almoxarifatus Civitatis Viſeo in cujus diſtrictu ſunt undecim oppid. &c. 4.464.880 rees.

7. Almoxarifatus civitatis Lamego, in cujus diſtrictu ſunt XIV oppida & plures vici , reddit quotannis 5.261.070 rees.

8. Almoxarifatus Caſtellobranco in cujus diſtrictu eſt antiqua civitas Idahna cũ XVIII oppid. 7.593.039 re.

9. Almoxarifatus oppidi Mencorvo in cujus diſtrictu ſunt novem oppida, 6.340.336 rees.

10. Almoxarifatus oppidi Pinhel in cujus diſtrictu ſunt XXX op. 6.942.872.

11. Almoxarifatus Mirandæ in cujus diſtrictu eſt civitas Braganca & ſex oppida 7.190.194 rees.

12. Almoxarifatus Villæ Real in cujus diſtrictu ſunt tria oppid. 5.780.747.

13. Almoxarifatus civitatis Guardæ in cujus diſtrictu ſunt XXIV op. 6.798.720.

14. Almoxarifatus Portalegræ civitatis , in cujus diſtrictu ſunt XX oppida 8.480.312 rees.

15. Almoxarifatus Conimbricæ, in cujus diſtrictu ſunt XIX op. 7.573.475 re.

16. Almoxarifatus civitatis Leyriæ in cujus diſtrictu ſunt XXIII op. 4.832.625.

17. Almoxarifatus Tomar , in cujus diſtrictu ſunt XLVIII op. 6.726.594 re.

18. Almoxarifatus Abrantos : 4.147.451 rees.

19. Almoxarifatus oppidi Sanctarem in cujus diſtrictu ſunt XV opp. 8.098.612.

20. Almoxarifatus Alenquer , in cujus diſtrictu ſunt XVII op. 6.252.692 rees.

21. Almoxarifatus Cintræ 3.443.587 rees.

22. Almoxarifatus territorii Olyſiponenſis , 1.300.356 rees.

23. Almoxarifatus civitas Eboræ in cujus diſtrictu ſunt XVIII oppida, 10.222.741 rees.

24. Almoxarifatus Eſtremos in cujus diſtrictu ſunt XV opp. 6.330.393 rees.

Digitized by Google

25. Almoxarifatus Eluas in cujus diſtrictu ſunt XII oppida 5.468.845 rees.

26. Almoxarifatus Beræ in cujus diſtrictu ſunt XXVIII oppida 9.428.832 rees.

27. Almoxarifatus Ouriques 5.872.976.

28. Almoxarifatus Algarbiæ, in quo ſunt quatuor civitates & novem oppida 9.124.390 rees.

29. Eſteyrinha Faram; (id eſt ſi bene capio, Lacus aut Palus Faram) reddit quotannis 61.768 rees.

30. Almadravæ (id eſt piſcatura Thynnorum) reddunt quotannis 14 quentos rees.

31. Almoxarifatus Setuval, in cujus diſtrictu ſunt XVII oppida 4.965.000 rees.

32. Habet præterea Rex in hiſce Almoxarifatib. XIII modios & 11. Alqueiros tritici, pro quibus ipſi ſolvuntur 150.788 rees.

33. Habet & domus Trancozi, quæ reddunt 5000 re.

34. Habet & in dictis Almoxarifatibus, tritici modios bis mille ducent. hordei mille & quinquaginta, quos percipit è campeſtribus & paluſtribus quibuſdam locis, in quibus derivata aqua ſementem faciunt incolæ: qui annuatim reddunt 27.750.000 rees.

35. Præterea in ſingulis Almoxarifatibus quotannis regi cera penditur, quæ conjuncta efficit 777 Arrobas, & in argento reddit 2.722.500 rees.

Summa totalis horum reditum ex Almoxarifatibus eſt 238.555.721 rees, ſive 596.389 cruſat.

Tertium reditum genus percipit Rex nomine Magiſteriorum ordinum militarium, tam in Regno quam provinciis bello acquiſitis.

1. Oppida Tomar & Soure, de magiſterio ordinis Chriſti; Setuval & Alcacer de magiſterio ordinis S. Iacobi; Beneventum de Magiſterio Aviſi in ipſo regno reddunt quotannis 10.085.70 rees.

2. Duæ commendæ ad ripam Tagi Aldeagalega & Alhos vedros 1. quen r.

3. Vinum Almadæ & territorii adjacentis 700000 r.

4. Fodinæ ſtanni prope Viſeum 400000 rees.

5. Teloneum Inſulæ Maderæ tam in argento quam mille arrobis Sacchari; 26.621.000 rees.

6. Inſulæ Azores, demtis tribus quentis quæ miniſtris regiis impenduntur, reddunt Regi quotannis 27 quentos

Digitized by Google

quentos rees, id eſt 67500 cruſ.

7. Inſula Capo Verde cum adjacentibus inſulis & terris 14 quent. id eſt 35000 cr.

8. Caſtellum Mina in Guinea 40 quentos id eſt 100000 cruſat.

9. Inſula S. Thomæ locata eſt 14 quentis, id eſt 35000 cruſat.

10. Congo, Arda, Angola 26 quent. id eſt 65000 cruſ.

11. India Orientalis in illis partibus quotannis reddit Regi 1.375.000 pard. ſive 412.500.000 rees: ſive 1.031.250 cruſat. Horum civitas Goa cum diſtrictu ſolvit annuatim 400000 pardaos.

12. Teloneũ Ormus 252000 pard. id eſt 75.600.000 re. ſive 189000 cruſ.

13. Teloneum Dii 235000 pardaos, ſive 70.500.000 rees.

14. Reditus Bacaim ſunt annuatim 125.000 pard. ſive 37.500.000 rees.

15. Daman reddit 62000 pard. ſive 18.600.000 rees.

16. Chaul 32000 pardaos, ſive 9.600.000 rees.

17. Cochim 2000 pardaos, ſive 6.000.000 rees.

18. Sofalla 40000 pardaos, ſive 12.000.000 rees.

19. Monbaſſa 10000 pard. ſive 3.000.000 rees.

20. Malacca 104000 pardaos, ſive 31.200.000 rees.

21. Maluco 50000 pardaos, ſive 15.000.000 rees.

22. Manre 37000 pard.

23. Ceylon 3000 pard. è tertia parte Canellæ.

24. Mangalor 3000 pard.

25. Bercelor 1000 pard.

26. Braſil reddit annuat. 54.400.000 rees: id eſt 136000 cruſat.

Solvitur præterea in licitatione omnium vectigalium & tributorum pro unoquoque centenario unus rees; faciuntque ſumma XI quent. rees, quæ Rex in pios uſus diſtribuit.

Summa totalis horum redituum eſt 637.705.570 rees.

Quibus ſi adjungantur 30 quenti, quos reddunt quotannis Salinæ regni, de quibus nihil dum diximus; & trium horum capitulorum ſummæ in unam cogantur; efficitur ſumma totalis redituum omnium Regni 1.744.219.291 rees: ſive 4.360.548 cruſatos & 91 rees.

Recipit

Digitized by Google

Recipit itaque quotannis Rex Hiſpaniæ ſecundum calculos præcedentes.

Ex Hiſpania & aliis Dominiis	13.048.000 duc.
Ex Portugallia, &c.	4.364.584 cruſ.
	17.408.548.

Quæ tribus florenis computatis in ducatos ſingulis efficiunt 25.225.644 flor.

His autem minime comprehenduntur quæ Rex extra ordinem è prælatorum & Cleri ſui reditibus, ex Papæ indulgentia percipit; quæ quoque ingentem ſummam conficiunt, uti in ſuperioribus demonſtravimus.

Expenſarum Regis in ipſo Regno Hiſpaniarum ratio.

QVemadmodum Regis Hiſpaniarum reditus annui ingentes ſunt, ita etiam immenſæ ſunt illius expenſæ; quarum tamen ratio difficulter iniri poteſt; tamen hic quantum poſſumus, illas proſequemur.

1. Quoad familiam Regiam & aulam illius, annuatim expendit in Magnū Hoſpitii regalis magiſtrum 3000 ducat. in alios quatuor præfectos 6000 ducat. in viginti quatuor nobiles domeſticos, quorum unuſquiſque dietim percipit ſex reales, id eſt annuatim 4778 ducat. in decem nobiles cubiculi regii 3650 duc in decem alios 1825 duc. & in reliquos qui aulæ inſerviunt 6500 duc. aliis minoribus miniſtris ſolvuntur 2405 ducat.

Ianitoribus denique ſexaginta 3180 d. omnium denique miniſtrorum aulæ ſtipendia annuat. aſcendunt ad 31338 ducat.

2. In milites corporis regii cuſtodes; in Tribunum, Legatum, ſigniferum, & centum Sariſſophoros è nobilitate Burgundica annuatim 14200 duc.

In turmam c peditum Germanorum cum ſuo Tribuno & aliis miniſtris 7800.

In turmam c peditum Hiſpanor. cum ſuo Tribuno & aliis miniſtris 8380 duc.

In turmam 60 equitum 5670 duc.

In alios militares miniſtros 1650 duc.

In 300 nobiles familiæ Regiæ qui annuatim percipiunt ſinguli 40000 maraved. itaque in totum 31800 d.

Secunda

Digitized by Google

Secunda hæc expensa facit 69500 d.

3. In turmam c nobilium custodum corporis regii cum Tribuno suo & aliis ministris 19982.

In L nobiles Venatores quos vocant *Monteros de garda*, quorum singuli annuatim percipiunt 80 ducator. itaque 4000 ducat.

Puerorum nobilium præfecto & magistris quotannis 2610 duc.

Tertia hæc expensa facit 26592 d.

4. In Capellanos, aliosque ministros & Musicos omnis generis 12920 d.

In alios XL Capellanos, qui singuli annuatim percipiunt 80 duc. 3200 duc.

Quarta hæc summa efficit 16120 duc.

5. In equilis Regii administros qui magno sunt numero, & muliones; 13932 duc.

In Aucupes regios & illorum ministros 3394 duc.

Quinta hæc summa facit 17226 duc.

In totum autem expensæ quæ annuatim fiunt in aulicos ministros, ascendunt ad 160.776 ducat.

Et quantulam partem sumtuum, qui in aulis tanti Principis fieri consueverunt, attigimus.

Sumtus autem qui in politicos ministros fiunt, ita se habent.

1. In Senatores Consilii Castellæ & cæteros illius administros 23422 duc.

2. In Senatores Consilii Arragoniæ & cæteros illius administros 38312 ducat.

3. In Senatores & alios ministros consilii Italici 18360 duc.

4. In Senatores & reliquos administros consilii Indici 19715 duc.

5. In Senatores Consilii quod vocant de Hazienda annuatim 9164 duc.

6. In Senatores & cæteros ministros consilii ordinum militarium S. Iacobi, Calatravæ & Alcantaræ an. 9275 d.

7. In Inquisitores & omnes illius administros, inter quos D. T. V. Y. recensetur xx mille familiares, qui hæreticis accusandis & capiendis per totum Regnum dant operam, & singulis tribuit pensionem annuam 80 ducat. atque ita omnibus hisce familiaribus 1600000 duc. quæ summa licet mihi immodica videatur, tamen illius fide refero;

Digitized by Google

refero ; atque ita universa expensa fuerit : 1.700.686 d.

8. In Rationalium curiam & receptores alioſque administros 35463 duc.

9. In Senatores consilii bellici & illius ministros annuatim 3676 duc.

10. In Consiliarios Cameræ ut vocant & illius ministros 1332 duc.

Sunt & plura consilia, quorum tamen ministrorum stipendia D. T. V. Y. è quo superiora hausimus, non commemorat ; qui fortasse ad majorem summam ascendunt quam præcedentes ; superiores autem simul faciunt 1.859.405 ducat.

Et utraque summa 2.020.181 duc.

Sed ea quæ hactenus de expensis Regis Hispaniarum diximus, minuta sunt pro tanto imperio & fortasse non satis accurate subducta, sed quæ jam obiter addemus, majora sunt :

1. In superioribus Linscotani observationibus in Regium censum relata fuerunt, reditus Regni Neapolitani 450 quenti marav. aut 1.200.000 ducat. Sed hunc majorem quidem esse in libello de principibus Italiæ, verumtamen totum in ipso Regno impendi & interdum non sufficere, constans plerorumque opinio est : Saltem non abs re fuerit summam à Linscotano observatam in expensas denuo referre ; itaque dicimus Regem Hispaniæ in Regno Neapolitano expendere 1.200.000 ducat.

2. Ibidem dicitur, Provincias Belgii & Burgundiæ reddere 700 quentos, id est 1.866.666 ducat. alii dicunt 2.100.000. Sed utut sit, totum in hisce provinciis consumitur, itaque hic ut eundem tenorem servem, in expensas refero 1.866.666 duc.

His accedit quod Rex quotannis in bellum Belgicum ex Hispania subministrare cogitur immensas summas, & ut uno exemplo hic utar anno 1624. In Belgium per Cambium ut vocant remissa fuerunt 2.380.000 ducati, quos hic in expensas Belgii refero.

3. Ibidem dicitur Ducatum Mediolanensem quotannis reddere 300 quentos maravedis, id est 800000 ducat. de quo reditu in libello de Principibus Italiæ diximus. Sed utut sit, totus in eodem ducatu consumitur, neque superioribus annis potuit sufficere ; itaque hic rursus in expensas refero 80000 ducat.

4. Eodem

Digitized by Google

4. Eodem anno 1624, invenio in sumtus in classem faciendos expensas fuisse 1.200.000 ducat.

5. Item eodem anno in milites præsidiarios limitaneos 600000 d.

6. In familiam regis, Legatosque apud principes exteros 1.380.000 duc.

Atque hæc sex expensarum capita ascendunt ad 9.846.666 ducat.

Nihil tamen hic de stipendiis ministrorum civilium & politicorum in ipsa Hispania, quæ annuatim ut supra ostendimus faciunt 1 859.405 duc.

Nihil de sumtibus quos Rex facere cogitur in Sicilia; nihil de immensis sumtibus quos sustinet in classe armanda, quæ merces ex India occidentali reducit: nihil de pensionibus quas quotannis in aula Papali. & fere in omnium Principum aulis persolvit. Sed hæc sufficerint de expensis illius, qua Rex Hispaniarum est; nunc de expensis illius in Regno Portugalliæ & ratione Regni illius, certiora afferemus ex Nicolao de Oliveira, cujus jam supra aliquoties meminimus.

Is expensas Regni Portugalliæ ad quatuor capita revocat, quorum primo continentur expensæ quas Rex facit in Capella sua regali, in stipendiis ministrorum Iustitiæ, in tencis & juris, id est stipendiis & præmiis quæ Rex è publicis vectigalibus & portoriis elargitur nobilibus & aliis benemeritis, aliisque personis, quæ Regi inserviunt tam in Regno quam in provinciis exteris, & classibus; quorum quidem portiones singulas minutatim prosequitur & in unam summam demum colligens, ad centum septuaginta quatuor quentos & octingenta & quadraginta septem millia sexcentos & octuaginta quatuor rees dicit ascendere.

Primum igitur expensarum caput efficit 174.847.684 rees, id est 437.119 crusat. & 84 rees.

Ad secundum caput refert expensas, quas Rex facit in juros, tencas & ordinados & in Almoxarifatibus Regni & aliis reditibus regiis; easque singulatim persequitur & denique in unam summam colligit centum triginta quatuor quentos, quingenta octuaginta & unum millia & quingentos rees.

Secundum itaq; expensarum caput facit 134.581.500 rees, id est 33.6.453 cr. & 300 rees.

Ad ter-

Digitized by Google

Ad tertium caput revocat expensas, quæ à Rege annuatim fiunt in ministros publicorum vectigalium, & in ipsa loca publica, in classes regias & similia; quas expensas minutatim persequitur, & in unam summam illas colligens dicit ascendere ad quingentos & unum supra viginti quentos trecenta & novendecim millia & quinquaginta quinque rees.

Tertium ergo expensarũ capitulum facit 521.319.055 rees, id est 1.304.297 crusat. & 255 rees.

Ad quartum caput revocat sumtus quos Rex facit in Africa, insulis, India Orientis, Brasilia & in summa in omnibus provinciis extra Regnum bello acquisitis; quia autem longe major redituum Regni portio ex hisce terris hauritur, operæpretium erit expensarum rationem singulatim persequi.

1. In tres arces atque oppida quæ Rex in Africa possidet, Septam, Tanger & Marzagaon (nam in arce Argim, quia hodie ad Comitem Atougiæ pertinet, Rex nullos sustinet sumtus) Rex annuatim impendit: Septæ quidem viginti quatuor quentos; totidem Marzagaoni; & Tangeri quadraginta octo. in totum nonaginta tres quentos rees, id est 232.500 cruf.

2. In Insula Madera Rex quotannis expẽdit in stipendia Episcopi, Iudicum, Gubernatoris & aliorũ ministrorũ, novẽ quentos & trecenta millia rees, id est 23250 cr.

Reditus ut supra	66552 & dim.
Expensæ	23250
Restant Regi	43302 & dim. cr.

3. In Insulis Azorum Rex quotannis in eundem modum expendit xv quentos sexcenta & triginta mill. rees id est

Reditus ut supra	39075 cruf.
Expensæ	675 00
	39075
Restant Regi	28425 crusat.

4. In Insulis Capitis Viridis ut vocant expenduntur septem quenti rees, id est

Reditus ut supra	17500 cr.
Expensæ	35000
	17500
Restant Regi	17500.

5. In

5. In Insula S. Thomæ quotannis expenduntur quinque quenti & quadringenta millia rees.

Reditus ut supra	35000
Expensæ	13500
Restant Regi	21500 crusat.

6. In Angola & vicinis regionibus expenduntur septemdecim quẽti, sexaginta mil. sexcẽti sexaginta sex re.

Reditus ut supra	65000
Expensæ	42651 cr. 266 rees.
Restant Regi	22348. rees 134.

7. In India Orientali reditus omnis rursus impenditur. nimirum 412.500.000 rees, sive 1.031.250 crus.

8. In Brasilia omnes itidem reditus consumuntur in hunc modum

In Capitania de todos los Santos	18.541.840 rees.
In Capitan. dos Ilheos	159.053.
In Capitan. Porto Seguro	121.320.
In Capitan. Rio de Ianeyro	1.806.520.
In Capitan. Spirito Santo	6.094.040.
In Capitan. S. Vincent.	360.480.
In Vicariatu Seregippo	624.080.
In Capitan. Fernambuco	8.956.400.
In Capitan. Paraiba	2.069.381.
In Capitan Tamaracæ	611.840.
In Capitan. Rio grande	3.518.581.
In Capitan. Seara	741.000.
In Maranhon	9.706.920.
In Castro Para	6.000.634.
	59.310.089.

Nicolaus Oliveira licet diserte has summas particulatim prodat, tamen summam colligens dicit in Brasilia expendi quotannis 54.388.295 rees, sive 235.970 crusat. ubi itidem fallitur; nam tantum sunt 135.970 crus. & 295 rees.

Vniversas autem expensas in unum colligens dicit annuatim à Rege expendi 1.455.077.299 rees; 3.636.663 cr. quæ summa licet paulo justior sit, tamen cum particularium summarum subductione non plane convenit, sed nonnihil excedit.

Reditus

Digitized by Google

Reditus universi	4.360.548 cruſ.
Expenſæ	3.636.663.
Reſtant Regi	632.885 cruſ.

Hactenus è Nic. Oliveira.

Porro Regis Hiſpaniæ reditus & expenſas in India Orientali accurate & minutatim perſequitur Eduardus Meneſius Prorex, è quo hic quædam compendio delibabimus.

Goa reddit quotannis Rees	70.530.853.
Ormus	51.000.000.
Dium, Bazar, Gogola	36.000.000.
Damaon arx	15.455.880.
Bazaim arx	41.520.240.
Manora & Aceri	1.403.349.
Chaul arx	9.188.760.
Onor Caſtrum	4.620.000.
Barcelor	120.000.
Mangalor teloneum	218.880.
Cochin vectigalia	15.000.000.
Manar caſtrum	4.003.800.
Seylan	900.000.
Malacca	21.600.000.
Maluco	300.000.
	271.861.762.

Verum ab hac ſumma deducenda ſunt R.24.000.000 ratione arcium & Caſtellorum, quæ cum inter infideles ſita ſint, qui facili negotio armis inter ſe & cum Portugallis contendunt, non raro aditus ad loca illa impeditur & vectigalia minuuntur: atque ita vera ſumma omnium redituum erit 247.861.762.

Præter hanc ſummam, etiam aliud tributum colligitur, in arcibus & Caſtellis, quæ verſus Septemtrionem vergunt ab urbe Goa, atque adeo in ipſa urbe, nimirum è precio omnium mercium quæ invehuntur aut evehuntur unum pro quoque centenario; & conficit ſummam Rees 24.078.000 quæ ſumma tota impenditur eiſdem arcibus inſtaurandis.

Expenſarum autem ratio, quam idem minutatim perſequitur, aſcendit ad Rees 214.718.878.

Iudicium

Digitized by Google

Iudicium Io. Boteri de Potentia Regis Hiſpaniarum.

AB Orbe condito nullum majus imperium extitit eo, quod Deus hodie Regi Catholico conceſſit; potiſſimum poſtquam Portugallia Caſtellæ fuit unita: Ampliſimas enim Provincias Europæ, nobiliſſimaſque Aſiæ & Africæ regiones complectitur, denique Novum Orbem totum ſolus poſſidet ſine ullo corrivali. In Europa totam Hiſpaniam poſſidet quæ ab annis 800 nulli uni paruerat: habet Belgicas provincias quæ mille milliar. Italic. ambitu complectuntur; regnum Neapolitanum quod CIↃ CCCC mill. Ducatum Mediolanenſem qui pene CCC; Inſulas Majoricam, Minoricam & Ebuſam, quarum prima CCC, ſecunda CL, tertia LXXX. Siciliam quæ IↃCC, & denique Sardiniam quæ IↃLXII. In Africa poſſidet longe optimum portum, quem ea Orbis pars habet ad mare Mediterraneum, eundemque capaciſſimum & maxime ſecurum, qui propterea Marzalcabil, id eſt grandis portus appellatur; præterea Orani Melilæ & Pegnoni loca. Dein extra fretum Herculeum Inſulas Canarias, quæ XII quidem ſunt, ſed VII præcipuæ, quarum nulla minus XC mil. ambit. Portugallicæ autem coronæ jure in eadem Africa poſſidet maximi momenti loca Septam & Tangerum, quæ veluti claves ſunt Gaditani freti, & maris juxta mediterranei atque Atlantici: extra fretum autem Mazaganum: præterea in immenſo illo Oceano Inſulas Terceras, quæ ſeptem numero, quarum Angra ambit XL mill. S. Michaëlis Inſ. ſupra XC: item Portum Sanctum, & non longe inde Maderam (quæ CLX mill. circumgyrat) reginam Inſularum Oceani Atlantici: Præterea Inſulas capitis Viridis, quæ ſunt ſeptem: ſub ipſo Æquatore S. Thomæ inſulam, Madera aliquanto majorem, & Sacchari ſupra modum divitem: denique patronus ſive Dominus eſt totius oræ Africanæ à promontorio quod vulgo vocant d'Aguero, ad Guardafuenſe, & commerciorum omnium & navigationum arbiter in illo Oceano, & tot tantiſque inſulis, quæ natura illic ſparſit maximè è regione Cafrariæ, inter promontoria Bonæ Spei & Guardafu. Sequitur Aſia, in qua ejuſdem Portugalliæ reſpectu, Dominus eſt pene

Digitized by Google

meliorum locorum oræ illius occidentalis nimirum Ormuzii, Dii, Goæ, Malaccæ. Ormuzium autem propter situs sui opportunitatem adeo opulentum est, ut Arabes dicant, si totus orbis esset unus annulus, Ormuzium haud dubio foret illius gemma: & ad illud pertinet bona pars Arabiæ felicis, & Baaren Regina insularum illius sinus tam propter magnitudinem illius cum fertilitate soli conjunctam, frugumque varietatem, quam ob ditissimum margaritarum piscatum. Dium, Cambajæ, (ditissimæ longe provinciæ) clavis est, sicuti illius maris: ad quod Portugalli insuper possident, Daman, Bazaim & Tanaam. Goa (nequid dicam de Chaul & arcibus in Cananor, in Cochin & Colan) civitas tanti momenti est, ut Coronæ Portugallicæ tantum, quantum nullum Europæ Regnum, reddat. Possident denique fere totam oram, à Daman ad oppidum Meliapor, & omnia aut ipsorum sunt aut amicorum, præter Calicut. Zeilan amœnissima est insula totius universi, in hac obtinent arcem Columbo cum suo portu. Malacca ultima est locorum quæ Portugalli possident in Asia, & veluti clavis omnium commerciorum in Oceano hoc Orientali & infinitarum pene Insularum, quæ corpus conficiunt nequaquam minus ipsa Europa. Habent ulterius, potius loca quam arces, ad commercia exercenda in Macau cum China; in Tidor, cum Moluccis, & Banda. Stupenda autem res est, duodecim mille Lusitanos (neque enim plures numerantur in tanto terrarum mariumque intervallo) tot potentissimos Reges & populos Asiæ veluti freno coërcere; & jam xc annis Oceano Atlantico, Indico, Eoo, dominari non tantum ad suam, sed & totius Christiani nominis immortalem gloriam, & sese constabiliviſſe in hisce provinciis. Neque dici potest illis tantum rem fuisse cum gente vili & artium bellicarum rudi, siquidem regnum Ormuzii eripuerunt Vasallo Regis Perſiæ; superarunt classem Sultani Ægypti, plenam Mamalluccorum, ad Dium; defenderunt Dium adversus copias Turcarum & Guzuratorum; profligarunt aliquoties classes eorumdem Turcarum in mari Erythreo; interceperunt alteram eorumdem classem anno cIↃ IↃ LII prope Ormuzium. Conflixerunt cum Rege Cambajæ, cum Principe Decan, cum Rege Calicuti, cum Rege Achen in Sumata insula, armis & militibus Turcicis instructo. Nec minus admiror

Digitized by Google

admiror expeditiones illorum in Cambaja Indiæ, & in toto illo Oceano & ora Asiæ, quam alii admirantur expeditiones & victorias magni Alexandri & Macedonum; eo etiam magis quia Macedonia amplitudine sua multum superat Portugalliam. Siquidem cum XIX tantum navibus superarunt classem Sultani Ægypti; cum duobus millibus expugnarunt Goam; eandemque cum CIↃ IↃ recuperarunt; cum IↃ CCC expugnarunt Malaccam & aliquanto pluribus Ormuzium.

Altera pars ditionum Regis Catholici continetur Novo Orbe: in quo quum nullum habeat corrivalem, quicquid vult obtinet. Divisæ autem sunt hæ regiones in Insulas & continentem. Insularum maris septentrionalis tantus est numerus, ut hodie ignoretur (solæ Lucayæ supra quadringentas sunt, & earum aliquot ita grandes ut per se regnum satis grande possint constituere) Boriquen CCC mill. longa est, lata LX. Iamaica paulo minor est; Cuba CCC leuc. longa, lata XX. Hispaniola CIↃ IↃC mill. ambit. Continentem quod attinet, Rex Catholicus actu dominatur toti oræ, quam Florida, nova Hispania, Iucatana præcingit, & præterea immensæ illi peninsulæ meridionali ad promontorium Californiæ, atque adeo Quiviram usque; hactenus enim atque ultrà Castellani novas terras lustrarunt. Novæ Hispaniæ ora quæ initium sumit à promontorio S. Helenæ & continuo erarum ductu per Panamam ad Quiviram pertinet, patet in longitudinem, quinque millia ducenta mill. quibus si mediterranea versus septentrionem adjungas, haud minus novem millibus milliar. conficient. Peruvia dein, à Panama incipiendo, gyrat duodecim mille & sexcenta milliar. quorum tria millia ad oram Oceani, inter Marannonem & flumen de la Plata, sub Brasiliæ nomine, ad coronam Portugalliæ pertinent. Continens Novi Orbis multa regna & amplissimas provincias comprehendit; sed duo principalia veluti imperia sunt, Mexicanum & Peruvianum; quorum reges olim potentissimi & opulentissimi fuerunt, Rex Mexicanus non succedebat jure sanguinis, sed electione; electores erant sex; eligebant autem juvenes agiles, & membris bene compositos & bello strenuos; & Regem aliquando veneno sustulerunt ob illius ignaviam. Senatus erat apud eos supremus, constans LV gradibus nobilium & ministrorum regni,

Digitized by Google

ſine quorum conſilio nihil magni geri fas erat. Nihil impenſius curabant quam puerorum inſtitutionem, nec quicquam majoris faciebant quam religionem & militiam. Fuit inter ipſos eximius vir Tlacaellel, tanta fortitudine & armorum ſcientia, ut maximam partem regni Mexicani ſubjugarit; animo tam excelſo ut regnum oblatum conſtanter recuſaret, dicens utilius eſſe Reip. ut alter quivis imperaret, & ipſe illius eſſet miniſter, quam totum regni onus humeris illius imponere, qui abſque regia dignitate, multo ſecurius commodis illius incubiturus eſſet quam ſi Rex foret. Agebat Rex cum maxima majeſtate & magnificentia tam ædificiorum quam ſervitiorum; extenderant Dominium ſuum, & una religionem ſuam & idioma ad unam plagam uſque ad Tecuantepec ducentis ab oppido Mexico leucis, ad alteram uſque ad Guatimalam, quæ abeſt c c c leuc. & à mari Septentrionali ad Meridionale. Verum eſt, nunquam potuiſſe debellare neque Mechuacanam, neque Tlaſcalam, neque Tepeacam; & inimicitias quæ inter Mexico & Tlaſcalam intercedebant, Hiſpanis aditum feciſſe ad imperium Mexicanum ſubjugandi anno c I ↄ I ↄ x v I I I. Mexicani autem in has Provincias venerant diviſi in ſeptem tribus è regione Septentrionali, ubi ſuperioribus annis detecta fuit ditiſſima provincia & incolis frequentiſſima, quam Hiſpani vocant Novam Mexicanam. Armorum præcipuus erat honor, & iis nobilitas quærebatur. Morezuma, qui ultimus Regum fuit, ordines aliquot Equitum conſtituit, quorum alii Principes, alii Leones, alii Aquilæ, alii Pardi dicebantur. His licitum erat auro argentoque ornari, goſſypino panno amiciri, calceatis incedere, vaſculis deauratis & pictis uti: quibus omnibus plebi & ignobilibus interdictum erat.

Imperium Peruvianum (cujus Rex dicebatur Inga) paulo grandius erat, & in ſumma ſua amplitudine, à Paſto in longitudinem patebat ad Chilen, ſpatium mille leucarum: in latitudinem vero ab Oceano Meridionali, ad partem Andium Orientalem centum leuc. immenſitas aquarum partim fluentium partim conſiſtentium ulterius vetabat terminos promovere.

E Nova Hiſpania & Peruvia trahuntur (præter merces) opes inexhauſtæ auri atque argenti; quarum Peruvia communiter duas tertias partes, Nova Hiſpania unam tertiam

Digitized by Google

tertiam ſubminiſtrat. Sed mercium longe opulentior & abundantior eſt Nova Hiſpania, quam Peruvia. Inter alia dat Cochenillam mercem maximi pretii, Anil & tergora vaccarum infinita, quorum etiam Inſulæ ingentem copiam præbent, uti & Goſſypii. Sacchari, caſſiæ fiſtulæ & unionum. Inter Peruviæ theſauros duo ſunt admirabiles; prior Argentifodinæ Potoſianæ anno CIↃ IↃ XLV primum repertæ, è quibus tanta argenti copia hauſta eſt, hodieque hauritur, ut quinta pars quæ Regi cedit, quadraginta annis centum & undecim milliones Pezorum ſuperarit; (valet autem Pezum XIII Regales & quartam partem regalis) & tamen vix duæ tertiæ quintatæ dicuntur. Purgatur hæc argentei metalli copia quinquaginta duabus machinis, ſuper vicinum flum. extructis; & viginti duabus in valle Tarapaja, præter alias quæ à jumentis circumaguntur. Alter eſt, Guancavelicæ metallum, locupletiſſimum hydrargiri, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo detectum, è quo Rex citra ullas expenſas percipit circiter quadringenta millia Peſorum.

Natura quæ tam liberaliter Peruviæ auri argentique venas conceſſit, nihil tale Braſiliæ indulſit; ſed harum loco illi tribuit aërem ventorum clementia ſaluberrimum, fontes, & plurima, & grandia flumina, multas ſylvas, & ſolum planitie & collibus peramæne diſtinxit: & perenni amœnitate veſtivit; multiſque & ſecuris portubus dotavit. Abundat ſupra modum Sacchari cannis, quas Portugalli invexerunt; & magnam Sacchari copiam foras emittit.

Novi Orbis veluti appendices ſunt Inſulæ Philippinæ; nam ſi ſitum advertas, Aſiæ pars æſtimari deberent; per Novam Hiſpaniam vero primo fuerunt inventæ; quarum Hiſpani jam quadraginta ſubjugarunt; iiſque pacifice fruuntur.

Quum itaque imperium Regis Catholici adeo amplum & ſpatioſum ſit, ne dicam infinitum, pertractationem illius quoad potentiam illius & regimen politicum dividemus in quatuor partes: quarum prima complectetur provincias & ditiones illius in Europa, altera novum orbem: tertia ditiones ſecundum oram occidentalem & meridionalem Africæ diſperſas: quarta denique Indicas & Aſiaticas ditiones.

Digitized by Google

De ditionibus Regis in Europa.

DIcimus itaque ditiones, quas Rex Hiſpaniæ poſſidet in Europa, ditiſſimas & copioſiſſimas eſſe omnium Europæarum: ſiquidem Hiſpania ditiſſima provincia eſt auri atque argenti, quæ quidem nota ſit, & tanti momenti, ut non ſine gravi cauſa, prima provincia continentis fuerit, de qua tam aſpere contenderint inter ſe Carthaginenſes & Romani; & in qua Gothi & Vandali poſtquam potiſſimam Romani Imperii partem pervaſiſſent, ſibi ſedem figendam judicarint: & Trebellius Pollio illam una cum Gallia appellat robora & nervos Imperii Romani. Et Conſtantinus Imperat. in diviſione Imperii illam prætulit Italiæ (licet nos Itali tantopere res noſtras admiremur) nam cum ipſi obtigiſſent, Britannia, Gallia, Hiſpania, Italia; tribus illis provinciis contentus hanc ſponte conſorti ſuo reliquit. In Italia porro longe pulcherrima gemma eſt Regnum Neapolitanum; quia natura hic veluti in compendium redegiſſe videtur, quicquid pulchri per totam Europam larga manu ſparſit. Quid dicemus de ſtatu Mediolanenſi; poſſit ne Ducatus reperiri magis abundans omnibus ad vitam neceſſariis, frumento, oryza, animalibus, lacticiniis, vino, lino; aut plenior artificibus & commerciis; aut incolis frequentior & municipiis, aut denique opportuniore ſitu? Inter omnes Mediterranei maris Inſulas Sicilia excellit tam amplitudine quam fertilitate. Inter omnes provincias ultramontanas, ſine controverſia primum ſibi locum vendicant provinciæ Belgicæ, ſive ſpectes fœcunditatem ſoli, ſive oppidorum magnificentiam, ſive populorum induſtriam, ſive denique locorum munitiſſimorum copiam.

Regimen & potentia.

REgimen Hiſpaniæ Regium eſt, & hodie Principem habet Philippum IV, qui regiminis ſui duo veluti fundamenta judicat, religionem & juſtitiam. Quarum virtutum illa quidem divinam protectionem meretur, hæc vero populi amorem; illa animos hominum frenat, hæc ligat manus; illa conſervat bonum ſpirituale Reip. hæc

Digitized by Google

hæc pacem temporalem. Magna in hoc Regimine maturitas ſpectatur; omnes enim res à diverſis conſiliis ad id deputatis diſcutiuntur; quæ potius amplectuntur conſilia gravia, & lenta, & Fabii potius agendi modum, quam Marcelli. Vitantur quantum fieri poteſt novitates & conſuetudinum atque ordinum antiquorum mutationes. Quo reſpiciens Cardinalis IV Sanct. (qui poſtea fuit Papa Innocentius VIII,) ſolebat dicere Hiſpanos attentos eſſe ad Regimen, & in eo neutiquam errare. Hiſce artibus Rex Catholicus quiete ſub ſuo imperio continet) præterquam ubi vicinitas principum hæreticorum diſturbat) nationes animis moribus & ingeniis multum diverſas, Caſtellanos, Arragones, Cantabros, Luſitanos, Italos, Germanos; & orbem noſtrum atque novum: ſubditos natos & bello acquiſitos, Chriſtianos & gentiles. Rationi quoque conſentaneum eſt, ut ditiones quæ familiæ Auſtriacæ obvenerunt, via quieta & pacifica, (qualis eſt per matrimonia & affinitates) moderate & quiete adminiſtrentur: & cum habuerint originem adeo juſtam & honeſtam, etiam longiſſime oportet durare. Nam quod quidam objiciunt, Regnum hoc diu ſtabile eſſe non poſſe, quia ita diviſum eſt, & longe lateque ſparſum, parvi momenti eſt: nam præter rationes quas alibi adduximus in contrarium, etiam hæc accedit, grandia dominia magis apta eſſe ad defendendum ſe adverſus cauſas extrinſecas ſuæ ruinæ; mediocria vero adverſus intrinſecas.

Cæterum in Imperio ita diviſo amplitudo & mediocritas conjunctæ reperiuntur. Amplitudo in toto corpore ex disjunctis membris compoſito: mediocritas autem in pleriſque membris: quia eorum nonnulla (quemadmodum Hiſpania, Peruvia, & Mexicana) per ſe grandiſſima ſunt, unde omnibus illis bonis gaudent quæ tam illa, quam hæc ſuppeditare poteſt, id eſt magnam potentiam adverſus inimicos externos, & ſecuritatem adverſus corruptelas domeſticas. Adde dein, omnia membra Imperii de quo loquimur viribus maritimis poſſe conjungi. Quia, quemadmodum Auguſtus Cæſar una claſſe quam habebat Ravennæ, & altera quæ Miſeni morabatur, totum Imperium Romanum ſecurum reddebat; ita Rex Catholicus duabus claſſibus, quarum unam in noſtro mari, alteram in Oceano teneret, omnia Imperii ſui

Digitized by Google

membra tam in Europa, quam in Novo orbe poteſt unire. Bonus enim Galeonum & bellicarum navium numerus, quem in illis maribus habiturus eſſet, non modo tutaretur oras Hiſpaniæ atque Americæ, & claſſes ultra citraque commeantes; ſed & Angliam ita terreret, ut Belgium pace frui permitteret. Sed quantum ad claſſem maris mediterranei, ea ditiones illius unitura eſt, ut vires illarum perpetuo in illa ſint futuræ, quemadmodum videmus Portugallos claſſe ſua conſervaſſe ditiones ſuas in Perſia, Cambaja, Decan & reliqua India & glorioſe conſervaſſe jam ſupra nonaginta annos. Quidam viri præſtantiſſimi in deliberationibus ſuper hac re habitis, oppoſuerunt æmulationem Turcæ; atque ita ratiocinantur: ſi Rex ut parcat immenſis ſumtibus quos facit in arcibus muniendis, claſſem inſtruat centum & quinquaginta aut plurium triremium, quod ipſi facillimum factu foret; efficiet ut Turca qui hodie centum triginta aut circiter triremium claſſe contentus eſt, quo Regem ſuperet, fabricaturus ducentas; creſcet itaque in immenſum Regis expenſa, ſine ullo potentiæ illius incremento. Hæc argutia nimis magna eſt; & nihil minus in rebus agendis ſuccedit, quam nimia ingeniorum ſubtilitas. Neque enim ſufficit Turcam velle ſuperiorem eſſe in hac re, ſed diſpiciendum eſt an poſſit: nam licet Turca plus orarum maritimarum poſſideat, non propterea majorem habet numerum hominum qui rerum navalium periti ſint. Nam tota ora Africæ, præter Algerium & Tripolin, non habet ullum locum, in quo par triremium aut fabricare poſſit aut tenere. Idem dico de Ponto Euxino, ubi nullus eſt locus alicujus momenti præter Caffam & Trapezuntium; idem quoque dici poteſt de tota fere Aſiæ ora non enim ſufficit plurimum orarum habere, niſi ſimul habeas gentes quæ artibus nauticis delectentur, quæ labores ferre poſſint & tædium maritimum ſuperare; quæ navigationibus & commerciis delectentur; quæ materie & cannabe abundent; quæ ventorum minas & horrores tempeſtatum non metuant; quæ audeant vitæ diſcrimen adire & mortem contemnere inter Scyllam atque Charybdim.

Dimidia pars Imperii Turcici non habet tot homines navales, quos poſſit opponere, & comparare cum ſolis Catalaunis, Cantabris, Luſitanis & Genuenſibus: (quos hic

Digitized by Google

hic nomino, quia Regi Catholico magnam in classibus illius operam præstant.

Denique Rex duabus rebus superat Turcarum Imperatorem; prima, licet Turca plures subditos habeat quam ipse, tamen quia magna ex parte Christiani sunt, non audet illis fidere contra nos: altera quod oræ maritimæ Regis magis conjunctæ sint, quam Turcæ: unde etiam vires omnes maritimæ facilius conjungi possunt. Contigit etiam classes occidentales fere semper superiores esse Orientalibus; & Septentrionales Meridionalibus; Romanas Carthaginensibus; Græcas Asiaticis. Ita Octavius Cæsar cum classe Italica profligavit Ægyptiacam; & nostro seculo Christiana, Turcicam. Ipsique Turcæ fatentur, triremes nostras, suas longe superare, & metuunt earum occursum. Quotiescunque Carolus V Imperat. classem instruebat, tot tantasque naves adunabat, ut Turca se commovere reformidaret: nam in expeditionem Algerianam 10 naves secum duxit; in Tunetanam supra sexcentas. Et Andreas Auria tantas copias in Græciam duxit, ut sine discrimine Patras & Coronem expugnaret. Sed de hisce hæc dixisse sufficiat. Nihil dixi de viribus maritimis quas Rex habet in Oceano Germanico propter rebellionem provinciarum Belgii. Alioquin quæ gens in Europa, magis navibus & navalibus sociis, quibus volupe est cum mari & tempestatibus conflictari, abundat quam Hollandia & Zelandia? aut qui portus magis frequentantur quam Rammekena, Antverpia, Amstelodamum: Nihil dicam de concursu navigiorum omnis generis ad Hispalim, ubi classes è nova Hispania & Peruvia appellunt, & perperam ingens numerus nauticorum hominum exercetur: neque de Cantabrorum in rebus maritimis præstantia, qui excellentes evadunt tam in arte militari quam nautica; & pari audacia & armato hosti obviam procedunt, & Oceano sævienti. De maritimis viribus hactenus diximus: dicamus nunc pauca de terrestribus; eæ consistunt in peditatu & equitatu.

Quantum ad peditatum, qui pedites superant Germanos & Wallones? De Hispanis nihil attinet dicere, siquidem illa natio semper bellicosissima totius universi fuit æstimata. Galli domi à Romanis subjugati fuerunt intra novē annos; Hispani ad ducentos fortiter restiterunt, &

Digitized by Google

potentia atque præsentia Cæsaris Augusti opus fuit ad Cantabros perdomandos. Hispani patriam suam armis è manibus Maurorum liberarunt ; & haud citius hisce periculis defuncti fuerant, quam impetum in Africam verterunt, & loca maximi momenti interceperunt; Dein Portugalli Mauritaniam infestarunt, & oræ Guineæ frenum imposuerunt, simul & Æthiopiæ, & Cafrorum provinciis ; subjugarunt Indiam, Malaccam & Insulas Moluccas. Et Castiliani mare Atlanticum classibus prementes Novi Orbis compotes facti sunt, ubi tanta sunt Regna, tot populi moribus linguisque diversi ; & denique Francos è Regno Neapolitano & Ducatu Mediolanensi expulerunt. Virtus Hispanorum in sagacitate consistit, siquidem nulla gens melius novit quid obsit quidque prosit in bellis ; in diligentia, siquidem nullam occasionem prærermittunt ; quavis utuntur : in concordia, hactenus enim inauditum, eos extra regnum inter se venisse ad manus : denique in tolerantia famis, sitis, caloris juxta atque frigoris, inopiæ & discriminum, qua omnes omnino nationes præcellunt. Hi'ce virtutibus præclaros ab hostibus triumphos reportarunt : & licet interdum fuerint victi, ut plurimum victores rursus superarunt, uti contigit ad Ravennam; & nunquam cladem alicujus momenti acceperunt ; licet satis graviter perculsi fuerint à fortuna ad Algerium, & Anglam. Et tria aut quatnor millia Hispanorum nostro ævo nobilissimam Germaniæ partem sursum atque deorsum egerunt, & ultro citroque per medium inimicorum sibi viam aperuerunt. De peditatu Italico, qui Hispano subest, non est necesse dicere, nota est enim militaris virtus, Marsorum, Pelignorum, Hernicorum, Samnitum, Lucanorum.

Quantum ad equitatum, Hispani nobilissimam habent equorum stirpem totius Europæ; quales sunt qui vulgo Granetti dicuntur Hispanis, & qui Corsieri Neapolitanis : habent Burgundicos, qui inter Gallicos eminent; & Belgicos qui inter Germanos agmen ducunt. Apparet Naturam hanc suam gentem armare voluisse ferri metallis, in Cantabria, Guipuscoa, Molina : & ejusdem temperatura Bajonæ, Bilbili, Tolosettæ, Calatajuti ; officinis armorum Mediolani, Neapoli, & Buscoducis; & annonæ copia instruere, per inexhausta granaria Apuliæ, Siciliæ, Sardiniæ, Arteſiæ, Castellæ, Andaluziæ, nec minus vini abun-

Digitized by Google

abundantia, per Somam, Calabriam, S. Martinum, Ayamontem & alia loca infinita. Abundat præterea Rex Catholicus auro & argento, quibus ne nationem Hiſpanicam tot tantiſque delectibus, & variis in diverſas partes expeditionibus minime exhauriat, equitatum & peditatum, Italicum & Germanicum ſtipendiarium accipit, quantum lubet.

Principes finitimi.

PRincipes alicujus momenti, qui cum Rege Catholico limites conjunctos habent, ſunt Veneti, Rex Franciæ, Angliæ, & Turca. Apud Venetos jam à longo tempore, poſtquam Rex Hiſpaniæ Mediolanenſi Ducatu potitur, res admodum quietæ fuerunt; nam Venetis magis propoſitum eſt ſua tutari & oppida ſua bene munire, quam aliorum acquirere. Nam cum Reſp. ad pacem ſolummodo collimet, non expedit ipſi ut res in vicinia turbentur. Rex autem Catholicus tot tantaſque ditiones poſſidet, ut iis contentus ſit; & natio Hiſpanica in manibus habet tantas expeditiones contra Turcas, Mauros, hæreticos, infideles, in Europa, Africa, Aſia, America, tantopere neceſſarias, tamque utiles, ut eo potius vires, iraſque ſuas effundat: ſed & vidimus Hiſpanos promptiſſime arma ſua pro Venetis in graviſſimo illorum diſcrimine convertere, contra Bajazetem, Solimannum, Selimum II ad Cephaloniam, Preveſam, Lepantum. Et tamen habebant, habentque Hiſpani magis ad latus ſuum Algerium, Tunetum & Africam magis vicinam Hiſpaniæ, Siciliæ, Sardiniæ, Balearibus, & Regno Neapolitano, quam Cyprum aut Inſulas in mari Ionio.

Quod ad Franciam attinet, ejus ſtatus hodie adeo miſer eſt, ut ſine Regis Catholici ope conſervari non poſſit. Quare illam protegendam ſuſcepit, & conjungendo vires ſuas cum auctoritate Vicarii Chriſti, inæſtimabili ſumtu illam ſuſtentat, quem facit tam in Languedocia, Guienna, Provincia, Normannia, Delphinatu, Britannia, Lutetiæ Pariſiorum, aliiſque in locis; ut nullus ſit hodie comparationi locus. Sed quid dicam, ſi Francia Hiſpaniæ regno uniretur? primum id quidem facilius ſperari quam confici poteſt: Deinde vires Franciæ impetu valent; Hiſpanicæ cunctatione; vix aliis verbis mente n

Digitized by Google

expressero. Porro facilius est, cunctationem retundere impetum, quam contra. Nam impetus facile prævidetur, & vir constans facile illum vitat, atque eludit. In eum modum Magnus Capitaneus deductis copiis ad Barlettam, & cunctatione sua ad ripas Liris fluvii (qui hodie dicitur Garigliano) Francos possessione Regni Neapolitani dejecit, & omnem recuperandi in posterum spem ademit. Iisdem artibus Antonius Leva Regem Francischum fregit sub Ticino; & Prosper Columna copias illius è Mediolano ejecit. Fateor impetum multum valere in oppugnatione oppidorum, atque hoc modo Franci res magnas gesserunt ad Iuodium, Mommedium, Caletum: sed in præliis fere victi discesserunt ad Gravelingam, S. Quintinum, ad Senas: nam in hisce plus valet ordo & ars quam furor, sicuti in illis majori usui est impetus & furor quam consilium. Licet autem Hispani alibi cunctando præclaras rem bene gerendi occasiones amiserint; tamen contra Gallos, tam in bello quam pacis negotiationibus semper optime illis cessit. Nam cum Franci natura vehementes sint, in lentitudinem Hispanorum impingentes, obtunduntur, & superantur, atque ut tædium vitent, facile pacem, licet iniquioribus conditionibus cum illis ineunt; ut notat Bodinus.

Angliam nunc videamus, Carolus V Imper. ut Flandriam à Gallorum armis securam redderet, nihil non egit ut se cum Henrico VIII Rege Angliæ arctius uniret; & dein per affinitatem cum Maria Regina nuru sua. Sed hodie res ita sunt mutatæ, ut Flandria ab armis Gallicis tuta, ab Anglicis penitus conturbetur. Anglorum autem arma magis apta sunt ad sua defendenda, quam alios offendendos: ea enim conditio est Insularũ alicujus momenti; cæteræ neque se defendere neque alios offendere possunt. Ita videmus Anglos nunquam quicquam præclari egisse in continente, nisi ope aliorum. Franciam infestarunt, sed auxiliis Ducis Burgundiæ aucti; per se vero, non tantum amiserunt quæ in Gallia armis acquisierant, sed terras hæreditarias, præter Caletum & Comitatum Oyensem; quæ nostro ævo Dux Guisæ intra paucos dies ipsis eripuit. Infestant hodie Belgicas provincias, sed à populis ipsis adjuti. Ita ut appareat Naturam finxisse Angliam magis aptam ad seipsam conservandam, quam regni limites promovendos per vicinarum

Digitized by Google

rum provinciarum subjugationem : vires eorum magis idoneæ sunt ad vexandum ditiones Regis Catholici, quam ad illum insigni alicui discrimini objiciendum : & vexandi opportunitas nascitur ab ipsarum amplitudine & divitiis, pluribus locis latronibus & piratis, expositis : Quare quemadmodum non est mirum Turcam, principem longe potentissimum, maria sua non posse secura reddere à duabus tribusve triremibus S. Ioannis aut S. Stephani; ita neminem mirari oportet, piratis Anglis in ingenti Oceano illo, qui ditiones Regis Hispaniæ undiquaque alluit, iter præcludi non posse : sed liquido constat, quando ventum est ad manus, justo prælio & non piratico incursu, classem Regis Catholici, licet navium numero inferiorem, tamen Anglicam superasse uti bis patuit sub Tercera : Nam licet prima vice Angli nullam nominis sed virium jacturam fecerint; secunda & nomen & vires amiserunt.

Novus Orbis.

TRajiciamus nunc Oceanum. Ditiones Regis Catholici in Novo Orbe tam immensæ sunt tamque potentes, ut hostes timere minime necesse sit Hispanis. omnibus locis opportunis pulcherrimas colonias locarunt, & eisdem occuparunt & fluminum ostia & portus & transitus alicujus momenti, omnesque situs ad populos in officio continendos aptos, aut annona abundantes, aut metallis divites, aut ad frenandos populos bellicosos & oppida quantivis pretii. Ad Austrum vero ab hisce ditionibus nullos habent inimicos, qui ipsos vexare aut incommodare possint, nam ab illa parte nulla insula aut continens ipsis vicina est ad aliquot millia milliar. A parte septentrionali nonnumquam infestantur à Gallis & Anglis qui eo usque excurrunt, ut nunc classes, nunc portus aggrediantur. Maximum damnum quod unquam passi sunt, anno CIↃ IↃ LXXXVI pertulerunt, quando Franciscus Dracus Anglicus pirata, oppidum S. Dominici in Insula Hispaniola diripuit, & Cartaginem in continente: sed hæc audacia Anglorum Hispanis aperuit oculos, ut melius prospicerent harum regionum securitati. Quæ ab hac parte egregie à natura munitæ sunt; primũ tot tantisque insulis, quæ Novam Hispaniam veluti sepiunt

Digitized by Google

sepiunt & vadorum atque brevium multitudine muniunt, non minus quam fluctuum varia vicissitudine, præter rapidissimum fluxum, qui per angustias Pariæ, ubi Bucca Draconis appellatur, eluctatus, Iucatanam & Cubam radit, & inter Cubam & Floridæ promontorium, tanto impetu in Oceanum relabitur, ut naves plenis velis remoretur.

Hic fluxus cum ventorum varietate conjunctus, cæteraque pericula maris, semper deterrebunt eos, qui non habent tutos portus quo se recipiunt. Præterea Rex eo naturæ beneficio utendum ratus, munitissimam arcem exstruxit in Insula exigua veræ Cruci (id oppidum est Novæ Hispaniæ ad oram freti Mexicani) objecta: alteram in Havana Insula Cubæ è regione Floridæ. Illa adimit hostibus facultatem rapidum illum æstum devitandi, hęc eodem utendi. Quin & egregiam arcem communivit juxta S. Dominici oppidum, quod ob situs sui opportunitatem ad imperium maris à natura factum videtur. Vt concludam, quemadmodum Italiæ situs à natura ad dominium maris mediterranei comparatus apparet; ita Hispaniæ ad imperium Oceani formatus. Et experientia testatur, Hispanos natura tolerantissimos esse omnium climatum varietatum, & regionū quarumcunque.

De Philippinis.

PHilippinæ insulæ, ad novam Hispaniam pertinent, nō quod illius, aut novi orbis limitibus contineantur; sed quia primum anno CIↃIↃLXIV mandato Ludovici Velascii, Novæ Hispaniæ tunc Proregis à Michaële Lopezio de Legaspe fuerunt inventæ. Dictæ autem sunt Philippinæ in honorem Philippi Hispaniar. R. cujus felicibus auspiciis primum lustrari cœperunt. In Oceano illo immenso qui inter novam Hispaniam & Samatram producitur, circa undecim millia Insularum variæ magnitudinis spargi opinantur: licet autem Hispani omnes uno Philippinarū nomine designent, tamen id nomen magis proprium est Septemtrionalioribus; quarum quadraginta hactenus subjugarunt, cum millione incolarum. Principalis appellatur Luzon, longa quidē supra CC leuc. sed satis arcta. Hic perpulchrum oppidum condiderunt juxta ostium vasti fluminis, quod vocant Manillam: à duabus

Digitized by Google

duabus lateribus mari cingitur & flumine; ubi autem flumen in mare egreditur, ab una parte turrem munitam, ab altera caſtellum fabricarunt, quod primum lignis & ceſpitibus ſeptum erat, nunc autem muro è lapide & cemento. Maxima inſularum eſt Vendenao: famoſiſſima Tandaja, quæ quia prima derecta, per excellentiam Philippina vocatur. Inter alias ibidem eſt Cebe ubi Magallanes diem ſuum obiit; capit ambitu ſuo XI leuc. ſitaque eſt x grad. ab æquatore. Hæ uti & vicinæ inſulæ abundant auri metallis, & annona; Vendenao inſuper Canella, cujus copia ad novam Hiſpaniam traducitur atque adeo in ipſam Hiſpaniam. Superiore anno præcepit Rex Catholicus, ut armenta è Nova Hiſpania huc transveherentur atque etiam equi & jumenta.

Hiſpani qui has regiones ſubjugarunt hodieq; tenent, numero ſunt mille ſexcenti; inter quos non ſunt ſupra nongentos milites. Locis idoneis arces ab ipſis conſtructæ, maxime in Luzon Panai & Cobu; tenentque hic aliquot triremes & liburnicas. In oppido Manilla commoratur Epiſcopus cum octodecim Eccleſiaſticis, & Patribus S Auguſtini & Societatis Ieſu; quorum labore & diligentia circiter trecenta millia animarum ad fidem Chriſtianam perducta ſunt. Maximum impedimentum converſioni illorum adfert conjugum multitudo, quas ſecundum communem omnium paganorum conſuetudinem hi populi ducunt. Sunt autem hæ ditiones longe majoris momenti quam vulgo æſtimantur. Nam præter alimentorum & auri abundantiam quod hic reperitur, opportune admodum ſitæ ſunt ad vicinas inſulas ſubjugandas, & Moluccas tutandas, & commercia in toto illo Archipelago exercenda; atque etiam inter Chinam & Novam Hiſpaniam; quæ res omnes ſunt magni momenti. Longe autem maximum eſt, quod hinc cœperunt veluti freno cohibere Mahumetanorum conatus, qui ſenſim ſe patronos harum inſularum & oræ Aſiaticæ conſtituere ſatagebant: multo autem facilior eſt Caſtellanis è Nova Hiſpania & Peruvia ad has inſulas acceſſus, quam Arabibus è ſuis Provinciis: nam præterquam quod viribus ſuperiores ſint, aliquando navis à Peruvia duorum menſium ſpatio Philippinas adnavigavit (minus autem intervallum eſt ab Acapulco aut Xalaſco) cum ex Arabia vix ſenis menſibus id præſtiteris. Non quod illa his vicinior

Digitized by Google

vicinior sit quam hæc, sed quia venti universales magis favent Castellanis quam Mahumetanis; & Castellani recta linea procedunt, Mahumetani curva: præterea illi iter unico ductu absolvunt, hi vario, quia ad promontorium Comorinum æstivum tempus ipsis mutatur in hibernum, idemque pene postea accidit juxta Malaccam, ubi venti secundi ipsis expectandi sunt, quos vulgo Monzones vocant.

Ad hæc Castellani semper vento secundo & in mari pacifico navigant; Arabes contra in Archipelago, ubi propter Insularum frequentiam, mille periculosis æstibus, & improvisis ventorum varietatibus, & latronibus atque facinorosis hominibus expositi sunt. His accedit, ut quemadmodum Castellanorum nomen non parum Portugallis ob vicinitatem opitulatur; ita horum virtus egregiam Castellanis vicem rependat: utrique autem conjuncti, nihil non in illo mari efficient. Quod Chinenses animadvertentes, cavent sibi studiose, & viciniam atque arma Christianorum suspecta habent.

Portugallia.

DIcamus porro de ditionibus, quæ ad Regem Catholic. spectant ratione Coronæ Portugallicæ. Id regnum CCCXX in longitudine, LX mill. in latitudine patens, licet neque amplo agro, neque magnis divitiis per se cluat: tamen situ gaudet commodo ad navigationes & opportunissimo ad longinquas regiones subjugandas: & incolitur à gente tanti animi ut expeditiones susceperit in Barbariam, Æthiopiam, Indiam, Brasiliam, & jam XC annis præcipuis oppidis & portubus harum regionum potiatur; & mari tam Atlantico quam Eoo dominetur. Sed antequam perganus, pauca nobis dicenda sunt de Insulis Terceris, quæ itidem ad hanc Coronam spectant; Hæ sane ratione situs sui, tanti sunt momenti tamque necessariæ, ut absque illis navigatio in Æthiopiam, Indiam, Brasiliam non tam feliciter institui possit. Quia classes quæ ab illis regionibus redeunt Hispalim aut Olisiponem, vix vitare possunt quin illas attingant; occidente renus venientes ut ventos secundos sequantur, ab oriente vero ut eosdem rimentur. Nostro ævo famam meruerunt, primo, ob pertinaciam habitantium in

Rege

Digitized by Google

Rege Catholico à successione regni Portugall. arcendo: deinde propter victorias quas Hispani juxta illas obtinuerunt contra Gallos atque Anglos.

De ditionibus in Africa atque Æthiopia.

PORro Portugalliæ respectu possidet Rex Catholicus ad oram Africæ, præter Septam & Tanger intra fretum Herculeum, & Magazan extra ipsum viginti mill. ab Arzilla versus meridiem, à Promontorio d'Aguero ad Guardafu, ditiones duorum generum, nam aliæ immediate ipsi subsunt, aliæ ipsius confœderatis. Subsunt ipsi Insulæ Madera, Portus Sanctus, Capitis Viridis, Arguin, Sancti Thomæ & vicinæ. Hæ insulæ non modo sua se annona alunt, sed & copiam illius in Europam emittunt; maxime Saccharum & fructus, quibus maxime abundat (sicuti & vino) Madera; Sacchari autem magna vi Insula S. Thomæ. Hæ ditiones non nisi à piratis Anglis & Gallis infestantur, qui tamen raro Insulas Cap. Viridis excedunt. In Insula Arguin, & S. Georgii de Mina duas factorias habent Portugalli, ad modum arcium, unde commercia exercent cum vicinis gentibus, Guineæ atque Lybiæ, & aurum Mandingæ, & vicinorum locorum attrahunt ad se. Inter principes confœderatos opulentissimus & nobilissimus est Rex Congo, siquidem unum è copiosissimis & amœnissimis Æthiopiæ Regnis possidet. Portugalli hic duas habent colonias, unam in oppido S. Salvatoris, alteram in Insula Loanda. Ex hoc regno varias opes hauriunt; inprimis autem circiter quinque millia mancipiorum quotannis, quæ per insulas & in Novo Orbe dispargunturr, & pro singulis capitibus, amplum vectigal coronæ Portugalliæ penditur.

Ab Regno hoc haud difficile fuerit ad Presbyterum Ioannem transire, siquidem iter haud ita longum censetur; & Congo ita abundat elephantis, annona & omnibus rebus necessariis, ut summam ad hanc expeditionem offerat opportunitatem. Congæ finitima est Angola, cum cujus Principe Paulus Diasius Portugallorum Dux hodie bellum gerit; causa belli principalis sunt argenti metalla, quæ Potosianis nequaquam cedunt; quinimo tantundem superant, quantum argentum perfectum præstat impuro. Et si Portugalli tanti fecissent viciniores regio-

Digitized by Google

nes quanti longinquas, & vires, quibus superato Bonæ Spei promontorio ad Indiam, Malaccam, & Moluccas penetrarunt, ad Africam domandam convertissent, minori opera & sumptu, majores opes fuissent adepti: neque enim in universo orbe regio est opulentior auro atque argento, quam Regna Mandingæ, Æthiopiæ, Congo, Angolæ, Butuæ, Toroæ, Maticui, Bori, Quiticui, Monomotapæ, Gafrariæ, & Monoemugi. Sed cupiditas humana majoris facit aliena quam sua; & longinqua magis allubescunt, majora apparent esse quam propinqua. Inter promontorium Bonæ Spei & Guardafu habent Portugalli, arces Sofalæ & Mozambici. Illa Domini sunt commerciorum cum vicinis regionibus, quæ auro atque ebore abundant: hanc navigationem in India faciliorem faciunt, nam classes illorum, aliquando hic hybernant, aliquando annonam aliaque necessaria sibi comparant. Habent ad hanc oram Regem Melindæ sibi amicissimum; Quiloæ autem & quarundam Insularum etiam vectigalem. Nihil Portugallis deest, nisi milites; nam præter alias insulas, quas aliis veluti relinquunt, est hic S. Laurentii Insula, è majoribus, si non maxima totius orbis (quippe mille ducenta mill. longa, quadringenta octuaginta lata) quæ licet non sit bene culta, capacissima tamen est ob fœcunditatem suam, cujusvis culturæ: natura illam fluminibus, portubus, & sinubus opportunissimis distinxit. Hæ ditiones Coronæ Portugallicæ, non habent quod metuant nisi à copiis maritimis, quæ non possunt esse nisi Turcarum: Sed classes Portugallorum quæ ultra citraque commeant secundum has oras, illas satis tutantur; & anno CIↃ IↃLXXXIX haud longe à Monbazza quatuor triremes & unam liburnicam Turcis eripuerunt, quæ eatenus excurrere ausæ fuerant.

De ditionibus in Asia.

HÆ divisæ sunt, aut in Persia, aut Cambaja, aut India citeriore & ulteriore. In Persia possident Portugalli Regnum Ormuzii, in Cambaja Insulam Dium, Daman & Bazain. In India citeriore Chaul, Insulam Goæ cum adjacentibus, arces Cochin, Colan; Insulam Manaris & portum Columbi in Insula Ceilon; sed principalis est Goa ubi Prorex manet & Indiæ robur. Ormuzium & Dium

Digitized by Google

Diuni magni merito fiunt ob dominium maris & commercia iinus Perfici,& freti Cambaici : Cochin & Colan ob piperis copiam quæ ibidem in naves imponitur. Manar propter margaritarum piſcaturam quæ in illo mari exercetur. Columbo ob excellentiam & copiam Canellæ quæ ex hac Inſula educitur : Daman & Bazain propter agri fœcunditatem: quare Ioannes III Portugall. R. hic veteranis ſuis prædia ſolebat aſſignare. Goa longe maximi momenti eſt ob opportunitatem ſitus & agri ſui fœcunditatem. Abundant omnes hæ Indorum regiones goſſypio,palmis (quibus vel maxime indigenæ ſe ſuſtentant) oryza, fructibus, pipere & zinzibere.

Habet præterea Rex Catholicus aliquot principes amicos, alios etiam vectigales ; inter amicos primus & ditiſſimus eſt Cochini princeps : hic antea Vaſallus fuit Regis Calecuti, nec admodum potens, hodie per amicitiam & commercia cum Portugallis,tantas opes, potentiamque ſibi comparavit ut vicinis ſuis terrori ſit. Rex Colan quoque amicus eſt ; in utriuſque regno caſtella habet Rex alicujus momenti. Sunt præterea diverſi principes vectigales.

Vires.

POtentia Portugallorum in hiſce ditionibus, è duabus rebus conſtat ; locorum munitiſſimo ſitu , & numero atque præſtantia claſſium. Ad ſitum quod attinet,Portugalli minime ignari ſe tam exiguo numero , intra continentem expeditiones magni momenti ſuſcipere non poſſe, nec viribus pares eſſe Perſis, Guzaratis, principi Decan,Regi Narſinge & aliis,ejuſmodi ſitus ſibi elegerunt, quibus mari poſſent dominari & commerciis,& qui cum exiguis copiis adverſus grandiſſimos exercitus poſſent defendi. Cumque maris & portuum Domini ſint, tantas vires maritimas commodiſſime coadunare poſſunt , ut nemo ipſis valeat reſiſtere , & navigia eorum talia ſunt , atque in eum modum inſtructa,ut unum illorum tria aut quatuor alterius ſortis minime pertimeſcat. Et ut pauca adferamus , è quibus potentia illorum in India liqueat , Franciſcus Almeida cum XXI aut paulo pluribus navibus, Mamaluccos ad Diu ſuperavit ; Alfonſus Albuquerquius triginta onerariarum claſſe Calicut oppugnavit ; cum

Digitized by Google

cum XXI cepit Goam : cum XXXIV amiſſam recuperavit ; cum XXIII navibus cepit Malaccam ; cum XX mare Erythræum eſt ingreſſus; cum XXII Ormuzium recepit. Inde ſemper in majus proficientes ; Lupus Suarez ad expeditionem in mare Erythræum XXXVII majora navigia duxit. Lupus Sigueira cum XXIV onerariis , ſed majore , quam unquam hominum numero, Guiddam in mari Rubro tentavit, cum XLVIII Dium : Henricus Meneſius cum L Patanen diripuit : Lupus Vazius Sampajus CXXXVI navigia bellica in armamentario reliquit, omnibus rebus probe inſtructa : Nonnius Acugica expeditionem Dienſem cum CCC navibus ſuſcepit , quibus tria millia Portugallorum & quinque millia Indorum vehebantur , præter magnum ſatellitum armatorum numerum , quos ſecum ducere conſuevere. D. Conſtantinus Braganza in Onorenſi expeditione C vela habuit ; nec pauciora in Ioneſepatanenſi.

Principes Finitimi.

PRæter Principes amicos & vectigales ſive tributarios , hæ ditiones limites jungunt cum potentiſſimis inimicis ; nam Rex Perſiæ jus prætendit in Ormuzium , quondam ſui Vaſalli proprium. Rex Cambajæ in Dium, ſuam quondam Inſulam, & alias terras quondam ipſius. Nizzamaluccus & Idalcanus (ita vocant Portugalli duos potentiſſimos principes regni Decan) & Calecuti Rex, & Narſingæ : ſed Rex Perſiæ & Narſingæ nunquam ſe Portugallis oppoſuerunt ; quia ſemper ipſis res fuit cum longe majoribus inimicis : reliqui licet omnes nervos intenderint ad recuperandum Dium, Chaul & Goam vicinaque loca,nihil unquã magni potuerunt efficere; quia ſitus locorum nimis opportunus eſt ad ſubſidia maritima recipienda. Et licet ut ſubſidia illa excluderent plerumque hybernis menſibus moverunt , nihil profecerunt ; quia & navigiorum qualitas , &. Portugallorum ferocia omnia pericula contempſit ; ut dum obſeſſi obdurant & patienter omnia tolerant, alii autem, ut ſuis opitulentur ventorum tempeſtatibus & maris incommodis fortiter ſe exponunt , omnes inimicorum molitiones ſubverterunt. Verum nullum graviorem inimicum habent Portugalli quam Turcas , qui è mari rubro , ob opportunitatem

Digitized by Google

tatem oppidi Adenis, sæpius illos ex India pellere, nunc à Rege Cambajæ invitati, nunc à propria ambitione incitati, sunt conati. Maxima classis fuit LXIV. navium quam misit ad Dium; sed turpiter in fugam acta. Alteram item XXVII navium ad expeditionem Ormuzianam destinavit, quæ fere tota oppressa fuit & conquassata. In Ceylan certe nihil habent præter arcem Columbo; nam Rex qui ibidem ipsorum vectigalis erat, Regno ejectus fuit à Singa Pandar Mahumetano: unde hic Rex hodie exul, Portugallorum opibus sustentatur.

De India Ulteriore.

IN India Ulteriore possident Portugalli Malaccæ Regnum & Insulas Moluccas. Malacca caput est Regni quod patet CCLXX mill. sed ob aëris insalubritatem incolis infrequens, nullum ibi oppidum alicujus momenti præter ipsam civitatem. Quæ ita sita est, ut omnia commercia, omnesque navigationes conjungat, quæ inde à mari rubro ad promontorium Liampo suscipiuntur: & hic coacervantur divitiæ continentis, & tot tantarumque Insularum, quæ amplitudine sua Europæ minime concedunt. Fuit Malacca aliquando longe major, & supra tria mill. secundum oram extensa, sed hodie Portugalli ut facilius defendi posset, illam in munimentum contraxerunt, quod non ultra unum milliare in ambitu patet. Duos habet potentissimos inimicos Reges Ior & Achen, illum terrestribus copiis validum, hunc maritimis; à quibus non semel obsessa & in arctum redacta fuit; sed semper à ab iis qui ex India supperias tulerunt, liberata cum strage & excidio inimicorum. Tandem Rex Ior fusus fuit à Paulo Lima, & arx in vicinia Malaccæ ab ipso extructa, capta; in qua inter alia spolia inventa fuerunt nongenta ænea tormenta bellica. Nihilominus hæc ditio plurimum periclitatur, ob Regem Achen, qui omnem suam potentiam ad illius perniciem convertit. Vnde ut illam in tuto collocet, creditur Rex Catholicus Matthiæ Albuquercio, quem ante biennium cum summa potestate, & maximis copiis in Indiam ablegavit, expeditionem Achenensem imperasse.

Supereſt Regnum Moluccarum, in quo Portugalli ut commercium cariophyllorum, quæ in hisce insulis crescunt,

Digitized by Google

crescunt, & nucum muscatarum, quæ Bandæ insulæ peculiares sunt, sibi conservarent, arcem in Insula Ternate construxerunt, quæ superioribus annis auxilii spe destituta, Mahometanis dedita fuit. Nihilo tamen secius Portugalli ad Insulam Tydor se recipientes, commercium cariophyllorum hactenus tuentur. Nulla est in Orbe regio, cujus incolæ compositi sint ex pluribus nationibus, nec magis diversis inter se moribus & linguis; nec magis instabilibus, fraudulentis, perfidis: Vnde hic nulla unquam pax, nec quies, nec quicquam boni.

Iudicia aliorum & simul Censura judicii præcedentis.

AVdisti Lector Iudicium summi Viri *Io. Boteri* de potentia Regis Hispaniarum, sed quod hominem decuit obnoxium; nam ut illa præteream, quæ fortassis tum vera fuere cum illa scriberet; & in viribus & potentia illius extollenda, & in finitimis Regibus & provinciis deprimendis nimius est; atque in utroque immodicus. Puto mihi cum bona illius venia licere, non modo judicia aliorum multum ab ipsius judicio diversa hic adtexere, sed & planius rerum quarumdam veritatem explicare; inprimis autem monere, in quibus superioribus annis & postquam ille commentarium suum edidit, insignis mutatio facta est.

Ditionum omnium, quas Rex Hispaniæ quocunque jure possider, supra non modo catalogum, sed & qualemcunque descriptionem præmisimus, in qua nihil consulto elevavimus, sed præcipue Hispanorum & Portugallorum fidem secuti sumus: nihil in hac parte à *Botero* discrepo: nisi quod proxime superioribus annis aut loca aliquot amissa, aut census illorum multum imminutus fuit.

Vrget *Boterus*, amplitudinem & immensitatem Regni in tot partes divisi & per totum pene orbem sparsi, nihil obesse illius firmitudini & stabilitati; alios hic judices audiamus non minus notæ prudentiæ & probitatis.

Magnus ille Colinius apud Thuanum lib. 11 ad Regem Galliæ ita scribit. Cum solenne sit Hispanis ditiones Regi suo subjectas in provinciæ formam redigere, crebras

Digitized by Google

crebras arces ubique ædificare, easque validis præsidiis firmare, coguntur vires suas pluribus locis distractas habere, in Sicilia, in Africa, Neapolitano Regno, Insubribus & in Belgio, ubi in solo limite Galliam spectante viginti septem præsidia magnis sumptibus alere necesse habent, & post pauca. Quod si Philippum maritimis prævalere contra nos opibus quis dicat, huic responsum esto, nos non in Italia bellum gerere, in qua illum classe potentissimum nemo inficiatur, sed in Oceano, in quo non triremibus sed navigiis rotundis certatur: & in quo proinde non eædem opes, non vires, non eadem rerum navalium peritia in Hispanis conspicitur & laudatur: nam Anglos, Scotos atque adeo Belgas & Batavos, quibus cum illis res est, Hispanis præstare in eo mari, nemo est qui dubitet.

Huic accedit Noalii judicium apud eundem *Thuan.* lib. LXXXI, ubi ita Regi loquitur: Hostiles vires quales sint, quandoquidem multi eas tantopere ad terrorem extollunt, operæ pretium est diligentius considerare: qui multitudine ditionum & titulorum amplitudine eas metiuntur, næ ignaris rerum metum incutere possunt: verum illa ipsa amplitudo, robur ejus minuit, cum disjunctis tot locorum intervallo regnis, quæ omnia fere validis Hispanorum præsidiis tenet, separatas habere vires cogatur.

Sed Gallorum fortasse uti infensorum judicium apud multos levius fuerit, itaque Italos audiamus: prodiit anno CIↃIↃCXV libellus sub titulo Pietra del Paragone Politico; sub nomine Trajani Boccalini: verus an fictus auctor sit non jam quæro: In eo lepide fingitur in curia Parnassica Apollinis omnia regna Europæ in statera à Laurentio Medices Florentino fuisse appensa: Regnum autem Hispaniæ cum summa antiquorum admiratione, qui exiguam illius originē meminerant, ad pondus XX millionum ascendisse. Hispanos vero speransse aliorū regnorū supplemento, pondus Hispaniæ superaturum aut saltem æquaturū pondus monarchiæ Gallicæ, quod fuerat millionum viginti & quinque; itaque quantocius ad lancem adjunxisse regnū Neapolitanum nihil dubitantes ad minimum duas milliones ad pondus accessuras: sed contra evenit, nam statera millionem unam & dimidiam declinavit: hic Hispani indignati de Laurētio queri instituerunt.

Digitized by Google

terunt, & ſtateræ fidem in dubium vocare; verum ille prudenter reſpondit, ſtateram eſſe juſtam, ſed non aggravare illam Neapolitanos & Mediolanenſes tam diſjunctos à potentia Hiſpaniæ ditiones plenas populis, qui iniquiſſimo animo ferant dominationem extraneorum, uti nec Indias incolis pene vacuas. Sed obſequium & multitudinem ſubditorum, fœcunditatem & conjunctionem ditionum demum grave pondus addere & lancem inclinare. Narrat deinde Hiſpanos etiam addidiſſe ducatum Mediolanenſem, ſed & hic lancem millione una leviorem eſſe repertam: Hiſpanos porro graviter commotos non auſos fuiſſe adjungere Belgium, ne gravius dedecus incurrerent. Fuiſſe denique qui dicerent ſi Indias adderent, forte rem melius proceſſuram eſſe, ſed non ea miracula addenda eſſe quæ quidam largis buccis effutiunt, qui tanta levitate de millionibus coronatorum ratiocinantur; quanta figularii de tegulis & laterculis.

Quid multa, prudentiores quique judicant Regnum Hiſpaniarum jam dudum mole ſua laborare.

Sed jam remedium videamus quod Boterus huic incommodo paravit. duabus validis claſſibus membra tantis ſpatiis & locorum intervallis disjuncta probe uniri & in officio retineri poſſe judicat. Verum primo, ut facile admiſerim, ditiones omnes quas Rex intra Mediterranei maris limites poſſidet, una, eaque valida claſſe conjungi & conſervari poſſe: quis vel paulo gnarior rerum maritimarum, Oceani Atlantici, Indici, Eoi, Auſtralis, & Septentrionalis Dominium vel acquiri vel conſervari poſſe una claſſe crediderit? Deinde qui ſatis norit quid ad claſſes inſtruendas requiratur, & Hiſpaniam multarum rerum neceſſariarum ad naves & nautica inſtrumenta pene inopem eſſe, quomodo crediturus eſt Hiſpanum tot claſſibus inſtruendis parem eſſe poſſe. Adde ſolos Batavos (ut de Anglis jam nihil dicam, quos maritimis rebus Hiſpano multum præſtare nemo facile inficias ierit) cum quibus ipſi res eſt in utraque India, plures naves inſtruere poſſe uno menſe, quam ipſe ſenis, aut fortaſſe vix unquam poſſet. Nec hoc diffitetur Boterus, ſed obiter Hollandiæ Zelandiæque mentione facta, unguem ab hoc ulcere abſtinet.

De terreſtribus copiis porro videamus: Hiſpanos (inquit Colinius jam ſupra à me citatus) homines ſtrenuos

haud

Digitized by Google

haud inficior, ſed raros & in provinciis minime populoſis natos, ut nunquam Carolus V, cum plurimos habuit plures VII CIↃ peditum, IↃ CCC equitibus in caſtris habuiſſe dicatur: & nobilitas in Hiſpania, cum non niſi ex conventione privilegiis ſuis firmata pro provinciarum ſuarum defenſione Regibus militet, raro Pyrenæum tranſcendit. Quod ſi quando major numerus in Hiſpania conſcribatur; ex ruſticis & tironibus fere conſtat & ejuſmodi hominibus, quales nuper Medinæ-cœli Dux ſecum in Belgium advexit, qui armorum rudes ad primum certamen fere univerſi deleti ſunt. De exteris quid dicam, quorum fides tantiſper durat, quandiu ſtipendia bene procedunt; quanquam quicquid de ſummo illo Hiſpanorum erga principem obſequio dicatur, non deſunt hoc noſtro & ſuperiori ſeculo exempla, Hiſpanos ob non ſolura ſtipendia tumultuantes res Principis ſui graviter afflixiſſe & in ſummum diſcrimen adduxiſſe.

Iam vero ſatis conſtat Ærarium Regis penitus exhauſtum eſſe, idque jam à multis annis; unde & fidem mercenariorum militum labaſcere neceſſe eſt: ſed de hoc paulo poſt plura dicemus; nunc eo regredientes, unde paulo digreſſi ſumus, dicimus immenſum hoc Hiſpanicæ Monarchiæ corpus admodum debile eſſe & graviſſime laborare. Vt ſingula illius membra compendio luſtremus, ſequemur hunc ordinem; Hiſpaniam ſimilem eſſe exiſtimo magno alicui homini, cujus corporis moles præter naturalem modum excrevit; aut corpori humano, quod ſupra ætatis modum eam proceritatem jam adeptum eſt in juventute, ad quam ne pervenire quidem debet perfecta jam ætate: uti lepide de Hiſpania ludit idē qui ſupra Boccalinus. Hujus autem corporis caput Hiſpania eſt, prout hodie particularia omnia Regna complectitur; ſatis quidem grande fateor, ſed, ſi cum cæterorum membrorum mole compares, nonnihil deforme & impar; Stomachus autem, qui fere hodie totum hoc corpus nutrit, India eſt occidentalis; nam ut poſtea ex ipſorum Hiſpanorum confeſſione audiemus, illa hodie fere ſola ærario Regio ſubſidia ſubminiſtrat. Hunc novum orbem, inquit Boterus, ſine ullo rivali poſſidet Rex Catholicus; Itemque ditiones Regis Catholici in novo orbe tam immenſæ ſunt, tam potentes, ut hoſtes timere minime neceſſe ſit. Sed quantum in hac parte fallatur

Digitized by Google

Boterus, paucis faciam manifestum. Primo habet Rex Hispaniæ æmulos & rivales in hac parte potentissimos Europæ Principes, qui re maritima non minus possunt, quam ipse, Gallos Anglosque; qui ne jure quidem primæ lustrationis in quibusdam partibus ipsi concedunt. Habet & Belgas, qui quid in hac parte possint efficere, jam aliquoties nuperrime demonstrarunt: quid futurum censes, si Angli, quemadmodum olim, nunc rursus manū admoverint? Secundo ditiones hæ neque singulæ per se satis validæ & ita longis terrarum spatiis à se invicem sunt discretæ, ut mutuo sibi auxilio esse non possint. Tertio neque intus metu vacare possunt, quæ domi quidem in variis provinciis crudelissimos hostes barbaros imminentes habeant; & à quibus non raro gravia damna patiuntur: in Nova Hispania Chichimecas & alios ejusdem immanitatis barbaros, qui & itinera ipsis infesta reddunt, & agros pagosque devastant: in Brasilia non unam nationem crudelissimorum Antropophagorum, in Chilensi provincia, barbaros libertatis suę amantissimos, bellicosos, strenuos & ne armium quidem militarium rudes. Atque hæc quidem à Barbaris ipsi metuenda sunt; quid si obsequium eorum erga Regem vacillet? non desunt exempla; neque manifestæ occultæque causæ, quæ hodie paria possent efficere; inprimis hoc sis vide, quanta jam copia hybridarum (quos mestecos vocant, è barbaris & Hispanis prognatos) hic numeretur; quanta nigritarum, qui non nullibi ipsos Hispanos superant, de quorum fide Regem semper sollicitum esse necesse est. Quarto adversus externos hostes, quomodo hæ ditiones tutæ esse possint, quæ tam immenso orarum spatio Oceano utrique protendunrur; ita ut totam Hispaniam incolis exhaurire necesse fuerit, ut vel dimidiam partem orarum occupes. Sed Hispani (inquit *Boterus*,) omnibus locis opportunis optimas colonias fundarunt. Quantum in hoc fallatur, ex descriptione harum ditionum adverti potest: Nam præter Habanam, Carthaginem, Pernambucum & pauca alia loca, quæ superioribus annis Rex communiri curavit, quid usquam validum est in toto orarum ductu; quid non omnibus quibus maritimæ sunt copiæ, expositum? A Meridionali parte nullum, inquit idem, hostem habent quem metuant, at metuunt Chilenses neque immerito; at metuerunt omnes, qui classibus in

mare.

Digitized by Google

mare illud pacificum jam aliquoties penetrarunt, & jam adhuc amplius meruunt, postquam præter fretum Magellanicum, apertior & facilior aditus à nostratibus fuit inventus. Cætera quæ Boterus ad securitatem harum ditionum demonstrandam accumulat, Insularum objectarum magnitudinem & multitudinem; vadorum breviumque incerta; æstus, qui se per Bahaniæ canalem egurgitat, rapidum cursum, & similia, næ illę opera sua egregie aburitur, nam hæc ipsa Insularum multitudo facit ut exteri commodius latere, aquare, lignare, & è propinquo nunc hic nunc illic colonias Hispanorum invadere, naves ultro citroque commeantes capere & diripere possint: nec vadorum breviumque incerta illis minus nota & vitatu facilia, quam ipsis Hispanis: nec portus deesse possunt, cum vix centesimam eorum partem aut communierint Hispani, aut coloniis ac juxta positis aliis accessu difficiles reddiderint: nam ut cætera taceam, vix quatuor aut quinque ab ipsa Habana leucis portus à nostris aditi, & frendentibus licet Hispanis necessaria omnia accepta, aqua, ligna cætera. Possem nunc è contrario ostendere in universo Hispanicæ Monarchiæ corpore, siquidem Principes aliquot, quibus opibus hisce Indicis negotium facessit, operas suas ad hoc velint conjungere, nihil debilius esse, nihil quod facilius subverti possit, quam hunc statum Indiæ; sed illud jam non ago, & malo Anglos, nostrateſque ipsa opera ostendere, verum esse quod dico, quam me laborando id rationibus Hispanis ipsis demonstrare, qua parte maxime injuriæ expositi sint. Mirum est autem Boterum vel eo tempore quo scripsit, discrimen hoc, quod huic membro ab hostibus imminet, tam parvi fecisse, præsertim cum non ignoraret, quæ proxime superioribus annis ab Anglis in utroque mari tam Australi quam Septentrionali gesta fuerunt, quæque ad eundem modum geri poterant: nam huic discrimini satis prospectum esse paucorum locorum munitione, id vero nimis frivolum esset. Sed de America jam satis multa diximus. Quid de Africæ ora atque India dicemus, quam invalida hic sint omnia quivis facile videt, nam ut Confœderatorum illius fluxam & instabilem fidem fileam, quod haud ita nuper ex Congo Regis infido obsequio, ex Angolæ Regis conatibus satis patuit; India quoque nutare ex Ormuzii jactura, &

Digitized by Google

damnis, quæ Portugalli à duabus mercatorum tantum Societatibus passi sunt, manifestum est; Moluccæ, Banda, Amboina & ditissimum caryophyllorum, & nucum myristicarum commercium penitus, amissa; mare Eoum nostris pene liberum, Portugallis intutum, oræ omnes Anglorum & nostratium classibus infestatæ denique faciunt fidem.

Sed de longinquis hisce provinciis plura jã non addã.

De Ærarii Regis Hispaniæ inopia, illiusque causis.

VT Ærarii Hispanici inopia liquido pateat, pauca ex probatissimę fidei Historico Thuano hic delibabo; is ad annũ cIↃ IↃ LXXII ita infit, vel potius Colinius apud ipsum: Bellis superioribus sub Carolo parente gestis Philippus patrimonio omni, portoriis, vectigalibus divenditis & oppignoratis, cum Italis, quibus ingens æs alienum debebat, vicis & pagis, quos creditores sui in Sicilia & Neapolitano Regno possidebant, Comitatuum Principatuum & ejusmodi titulis ornatis, nullo præterea dato, transegit. Germanos vero importunius debita sua in Hispania reposcentes Inquisitionis metu, aut districto in pertinacius tam justæ petitioni insistentes formidandi fulminis telo, eos à persecutione deterruit & fide publica passim per Italiam & Germaniam elevata creditoribus suis decoxit. Quid Hispani? ii nisi ad tuendos fines ne obolum quidem contulerunt. Indiæ jam fodinæ avara pervestigatione vacuatæ aut supernatante aqua obrutæ pene defecerunt. Supereſt ut ærarium immodicis sumtibus in alieno invadendo factis exhaustum, aut proscriptionibus, quæ ardenti civili bello periculosæ sunt, aut aliunde suppleatur: an à donativo Belgico? atqui provinciæ illæ bello gerendo in stipendia militum vix sufficiunt. an ab Antverpiensium mercatorum collegio? id illi olim licuit, pacatis in Belgio rebus & commercio libero, quod nunc, postquã Mattiacæ insulæ in Arausionensis verba juraverunt, omnino interruptum elanguit; ita ut plerique, qui aliis credebant, nunc cum ad exsolvenda debita certo die appellantur, temporis gratiam à judice implorare cogantur. Quæ omnia licet ab homine infesto, nimis tamen vera dicta ne Hispani quidem ipsi inficias ierint,

Digitized by Google

ierint. Hinc ergo una ærarii Hiſpanici calamitas è bello Belgico. Acceſſit altera è clandeſtinis in Gallia conatibus & mox aperto bello, quod pro confœderatis Catholicis in Gallia maximis ſumtibus Rex aluit. Narrat Thuanus l. XCIII. Guiſium ingentē pecuniam ab Hiſpano accepiſſe; quæ, ut poſtea ſubductis rationibus conſtitit, ex quo Ioannes Auſtrius Namurci deceſſit (nam ab eo tempore ſecreta Guiſii cum Philippo confœderatio redintegrata eſt) ad decies quinquies CIↃ aureorum excurrebat. Idē lib. CV prodidit orationem Legati Hiſpanici in comitiis Pariſienſibus; in qua conqueritur Regem Catholicum jam ſexagies centena aureorum millia ad minimum in bello illo Gallico conſumſiſſe, nullo interim compendio ad ipſum derivato. Sed ne multis lectorem morer, quis fuerit Philippo II moriente ærarii Hiſpanici ſtatus, ex iis quæ ab eodem Thuano lib. CXX narrantur, proclive erit colligere. Circumferuntur (inquit) & alia ſecreta mandata, ex chartis ac breviculis, quæ Rex plurima reliquit, atque ut igni poſt mortem ſuam abolerentur, cum eodem codicillo juſſit, exſcripta. Is ſe 5594 auri myriadas inutiliter conſumſiſſe ingenue confeſſus, nullum aliud tantæ operæ pretium ſupereſſe dicit, præter Luſitaniæ Regnum, quod tam facile amitti poſſit, quam cito concepta de Franciæ Regno ſpes evanuit, ac proinde optare, ut aut ſalutaribus Patris monitis potius ipſe ab initio auſcultaſſet, aut filius dictis Patris ſui audiens ſit.

Quæ porro hodie ſit ærarii Hiſpanici conditio, nemo melius nobis dixerit quam proxime ſequens auctor, omni quidem exceptione, uti judico, major.

CONSILIVM Philippo III Hiſpaniarum Regi ſubminiſtratū à Conſiliariis Status anno CIↃ IↃ CXIX, è libro qui inſcribitur *Conſervatio Monarchiæ Hiſpanicæ, &c.* Auctore Petro Ferdinando Navaretta, Canonico Eccleſiæ S. Iacobi Complutenſis & Secretarii Regii, impreſſo Madriti anno CIↃ IↃ CXXVI.

Sereniſſime Domine, Majeſtas tua anno ſuperiore CIↃ IↃ CXVIII menſe Iunio, ad Præfidem Conſilii ſui miſit propoſitionem, digniſſimam pietate & prudentia Principis tam Chriſtiani, tam ſapientis, & ſolliciti de conſervatione coronæ Caſtellanæ, quam ſatis conſtat ſupra modum remediis indigere.

Digitized by Google

Hæc propositio complectitur, 1. Maximos delectus militum qui quotidie fiunt; 2. Argenti inopiam; 3. Impossibilitatem satisfaciendi tributis, quæ continuo imponuntur, minari excidium huic statui: ideoque necessariũ esse quantocius dispicere remedia, quibus huic tam periculoso & universali morbo obviam eatur: quare injungit Præsidi una cum consiliariis, qui ipsi nominatim adjungentur, diligenter dispicere quid facto opus sit, & sine ulla mora, antequam malum augeatur, convenientia remedia subministrare.

Consilium itaque, ad quod cognitio & sollicitudo harum rerum pertinet, cupiens sancto & pio M. T. zelo respondere, & ardentissimo desiderio flagrans populum tuum liberandi ab hisce miseriis, secundum legem R. Alphonsi sapientis, quæ ita se habet: *Regem oportet esse vigilantem ad conservandam Rempublicam, ne oppida aliaque loca incolis exhauriantur, ne mœnia, turres, domusve per negligentiam aut incuriam concidant. Atque ita Rex qui amabit & curabit honorem & incolumitatem Reipublicæ, se, suosque subditos, honoribus & divitiis inclytos cernet; sin aliter fecerit, omnia contraria experietur.* Consilium itaque animadvertens, ventilans & inter se conferens causas infrequentiæ & morborum miseræ hujus atque inopis Monarchiæ, operæpretium judicavit cum debita reverentia M. T. suggerere sequentia remedia, quæ necessaria existimavit, non tantum ad restaurandum damna jam accepta, sed & prohibendum longe gravius, quod absque dubio sequuturum est, nisi mature obviam eatur.

Primo. Cum incolarum infrequentia in hisce regnis longe major sit hodie, quam unquam antea fuerit, ex quo majores M. T. hic regnare cœperunt, & verissimum sit Rempublicam hanc jam labascere, & propediem collapsuram, nisi Deus manu sua potentissima illã stabiliat, uti speramus mediante clementia M. T. atque hujus mali haud alia causa sit, quã enormitas tributorum & aliorum onerum quæ subditis imponuntur, cui cum ferendo minime sint, coguntur uxores suas & liberos familiamque deserere, ut famẽ vitent, & alio se conferre, ubi spes aliqua melior affulget; atque ita agrorum suorum culturam penitus omittunt, & curam possessionum suarum abdicant. Præsentissimum remediũ huic malo judicamus, ut M. T. insupportabile hoc onus pro paterna sua clementia

Digitized by Google

mentia moderari dignetur, (quo jam miſera plebs opprimitur,) ut vires ſuas reſumere, & priſtinam ſanitatem aliquando recuperare poſſit.

Remedium iſtud maxime proprium eſt & convenientiſſimum qualitati ipſius mali; deque excellentia illius optime judicari poteſt ex effectis exemtionis, quæ cætera regna & provincias M. T. ſubjectas, frequentiſſimas & opulentas reddit; licet quædam ſolo ſint ſterili & multum à noſtrate diverſo: denique idem demonſtrari poteſt exemplis aliorum Principum, qui digniſſimi ſunt immortali memoria.

Hic adhibentur ab iis exempla Ludovici XII *Galliarum Regis, Iuſtiniani & Valentiniani Imperatorum. Henrici* III *Regis Caſtellæ & monita Regis Alfonſi Sapientis; quæ conſulto brevitatis cauſa omittimus.*

Veruntamen hodie hoc remedium difficile videbitur atque inconveniens, ſiquidem illius uſu alia cauſa publica penitus deſereretur, & novis periculis exponeretur: nam abſolute neceſſarium M. T. ſuccurri per conceſſionem millionum, quas jam per ſe à generalibus Regnorum ſuorum ordinibus poſcit, & publicum diſcrimen flagitat, ut ſinguli tam Sancto & Catholico Regi largiter ſubminiſtrent de ſuo, ut inimicos omnes repellere & æmulos hujus Coronæ ſuperare poſſit, ſiquidem hoc modo provincia pace fruitur, atque provinciales tranquille fruuntur poſſeſſionibus ſuis licet exiguis.

Ad hunc finem lex quædam Partidæ (ita vocant Legum Hiſpanarum Codicem) infit: *Rex eſt cor Reipublicæ: quemadmodum igitur cor ſolum eſt, & illius gratia cætera membra ſe uniunt ad unum corpus conſtituendum: ita etiam, licet ſubditi plures ſint, nihilominus quoniam Rex eſt, aut debet eſſe ſolus, omnes & ſinguli oportet ſe conjungere ad auxilium ferendum Regi, in quibus opus eſt.* Deinde etiam Caput Regni appellatur: *Dixere ſapientes, quemadmodum a capite derivantur ſenſus & motus, quibus reliqua corporis membra reguntur, ita à Rege, qui eſt caput & Dominus ſubditorum, generantur voluntates, ſecundum quas ſe tenentur componere & communi conſenſu ipſi obedire, defendere, conſervare & augere regnum, cujus ipſe Anima eſt & Caput, & ipſi ſolum membra.*

E quibus patet cauſam hanc publicam, non ſolum obligare Caſtellam (quod omnino advertendum) ſed etiam cætera Regna & provincias hujus Monarchiæ: quæ

Digitized by Google

cum magis tam incolis quam opibus abundent, rationi consentaneum est, ut aut ultro offerant, aut requirantur partem ferre gravissimi oneris, quod hactenus incumbit uni soli, jam ita emaciatæ, ut labascat: quemadmodum manifeste patet ex agris incultis atque desertis, ædificiis collapsis, & pagis infrequentibus; & (quod difficulter fidē inveniat) ex solitudine Ecclesiarum penitus desertarū.

Itaque necesse erit alia remedia quærere, ad refocillationem populi & defensionem Reipublicæ; utrique enim, ut gravis hujus ævi author loquitur, eidem discrimini expositi sunt: & lex est divina juxta & naturalis, ut Rex & Regnum se invicem adjuvent. Regnum quidem patienter ferendo onera juste imposita, Rex vero clementer commiserando afflictionibus regni, quando onera vires ejusdem superant.

Secundo. Populi miseriæ proveniunt ab excessu contributionum, & necessitatibus atque ærarii M.T. inopia. Nam licet reditus tui ingentes sint, tamen omnes aut exhausti sunt aut oppignorati, præter minus certos aut fixos, quales sunt tres gratiæ: servitium ordinarium & extraordinarium, milliones; & classis Indica.

(*Tres gratiæ istæ vulgo appellantur*: La Cruzada, el Subsidio, el Excusado, *quæ quid sint & quantum Regi quotannis reddant, supra à nobis est explicatum.*

Qui tamen reditus nequaquam pares sunt sustinendis oneribus tam vastæ & late patentis Monarchiæ. Quare ipsi placeat rectam rationem inire donorum & largitionum quæ fiunt: quæ enim uni donantur, pluribus eripiuntur: & ut superfluis satisfiat, necessariis subducitur, quæ res est magni scrupuli, & jure deploranda.

Certissimum est, nihil tantopere Principem subditis suis charum reddere quam liberalitatem, sed & hic modus tenendus est, & hæc virtus sua habet extrema, à quibus Principem sibi cavere necesse est & quā longissime ab illis recedere. Sine dubio M. T. tenetur nunquam rebus inutilibus impendere reditus suos regales, qui domus suæ impensis & aliis necessariis usibus tam intra quā extra Regnum sunt destinati, multo minus reditus suos extraordinarios: siquidem sanguis est è populi tui venis eductus, ut à M.T. ad defensionem fidei & reipub. incolumitatem expendatur: ita ut ærarii tui prodigus esse non possit, sine gravi læsione conscientiæ tuæ, & non-

nisi

Digitized by Google

nisi incurreudo non modo vitium prodigalitatis, sed & peccatum injustitiæ : nam si largitiones suas ex ordinariis reditibus derivet, populum suum destruere & exactionibus vexare aggreditur : sin ab extraordinariis, id rectæ rationi adhuc magis repugnat ; nam ii non debent in aliud impendi quam destinati sunt, omnium minime in expensas ejusmodi, propter quas neque honeste peti neque jure concedi potuissent.

Lex Partidæ egregie te instruet: *Sapiens quidam inquit, Regi necessarium esse servare justitiam in actionibus & modum in expensis, & non largiri grandia, siquidem id vitare potest : oportet illum reditus suos & quicquid possidet, ita disponere & ordinare, ut serviant utilitati illius : nam licet Imperatoris divitiæ longe maximæ fuerint, si non caute utatur, emolumentum perexiguum futurum est.*

Hinc porro rationibus aliquot Regem officii sui admonent & ostendunt illum vel maximã habere largiendi potestatẽ, sine damno publico aut privatorum oppressione, nimirum propter officiorum tam temporalium quam perpetuorum copiam, Ordinum equestrium, Commendaturarum, titulorum Duc. Comit. March. dignitatum denique Ecclesiasticarum ingentẽ numerum : in quibus elargiendis liberalitas Regis sine dispendio populi potest exerceri. Deinceps aliquot remedia proponunt, quibus onera plebis sublevari & Regis ærariũ restaurari possit; quorum primum est : Largitionum & donorum omnium quæ à Rege profecta sunt postquam regnare cepit, rationem inire ; & immensas largitiones aut revocare aut restringere. Exempla adferunt Henrici II Castellæ Regis cognomento Liberalis; dein Henrici III Castellæ Regis. Exemplũ (inquiunt) habemus Henrici III filii II qui cum patrimonium Regni pro quatuor millionibus maravedis oppignorasset, sese in summam necessitatem cernens incidisse (quæ illi mens fuisset, si talis fuisset rerum status, qualis est hodie M. T. qui cogeris omnia mutuo accipere, cum reditus tui supra omnem comparationẽ longe ampliſſimi sint?) non quod quidam suadebant, à populo subsidium petiit, sed ditissimos & potentissimos ministrorum capi & in opes illorum inquiri jussit, ut ratione inita eorum quæ antea quã ipsius servitio se applicassent possederant, liquido constaret, quibus modis rem familiarẽ in immensum auxissent, & largitionibus quas fecerat

Digitized by Google

fecerat recognitis & damni accepti modo inito; quæ contra rationē fecerat, optimo jure revocavit. Bellum illi erat cum Mauris, & tamen non tanta erat ærarii inopia quanta hodie: oppignorationes non erant tales, neque concessiones tam immensæ quā sub regno M. T. quæ ab initio regni tui ad hodiernū diem ascendunt ad LIV milliones: & expensæ tum longe aberant ab hodiernis, quæ intra viginti annos alias C milliones superant: Monstri simile videatur si adjunxerimus gazam Indicam, gratias, servitium ordinarium & extraordinarium, & plura media quibus M. T. usa est, & quæ non parum publico incommodarunt: quibus omnibus, si modo recte fuissent applicata & directa, tandem aliquando (cujus nos tui ministri & subditi necdum spem abjecimus) Dominium totius orbis acquiri posse videatur.

Quis ignorat Ioannem II edicto revocasse privilegia exemtionum, quæ tam ipse quam majores sui Reges Monasteriis, Ecclesiis, Nobilibus & aliis privatis concesserant; & edictum illud à Philippo II tuo parente anno CIↃ IↃ LXVII, renovatum fuisse & confirmatum; & ad hodiernum diem inviolabiliter servari?

Ferdinandus & Isabella, qui sapientissime rempubl. administrarunt, dona omnia quæ Henricus IV ab anno LXIV ad annum LXXIV elargitus erat, edicto revocarunt. Iidem an. CIↃ CCCCXCII, omnia privilegia exemtionum tam per se quam per prædecessores suos variis regni oppidis, & iis qui illa ab hostibus receperant concessa moderarunt & restrinxerunt, licet jure meritoque ob præclare facta in illos collata: sed ita facto opus videbatur, ne agrorum cultura negligeretur.

Eadem Isabella testamento suo declaravit, se quædam contra voluntatem donasse, quæ revocata velit. Itaque si M.T. similia concesserit, jure divino, naturali & positivo, obque rationes publicas, propter justitiam denique & conscientiæ suæ tranquillitatem tenetur eadem reformare: è quo duo insignia emolumenta sequentur, primū, ærarii inopiæ succurretur, & onus contributionum levabitur; alterum, unusquisque attender diligenter quid quantumque petat & abstinebit à tam ingentibus donis petendis, quæ M.T. fortassis contra mentē suam indulget.

Tertio. Vt populus incrementum capiat, necessarium est ut regni finibus non excedat, & commercia cum exteris

Digitized by Google

teris prohibeantur, quæ illum destruunt, præterea necesse est illum è locis ubi superat, in loca vacua derivare. atque in hunc finem curia ingenti illa multitudine, quæ illam adeo inflat, exhaurienda erit, & singulis præcipiendum ut lares proprios revisant; licet enim habitationum mutatio libera & spontanea sit, tamen ingruente necessitate, & cum publicum restaurandum est, M. T. licet præcipere, ut unusquisque provinciam incolat, in qua natus est. Nam si curia tantopere allubescit, tanquã patria aliqua communis, certe potior erit vera & naturalis patria.

Vt hoc feliciter efficiatur, non utique exordiendum est ab infimæ sortis hominibus, uti olim factum fuit; nam pravum consilium est, pati ibidem subsistere Magnates & opulentiores, qui tenuioribus succurrere possunt, & illos remittere ad proprios penates, quos rerum inopia illos deserere coëgit & non curiæ amor atque dulcedo, siquidem illos illuc confluere cernimus, ut laboribus suis rem faciant & paupertati suæ consulant. Ablegandi sunt è curia Magnates, domini, nobiles & similes; magnus viduarum numerus quæ in illa hærent sine causa necessaria, itidem Ecclesiastici, qui cum in locis beneficiorum suorum teneantur residere, tamen curiam adeunt sub prætextu negotiorum, ad quæ agenda se missos videri volunt, atque ita longe secus quam obligantur, cultum divinum deserunt, & negligunt dispensationem eleemosynarum. utrique in curia morantur, & emunt sibi ædificia, aut à fundamentis exstruunt, interim oppida & alia loca, quæ incolere solebant, quæque ab iis emolumenta sua hauriebant, deseruntur: nam illi quibus nulla est rem familiarem sustentandi copia, nisi ex subsidio aliorum, siquando illo frustrati fuerint, coguntur patriæ suæ valedicere; atque ita ex eo quod opulentiores in curia hæreant, publicũ duplicem patitur jacturam, nam & potentiores hic opes suas inutiliter profundunt, & provinciæ habitatoribus suis exinanitæ sensim desertæ redduntur.

Hoc pacto & Domini penitus noscent vasallos suos, eosq; amabunt, iis auxilio futuri in suis miseriis, & subditi à Dominis suis adjuti, diligentius culturæ agrorum incumbent, & omnium rerum abundantiam promovebunt: Provinciæ incolarum incrementum accipient, tam ab iis qui Magnates ministerii causa sequuntur, quam illis, qui ut se sustentent, vitam licentiæ & discriminum

plenam

Digitized by Google

plenam amplectuntur: mercedes non per importunitatem aut indebita media, impetrabuntur ab indignis, sed ultro benemeritis & dignis concedentur: & qui venturi sunt ad curiam ut illas petant (licet operæ pretium fuat nemini veniam talem concedi, sed potius inquirere qui fugiunt & nequaquam petunt) aut alia justa de causa, venia concedetur tamdiu ibidem hærendi, quandiu negotia eorundem requirent, iisdemque confectis ad sua revertentur, & pauperibus, qui subditi ipsorum nati sunt opitulabuntur, &c.

Quarto. Vt expensis modus adhibeatur, varias leges sumptuarias suadent constitui; & Regem rogant, ut ipse exemplo suo velit præire: atque in hunc finem non tantum vestium magnificentiæ modum imponere, sed & ministrorum curialium numerum minuere; siquidem expensæ domus regalis hodie duabus tertiis partibus excedant eas, quæ anno CIↃIↃXCVIII sub parentis illius exitum fieri consueverant. In eundem finem & non necessarias Regis & curiæ per provincias profectiones dissuadent, utpote quæ miseram plebem rusticam plane exhauriant & agrorum culturam impediant, aliaque gravissima mala subditorum cervicibus imponant.

Quinto. Quia plebs rustica, præstantissima pars est Monarchiæ, utpote quæ illam nutriat & conservet, illam quibusdam utilibus & necessariis privilegiis donari optant: deinde & numerum eorum qui à tributis exempti sunt, minui; nam cum nobilium & Ecclesiasticorum qui à tributis immunes sunt, immensus sit numerus, omnis sarcina in tenuiorum humeros incumbit.

Sexto. Ne deinceps facile nova monasteria struantur, novique religiosorum ordines instituantur: & Papam rogari ut huic decreto suum calculum adjungat.

Septimo. Suadent ut centum illi quæstores ærarii, qui anno millesimo sexcentesimo decimo septimo constituti fuerunt, abrogentur: siquidem manifestum sit, eorum munus non nisi ad oppressionem miseræ plebis comparatum esse.

Quæ denique concludunt gravi adhortatione, ut Rex mature glisceni morbo medeatur, antequam incurabilis & lethalis fiat.

FINIS.

Digitized by Google